

FAİQ HÜSİYEV

**XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ AZƏRBAYCAN
MƏTBUATI:1990-2005-Cİ İLLƏR
(postsovet məkanında)**

Bakı-2014

Monoqrafiya Bakı Dövlət Universiteti Jurnalistika fakültəsi Emi Şurasının 7 dekabr 2013-cü il tarixli (protokol №8) iclasının qərarı ilə çap olunur.

Elmi redaktor:

Şamil Vəliyev,
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəyçilər:

Alxan Məmmədov,
filologiya elmləri doktoru, professor
Şahbaz Musayev,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Aygün Əzimova,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Faiq Hüsiyev. Xarici ölkələrdə Azərbaycan mətbuatı: 1990-2005-ci illər (postsovet məkanında).

Bakı: «OL» MMC, 2014, 196 səh.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Faiq Hüsiyevin xarici ölkələrdə Azərbaycan mətbuatşünaslığının aktual problemlərinə həsr olunmuş monoqrafiyasında postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatının tarixi qaynaqları, klassik Azərbaycan mətbuatının demokratik ənənələri fonunda onun sovet hakimiyyəti illərində, habelə, postsovet dövründəki axtarış istiqamətləri tədqiq olunmuşdur. Müəllif postsovet məkanında: Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Gürcüstan və Orta Asiya respublikalarında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının təşəkkülü və tarixi təkamül yolunu izləmiş, onun ideya-siyasi əsasları və sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən əhatəli bəhs etmişdir.

Monoqrafiya elm-tədris müəssisələrinin bakalavr, magistr və doktorantları, həmçinin mətbuat sahəsinin mütəxəssisləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 978-9952-484-92-2

Azərbaycan mətbuatşünaslığına yeni töhfə

Azərbaycanın sosial-siyasi və mədəni həyatının inkişafında mütərəqqi rol oynayan milli mətbuatımızın tarixi təcrübəsinin öyrənilməsi təbii ki, həmişə aktuallıq kəsb etmişdir. Azərbaycan mətbuatının yayım coğrafiyası və onun oxucu auditoriyası haqqında elmi araşdırmaların aparılması, əlbəttə, əhəmiyyətlidir. Faiq Hüseiyevin “Xarici ölkələrdə Azərbaycan mətbuatı: 1990-2005-ci illər (Postsovet məkanında)” mövzusunda yazdığı monoqrafiyası həmin tələbatın yaranmasından irəli gəlmişdir.

Postsovet məkanında baş verən sosial-siyasi proseslərin kontekstində mətbuat tipinin dəyişməsi, müstəqil qəzet və jurnal nümunələrinin araşdırılması monoqrafiyanın başlıca məqsəd və vəzifələrinə çevrilmişdir. Kitabda keçmiş SSRİ miqyasında Azərbaycan diaspor mətbuatının yaranması, onun inkişaf meyilləri və vəzifələri ifadəsini tapmışdır. Müəllif diaspor mətbuatımızı klassik Azərbaycan jurnalistikasının ənənələri əsasında öyrənmiş, problemi sovet dövrü mətbuatı, habelə, dissident və mühacirət mətbuatları ilə əlaqələndirmişdir. Bütövlükdə, Azərbaycan mətbuatı sisteminin yaradılmasına kömək edən monoqrafiyada xarici ölkələrdə, xüsusilə, Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Gürcüstan və Orta Asiya respublikalarında fəaliyyət göstərən qəzet və jurnalların yerli mətbuatla əlaqələrinin öyrənilməsi də diqqətdə saxlanılmışdır.

F.Hüseiyevin monoqrafiyasında çoxsaylı qəzet və jurnallar, eləcə də, jurnalistlərin mətbu yaradıcılığının təhlil predmetinə çevrilməsi və onların Azərbaycançılıq ideologiyası işığında öyrənilməsi müəllifin uğuru kimi qiymətləndirilməlidir.

Mətbuat tarixi və jurnalistikanın təcrübəsi əsasında yazılmış monoqrafiyada peşəkarlıq məsələlərinin əsas götürülmə-

si, redaksiya kollektivlərinin mövcud iş təcrübəsinin diqqət mərkəzində saxlanması, publisistik araşdırmalarda mövzu və məzmun xüsusiyyətlərinin vəhdətdə təhlili, demokratizmin müstəqil mətbuatın başlıca keyfiyyəti kimi qiymətləndirilməsi monoqrafiyanın elmi-nəzəri səviyyəsindən xəbər verir, müəllifin səriştəli təfəkkür sahibi olduğunu bir daha təsdiqləyir.

F.Hüsiyev monoqrafiyasında ilk dəfə olaraq Azərbaycan mətbuatşünaslığının təhlil dövryyəsinə bir sıra qəzet və jurnalların, habelə, jurnalistlərin çoxsaylı adını gətirmiş, Azərbaycan oxucularını yeni imzalarla, yeni yaradıcılıq nümunələri ilə tanış etmişdir.

Kitab müəllifi milli mətbuat və jurnalistikanın zəngin yaradıcılıq ənənələrinə əsaslanmış, milli mətbuatşünaslığımızın elmi-nəzəri təcrübəsindən faydalanmışdır. Bu zəngin təcrübədə həm də dissident və mühacirət mətbuatımızın uğurları da özünə yer almışdır. F.Hüsiyev özünəqədərki tədqiqatçıların işinə həssaslıqla yanaşmış, onların əməyinə yüksək qiymət vermiş, ümumən, Azərbaycan mətbuatşünaslığının irsərislik əlaqələri kontekstində onun mənzərəsini yaratmağa səy göstərmişdir.

Monoqrafiya müəllifinin Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının elmi-nəzəri prinsiplərinə dərinədən bələdliyi imkan yaratmışdır ki, xaricdəki anadilli və rusdilli mətbuat haqqında dürüst bilgiler versin, fikir və mülahizələr söyləsin, müstəqil qənaətlərini irəli sürə bilsin, diskussiyalara yol açsın. Bu baxımdan postsovet ölkələri, xüsusən, Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Gürcüstan və Orta Asiya respublikalarında fəaliyyət göstərən milli mətbuat orqanları və jurnalistlər haqqında ətraflı informasiyanın verilməsi, müvafiq elmi fikrin formalaşdırılması diqqətəlayiqdir.

F.Hüsiyev araşdırmalarında elmi-nəzəri ümumiləşdirmələ-

rə, fərdi təhlil, bioqrafik təqdimat, faktoloji məlumat keyfiyyətinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Kitabda müəllifin gəldiyi belə bir qənaət mühüm olub çağdaş əhəmiyyət daşıyır ki, postsovet məkanının müxtəlif şəhərlərində, o cümlədən, Moskva, Sankt-Peterburq, Novosibirsk, Samara, Kiyev, Simferopol, Dnepropetrovsk, Astana və digər şəhərlərdə azərbaycanlıların rus, Azərbaycan dillərində qəzet və jurnalları ilk dəfə nəşr olunmağa başlamışdır.

Azərbaycan Diaspor Jurnalistikasının böyük bir hissəsini təşkil edən qəzet və jurnallar sırasında «Медиа форум», «Ziya», «Savalan», «İnam», «Millət», «Araz», «Azərbaycan diasporu», «Азербайджанский конгресс», «Азерпрос», «Зеркало», «Азербайджан», «Asudə vaxt», «Birlik», «İrs», «Турпан экспресс», «Осаq», «Odlar yurdu» kimi mətbuat orqanları əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Bu informasiya vasitələri yalnız azərbaycanlılar yaşayan ərazilərdə deyil, bir sıra xarici ölkədə, o cümlədən, MDB məkanı, Fransa, İngiltərə, Almaniya, Türkiyə kimi ölkələrdə yayılmağa, Azərbaycanın tarixi və bu günü ilə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmağa başlamışdır. Həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsi eyni zamanda Qarabağ münaqişəsi ilə üzləşən Azərbaycanın informasiya blokadasından çıxarılmasına güclü zəmin yaratmışdır.

Kitab müəllifinin müxtəlif mətbuat orqanları ilə bağlı elmi-nəzəri mülahizələri, mühakiməli məntiqi praktik materiallara əsaslanmış, onun keyfiyyət özəlliyini ortaya çıxarmağa kömək etmişdir. F.Hüsiyev diaspor mətbuatı və jurnalistikasında özünü göstərən peşəkarlıq elementləri, sənətkarlıq xüsusiyyətləri barəsində də danışaraq publisistik yazıların ideyası, istiqaməti, forma və məzmunu, bədii-estetik dəyərləri, informasiya tutumu haqqında geniş şərhlər və izahlar vermişdir.

Kitabın bir mühüm əhəmiyyəti də Azərbaycan jurnalistikasının çağdaş tarixi mənzərəsini canlandırmaq, onun əhatə dairəsini işıqlandırmaq, faktoloji zənginliyi və elmi-pedaqoji mühitə təsiri ilə bağlıdır. Yeni kitab jurnalistika tarixinin tədrisi baxımından da praktik əhəmiyyət daşıyır. Monoqrafiya gələcəkdə bu sahəyə dair yeni araşdırmaların başlanmasına yol açmağa bilər. Monoqrafiyanın faktları konkret, şərh və mülahizələr inandırıcı, dil-üslub məziyyətləri aydın və anlaşılıqdır. F.Hüsiyev tədqiq etdiyi problemlə bağlı dövrü mətbuatda ardıcıl çıxışlar etmiş, dissertasiya yazmış və onun əsasında monoqrafiya hazırlamışdır. O, filologiya üzrə fəlsəfə doktorudur. Azərbaycan Respublikasının Əməkdar jurnalistidir. Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin (AzTv) sədr müavini. Onun KİV-in təbliği sahəsində, televiziya jurnalistikasının inkişafında mühüm xidmətləri vardır. F.Hüsiyev xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Azərbaycan diaspor təşkilatları haqqında silsilə verilişlər və bir neçə film hazırlamışdır. İnanıram ki, sadə və səmimi insan olan Faiq Hüsiyevin bu kitabı elmi ictimaiyyət tərəfindən rəğbətlə qarşılanacaq və müəllifinə yeni uğurlar gətirəcəkdir.

Şamil Vəliyev,
BDU-nun Jurnalistika fakültəsinin
dekani, filologiya elmləri doktoru,
professor

GİRİŞ

Tarixin müxtəlif mərhələlərində Azərbaycan xalqı ardıcıl olaraq digər ölkələrin əhalisi ilə sosial-mədəni əlaqədə olmağa, elmi-iqtisadi tərəfdaşlıq və qarşılıqlı əməkdaşlığa böyük maraq göstərmişdir. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan və azərbaycanlılar heç zaman dünya xalqlarından təcrid olunmamış, əksinə, ölkədə informasiya işinin düzgün təşkilinə çalışaraq digər xalqların sosial-siyasi həyatı, iqtisadi və mədəni tərəqqisinə dair yeniliklərdən xəbərdar olmağa, onların təcrübəsindən bəhrələnməyə üstünlük vermişdir. Lakin bu iş həmişə uğurla nəticələnməmiş, xüsusilə, SSRİ-nin süqutu və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaranması dövründə, Azərbaycanın müstəqillik uğrunda mübarizəsinin ilk illərində bir sıra ziddiyyətlər, siyasi münaqişə həddinə çatan qarşıdurmalar, mərkəziyyətçi, mühafizəkar qüvvələrlə demokratik hərəkatın toqquşması zəminində milli münasibətlərdə yaranan xaos mövcud əlaqələrin pozulmasına səbəb olmuşdur.

SSRİ ərazisindəki xalqlar milli müqəddəratını təyin etmək hüququndan istifadə edərək siyasi iradə göstərmiş, yixılan «qırmızı imperiya»nın yerində demokratik, müstəqil dövlətlər yaranmış, mövcud xaosun yaratdığı «dumanlı ab-hava»nın işıqlandırılmasında kütləvi informasiya vasitələri, habelə, mətbuat əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Müasir dünyada gedən yeni proseslər, elmi və texniki nailiyyətlər, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsində uğurlar sərhədsiz informasiya mühitində də öz təsirini göstərmişdir. Bu, rusdilli postsovet məkanı üçün də səciyyəvi hadisə olmuşdur. Həmin dəyişikliklər yalnız tarixi-siyasi proseslərlə deyil, həm də bütövlükdə insanların yeni təfəkkür tərz, fikir və düşüncələri ilə xarakterizə olunmuşdur. Qloballaşma və informasiya-

nın insanların düşüncəsində doğurduğu yeni ab-hava müasir dövrdə mövcud mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsi və informasiyanın ötürülməsində özünü aydın göstərmişdir.

SSRİ-nin dağılması, Azərbaycanın tarixi müstəqilliyini bərpa etməsindən sonra Rusiya ilə dövlətimiz arasında münasibətlərin yeni müstəvidə qurulmasında mətbuat və informasiya, mədəni münasibətlər sistemi müvafiq dəyişikliklər yaratmışdır. Zəngin tarixi olan Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrində mövcud ənənələrin inkişaf etdirilməsi iki xalq arasında ədəbi-mədəni nailiyyətlərin qarşılıqlı mübadiləsi üçün xarici siyasət sahəsində geniş dəyişiklər doğurmuşdur. Ümummilli lider Heydər Əliyev məruzə və çıxışlarında Azərbaycanla rus xalqı arasında tarixən mövcud olan dostluq və mədəni əlaqələrin qorunub saxlanılması, habelə, inkişaf etdirilməsini dənə-dənə qeyd edərək demişdir: «İstər MDB çərçivəsində əməkdaşlığımız, istərsə də birgə həyatımız, fəaliyyətimiz dövründə, keçmişdə, xüsusən, biz vahid bir dövlətin tərkibində olduğumuz illərdə, Rusiya ilə Azərbaycan arasında dostluğun və qarşılıqlı münasibətlərin böyük tarixi ərzində toplanmış olan hər şey bu gün böyük nemət, Azərbaycan xalqı üçün böyük nailiyyətdir. Bu istər Rusiyada, istərsə də Azərbaycanda keçmişdə, adamlarımızın əvvəlki nəsilləri tərəfindən əldə edilən hər bir nailiyyəti, habelə, hazırda bütün sahələrdə xalqlarımız arasında əməkdaşlığın uğurlu inkişafı üçün görülen hər bir tədbiri çox yüksək qiymətləndirirlər» (53, s.412-413).

Bu baxımdan milli müstəqilliyin əldə edilməsi (1991), onun qorunub saxlanılması istiqamətində əzmlə çalışmış dövrü mətbuat (1990-2005), xüsusilə, postsovet məkanında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı, onun iş təcrübəsi, tarixi-mədəni və sosial-siyasi əhəmiyyəti son dərəcə diqqətəlayiqdir. İndi xarici ölkələr kimi qiymətləndirdiyimiz MDB məkanında nəşr

olunan Azərbaycan mətbuatını araşdırmaq, xalqımızın milli müstəqillik uğrunda mübarizəsini işıqlandırmaq baxımından aktuallıq kəsb edir. Digər tərəfdən mövcud mətbuatın araşdırılması postsovet məkanında yaşayan xalqların ədəbi-mədəni əlaqələrinin tarixini öyrənmək və informasiya mübadiləsini gələcəkdə daha da təkmilləşdirmək baxımından aktualdır. Problem-mövzu Azərbaycan mətbuatının bütöv tarixi mənzərəsini işıqlandırmaq, xaricdə yaşayan azərbaycanlı jurnalist və publisistlərin yaradıcılıq axtarışlarını, onların sənətkarlıq təcrübəsini öyrənmək baxımından da diqqətəlayiqdir. Jurnalist və publisistlərin yaradıcılığının yalnız peşə və sənətkarlıq baxımından deyil, həm də vətəndaşlıq mövqeyi, habelə, Azərbaycanda müstəqil hüquqi dövlət və parlament quruculuğu sahəsində dünya təcrübəsinin öyrənilməsi, şəffaf informasiya mühitinin yaradılması, qloballaşma və integrasiya üçün uğurlu axtarışların aparılması da ciddi elmi-nəzəri əhəmiyyətə malikdir. Postsovet məkanında yaranan Azərbaycan mətbuatı çoxdillli və çoxtəyinatlı səciyyə daşıyaraq mövzu rəngarəngliyi və fikir plüralizmi ilə seçilən, MDB məkanında demokratikləşmə hərəkatını işıqlandıran, islahat-reformaların salnaməsinə çevrilən tarixi sənədlər kimi də əhəmiyyətlidir. Buna görə də postsovet məkanında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatının yaranmasında iştirak edən şəxslərin yaradıcılıq axtarışları, əlvan mövzularla bağlı fakt və hadisələr, sənədlər və problemlər müasir sosial-siyasi və mədəni düşüncənin formalaşdırılması, eləcə də, istiqamətlərini müəyyənləşdirmək, milli jurnalistikanın inkişaf xüsusiyyətlərini sistemləşdirmək baxımından aktual və elmi yeniliyə malikdir.

Azərbaycan mətbuatşünaslığının tarixi milli mətbuatın təşəkkülü dövrünə təsadüf etmiş, vacib problemlərin həllində mühüm rol oynamışdır. Xarici ölkələrdə, xüsusən də postso-

vet məkanında yaranmış Azərbaycan mətbuatının iş təcrübəsi, nümayəndələri, fərdi qəzet və jurnalların elmi-nəzəri şərhü ümumiləşdirilməmiş, onların milli-mənəvi inkişafı üçün əhəmiyyəti izah olunmamışdır. Bu istiqamətdə müəyyən araşdırmalar olsa da, postsovet məkanının (MDB-nin) coğrafiyasında fəaliyyət göstərmiş mətbuat orqanları və jurnalistləri haqqında ümumiləşdirilmiş əsər ortaya qoyulmamışdır. Yalnız Anar Mövsüm oğlu Həsənov rus dilində «Средства массовой информации диаспор в структуре этнической журналистики: на примере средств массовой информации азербайджанской диаспоры в России» adlı əsərini yazsa da, həmin əsərdə postsovet məkanında fəaliyyət göstərən mətbuat orqanları haqqında informasiya fraqmental şəkildə (Rusiyada) göstərilmişdir. A.Həsənov Rusiyada Azərbaycan KİV-nin tipologiyası və etnik proseslərdə iştirakını araşdırmış, sosioloji tədqiqat mövqeyinə üstünlük vermişdir. (127, s.6) Müəllif daha çox dünya təcrübəsinə istinad etmiş, bununla belə, Azərbaycan mətbuatşünaslığının inkişafında mühüm xidmətləri olan görkəmli ziyalılardan Qulam Məmmədli, Əziz Mirəhmədov, Abbas Hacıyev, Şirməmməd Hüseynov, Əflatun Saraçlı, Vaqif Arzumanlı, Abid Tahirli, Fazil Rəhmanzadə, Şahbaz Şamioğlu, Razim Məmmədli, Rövsən Məmmədov və başqalarının gördüyü işlərdən danışmışdır. Əlbəttə, tədqiqat-

* Geniş bax: Hacıyev Abbas. Tiflis ədəbi mühiti. Bakı, «Yazıç», 1980, 2. Arzumanlı Vaqif. Azərbaycan diasporu. Bakı, «Qartal», 2001. 3. Tahirli Abid. Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika (1921-1991). Bakı, 2005. 4. Rəhmanzadə Fazil. Yol (tarixi-publisistik qeydlər), Bakı, «Azərbaycan ensiklopediyası», №18, 1994. 5. Şahbaz Şamioğlu. Borçalıda etnik proseslər və millətlərarası münasibətlər (XIX-XX əsrlər). Bakı, «Azərbaycan», 1997. 6. Şahbaz Şamioğlu. Borçalıda ədəbiyyat və ədəbi-mədəni həyat. Bakı, «Gənclik», 2002. 7. Məmmədov Razim. Gürcüstanda Azərbaycan mətbuatı. Bakı, 2000. 8. Məmmədov Rövsən. Azərbaycan diasporu və milli mətbuat. Bakı, «Qartal», 2004.

larda fraqmentallıq özünü göstərsə də, mətbuat tariximizin əlaqələrini aydınlaşdırmaq baxımından son dərəcə əhəmiyyətli-dir.

Monoqrafiyanın predmetini müstəqillik dövrünün (1990-2005-ci illər) diaspor jurnalistikası təşkil edir. Tədqiqat obyektinə isə «Media forum», «Ziya», «Savalan», «İnam», «Millət», «Araz», «Azərbaycan diasporu», «Азербайджанский конгресс», «Azərros», «Asudə vaxt», «Birlik», «Зеркало», «Баку», «Азербайджан», «Turan», «Gürcüstan», «Dan ulduzu», «Varlıq», «Qarapapaq», «Ədəbi Gürcüstan» kimi qəzet və jurnallar, milli mətbuat tariximizin əsasları, habelə, məqalə və monoqrafiya nəşrləri, eləcə də arxiv materialları daxildir.

1990-2005-ci illərdə postsovet məkanında Azərbaycan və rusdilli, habelə, azərbaycanlıların MDB xalqlarının müxtəlif dillərində, müştərək mətbuat orqanları nəşr olunmuşdur. Bütün bunların nəşri prinsiplərinin öyrənilməsi, dəyərləndirilməsi və sistemləşdirilməsi monoqrafiya üçün əsas olmuşdur.

Monoqrafiyada başlıca məqsəd postsovet məkanında yaranmış Azərbaycan diaspor mətbuatının nəşri prinsiplərinin öyrənilməsi, dəyərləndirilməsi, çoxdilli qəzet və jurnallarda fəaliyyət göstərən jurnalistlərin ideya - mövzu axtarışları, onların yaradıcılığındakı dil və üslub meyillərinin müəyyənləşdirilməsi və ümumiləşdirilməsi təşkil edir. SSRİ-nin dağılması və MDB-nin yaranması ilə cəmiyyətdə gedən sosial-siyasi, iqtisadi proseslərin rus və digər xalqların mətbuatında doğurduğu dəyişikliklər, yeni mətbuat və jurnalistikanın faktlara yanaşma tərzindəki prinsiplər bir sıra vəzifələrin yerinə yetirilməsini tələb etmişdir. Bunlar əsasən aşağıdakılardır:

- Azərbaycandan kənarda nəşr olunmuş milli mətbuatın inkişaf xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq;
- Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən rus və

azərbaycandilli mətbuatın milli tarixi ənənələrlə əlaqəsini şərh etmək;

- Xarici ölkələrdə nəşr olunan Azərbaycan mətbuatının mövzu, problem və şəxsiyyətləri barədə ətraflı məlumat vermək;

- Postsovet ölkələrinin mətbuatı ilə Azərbaycan diaspor mətbuatının yaradıcılıq əlaqələrini müəyyənləşdirmək;

- Azərbaycanla Rusiya mətbuatı və jurnalistikasının müştərək problemlərini işıqlandırmaq;

- Azərbaycan diaspor mətbuatının informasiya siyasətini aydınlaşdırmaq və publisistik axtarışlarını təhlil etmək;

- Postsovet ölkələrində fəaliyyətdə olan Rusiya və Azərbaycanın mətbuat nümunələri, eləcə də, jurnalistlərinin milli mədəniyyətin (habelə, ədəbiyyatın) təbliğində rolunu şərh etmək.

Monoqrafiyanın nəzəri-metodoloji əsasında tarixi-xronoloji və tarixi-müqayisəli tətbiq metodları dayanır. Məqsəd və vəzifələrin həllində iş elmi yeniliyi ilə kifayət qədər diqqəti cəlb edir. Problem ilk dəfə olaraq xarici ölkələrdə (MDB məkanı) nəşr olunmuş rus və azərbaycandilli mətbuat orqanlarının tərkib hissəsi kimi öyrənilmiş, mətbuatın ayrı-ayrı nümunələri, jurnalistlərin publisistik axtarışları ümumiləşdirilmiş, Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya yayılmasında rolu və əhəmiyyəti aydınlaşdırılmışdır. Rusiya, Ukrayna, Gürcüstan, Qazaxıstan və digər postsovet ölkələrində dərc olunmuş rus və azərbaycandilli qəzetlər, jurnallar haqqında ilk dəfə müfəssəl məlumat verilmiş, Azərbaycan klassik mətbuatından bəhrələnmiş və demokratik ənənələr üzərində təkmilləşmiş milli diaspor jurnalistikasının xüsusiyyətləri təhlil olunmuşdur. Bunun üçün çoxsaylı publisistik materiallar ilk dəfə tədqiqata cəlb olunmuş, onun bədii özəllikləri barəsində məlumat verilmişdir.

Monoqrafiyanın nəzəri əhəmiyyəti ondadır ki, postsovet məkanında rus və azərbaycandilli milli mətbuat, habelə, jurnalistika öyrənilmiş, tədqiq və təhlil prinsipləri müəyyənləşdirilmiş, onların dərkətmə meyarları dəqiqləşdirilmiş, çoxsaylı qəzet və jurnal nümunələri diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Əsas mətbuat orqanları və kütləvi ədəbi-bədii nəşrlər, publisistik əlaqələr ilk dəfə analiz olunmuş, Azərbaycana dair informasiya işi müasir jurnalistikanın tələbləri səviyyəsindən qiymətləndirilmişdir.

Diaspor jurnalistikasının öyrənilməsi zamanı əldə olunmuş mühüm nəticələr Azərbaycan mətbuatı və publisistikasının təcrübəsi əsasında yeni dərslik və metodik vəsaitlərin yazılmasında əhəmiyyətli ola bilər. Tədris proqramlarının hazırlanması və milli demokratik mətbuatın inkişaf tarixinin araşdırılmasında da monoqrafiyanın mühüm elmi müddəalarından faydalanmaq olar.

İrəli sürülmüş elmi müddəalar əsasən bunlardır:

- Xarici ölkələrdə postsovet dövründə nəşr olunmuş rus və Azərbaycan dilli mətbuatın nəşri prinsiplərinin öyrənilməsi və dəyərləndirilməsində yeni elmi-nəzəri meyarlar müəyyənləşdirilmiş, istər rəsmi, istərsə də qeyri-rəsmi (özel) mətbuat orqanlarının iş prinsipləri müqayisəli surətdə aydınlaşdırılmışdır.

- Dövlət müstəqilliyi əldə edildikdən sonra nəşr olunmuş Azərbaycan diaspor mətbuatının mövzu və ideya-məzmun xüsusiyyətləri, klassik Azərbaycan mətbuatının demokratik ənənələri zəminində şərh və izah olunmuşdur.

- Xaricdə nəşr olunan mətbuatın yayım coğrafiyası və oxucu auditoriyası barəsində ətraflı məlumat verilmiş, qəzet və jurnalların redaksiya heyətinin iş xüsusiyyətləri öyrənilmişdir.

- Rus və Azərbaycan jurnalistikası ənənələri zəminində formalaşan diaspor mətbuatının tanınmış nümayəndələri və

KİV orqanları barəsində geniş məlumat verilmişdir.

- Rusiya, Ukrayna, Gürcüstan və Orta Asiya respublikalarında fəaliyyət göstərən mətbuat orqanlarının yerli və regional mətbuatla müştərək fəaliyyət prinsipləri təhlil edilmiş, jurnalist sənətkarlığı publisistik axtarışlar məcrasında izah olunmuşdur.

- Postsovet dövrü mətbuatı vətən tarixi və milli yaddaş məfkurəsini, habelə, mədəniyyət məsələlərini diqqətdə saxlamış, bütün bunlara dair informasiya mübadiləsində qarşıya çıxan çətinliklər analiz edilmişdir.

Monoqrafiyanın yazılması zamanı təbii olaraq obyektiv çətinliklər də ortaya çıxmış, bəzi nöqsanlara da yol verilmişdir. Kitabı nəşrə hazırlayarkən çalışmışıq ki, həmin nöqsanlar aradan qaldırılsın, müvafiq təkliflər və tövsiyələr nəzərə alınsın. Monoqrafiya haqqında qeyd və təkliflərini bildirən oxucularımıza irəlicədən təşəkkür edir, mətbuat və jurnalistika ictimaiyyətinə uğurlar arzulayırıq.

I FƏSİL

POSTSOVET DÖVRÜ AZƏRBAYCAN MƏTBUATININ TARİXİ QAYNAQLARI

1.1. Klassik Azərbaycan mətbuatı və onun demokratik ənənələri

Azərbaycan mətbuatı yarandığı gündən dünya hadisələri, habelə, xarici ölkələrin fakt və həqiqətlərini işıqlandırmağı mühüm vəzifə bilmişdir. Elə buna görədir ki, «Əkinçi» qəzetinin (1875-1877) informasiya mənbələrini araşdırarkən bir sıra xarici ölkələrin mətbuat orqanlarının da adına rast gəlirik. Burada Rusiya, Türkiyə, İran, İtaliya, Almaniya, Yaponiya, Fransa kimi dövlətlərlə yanaşı, postsovet məkanında müstəqillik əldə edən ölkələri də əlavə etmək lazımdır. Bu baxımdan Çar Rusiyası, Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı və postsovet məkanında yaşayan azərbaycanlıların nəşr etdiyi mətbuatla əlaqələrin tarixi daha ciddi maraq doğurur. Çünki bu əlaqələr yalnız mətbuat və jurnalistika üçün deyil, həm də ədəbi-mədəni və sosial-siyasi əlaqələrin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyətlidir. Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının beynəlxalq əlaqələri tarixində ayrı-ayrı fakt, hadisə və şəxsiyyətlər yalnız peşəkarlıq baxımından deyil, ideya-siyasi axtarışlar, demokratik dəyərlərin qorunması, söz, mətbuat, iradə azadlıqlarının qorunması baxımından diqqəti cəlb edir. «Əkinçi» və digər mətbuat orqanlarının dünyada, xüsusən, Rusiya və İngiltərədə (habelə, bir sıra Avropa ölkələri) əks-səda doğurduğunu qeyd edən prof. Ə. Mirəhmədov haqlı olaraq bildirdi: «Rus klassiki, məşhur «Kolokol» jurnalının redaktoru A.İ. Gertsen yaxşı deyirdi ki, ictimai həyatı zəif inkişaf etmiş

xalqlar üçün dövrü mətbuat ən gözəl tribunadır. Düzdür, çar senzurası hələ «Əkinçi»nin proqramını nəzərdən keçirdiyi zaman bildirmişdi ki, gerek bu qəzetin «məqalələri yalnız əhalinin məişətinin iqtisadi və ən yaxın mülki məsələlərinə aid olsun və dəbdə olan siyasi görüşlər ilə, yaxud bütün müasir həyat quruluşunu müzakirə etmək cəhdləri ilə doludurulmasın. Lakin qəzet nəşrinə belə bir ağır, məhdudlaşdırıcı şərtlə icazə almasına baxmayaraq, mütərəqqi jurnalistika təcrübəsinə yaxşı bələd olan və jurnalistlik ustalığına yiyələnmiş bir mətbuat xadimi kimi H.Zərdabi öz əməli işində senzuranın təsdiq etdiyi proqramdan məhərrətlə kənara çıxıb, «Əkinçi»ni əsl mənada demokratiyanın tribunasına, Azərbaycan ictimai-siyasi, fəlsəfi, bədii, iqtisadi, pədaqoji və elmi fikrinin aynasına çevirə bilmişdi» (30, s.8)

Çar Rusiyası dövründə Azərbaycan mətbuatı demokratik fikir tribunasına çevrilmiş, bu yöndə aparılan uğurlu iş XX əsrin əvvəllərində də davam etdirilmişdi. İmperiya məkanında nəşr olunan digər mətbu orqanlarla əlaqələr şəraitində inkişaf edən Azərbaycan mətbuatı ciddi sosial-siyasi diskussiyalara meydan açmış, operativ informasiya mübadiləsinə həyata keçirmişdir.

«Əkinçi»nin çar Rusiyası və xarici ölkələrin mətbuatı ilə əlaqələrini XX əsrin əvvəllərində formalaşmaqda olan Azərbaycan jurnalistləri uğurla davam və inkişaf etdirmişlər. «Кафказ», «Наш век», «Новое время», «Неделя», «Петербургские ведомости» kimi məşhur mətbuat orqanlarının iş təcrübəsinə, informasiya potensialına istinad edən «Əkinçi»nin davamçıları beynəlxalq həyatın öyrənilməsi, xüsusilə, çar Rusiyası ərazisindəki həqiqətlərin dərk, həmin yerlərdəki müsəlman əhalinin sosial-siyasi vəziyyətinin təhlili baxımından mətbuat əlaqələrinə mühüm əhəmiyyət vermiş, demok-

ratik düşüncənin yayılmasına geniş meydan açmışlar.

Cəmiyyətin məlumatlandırılması onun inkişafı və çağdaş sivilizasiyası yüksəlişi üçün əsas faktordur. Cəmiyyət və dövlətin əsas strukturlarının informasiya ilə təminatı daim inkişafda olan texnoloji sistemlər və informasiya vasitələri ilə həyata keçirilir. Məlumatların obyektiv yayılmasında ölkədə yaranmış rejim böyük əhəmiyyət kəsb etsə də, əsas vəzifə kütləvi informasiya vasitələrinin üzərinə düşür.

Nəzər salsaq, görərik ki, bütün ölkələrdə azad və müstəqil mətbuat uğrunda mübarizə getmişdir. Bu mübarizədə qələm sahibləri təqiblərə məruz qalmış, həyatları təhlükə ilə üzləşmiş, hətta, gülləyə tuş gəlmişlər. Hələ bizim eranın 15-ci ilində Roma imperatorunu tənqid etdiyi üçün gildən hazırlanmış «Akta senatus» adlı məlumatlar toplusu qadağan edilmişdir. Dünya jurnalistikası tarixində bu, mətbuatın qadağan olunması, azad fikrin boğulması, həm də ilk senzuranın təzahürü idi. İngiltərədə isə jurnalistləri parlamentə buraxmırdılar ki, orada müzakirə olunan məsələlərdən geniş xalq kütləsinin xəbəri olmasın. Misalların sayını artırmaq olar. Bütün çətinliklərə, hədə-qorxulara baxmayaraq, bir çox ölkələrdə jurnalistlər mübarizələrini davam etdirərək azad, müstəqil mətbuata nail olmuşlar.

Mətbuat güclü silahdır. Bu silahdan ağılla istifadə edənlər çox vaxt məqsədlərinə çatırlar. Medianın sosial rəyə təsirini dərk edənlər həmişə onu yüksək qiymətləndirmişlər. Amerikanın sabiq prezidenti Tomas Cefferson deyirdi ki, «əgər qəzətsiz hökumət, hökumətsiz qəzetlər seçimi qarşısında qalsam, bir saniyə də tərəddüd etmədən ikinciye üstünlük verərdim» (22, s.217).

Azad və demokratik mətbuat uğrunda mübarizə lazım idi. İstər rus imperiyasında, istərsə də digər ölkələrdə senzura

güclü rol oynamışdı. Bunun uğrunda aparılan mübarizələr isə tez bir zamanda öz bəhrəsini vermişdi. İlk öncə bir sıra xarici ölkələrdə yaranmış mətbuat orqanları insanları savadlandırmağa başlamışlar. Çünki qələbə elmdə idi. Bu ölkələrdə millət, xalq savadlandıqca onun toxumları digər ölkələrə də yayılmağa başlamışdı. Bunun səbəbi insanın daim daha artıq var istəməsi idi. Bu gün qəzet oxumaq istəyən, sabah qəzet nəşr etmək fikrinə düşmüş, bu da yeni qəzetlərin yaranmasına, kütləvi savadsızlığın aradan qaldırılmasına gətirib çıxarmışdı.

Beləliklə, dünyada ilk qəzetlər yaranmağa başlamışdı. ABŞ-da XVII əsrdə, Böyük Britaniyada XVI əsrdə, Fransada 1631, Almaniya 1609, İtaliyada 1616, Türkiyədə isə 1831-ci ildə ilk mətbuat orqanları fəaliyyətə başlamışdı. Mövcud mətbu orqanlar qonşu ölkələrin də mətbuatının yaranmasına təsir göstərmişdi. Uzun zaman ərzində aparılan mübarizələr bəhrəsini verməyə başlamışdı. İlk əvvəl senzura olsa da, sonralar hakim dairələr əhalinin məcburiyyəti qarşısında senzuranı ləğv etmişdilər. Xaricdəki KİV-in inkişafı digər ölkələrə də sirayət etmişdi. Qarşılıqlı mübadilə iş təcrübəsini genişləndirmişdi. Qonşu ölkələr də öz mətbuatlarını yaratmağa, senzuranın ləğvinə, söz azadlığının təşəkkül tapmasına çalışmış, lazımı uğurlar əldə edilmişdi.

Azərbaycan jurnalistikası tarixi humanitar elmlərdən biri olub, mövcud mədəniyyət tarixinin ayrılmaz hissəsidir. Siyasi mədəniyyətin, milli intibah və maarifçilik hərəkatının əsas vasitəsi, istiqlaliyyət məfkurəsi və KİV sisteminin, jurnalistlər ordusunun layiqli sələfidir. Azərbaycan jurnalistikasının keşməkeşli tarixi təcrübəsi, zəngin yaradıcılıq ənənələrinin tətbiqi müasir dövrdə müstəqil informasiya quruculuğu prosesinin potensial qüvvəsidir. Azərbaycan jurnalistikasının tarixinə

plüralist mövqe və münasibət, mövcud ədəbiyyata obyektiv elmi-nəzəri baxış, digər humanitar elmlərlə qarşılıqlı əlaqə çağdaş jurnalistin qarşısında duran əsas vəzifələrdir. Azərbaycan KİV-in, sosial-siyasi fikrin təcrübəsini, ayrı-ayrı mətbuat orqanları və qüdrətli qələm sahiblərinin ədəbi, bədii-publisistik irsini öyrənmək vacibdir.

Müasir mətbuatımızın mənzərəsi – inkişaf etmiş ölkələrdə olan kütləvi informasiya vasitələrindən fərqlidir və ziddiyyətli cəhətlərlə mətbuat araşdırıcılarının diqqətini cəlb etməkdədir. Senzura götürülmüş, mətbuat azad olmuşdur.

Şübhəsiz ki, bu günlə keçmiş müqayisə edərkən fərqli cəhətlər çox olacaqdır, çünki müasir dünyada mətbuat, əsasən, biznes məqsədilə yaradılır. Keçmiş zamanlarda Azərbaycan və onun kimi cəhalətdə yaşayan ölkələrdə mətbuat yaratmaq xalqı qəflət yuxusundan oyatmaq məqsədi güdürdü. Buna «Əkinçi» qəzeti və bundan sonra meydana çıxan digər mətbuat orqanlarının fəaliyyəti misal ola bilər. Xalqımızın mənəvi həyatında əvəzsiz rol oynamış «Əkinçi»ni sovet dövründə rus mədəniyyəti və mətbuatının inkişafı ilə bağlamışlar, hətta, ona «proletar mədəniyyətinin təzahürü» donu da geydirmişlər. Rus mədəniyyəti və mətbuatının təsiri şübhəsizdir, eyni zamanda onu da unutmək olmaz ki, o zamanlar Azərbaycan ziyalıları artıq Avropanın həyatı ilə tanış idilər, orada formalaşan demokratik ideyaları əxz edirdilər və bu ideyalar ayrı-ayrı ziyalı insanların sayəsində Azərbaycana gətirilirdi. Ümumiyyətlə, «Əkinçi» qəzetinin meydana çıxmasını demokratik ideyaların Azərbaycana təsir vasitəsi kimi qiymətləndirmək mümkündür.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda qarışma – avropalaşma ideyasına Ə.Hüseynzadə, M.Şahtaxtinski və Ə.Ağaoğlunun geniş meydan açması ilə milli mətbuat və

ədəbiyyat yeni ədəbi-estetik ideyalarla zənginləşdi. Yaratıcılıq axtarışlarında Qərbin satirik və romantik klassik ədəbiyyatından səmərəli şəkildə istifadə edən XX əsr Azərbaycan ədibləri yeni tip, xarakter və şəxsiyyətlərlə milli ədəbiyyatın obrazlar aləmini zənginləşdirməyə nail oldular. Onlar dünya ədəbiyyatının ideya-siyasi ənənələrindən çıxış edərək «azadlıq, bərabərlik, qardaşlıq» prinsiplərini nəinki ədəbiyyat, həm də sosial-tarixi gerçəklik qarşısında irəli sürdülər. Bu işdə milli mətbuat əvəzsiz vasitə oldu. Həmin istiqamətdə aparılan nəzəri-estetik axtarışların nəticəsi olaraq Azərbaycan ədəbiyyatında novator meyilləri gücləndirmək, fakt və hadisələri yalnız təsvir etmək deyil, həm də təhlil və tənqid etmək mümkün oldu. Məhz avropaçılıq – qərbləşmə istiqamətində aparılan ədəbi-bədii axtarışların nəticəsidir ki, Azərbaycan ədəbiyyatında ümumbəşəri haqq və hüquqların müdafiəsinə qalxmaq, ədalət, hürriyyət, vətən bütövlüyü, dövlət suverenliyi kimi ideyaların çoxçalarlı təsviri və tərənnümü mümkün oldu. Ə.Hüseynzadənin Azərbaycan ədiblərinin diqqətini Avropa ədəbiyyatı və mədəniyyətinə yönəltməsi, «Həyat», «Füyuzat» kimi mətbuat orqanları vasitəsilə çağdaş ədəbiyyat təcrübəsini yayması, yeni bədii sənətkarlıq prinsiplərini ifadə etdirməsi qərbləşmə ideyasının, demokratik düşüncənin təntənəsinə ciddi zəmin yaratdı.

«Molla Nəsrəddin» və «Füyuzat» jurnallarının işini davam etdirən digər mətbuat orqanları və yaradıcı şəxsiyyətlər milli müstəqillik, azadlıq, demokratiya, konstitusiyalı dövlət, parlament üsul-idarəsi barədə geniş polemika apararkən Rusiya və Avropa ölkələrinin mətbuat təcrübəsinə istinad edirdilər.

Ə.Hüseynzadə də daxil olmaqla Azərbaycanda ədəbiyyat, mədəniyyət, mətbuat xadimləri, habelə, sosial-siyasi işlə məşğul olanlar Qərblə Şərqi birləşdirən ortaq dəyərlərə

üstünlük verir, hər iki tərəfi qarşılıqlı inkarçılıq deyil, bir-birində tamamlanan, vahid dünyanın iki fərqli qütbü kimi öyrənməyi başlıca məqsəd bildirilər. Ə.Hüseynzadənin ideya dostu Əhməd bəy Ağaoğlu bu səbəbdən yazırdı: «Firəng müsənnifi-məşhuru Renan deyir: «İnsanın elm və hikməti artdıqca islamə yavuşlaşıb xristianlıqdan uzaqlaşıyor!»... ...Bir az təfəkkür edəlim! Görün islam insanı nə məqamə, nə dərəcəyə qalxızdı?! Allahın xəlifəsi və mələikənin səcdəgahı! Daha bundan da artıq məqam, bundan böyük şərəfət, izzət və ehtiram olarmı? Və insanın bu qədər şərəfət və izzətinə, bu qədər ehtiram və şanına səbəb onun elmi, biligi, mərifəti oldu!» (6,1906, №53).

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan dilində qəzet yaratmaq bir müddət mümkün olmamışdı. Ziyalıların söyləri nəticəsiz qalmışdı. Məhəmməd ağa Şahmurov 1902-ci ildə xaricdən doğma yurduna qayıdaraq evini satıb Tiflisə köçmüş və orada bir mətbəə təşkil etmişdi. Qəzet buraxmaq üçün hökumətdən icazə istəmiş, nəhayət, Qafqazda Azərbaycan dilində «Şərqi-Rus» qəzeti dərc edilməyə başlamışdı. Qəzetin ilk nömrəsi 1903-cü il martın 30-da çıxmışdı. «Şərqi-Rus» 1904-cü il iyunun 8-dək, həftədə 3 dəfə, sonra isə gündəlik nəşr olunmuşdu.

M.Şahmurov müasir qəzet çıxarırdı. Orada Azərbaycan, rus və dünya ədəbiyyatı klassiklərinin yaradıcılığına xeyli yer verilmişdi. Redaksiya Rusiyanın türk-tatarlar, müsəlmanlar yaşayan şəhər və vilayətlərinin ziyalıları ilə də yazışmış, onların fikirlərinə qəzet səhifələrində yer vermişdi. Qəzetin bir sıra xarici ölkələrlə də əlaqəsi var idi. «Şərqi-Rus» qəzetinin ümumi tirajının cəmi 1500 nüsxə olduğunu nəzərə alsaq, milli əlaqələrin bəzi tədqiqat əsərlərində hədsiz dərəcədə şişirdilməsi ilə də razılaşmaq olmaz (107).

«Şərqi-Rus» XX əsrin ilk Azərbaycan qəzeti idi. Bu anadilli

və ilk gündəlik orqan gerçəkdən sosial-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatın mühüm cəhətlərini işıqlandırır, yoxsul kütlənin mənafeyini müdafiə edirdi. Qəzetdə əlifbanın yeniləşdirilməsi, hicab (örtük) məsələsi, maarifin yayılması, məktəblərdə tədrisin yaxşılaşdırılması və başqa məsələlər ifadə olunmuş, həmin mövzular ətrafında çoxlu yazı dərc olunmuşdur. «Şərqi-Rus»un səhifələrində mədəniyyət, ədəbiyyat, dil məsələlərinə xüsusi yer verilirdi. Lakin sonralar qəzet müəyyən məsələləri qarışdırmış, dolaşiq salmış, yanlışlara yol vermişdi. Qəzet səhifələrində milli bərabərlik və azadlıq, dil birliyi, söz və fikir azadlığı kimi məsələlər barəsində mücərrəd yazılar verildi. Bununla belə, qəzet dövrlə, zamanla ayaqlaşır, haqsızlıqlara qarşı çıxır, azad fikir və söz demək hüququnu saxlayır, maarif işini davam etdirirdi.

XX əsrin əvvəllərində C.Məmmədquluzadə, Ö.F.Nemanzadə, S.Hüseyn, Ə.Nəzmi, M.Ə.Rəsulzadə, Ü.Hacıbəyov, M.Şahtaxtinski, M.S.Ordubadi kimi jurnalistlər fəaliyyət göstərməyə başlamışdılar. Onlar xalq arasında nüfuz qazanmış «Şərqi-Rus», «Həyat», «Molla Nəsrəddin», «Füyuzat», «İrşad», «Şəlalə», «Açıq söz» kimi mətbuat orqanlarında iştirak edərək, əsasən, xalqın maarifləndirilməsi, onun qəflət yuxusundan ayıldılması vəzifələrini üzərinə götürmüşdülər. «Şərqi-Rus» qəzeti Azərbaycanda ictimai fikrin formalaşmasına xüsusilə böyük təsir göstərmişdir. Bu qəzetdə klassiklərimizdən Mirzə Cəlilin, M.Ə.Sabirin, A.Səhhətin, M.S.Ordubadinin bədii əsərləri ilə yanaşı, həm də milli bərabərlik, söz və fikir azadlığı barədə məqalələr dərc olunurdu. Maarifpərvər ziyalı M.Şahtaxtinskiyin nəşr etdiyi bu qəzetin mətbuatın inkişafına böyük təsiri olmuş, «Molla Nəsrəddin» kimi mətbuat orqanının yaranmasına gətirib çıxarmışdı. 1906-cı il aprel 7-dən nəşrə başlayan «Molla Nəsrəddin» nəinki Azərbay-

canın, bütün müsəlman Şərqinin aynası olmuşdur.

«Şərqi-Rus» qəzetinin Azərbaycan mətbuatı tarixində ən böyük xidmətlərindən biri odur ki, Cəlil Məmmədquluzadə kimi görkəmli bir jurnalisti üzə çıxarmış, özündən sonrakı mətbuatda demokratik cəbhəni ardıcıl olaraq möhkəmləndirə bilən mahir bir redaktor yetirmişdir.

XX əsrin əvvəllərində nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı və onun baniləri qarşılıqlarına bir məqsəd qoymuşdular – xalqa təmənnasız xidmət etmək. «Şərqi-Rus» qəzeti bağlandıqdan sonra H.Z.Tağıyev Bakıda «Həyat» adlı qəzetin nəşrinə icazə aldı. Əhməd bəy Ağayev və Əli bəy Hüseynzadə redaktor oldular. «Həyat» qəzeti «Kaspi»in mətbəəsində çap olunurdu. Qəzetin ilk nömrəsi 1905-ci ilin 7 iyununda dərc olundu. Amma sonralar rəqabətə davam gətirə bilməmiş və 1906-cı il sentyabr ayının 3-də bağlanmışdır. «Həyat» qəzeti gündəlik çap olunurdu, öz yazılarında siyasi, elmi, ədəbi, iqtisadi, hətta tarixi mövzulara yer verirdi.

1904-cü ilin oktyabrında S.M.Əfəndiyev və M.Mirqasımovun rəhbərliyi ilə «Hümmət» qəzeti nəşrə başlamışdır. Qəzetin səhifələrində mütləqiyyətə qarşı mübarizəyə həsr olunmuş materiallar verilmiş, zəhmətkeş qadınların kapitalizm əsarətindən azad olması zərurətini irəli sürmüş, «qara camaatın» məişətini və dilini bilməyən ziyalılar töhmətləndirilmiş, fırıldaqçı ruhanilər ifşa edilmişdi. Qəzetin cəmi 6 nömrəsi çıxmışdır. 1905-ci ilin fevralında «Hümmət» qəzetinin mətbəəsi polis tərəfindən dağıdılmış və qəzetin nəşri dayandırılmışdır.

Beləliklə, yaranan qəzet və jurnallar demokratik ənənələrin toxumlarını səpmişdi. Milləti oyatmış, azad bir ruhda tərbiyələndirmək istəmişdi. Artıq qorxmadan yeni mətbuat orqanları yaratmaq mümkün idi. Millət mübarizləşmişdi. Oxucuların

sayı və savadlı insanlar da artmışdı. «Həyat» bağlandıqdan sonra «Füyuzat» jurnalı və «İrşad» qəzeti işıq üzü görmüşdü. Qəzet açmaq elə də çətin deyildi. Amma senzura da öz işini görürdü. Qəzetlərin tez-tez bağlanması məhz senzuranın güclü və aşkar «əli» var idi.

Əli bəy Hüseynzadə «Həyat»dan sonra yeni bir mətbu orqanı – «Füyuzat»ı yaratdı. Jurnal ilk ədəbi, elmi, ictimai, siyasi həftəlik orqan idi. Jurnalın ilk nömrəsi 1906-cı il noyabrın 1-də işıq üzü görmüş, bir il fəaliyyət göstərmiş və 32 nömrəsi çıxmışdı. «Füyuzat»ın nəşrində də əsas məqsəd demokratik ideyaları yaymaq, xalqı buna səsləmək idi. «Füyuzat» elmi, siyasi, ictimai, bədii problemlərə toxunurdu. Amma digər mətbu orqanlarımız kimi qısa ömür sürdü.

Naşirlər Əli bəy Hüseynzadə və Əhməd bəy Ağayev «Həyat» bağlandıqdan sonra, yeni mətbuat orqanları yaratdılar. «Füyuzat» Əli bəy Hüseynzadənin, «İrşad» Əhməd bəy Ağayevin payına düşmüşdü. «İrşad» qəzetinin ilk nömrəsi 1906-cı ilin 17 dekabrında işıq üzü görmüşdü. Qəzet 2 il fəaliyyət göstərmiş, 1907-ci il iyulun 17-dən noyabrın 17-dək dərcində fasilə olmuşdu. «İrşad»a 1907-ci ildə Həşim bəy Vəzirov, 1908-ci ildə isə M.Ə.Rəsulzadə redaktorluq etmişdir.

XX əsrin əvvəllərində başlayan istiqlal hərəkatı və bu hərəkatın məntiqi nəticəsi kimi yaranan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti milli mətbuatda davamlı şəkildə aparılan ideoloji mübarizələr meydanında təşəkkül tapdı. Muxtariyyətçilik fikrindən istiqlalçılığa, cümhuriyyətçiliyə keçidin siyasi-ideoloji təməlini yaradan milli mətbuat orqanları say etibarını əks mövqedə dayanan qəzetlərə nisbətən çox az olsa da, fəaliyyətləri millətin xeyrinə nəticələndi.

1918-ci ilin mart hadisələrindənə Azərbaycanca türk dilində 15-dək qəzet və jurnal çap olunmuş, onların sayı 80-i ötüb

keçmişdi. Partiyalaşma prosesinin sürətləndiyi bir şəraitdə müxtəlif istiqaməti, siyasi-ideoloji xətti özündə əks etdirən qəzetlərin əksəriyyəti partiyalı mətbuat orqanları olub çətinliklərini, yeni inkişaf mərhələsini yaşayırdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövrünün mətbuat tədqiqatçıları və biblioqraflarının apardıqları araşdırmalar nəticəsində maraqlı bir mənzərə yaranmışdır. Milli mətbuatımızın ilk nümunəsi olan «Əkinçi» qəzetinin yaranmasından 1918-ci ilin mayına qədərki dövrdə cəmi 40 adda qəzet çıxmışdırsa, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) 23 aylıq hakimiyyəti dövründə bunların sayı 200-ə yaxın olmuşdur. Dövrü mətbuatın statistikasında bu qeyri-adi artımın səbəbləri hər şeydən əvvəl Azərbaycanda olan mövcud demokratik idarəçilik sistemi, polemika və diskussiyalara verilən meydan ilə bağlı idi. Burada əsas faktlardan biri də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti liderlərinin jurnalist olmaları, onların azad sözə önəm vermələridir. Təsis olunan demokratik yönümlü mətbuat orqanları xalqı narahat edən problemlərə həssas yanaşır, həllini gözləyən məsələlərə toxunur, azadlıq, istiqlalçılıq və türkçülük ideyalarını təbliğ edir, siyasi maarifçilik işi aparırdı.

Türk-Ədəmi-Mərkəziyyət «Müsavət» firqəsinin siyasi nöqteyi-nəzərini əks etdirən «Açıq söz» qəzeti ilk dəfə olaraq cümhuriyyətçilik fikrini ortaya qoydu və qurulacaq dövlətin ideoloji təməl prinsiplərini açıqladı: «Türkləşmək, islamlaşmaq, müasirləşmək şüarını müdafiə edirik...» (8, 1918, №1) fikrini irəli sürdü.

Xalq Cümhuriyyətini yaratmaq, hakimiyyəti və torpağı xalqa qaytarmaq istəyi ilə mübarizə aparanların qarşısında çox ciddi, çətin vəzifələr dururdu. Bolşevik mətbuat orqanlarında hürriyyət və cümhuriyyət arzularının əleyhinə məqalələr çap olunur, bu istəyin real olmadığı təbliğ edilirdi. Qafqaz canişini

missiyasını Bakıda həyata keçirməyə çalışan Bakı Xalq Komissarları Sovetinin sədri S.Şaumyan hələ mart ayında «Бакинский рабочий» qəzetində yazırdı: «Azərbaycan muxtariyyətini istəyən musavatçılar nəticədə bir xarabazar alacaqlar». Daşnak və bolşeviklərin rüporu kimi çıxış edən «Бакинский рабочий», «Bakı və onun ətrafı Şurasının əxbarı», «Известия рабочих депутатов советов», sol eserlərin mətbu orqanı «Наш знамя», «Наш труд» qəzetləri milli qüvvələrə qarşı çıxışlar edir, «Azərbaycanı simasızlaşdırmaq» xəttini həyata keçirirdilər. S.Şaumyanın milli qüvvələrə qarşı hədələrinin arxasında Bakı Sovetinin 6 min nəfərlik «Qırmızı Qvardiya»sı, Erməni Milli Şurası və «Daşnaksütun» partiyasının 4 min nəfərlik silahlanmış dəstəsi dayanırdı. Hadisələrin siyasi-hərbi inkişafı gözlənilən faciəni qaçılmaz etmişdi. Azərbaycanı müstəqillik arzusundan daşındırmaq, onun sərvətlərini əldən buraxmamaq məqsədi ilə kütləvi qırğın aksiyalarını həyata keçirmək niyyəti ilə hazırlıq aparılırdı. Azərbaycanın aydınları, siyasi xadimləri, publisistləri təhlükənin yaxınlaşdığını görür, milli mətbuat orqanlarında bu barədə xəbərdarlıq edirdilər. 1918-ci ilin mart ayının əvvəlində vətənin bütövlüyü, müstəqilliyi, xalq hakimiyyəti yaratmaq çağırışları müxtəlif partiyaların mətbu orqanlarının əsas mövzularına çevrilmişdi. Məşqətlərdən, məqalələrin başlıqlarından hər şey aydın görünürdü: «Birlik tələb olunur», «Birləşəlim», «İttifaq edəlim», «İttihad gerek». Görkəmli Azərbaycan jurnalisti, dramaturqu Mirzə Bala Məhəmmədzadə mart soyqırımı ərəfəsində yazırdı: «Ey gənc türklər! Bu gün Kəbəyi-müqəddəsiniz olan vətənimizi azad ediniz... Vətənin yolunda can verməyən, milli muxtariyyəti yolunda can verməyən, milli muxtariyyəti yolunda varından keçməyən bir millət yaşamaq istəmir deməkdir» (8, 1918, 15 sentyabr). Məqalənin dərcindən çox keçməmiş,

1918-ci ilin 31 mart tarixində bolşeviklərin və Erməni Milli Şurasının hərbi birləşmələri azərbaycanlılara qarşı xüsusi amansızlıqla qətli-amlar həyata keçirdi, 30 min insanın həyatına son qoydu. Qatillər minlərlə insanı, abidələri məhv etməklə yanaşı, «Novruz», «Turan», «Açıq söz», «Kaspi» mətbəələrini yandırmış, Orucov qardaşlarının mətbəəsini dağıtmışdılar. Bu vəhşiliklərdən dünyanın xəbər tutmaması üçün qəzet və jurnalları, dərgiləri, çap avadanlıqlarını, əsasən, sıradan çıxarmaq yolu tutanların fəaliyyəti nəticəsində «Açıq söz», «Bəsirət», «El həyatı», «İstiqlal», «İttihad» qəzetləri fəaliyyətlərini dayandırmalı oldu. Bolşevik-erməni ideoloqları çox gözəl anlayırdılar ki, hər bir xalqın azadlığına, müstəqilliyinə gedən yol mətbuatın ideoloji dəhlizindən keçir və bu dəhlizi aradan çıxarmaqla istədiklərinə nail ola bilərlər. Bəzi istisnalarla Azərbaycan demokratik mətbuatı 1918-ci ilin martından sentyabr ayınadək özünün iflic dövrünü yaşadı.

Tarixi şəxsiyyətlər dəyişir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini də tarixi şəxsiyyətlər yaratdı. İlk dəfə respublika olduq. Azad, müstəqil, demokratik Respublika. İqtisadiyyat yaratdıq. Ordu qurduq. Bütöv ərazilərimizə sahib çıxdıq. Bu şərəfli gün tarixin səhifələrinə 1918-ci il may ayının 28-də yazıldı. Bu gün hamı sevindi, hamı şad oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasını Tiflisdə elan etdilər. İlk olaraq bizi tanıyan dövlət isə qardaş Türkiyə oldu. Bununla da, Şərqdə ilk respublikanın əsasını qoymuş olduq. Bu şanlı tarixi qürurla bu gün də bayram edirik. AXC-nin yaranması heç də mübarizənin bitməsi deyildir. Çünki Azərbaycan Bakısız nəfəs ala bilməzdi. Paytaxt isə düşmənlərin əlində idi. Onun azad olunması uğrunda qızgın döyüşlər gedirdi. Məhz bu zaman qardaş Türkiyə köməyə yetdi. 1918-ci il sentyabrın 15-də Nuru Paşanın komandanlığı altında Bakı işğalçı qüvvələrdən-bol-

şeviklər və erməni daşnaklarından azad edildi. Bakı azad olduqdan sonra quruculuq işləri başlandı. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov və digər xadimlər dövlət quruculuğu işlərində əllərindən gələni edirdilər. Az bir zamanda İqtisadiyyat nazirliyi, Təhlükəsizlik nazirliyi, Müdafiə nazirliyi və başqa idarə və təşkilatlar yaradıldı. Dövlət strukturu tamamilə dəyişdirildi. Mətbuat üzərindən senzura yığışdırıldı. Himnimiz, gerbimiz, bayrağımız yaradıldı.

Xalq Cümhuriyyəti dövründə milli mətbuat da inkişaf edirdi. Yeni qəzetlər, jurnallar yaranırdı. Artıq bu mətbu orqanlar xalqı oylatmaqla deyil, ona demokratiyanı aşılamaqla məşğul idi.

Ceyhun bəy Hacıbəyli inqilabdan sonra «İttihad» qəzetini çıxarmışdı. Amma o, az müddətdə çıxdı və mart hadisələrindən sonra dayandı. AXC-nin yaranmasından sonra isə həmin qəzet «Müsavət» adı ilə 1920-ci ilin 28 aprelinə qədər dərc olundu.

Əhməd Cövdət Pepinovun dərc etdiyi «Al bayraq» qəzeti də AXC dövrü mətbuatının nümunəsidir. Qəzet Tiflisdə nəşr olunmuş, sonralar Əliheydər Qarayevin ixtiyarına keçmişdi. 1919-cu ildə «Al bayraq» Bakıya gətirilmiş, amma burada onun çapı dayandırılmışdı.

«Gələcək» qəzeti, əsasən, türk xalqına məlumat verməsi ilə səciyyəvi idi. Qəzet 1918-ci il iyun ayının 27-də nəşrə başlamış, həmin ilin sonuna qədər dərc olunmuşdu. Qəzetdə Səmədağa Ağamalı, Əliqulu Nəcəfzadə, Üzeyir Şərifov və başqaları fəaliyyət göstərmişdir.

Əliheydər Qarayevin nəşirliyi ilə «Tartan-partan» adlı jurnal nəşr olunmuşdu ki, o da Tiflisdə çıxmışdır. Amma 1918-ci ildə çıxmış jurnalın cəmi bir nömrəsi işıq üzü görmüşdür.

Mirzə Bala Məhəmmədzadə və Firudin Tofiq Hacızadənin nəşirliyi ilə «Gənclər yurdu» adlı jurnal 1918-ci il iyul ayının

24-dən nəşr olunmağa başlamışdır. Jurnal türk gənclərinin təşəbbüsü ilə Tiflisdə, «Şərq» mətbəəsində nəşr olunmuşdur.

1918-ci ildə «Əkinçi» yenidən meydana gəldi. Amma bu bizim yaxşı tanıdığımız «Əkinçi» deyildi. Həmin qəzet 1918-ci ilin mart hadisələrinə qədər Bakıda dərc olunmuş sosialist qəzeti idi.

«Əkinçi» kimi digər bir qəzet Gəncədə dərc olunmuşdu. Naşiri Əhməd bəy Ağayev olan «Türk sözü» qəzeti 1918-ci ilin yayında yayımlanmış, cəmi bir nömrəsindən sonra bağlanmışdır.

AXC-nin rəsmi əmrləri, qanunları və qərarları dərc olunan digər qəzet «Azərbaycan hökumətinin xəbəri» idi. O, Bakının alınmasından qabaq Gəncədə dərc olunmuş, sonra isə Bakıda yayımını davam etdirmişdir. «Azərbaycan hökumətinin xəbəri» 1920-ci ilin 27 aprelinə qədər işıq üzü görmüşdür.

AXC dövrü mətbuatının ən önəmli demokratik nümunələrindən biri də «Azərbaycan» qəzetidir. O, 1918-ci il sentyabrın 15-dən Gəncədə dərc olunmağa başlamışdı. Eyni zamanda qəzetin rus dilində variantı da var idi. Qəzetin nəşirləri Şəfi bəy Rüstəmbəyli və Ceyhun bəy Hacıbəyli idi. Bakı azad edildikdən sonra hər iki qəzet buraya köçürülərək fəaliyyətlərini davam etdirmişdi. Bir müddət sonra rus dilində «Azərbaycan» qəzetinə Şəfi bəy Rüstəmbəyli başçılıq etmiş, türk dilində «Azərbaycan»ı isə Ceyhun bəy Hacıbəyli dərc etməyə başlamışdı. Ceyhun bəyin Parisə getməsi ilə əlaqədar olaraq qəzetə nəşirliyi, redaktorluğu Üzeyir Hacıbəyli və Xəlil İbrahim etmişdir. Qəzətdə, əsasən, ictimai, siyasi, elmi, ədəbi məqalələr dərc olunmuşdur.

«Azərbaycan» qəzeti 1920-ci il aprel ayının 28-nə kimi çıxmış, Xalq Cümhuriyyəti devrildikdən sonra fəaliyyətini

dayandırmışdır. Burada görkəmli ictimai xadimlər fəaliyyət göstərirdi. Onlardan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Əhməd Həmdi, Qara Ağazadə, Məhəmməd Hadi, Atlasi, Seyid Hüseyn Sadiq, Həsən bəy Ağayev, Xəlil İbrahim, Fərhad Ağayev, Axund Yusif Talıbzadə, Ömər Faiq Nemanzadə, Mirzə Bala Məhəmmədzadə, Əbdülvahab Məhəmmədzadə, Əli Yusif və başqalarını göstərmək olar.

Həmin dövrdə satirik jurnallar da dərc olunmuşdur. Bakıda Məhəmmədəli Sidqinin və Səməd Mənsurun nəşirliyi ilə çap olunan «Şeypur» belə jurnallardan biri kimi, 1918-ci ilin sentyabr ayından nəşr olunmuşdu. «Şeypur» həftəlik satirik jurnalı, 1919-cu ilin ortasına qədər davam etmişdi.

«Millət yoludur, həqq yoludur tutduğumuz yol, Ey həqq, yaşa, ey sevgili millət, yaşa, var ol!» şüarı ilə «İstiqlal» qəzeti dərcə başlamışdı. Qəzetin əsas məqsədi Azərbaycanın istiqlaliliyyətini qorumaq olmuşdu. «İstiqlal» 1909-cu il fevralın 4-də yayımlanmağa başlamış, cəmi 42 nömrəsi işıq üzü görmüşdü. Burada Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Həsən bəy Ağayev, Əhməd Həmdi, Qara Ağazadə, Seyid Hüseyn, Əli Yusif və başqaları fəaliyyət göstərmişdi.

AXC dövrünün digər nəşrlərinə «Yeni həyat», «Fəhlə konfransının xəbəri», «Füqəra sədasi», «Həqq sədasi», «Azərbaycan füqərası», «Yoldaş», «Məşəl» aiddir. Bu qəzet və jurnalların hər biri öz fəaliyyəti zamanı yalnız azad Azərbaycana xidmət göstərmişdir.

Hər gün yeni xəbərlər vermək istəyi ilə «Xalq sözü» qəzeti meydana gəlmişdi. İlk nömrəsi 1919-cu ilin 17 iyununda işıq üzü görən qəzetin cəmi 3 nömrəsi çıxmış, sonra bağlanmışdır. «Xalq sözü»ndə Seyid Hüseyn Sadiq, Qədir Heydərzadə, Məhəmməd Əli Sidqi, Mirzə Bala Məhəmmədzadə və başqaları fəaliyyət göstərmişlər.

«Xalq sözü» kimi az fəaliyyət göstərmiş «Fəhlə və əkinçi», «El», «Doğru yol», «Xalqçı», «..Ovqati-nəfisə», «Zəhmət həyatı», «Qurtuluş yolu», «Sədayi-İran» qəzetləri isə cəmi bir neçə günlük yaşamışdır. Amma hər bir mətbu orqan özlüyündə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin müstəqilliyini möhkəmlətmək üçün çalışırdı.

Haqqında bəhs etdiyimiz mətbuat orqanları milli tariximizin güzgüsü olmaqla bərabər, çar Rusiyası və AXC dövrünün salnaməsi olmuşdur. Bu dövrün mətbuatı həm imperatorluq, həm də milli müstəqillik zamanında demokratik fikir hərəkatının formalaşması, vətəndaş cəmiyyətinin yaradılması uğrunda mübarizənin təcrübəsini özündə əks etdirmişdir. Lakin tarixin sonrakı illəri həmin işin inkişaf istiqamətini dəyişmiş, marksist-leninçi metodologiyaya istinad edən sovet mətbuatı nəhəng dövlət olan SSRİ-nin ideoloji əsaslarını qorumağa çalışmış, jurnalistika yaradıcılığını totalitar rejimli, senzuralı şəraitdə, daimi nəzarətdə saxlamağı mühüm vəzifə bilmişdir.

1.2. Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan mətbuatı və onun axtarış istiqamətləri

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra (1920) sosial-siyasi fikirdə, dövlət idarəçiliyi və mədəni quruculuqda olduğu kimi, mətbuat və jurnalistikada da sosializm məfkurəsinə üstünlük verilməyə başlandı. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan sosial-siyasi fikri və jurnalistikasında təşəkkülə başlayan sosializm və kommunizm ideyası 1920-ci ilin aprel ayından sonra mətbuatın xarakterini əsaslı şəkildə dəyişməyə müvəffəq oldu. Belə ki, antisovet əhval-ruhiyyəli mətbuat orqanları öz işini dayandırmağa, əks fikirli ədiblər və jurnalistlər isə mövqeyini dəyişməyə məcbur edildilər. Möv-

cud vəziyyətlə barışmayanlar isə təqibə, həbsə, sürgünə və 1937-ci ilin müdhiş «qırmızı terroru»na məruz qaldılar. Bir qism ədib və jurnalistlər isə xarici ölkələrə, o cümlədən İran, Türkiyə və Avropaya sığınmalı oldular, həyat və yaradıcılığını mühacirətdə davam etdirdilər. Azərbaycandan kənarda yaşayan mətbuat xadimləri və onların varisləri sovet hakimiyyətinin idarəçilik prinsiplərindəki uyğunsuzluğu, rejimin totalitar xarakterini fakt və dəlillər əsasında şərh edir, kommunizm mifinin aradan qaldırılmasına çalışırdılar. Sosialist Azərbaycanında nəşr olunan mətbuat orqanları isə hər cür vasitələrdən istifadə edərək milli dəyərlərin itməsinə çalışır, yeni insanın – «sovet adamı»nın əxlaqi-mənəvi kimliyi barədə publisistik yazılara geniş meydan açırdı. Bu baxımdan «Kommunist», «Al bayraq», «İnqilab və mədəniyyət», «Allahsız», «Gənc işçi», «Yeni yol», «Hücum», «Ədəbiyyat qəzeti», «Azərbaycan», «Azərbaycan gəncləri», «Kirpi», «Vətən uğrunda» və başqa mətbuat orqanları sovet insanının əxlaq və mədəniyyət məsələlərini ön plana çəkir, ideoloji baxımdan kommunist mövqeyindən çıxış edir, sovet totalitarizminin xofu altında fəaliyyət göstərirdi. Doğrudur, bu qəzet və jurnallarda bir sıra hallarda cəmiyyətə zidd olan məsələlərə də toxunulur, ümumxalq qaygıları da diqqət mərkəzində saxlanılırdı. Ayrı-ayrı tarixi şəxsiyyətlər, dövlət qurumları və milli mədəniyyətlər haqqında söz açılırdı. Lakin jurnalist yaradıcılığında konseptual mövqe sosializm ideyalarına tabe tutulur, mühacirətdə olan yazarların siyasi mühakimə və mülahizələri təkzib edilirdi. Bu zaman Azərbaycan mətbuatında iki əsas inkişaf təmayülü formalaşırdı: 1. Sovet hakimiyyətinin rəsmi doktrinasını qətiyyətlə müdafiə və təbliğ edən Azərbaycan sovet jurnalistikası. 2. Sovet dövründə fəaliyyət göstərməsindən asılı olmayaraq milli dəyərlərə meyl

edən jurnalistika. Bunların hər ikisi Azərbaycanın tarixi həqiqətlərinin ifadəsi olsa da, çağdaş postsovet jurnalistikanın meydana gəlməsində ikinci təmayül əsas mənbə ola bildi. Azərbaycan postsovet jurnalistikasının digər əsas mənbəyi, şübhəsiz, xarici ölkələrin demokratik jurnalistika ənənələri və milli mühacirlərin zəngin mətbuat irsidir. Azərbaycan mətbuatı və publisistikasının tanınmış tədqiqatçısı A.Tahirli həmin zəngin irs barəsində məlumat verərək yazır: «Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra ölkəni tərk etməyə məcbur olan mühacirlərin siyasi nəşrləri – «Yeni Qafqasya» (1923-1927), «Azəri-türk» (1928-1930), «Yaşıl yarpaq» (1928), «Odlu yurd» (1929-1931), «Bildiriş» (1930-1931) 1923-1931-ci illərdə işıq üzü görən bu orqanları şərti olaraq İstanbul nəşrləri adlandırmaq olar.

- Azərbaycan mühacirlərinin elmi-nəzəri-mədəni nəşrlərindən biri «Azərbaycan yurd bilgisi» (1932-1934 və 1954).

1930-cu illərin Azərbaycan mühacirət mətbuatı: («İstiqlal» qəzeti (1932-1934), «Qurtuluş» jurnalı (1934-1939), «Milli Azərbaycan Müsavat Xalq Fırqəsi» bülleteni (№1, 1936). Həmin dövrdə 1-2 nömrəsi çapdan çıxan məcmuələr: «Açıq söz» (1936, 2 nömrə), «Kutlu od» (1936-1937, 2 nömrə), «Aydın yol» (1937, 1 nömrə), «Doğru söz» (1937, 2 nömrə), «Vətən diləyi» (1937, 2 nömrə), «Milli atəş» (1938, 1 nömrə), «Millət andı» (1938, 1 nömrə), «Yasamız» (1938, 1 nömrə), «İlham qaynağı» (1938, 1 nömrə), «Müqəddəs Odlar ölkəsi» (1938, 1 nömrə), «Haqqın səsi» (1938, 1 nömrə), «Dilək» (1939, 4 nömrə), «Haqq» (1939, 1 nömrə), «Həmlə» (1939, 1 nömrə).

- İkinci Dünya müharibəsi dövründə legionerlərin Berlin nəşrləri: «Azərbaycan», «Hücum», «Milli birlik» (1943-1945).

- 1950-80-ci illərin mühacir nəşrləri: «Azərbaycan» (1952,

Ankara), «Azərbaycan» (1952, Münhen), «Mücahid» (1955), «Türk yolu» (1951), «Ərqənəqon yolu» (1951), «Türk izi» (1951) və s.

1980-ci illərin ikinci yarısından nəşrə başlayan mətbuat: «Ana dili» (Bonn), «Odlar ölkəsi» (Edinburq), «Dədə Qorqud» (İspaniya), «Qürbət» (Brüssel), «Aydınlıq» (London), «Azərbaycan türkləri», «Xəzər» (İstanbul), «Azərbaycan» (Stokholm), «Azərbaycan» (Vaşinqton), «Araz» (Lund, İsveç), «Azər» (Berlin), «Savalan» (Berlin), «Ərk» (Almaniya), «Ziya» (Moskva), «İnam» (Sankt-Peterburq) və s.

- Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonrakı dövrdə nəşr olunan mətbu orqanlar. Bu dövrdə ABŞ, Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Almaniya da bir sıra mühacir nəşrlər fəaliyyət göstərirlər» (3, s.6-8).

Azərbaycan mühacirətinin adı çəkilən nəşrlərində sovet idarəçilik rejimi, bolşevik istilası, ruslaşdırma siyasəti tənqid olunur, milli istiqlal mübarizəsinin şanlı tarixi işıqlandırılır, onun ayrı-ayrı xadimləri haqqında geniş məlumat verilir, ideyalarının davam etdirilməsi arzulanırdı.

Postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatının və postsovet məkanında formalaşan, yeni çağdaş müstəqillik illərində xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən milli mətbuatın və jurnalistikanın yaranmasında 1960-cı illərdən ədəbiyyat və ictimai fikirdə gedən novatorluq axtarışları da əhəmiyyətli yer tutur. İ.V.Stalinin ölümündən sonra, SSRİ miqyasında şəxsiyyətə pərəstişin tənqid edilməsi, ədəbi-mədəni həyatda, mətbuat və jurnalistikada da yeni yaradıcılıq meyillərinin əmələ gəlməsinə səbəb oldu. Hər şeydən əvvəl «konfliktsizlik nəzəriyyəsinin» aradan qaldırılması ədəbi-bədii fikirdə və publisistikada tənqidiq tipinin dəyişdirilməsinə, demokratik düşüncənin aktualıq qazanmasına, mövcud həqiqətlərin mətbuat və jurna-

listikada təfərrüatı ilə t qdimin  meydan a dı. Bu dövrdən başlayaraq mətbuatda sovet hakimiyyəti üçün yasaq mövzular, o cümlədən milli tarix və yaddaş, irsiyyət, sosial stress, cəmiyyətdaxili ziddiyyətlər, korrupsiya, idar  ilikd ki yarıtmaz hallar və sair analitik publisistikanın diqqət mərkəzində dayanır, yeni jurnalist nəslinin ortaya çıxmasını   rtl ndirirdi. «Kirpi», «Azərbaycan», «Ulduz», «Qobustan» jurnalları, «Komunist», «Azərbaycan gəncləri», «Sovet kəndi» qəzetlərinin səhifələrində  z n  yer alan çoxsaylı elmi-publisistik məqalələrin təhlili bu aydın qənaəti söyləməyə əsas verir. Jurnalistikanın yeni demokratik keyfiyyət qazanmasında həmin dövrün yazıçı publisistikasının da böyük təsiri olmuş, müstəqillik ideyasının bədii ədəbiyyatda obrazlı ifadəsi mətbuatın çağdaş axtarış konsepsiyasını müəyyənləşdirə bilmişdi. Həmin səbəbdəndir ki, SSR -nin süqutu  r f si v  postsovet dövründə mətbuat  l min  gələn yeni yaradıcı nəslin jurnalistikasında həmin ənənələr davam etdirilməyə başladı. Xatırlatmaq vacibdir ki, jurnalistikanın axtarışında bu novator meyillər yalnız ədəbi-bədii orqanlar deyil, rəsmi qəzet və jurnallarda da  z n  göstərir, mətbuatın ənənəvi düşüncə tipini dəyişdirməyə əsas yaradırdı. Mətbuat və jurnalistikada ba  verən yeniliklər Azərbaycan ictimai-siyasi fikrini fiaskoya u radan «aşkarlıq v  yenidənqurma» proseslərinin ziddiyyətlərini işıqlandırmağa yönəldir, xalqın birlik, b r b rl k, ədalət və azadlıq duyğularının tərənnümünə səbəb olurdu. Bu isə yalnız Azərbaycan sərhədləri daxilində deyil, ondan xeyli uzaqlarda ya salar da tarixi vətəninə bağlı hər bir azərbaycanlının vətəndaşlıq mövqeyini ifadə etməsinə təsir göstərir, onların da müstəqil mətbuat orqanları,  d biyyat və mədəniyyət cəmiyyətləri yaratmasını mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyurdu. Xarici  lk l rd  Azərbaycan mətbuatı v  jurnalistikasının milli z -

mində və beynəlxalq mədəni əlaqələr əsasında formalaşması bu mənada diqqətləyiqdir.

1960-cı illərdə Azərbaycanda formalaşan yeni ədəbi nəslin sosialist realizmi kanonlarına sığmayaraq mövcud təfəkkür hüdudlarından kənara çıxması, bədii mətnə milli ictimai-siyasi motivlərə meyil etməsi rəsmi ideologiyanın prinsiplərini təkzib edir, «işıqlı gələcək» – kommunizm barəsində xüylərin aradan qaldırılmasına təkan verirdi. Həmin illərdə nəşr olunan ədəbi-bədii orqanların səhifələrində yaşlı nəslin nümayəndələri ilə yanaşı Anar, Elçin, Yusif Səmədoğlu, İsi Məlikzadə, İsa İsmayılzadə, Fərman Kərimzadə, Arif Abdullazadə, Mövlud Süleymanlı, Səyavuş Sərxanlı, Ələkbər Salahzadə, Sabir Rüstəmxanlı, Vəqif Nəsim kimi yazıçı və şairlərlə yanaşı, peşəkar jurnalistlər, o cümlədən Nəsir İmanquliyev, Nurəddin Babayev, Tofiq Rüstəmov, Fəmil Mehdi, Hacı Hacıyev, Nemət Veysəlli, Möhbəddin Səməd, Şəmistan Nəzirli, həmçinin, çoxsaylı elm, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin müxtəlif mətbuat orqanlarında nəşr olunan məqalə, məktub, müsahibə, esse janrında yazıları yalnız yeni jurnalistika meylini formalaşdırmır, həm də Azərbaycanda və xaricdə yaşayan azərbaycanlıların sosial-siyasi fikrini çağdaş milli prinsiplər, demokratik dəyərlər əsasında tənzimləyirdi.

Postsovet dövründə xarici ölkələrdə Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının formalaşmasında sovet hakimiyyətinin süqutu ilə bağlı meydana gələn dissident mətbuatının da əhəmiyyətli rolu var. SSRİ dövründə bütün Azərbaycan mətbuatı kommunist ideologiyasının təbliğatçısı olmuş, dövlətin büdcəsindən maliyyələşmişdir. Belə ki, mətbuatın nə ideoloji, nə də iqtisadi azadlığından danışmaq olardı. Ümumiyyətlə, Sovet İttifaqı dövründə nəinki azad mətbuat, hətta, müstəqil balansı olan, özü özünü maliyyələşdirən təşkilat yox

idi. Bütün sahələr bir əldə cəmlənmişdi, eyni məqsədlərə xidmət edirdi. «Hər şey kommunizm yolunda» - dövrün əsas şüarı idi.

İ.V.Stalinin ölümündən və N.S.Xruşşovun stalinizmin cinayətlərini aşkara çıxarmasından sonrakı siyasi repressiyalar dövrü keçmişdə qaldı, amma totalitar rejimin mövcudluğu hələ də problem olaraq qalırdı. İnsanların fikrinə, zövqünə, hətta, hərəkətlərinə qarşı təzyiq davam edirdi. Hakimiyyətin təzyiqlər və qadağalar sistemi nəinki demokratik cəmiyyətlərdə qəbul olunmuş insan hüquqları, hətta, qüvvədə olan sovet qanunvericiliyi ilə üst-üstə düşmürdü. Hesab edilirdi ki, sovet insanı üçün qanun hakimiyyətin və partiyanın ideoloji göstərişləridir. Bu tapşırıqlar heç vaxt müzakirə edilmirdi, hətta – «Pravda» qəzetində belə. Bəzi insanlar vardı ki, qanuna qarşı çıxmadan, qəbul olunmuş ümumi davranış qaydalarına əməl etməkdən imtina edirdilər. Bunlar dissidentlər idilər. «Dissident» ifadəsi ilk dəfə siyasi mənada 1940-cı ildə işlədilmişdir. SSRİ kimi totalitar rejimlərin ucalması ilə əlaqədar olaraq Sovet birliyində dissident ifadəsi 1965-1985-ci illərdən işlənir. Bu Kommunist partiyasının təcrübə və hakimiyyətini tənqid edən vətəndaşlarla bağlıdır. Sovet Rusiyasında dissidentlər qanunların və insan hüquqlarının pozulması haqqında cəmiyyəti məlumatlandırırdı. Dissidentlər ən çox diqqəti «samizdat»lara ayırırdılar: qeyri-rəsmi şəkildə çıxarılan bülletenlər, jurnallar, qəzetlər, buroşuralar buraya aid idi.

1980-ci illərdə müstəqil düşüncə tərzı əsaslı surətdə formalaşmağa başladı. Ədəbiyyat, publisistika və sənətkarlıqda sürrealist cərəyanlar, iqtisadiyyatda kooperativ təşkilatlar, kənd təsərrüfatında sovxozdan kolxozlara qayıdış və sair cəmiyyətin bütün sahələrində müstəqilliyin zəminini hazırlayırdı. Etirazlar Sovet İttifaqının hər yerində, o cümlədən, Azər-

baycanda da gedirdi. Qonşu Ermənistanın Azərbaycan ərazisinə hərbi müdaxiləsi və köhnə rejimə qarşı nifrət hissi camaatı meydanlara çıxarırdı.

1988-ci ilin noyabrın 17-dən dekabrın 5-dək Bakıda indiki Azadlıq, keçmiş Lenin meydanında 18 günlük aramsız mitinqlər keçirilirdi. İnsanların bir istəyi var idi: Siyasi suverenlik. Bununla yanaşı onlar həbsdə olan ziyalıların azad edilməsini, şəxsi fikirlərinə görə insanların təqib edilməsinin dayandırılmasını, müstəqil təşkilatların, mətbu orqanların yaradılmasını tələb edirdilər. Bu mitinqlər dalğası iki ilə yaxın davam etmişdi. Bu dövr ərzində xeyli qeyri-rəsmi qəzet nümunələri meydana gəlmişdi.

Dissident (lat. razılaşmayan) – geniş mənada müəyyən edilmiş doktrinaya, siyasətə və ya təşkilata fəal şəkildə meydan oxuyan şəxsdir. Bu anlayış Qərbi Avropa dövlətlərində katolizmdən üz döndərənlərə, kilisə əhkamlarına, ayinlərinə və ya kilisə quruluşuna tabe olmaqdan imtina edənlərə, bu məsələlərə dair rəsmi nöqteyi-nəzərləri qəbul etməyənlərə şamil olunurdu. Kilisə belələrini bidətçi hesab edirdi. Lakin son onilliklərdə «dissidentçilik» dedikdə adətən keçmiş sosialist düşürgəsində, xüsusilə, SSRİ-də totalitarizm və kommunizmə qarşı yönəlmiş siyasi hərəkət nəzərdə tutulurdu. Rusiyanın məşhur dissidentləri – A.Saxarov, A.Soljenitsin və başqalarının adları bu ölkənin tarixində özlərinə möhkəm yer tutmuşdur.

Dissidentlərin ümumi səbəblər üçün birləşməsi dissident hərəkatı adlanır. Bu hərəkət üzvləri Sovet hakimiyyətinə, marksist-leninçi ideologiyaya qarşı zor tətbiq etmədən mübarizə aparırdılar. İnqilabçılardan fərqli olaraq dissidentlərə o insanları aid edirdilər ki, onlar mübarizə aparanda heç vaxt zor tətbiq etməyi və ya buna çağırışı qəbul etmirlər.

1960-cı illərin sonunda bütün dissidentlər bir amal ətrafında birləşmişdilər: azad söz, vicdan azadlığı, miqrasiya azadlığı və siyasi məhkumların azad edilməsi uğrunda mübarizə. Dissidentlər mərkəzi qəzetlərə, habelə, Sov. İKP Mərkəzi Komitəsinə məktublar yazır, mitinqlər təşkil edirdilər. «Samizdat»lar ölkənin vəziyyəti haqqında xəbərlər yayırdılar.

SSRİ-də heç vaxt «samizdat» adlanan mətbuat orqanı olmamışdır. Bu ifadə Moskva mətbəələrinin adlarına oxşadılmışdır. Məs: «Detizdat» - uşaq mətbuatı, «Polizdat» - siyasi ədəbiyyat mətbəəsi.

«Samizdat» – ədəbiyyat əsərləri, sosial və dini mətnlərin senzuradan kənar yayılma vasitəsidir. Nüsxələr müəllif tərəfindən rəsmi orqanların icazəsi və xəbəri olmadan yayılırdı. Bir qayda olaraq əl yazısı, çap maşını, mətbəə, şəkilçəkmə, ya da maqnitofon yazıları üsulu ilə hazırlanırdı. «Samizdat» sözü XX əsrin ortalarında yaranmasına baxmayaraq, qədim zamanlarda qadağan olunmuş əsərlərin üzünü əl yazısı ilə köçürərək nəsil-dən-nəsilə ötürmüşdür. XVIII əsrdə Umar-kovun satiraları bu üsulla Rusiyada yayılmışdı.

Həmin sözün ilk forması kimi «samsebyaizdat» göstərilir. Bu ifadəni ilk dəfə şair Nikolay Qlazkov 1940-cı illərdə işlətməmişdir. Vladimir Bukovski «Və külək qayıdır...» adlı bioqrafik əsərində qeyd edir: «Samizdat» - özüm yazıram, özüm redaktə edirəm, özüm senzuradan keçirirəm, özüm nəşr edirəm, özüm yayıram, özüm də ona görə həbsdə otururam».

Yayılmış «samizdat»lar DTK-nın (KQB) nəzarəti altında olmuşdur. «Samizdat»ların izlənməsi SSRİ-nin Helsinkidə imzaladığı Beynəlxalq razılaşmaya qarşı idi. Bu razılaşmaya əsasən şərtlərin yerinə yetirilməsinə nəzarət edən qruplar yaradılmışdı: Moskva Helsinki qrupu. Helsinki qruplarının sənədləri «samizdat» formasında çıxırdı. Həmin sənədlərin ha-

zırlanması və yayılması hakimiyyət tərəfindən izlənilirdi. Helsinki Qruplarının nümayəndələri işdən çıxarılır, həbs edilir, məcburi müalicəyə məruz qoyulurdular.

Əvvəllər «samizdat» mətbuatın ucuz və tez əldə olunan növü olmuşdur. 1980-ci illərin axırlarında bu nəşrlərin izlənilməsi dayandırılmışdır. Çap maşını və əl vasitəsilə yazılmış formalar keçmişdə qalmışdı. Daha çox printerlərdən istifadəyə başlanılmışdı. 1990-cı illərdən bu günə qədər lazerli printerlərdən istifadə olunmaqdadır.

Dissidentlər təqib edilmiş, işdən çıxarılmış, ictimaiyyət üçün təhlükəli ruhi xəstə kimi göstərilmişdir. 1956-cı ildən 1982-ci ilə qədər SSRİ-də xeyli insan mühakimə edilmişdir. Həmçinin dissidentlərin müdafiəsi ilə məşğul olan vəklləri siyasi işlərdən uzaqlaşdırmışlar. Azərbaycanda dissident hərəkatı olmasa da, dissidentlər olmuşdur. Ermənistanın Yuxarı Qarabağla bağlı Azərbaycana yönəlmiş ərazi iddialarına qarşı kütləvi və davamlı etiraz aksiyalarına başlayan xalqımız bütün Sovet respublikalarında onillik ərzində mövcud olan ictimai-siyasi süstlüyü ilk pozanlardan oldu – 100 minlərlə insanın qatıldığı böyük mitinqlər azad söz, kəskin və alternativ fikirlər üçün əsl tribunaya çevrilmişdi. Meydana axışmış xalq suverenlik tələb edirdi. Bəlkə də Azərbaycan xalqının bir amal uğrunda bu qədər birləşdiyi bir tarixi hadisə mövcud olmamışdır. Meydan hərəkatı Azərbaycanın istiqlal tarixində şərəfli səhifələrdir.

İctimai-siyasi proseslər tezliklə milli mətbuata da öz təsirini göstərmişdi. Tezliklə mətbuat aləmində daha çox «samizdat» kimi tanınan qeyri-leqal və yarımleqal qəzetlər, kitabçalar, jurnallar, vərəqələr və digər nəşrlər meydana çıxmışdı. Əsası odur ki, həmin nəşrlər ölkədə baş verən hadisələri, bütövlükdə reallığı müxtəlif rakurslardan işıqlandırmışdı. Həmin nəşrlərin müəyyən hissəsi məzmun baxımından yüksək sə-

viyyədə olmasa da, dövrün rəngarəngliyini, fikir müxtəlifliyini əks etdirmək baxımından bu gün də əhəmiyyətlidir.

«Samizdat»ların sayı çoxaldıqca onların buraxılışı ilə məşğul olan xüsusi nəşriyyatlar, mətbəələr də yaranmağa başlamışdır. Həmin qurumlar güclü maddi-texniki bazaya malik olmasa da, şərti olaraq bu cür adlandırılmışdır: «Turan», «Qurtuluş», «Vətən», «Dirçəliş» nəşriyyatları, «Millət» mətbəəsi və s. Onların hər biri tərəfindən bir neçə «samizdat» buraxılmışdır ki, bütün bunlar «samizdat» jurnalistikanın inkişafına xeyli təkan vermişdir.

Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin yaranması ilə «samizdat» nəşrlərin meydana gəlməsi yeni tarixi dövrə təsadüf etmiş və bir-biri ilə sıx bağlı olmuşdur. Çünki həmin nəşrlərin bir çoxu Xalq Cəbhəsinin rayon şöbələrinin buraxılışlarıdır.

«Samizdat»lar müxtəlif formalardan istifadə olunmaqla (qəzetlərin böyük əksəriyyəti A3, A4 formatlarında, 4 səhifə, digər dərgilər müxtəlif formatlarda və həcmdə) əsasən kiril əlifbası ilə nəşr edilmişdir. Bu buraxılışlar müxtəlif formatlarda işıq üzü görmüşdür:

1. Qəzetlər;
2. Bülleten, kitabça, jurnallar;
3. Təbliğat vərəqələri.

Bunlardan «Dirçəliş», «Allahu-əkbər», «İstiqlal», «Meydan», «Vətən», «Ümid», «Yeni Müsavat», «İki sahil», «FV-ÇP» (Fövqəladə vəziyyət – Чрезвычайное положение) qəzetləri və «Çıraq», «Birlik», «Dönüş» jurnallarının adını çəkmək yerinə düşər.

Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasında özünü göstərən əsaslı keyfiyyət dəyişiklikləri xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların da öz doğma vətəni ilə əlaqələrini yeni prinsiplər əsasında qurmağa sövq etmiş, onların da rəsmi və ya

qeyri-rəsmi mətbuat orqanları yaratmaq ideyasını doğrumuşdur. Azərbaycanda müstəqil qəzet və digər KİV vasitələrinin ilk nümunələri kimi meydana gəlmiş «Azadlıq», «Azərbaycan», «Vətən səsi», «Aydınlıq», «Ədalət», «Meydan» və başqaları respublikanın hüdudlarından kənara çıxa bilmiş, bir sıra hallarda onların iş təcrübəsi diaspor quruculuğuna təkan vermiş, öz mətbuatını yaratmağa nümunə olmuşdur. Xarici ölkələrdə postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının formalaşmasında, heç şübhəsiz, müstəqillik illərinin çoxçeşidli mətbuatı, rəsmi qəzet və jurnallar, müxtəlif nəşr məhsulları, habelə, radio, televiziya və internet jurnalistikasının mühüm təsiri danılmazdır.

1.3. Postsovet dövrü və Azərbaycan mətbuatı

SSRİ-nin süqutunu şərtləndirən ictimai-siyasi həqiqətlərə maraq hər şeydən öncə 1960-cı illərin mətbuat və jurnalistikasında, ədəbiyyat və sənət əsərlərində əksini tapmış, sovet xalqlarının həyat tərzini dəyişdirmək, müstəqilliklərinə qovuşmaq arzusu ilə müşayiət olunmuşdur. Bunu dövrün ədəbi-bədii axtarışlarında özünü göstərən yenilik axtarışları, obrazlar sisteminin dəyişməsi, mətnaltı qatda ictimai-siyasi etiraz motivlərinin ifadə olunması, milliyətçi düşüncənin təqibi, senzuranın gizli təzyiqləri əsaslı şəkildə təsdiqlənməkdədir. Azərbaycan mətbuatı və ədəbiyyatındakı «Cənub şeirləri» (S.Rüstəm), «Körpünün həsrəti», «Yandırılan kitablar» (S.Vurğun), «Rənglər» (R.Rza), «Gülüstən» (B.Vahabzadə), «Ana dili», «O sahilə, bu sahilə», «İki qardaşın söhbəti» (Xəlil Rza) kimi əsərlərin yaratdığı ictimai-siyasi rəyin ümumxalq miqyasında dərk olunması və gerçəkliyə təsirini gücləndirmək baxımından dövrün jurnalistikası ciddi rol oynamışdı. N.S.Xruşşovun SSRİ-

yə rəhbərliyi dövründən etibarən milli respublikaların həyatında «dönüş» - dəyişmə elementləri ortaya çıxmış, bir sıra ziddiyyət və haqsızlıqların tənqidinə təşəbbüs artmışdı. Bu dövrdən etibarən Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasında publisistikaya meyil güclənmiş, milli tarixi həqiqətlərin ifadəsinə maraq artmışdı. «Azərbaycan», «Ulduz», «Qobustan», «Kirpi» jurnalları, «Kommunist», «Azərbaycan gəncləri», «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetləri kimi mətbuat orqanlarının publisistik materialları deyilənləri əsaslı şəkildə təsdiqləyir. Bununla yanaşı, «XX əsrin 70 ildən artıq dövrü sovet mətbuatının fəaliyyət göstərdiyi illərə təsadüf edir. Bu dövrün də xüsusi yeri vardır. Məhz bu illərdə qəzet və jurnalların şəbəkəsi genişlənmiş, mətbuat kütləvi informasiya vasitələrinin yeni növləri hesabına zənginləşmişdir. Jurnalistikanın çeşidli növləri meydana çıxmışdır. Mətbuat daha çox partiyalı, sinfi olsa da, vətənpərvər jurnalistlərimiz öz qələmlərini daim xalqın xidmətində işlətmiş və bu yolda bəzən təqiblərə də məruz qalmışlar» (10).

Azərbaycan mətbuatı, jurnalistika və ədəbiyyatında güclənən sosial-siyasi axtarış meyli öz mənbəyini SSRİ miqyasında formalaşan mütərəqqi və demokratik düşüncədən almış, sovet xalqları və dünyanın informasiya yeniliklərinə istinad etmişdi. 1991-ci ildə SSRİ-nin süqutu və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin (MDB) yaranması buna daha güclü təsir göstərmiş, postsovet dövrünün başlanması ilə Azərbaycan jurnalistikasında sözün həqiqi mənasında islahatlar aparılmağa başlanmışdı. Bu islahatların əsasında isə, postsovet dövrünün yeniləşən jurnalistikası, demokratik ruhlu milli mətbuatın tarixi ənənələri, mühacirət nümayəndələrinin zəngin irsi və dissident düşüncəli antisovet mətbuatı - «samizdat» dayanmışdı. Postsovet dövrünün başlanması hər şeydən öncə, sosial-siyasi məzmun daşıyan əsərlərdə, milli publisistika

və ədəbiyyatda özünü göstərmişdi. Publisistikada sadə, adi insanların böyük arzuları, milli haqq və hüquqlarının ifadəsi, onların şəxsiyyət azadlığının ön plana çıxması ilə aktuallıq kəsb etmişdi. Bu zaman Azərbaycan mətbuatı SSRİ daxilindəki 15 sovet respublikasında baş verən sosial-siyasi hadisələri yaxından izləmiş, onlara aid icmal yazılar hazırlamış, Baltikyanı ölkələrin azadlıq hərəkatı, Qazaxıstan, Gürcüstan və sair respublikaların milli hərəkatlarına dair silsilə yazılar dərc etdirmişdi. Bir sıra hallarda Moskvada dərc olunan mərkəzi qəzetlər- «Правда», «Известия», «Комсомольская правда», «Литературная газета» və başqalarından edilmiş tərcümə materialları da yerli mətbuatda özünə yer tapmış, sovet hakimiyyətinin idarəçiliyində totalitar mərkəziyyətçilik prinsipləri tənqid olunmuşdu. Həmin illərin mətbuatında ən çox müzakirəyə səbəb olan məsələ isə SSRİ-nin saxlanması və yaxud Müstəqil Dövlətlər Birliyinin yaradılması olmuşdu. Bu mövzu mətbuatın müxtəlif janrlı publisistikasında, xəbər siyasətində, silsilə diskussiyalarında əsas götürülmüşdü. Azərbaycan mətbuatında, xüsusən, yeniləşməkdə olan rəsmi mətbuat orqanlarında, müxalifətin qəzet və jurnallarında, habelə, liberal jurnalstikada sovet və postsovet həqiqətləri müzakirə olunmuş, təhlil predmetinə çevrilmişdir.

Dövrün ictimai-siyasi hadisələrinin dramatizmi ilk növbədə mətbuatda əksini tapmış, hadisələrin fəal iştirakçıları mətbuatın və digər KİV vasitələrinin roluna böyük əhəmiyyət vermişdilər. Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycanın Rusiyada səfiri işləmiş H.Hacıadə o dövrü xatırlayaraq demişdir: «Biz vaxtaşırı kütləvi informasiya vasitələrində çıxış etməli, Rusiya liderləri, siyasətçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri ilə görüşməliyik. İşlədiyim qısa müddətdə mən «Известия», «Литературная газета», «Российская газета», «Красная звезда»,

Qərb mətbuatında 10-dan çox müsahibə və məqalələrimlə çıxış etmişəm. Dəfələrlə televiziyada çıxışlarım olub. Bu işə asan məsələ deyildi. Fikir vermisinizsə, Rusiya ekranı başqa səfirlərdən çox, Azərbaycan səfirinə yer ayırırdı. Bütün bunlar o məqsədlə edilirdi ki, Rusiya ilə normal münasibətlərimiz olsun. Mən həmişə hesab etmişəm ki, bizim xarici siyasətimizdə prioritetlərdən biri bu ölkə ilə mehriban, bərabərhüquqlu münasibətlər qurmaqdır. Əlbəttə ki, müstəqil siyasət yeritməliyik, amma Rusiyanı özümüzə uzaqlaşdırmaq təhlükəli bir prosesdir. Moskvada işlədiyim müddətdə bunu daha aydın hiss edirdim» (59).

Postsovet dövrünün başlanğıcında Azərbaycanın Rusiya mətbuatına, onun informasiya dövryyəsinə ehtiyac duyduğu kimi Rusiya ictimai mühiti və mətbuatının da Azərbaycana maraqlı idi.

Rusiya Federasiyasının mətbuatı 1993-cü ildə Azərbaycana xüsusi maraq göstərmiş, buradakı hadisələri ardıcıl işıqlandırmış, ölkədəki hakimiyyətdaxili prosesləri əks etdirmişdir. «Postfaktum» agentliyinin müxbiri Vasili Qlukovun xüsusi olaraq «Рабочая трибуна» qəzeti üçün hazırladığı «Heydər Əliyevi hakimiyyətə kim gətirmişdir?» yazısı buna parlaq nümunədir.

Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasında Rusiya Federasiyasında baş verən hadisələr yaxından izlənilmiş, hakimiyyətdaxili ziddiyyətlər, milli münasibətlər, iqtisadi əlaqələr barədə silsilə məqalələrə geniş yer ayrılmışdı. Respublika mətbuatında rus-Azərbaycan əlaqələrinin tarixi keçmişinə dair məlumat verilmiş, Rusiya Federasiyasında erməni əsilli separatçıların ictimaiyyəti çaşdıran yazıları tənqid edilmiş, erməni havadarlarının mövqeyi ifşa olunmuşdu. 1993-cü ildə «Xalq qəzeti»ndə nəşr olunmuş «Rus ideyası»nın müdafiəçisi Ge-

vorkyan» başlıqlı məqalə son dərəcə səciyyəvidir. Məqalənin müəllifi Moskvada nəşr olunmuş «Наш современник» jurnalının qeyri-peşəkar və qərəzli mövqeyini aydınlaşdıraraq yazırdı: «Bəlkə də «Наш современник» jurnalının 1993-cü il tarixli 4-cü nömrəsində Artur Gevorkyanın «SSRİ əvəzinə, Turan?» məqaləsinə diqqət yetirməmək olardı. Amma biz qonşu respublikanın görkəmli və nisbətən gənc filosoflarının (jurnal bildirir ki, Gevorkyan 1963-cü ildə anadan olub və «Yerevan Pedaqoji İnstitutunun fəlsəfə və politologiya kafedrasında işləyir», bu «alimin» öz yetirmələrinə nə öyrətdiyini anlamaq çətin deyil), elm və mədəniyyət xadimlərinin demək olar ki, bütün rus dövrü mətbuatını dolduran bu cür cızma-qaralarına artıq «alışırıq», ya da artıq «alışmışıq». Sanballı qəzet və jurnallardan tutmuş, pornoqrafik nəşrlərin səhifələrinə qədər az qala hər nömrədə, ya da nömrəası hələ ötən əsrin sonlarında daşnakların işləyib hazırladığı və sonradan varislərinin görkəminə bir balaca əl gəzdirdiyi ideoloji konsepsiya ilə razılaşmayanlara qarşı nifrət və qəzəb çələngi oxucunun başına «hörülür» (105).

Məqalədə erməni millətçisinin məkrli niyyəti tarixi faktlara əsasən təkzib olunmuş, «Böyük Ermənistan» xülyasına dair «mülahizələri» ilə Rusiya ictimaiyyətinə yalan informasiya çatdıran Gevorkyanın mövqeyi ifşa edilmiş, «Наш современник» jurnalının peşə etikasına əməl etməməsi tənqiddə məruz qalmışdı. Məqalənin müəllifi professor Murtuz Sadıxov Artur Gevorkyanın Azərbaycan və türk düşmənçiliyini, faktları təhrif etməsini, Rusiya ictimaiyyətinə «əzabkeş erməni» obrazını təqdim etməklə seperatçılıq niyyəti yürütməsini aydınlaşdırmış, onun Rusiya-Azərbaycan tərəfdaşlığı və əməkdaşlığına kölgə saldığını tənqid etmişdi. Məqalə müəllifi Rusiya Federasiyası ilə müstəqil Azərbaycanın strateji əməkdaşlığından narahat olan,

Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı erməni-daşnak hərəkatının haqsızlığını gizlətməyə çalışan A.Gevorkyanın «rus xeyirxahı» kimi çıxış etməsini göstərmiş, onun bəd niyyətinə tərəfdar olan «Наш современник»-in mövqeyini aydınlaşdırmışdı. M.Sadixov yazırdı: «Gələcək Gevorkyanı narahat edir. Deyəsən, ürəyindən keçir ki, gələcəkdə baş verən hər şeyi, o cümlədən «dövrünü və bizim əməllərimizi sakit tarixi şəraitdə təhlil edib» qərar versinlər. Amma nə qədər ki, bəşəriyyət Gevorkyan və onun kimi milli qırğını qızıışdıran, səlib yürüşlərinə, «xristian xalqlar ittifaqına» açıqca çağıran bədxahlara və rasistlərə «yox» deməyib, həmin sakit şəraiti çox gözləməli olacağıq. Bu cür sayıqlamanın müəllifin ağzından çıxması və redaksiya kolleqiyasında tanınmış rus yazıçıları V.Rasputin, V.Solouxin və başqalarının adı olan Rusiya yazıçılarının jurnalın səhifəsində əksini tapması çox təhlükəlidir».

Rusiya dövrü mətbuatı öz oxucularını rus xalqının Gevorkyan kimi «xeyirxahlarından» qurtara bilər. Gərək rus filosofu İ.A.İlyinin səsinə qulaq asıla (onun məqaləsi adı çəkilən jurnalın həmin nömrəsində dərc olunmuşdur). İ.İlyin yazır: «Rusiyanı nə irsi, nə sinfi, nə də partiya nifrəti ilə dirçəldib qura bilmərik. Bilirik ki, xaricilər bizi zəiflətmək, parçalamaq və fəth etməkdən ötrü nifrətin bütün növlərini qızıışdıracaqlar. Biz isə özümüzü bütün bu dağıdıcı qüvvələrdən təmizləməli və azad etməli, bizi hədələyən vətəndaş müharibəsi ruhunu özümüzə boğmalıyıq» (105).

MDB-nin gündəmə gəlməsi və müstəqil Azərbaycanın üzv dövlət kimi buraya daxil olarsa, daha güclü dəstəyə malik olacağını düşünən erməni müəllifləri rusdilli mətbuatda fəallaşmış, Rusiya ilə münasibətlərin pozulmasına səy göstərmişlər. Lakin vəziyyəti düzgün qiymətləndirən informasiya işçiləri, mətbuat və jurnalistikada söz səlahiyyətliləri problemin

düzgün şərhinə üstünlük vermiş, vəziyyətin obyektiv qiymətləndirilməsinə çalışmışlar. Dövrü mətbuatda göstərilirdi ki, «Ermənilərin əsassız» ağıla və məntiqə sığmayan ərazi iddialarını heç bir dövlət müdafiə etmir və etməyəcək, çünki bu müasir beynəlxalq hüququn mahiyyətinə, ruhuna aiddir. Bu haqda C.Beyker, Ç.Meycor, Turqut Özal, Süleyman Dəmirəl, Butros Qali, Qərbin və Şərqlin bir çox dövlət xadimləri, bəzi beynəlxalq təşkilatlar öz münasibətlərini bizim xeyrimizə açıqlamışlar.

Son bir ayda Azərbaycan prezidentinin səlahiyyətini icra edən respublika Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin məhsuldar xarici siyasəti istər Bakıda fəaliyyət göstərən xarici ölkələrin səfirlikləri ilə danışıqları, istərsə də Bakıda rəsmi səfərdə olan xarici ölkələrin yüksək rütbəli vəzifəli şəxsləri ilə görüşləri, BMT-nin baş katibinə və Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə müraciətləri, Təhlükəsizlik Şurasının 822 və 853 nömrəli qərarları Təhlükəsizlik Şurasının sədri Madlen Olbraytın, ABŞ dövlət departamenti və Rusiya XİN-in haqq işimizlə əlaqədar son bəyanatları xalqa ümid verir ki, işğala məruz qalmış torpaqlarımız azad ediləcək, sərhədlərimiz və ərazi bütövlüyümüz toxunulmaz qalacaq».

MDB-nin yaradılması, əslində posmtsovet məkanının formalaşması, bu ərazidə yeni müstəqil dövlətlərin meydana gəlməsi ilə yanaşı, həm də yeni münasibətlər sisteminin qurulması demək idi. Odur ki, totalitar rejimdən qurtuluş ideyası ilə fəaliyyət göstərən ziyalılar, xüsusən mətbuata bağlı olan jurnalistlər və digər təbəqənin insanları tərəfindən MDB məsələləri geniş müzakirə olunmuş, postsovet dövrünün özəllikləri haqqında cəmiyyətə ətraflı məlumat verilmişdi. «Konfederasiya», yoxsa «konfederativ federasiya?» məqaləsində tanınmış hüquqşünas-alim Z.Əsgərov «Известия» qəzetinin

26 noyabr 1991-ci il tarixli sayında dərc olunan «Suveren Dövlətlər İttifaqı haqqında müqavilə»yə dair mülahizələrini oxuculara təqdim edərək demişdi: «Müqavilə layihəsi sayca dördüncüdür. Xatırladım ki, layihənin birinci variantı 1990-cı ilin noyabrında «İttifaq müqaviləsi», ikinci variantı 1991-ci ilin martında «Suveren Respublikaların İttifaqı haqqında müqavilə» adı ilə dərc olunub. Əlbəttə, əvvəlki müqavilə layihələri haqqında çox yazılıb. Zənnimcə, onları geniş şərh etməyə ehtiyac yoxdur. Xalqın «müzakirəsinə» verilmiş yeni variantda «yeniliklər» nədən ibarətdir?

Əvvəlki layihələrdən fərqli olaraq «Əsas prinsiplər» adlanan birinci bölmədə qeyd olunur ki, Suveren Dövlətlər İttifaqı (SDİ) konfederativ demokratik ölkədir. Həmin bölmənin altıncı prinsipinə görə, SDİ xarici münasibətlərdə həm suveren dövlət, həm də beynəlxalq hüququn subyekti kimi çıxış edir. İttifaqı yaradan dövlətlər beynəlxalq hüququn subyekti olub, xarici dövlətlərlə siyasi və iqtisadi münasibətlərə, yəni Suveren dövlət kimi yox, formal olaraq demokratik, konsul, ticarət və s. əlaqələrinə daxil ola bilərlər» (39).

Konstitusiya hüququ üzrə mütəxəssis olan alim müqavilə layihəsini maddələrə əsaslanaraq şərh etmiş, M.S.Qorbaçovun «yeni kəşfi» olan bu müqavilənin SSRİ daxilində islahatlar aparmaq istəyindən uzağa getmədiyini bildirmişdi. O müqavilənin ayrı-ayrı maddələrində (xüsusən 7, 8 və 10-cu maddələr) ziddiyyət olduğunu nəzərə çatdırmış, SSRİ-dən ayrılmış dövlətlərin yenidən mərkəzçilik prinsipi ilə birləşdirilməsi ideyasına qarşı tənqidi mülahizələrini söyləmişdi. Z.Əsgərov yazırdı: «Oktyabrın 18-də Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı qəbul etmişik. Həmin akta görə Azərbaycan ərazisində yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunları qüvvədədir. Belə çıxır ki, əgər

Azərbaycan «konfederasiya»ya qoşulsa, onda Müstəqillik haqqında Konstitusiyaya Aktı ilə vidalaşmalıdır. Bundan sonra bizim haqqımız varmı ki, başqa xarici dövlətlərə müraciət edib müstəqilliyimizin tanınmasını xahiş edək? Bu gün bizlərdən hər birimiz dərinədən dərk etməliyik ki, Qorbaçovun bu «yeni kəşfi» yeni boyunduruqdan başqa, bir şey deyildir və «İttifaq müqaviləsi» adlanan birinci layihədən cüzi dəyişiklikləri çıxmaqla heç nə ilə fərqlənmir. Yeni beynəlxalq hüquqa məlum olmayan yeni dövlət quruluşu forması – «konfederativ federasiya» yaratmaq istəyirlər»(39).

Ümumiyyətlə, MDB-nin yaranmasına dövrü mətbuatda mühüm əhəmiyyət verilmiş, onun perspektivləri barədə diskussiyalar elmi-nəzəri və publisistik yazıların predmetinə çevrilmişdi. Onun keçici olduğu, yaxud SSRİ-nin yeni forması kimi meydana çıxdığı barədə mübahisələr də mətbuat səhifələrini tutmuşdu. Hətta, MDB-nin yaranmasında iştirak edən dövlətlərin mətbuatında da fikir plüralizmi hökm sürürdü. Bu, eyni zamanda SSRİ-nin dağılması zamanı iqtisadi inkişaf baxımından fərqli olan dövlətlər arasında mübahisələrə səbəb olmuş, yeni idarəçilik «buxovlarının» yaranacağını bəlgələyirdi. Çünki SSRİ-nin dağılmasından sonra kimin, hansı respublikanın nə qədər pay alacağı, nəyə varis olacağı da ciddi müzakirənin predmeti idi. Lakin zaman öz sözünü deyir, müstəqillik uğrunda mübarizə aparan qüvvələri keçmiş İttifaqın pay bölgüsündən daha çox siyasi istiqlalilik, «birlik və bərabərlik» məfkurəsi qayğılandırır. Ona görə də MDB-nin qurulmasından qəti şəkildə imtina olunmur, onun müstəqil dövlət quruculuğu prosesinə kömək edəcəyi bildirilirdi. «Azadlıq» qəzetinin səhifələrində A.Abdullayev yazırdı: «MDB yaranmasının SSRİ-nin davamı olması fikri ilə razılaşmamaq da olmur. Lakin MDB öz mahiyyətinə, yaranma şərtlərinə, funksiyalarına

ya və vəzifələrinə, onu təşkil edən dövlətlər arasında münasibətlərinə görə heç də keçmiş İttifaqın tam eyni deyildir. Respublikalararası pul vahidi ilə yanaşı ciddi valyutanın, strateji əhəmiyyətli ümumi ordu ilə yanaşı milli orduların olduğu, müstəqil xarici siyasət yeritmək və BMT üzvü olan respublikalarda keçid mərhələsi vəzifələrinin həyata keçirilməsində maneəyə çevrilmir. Fikrimizcə, MDB hər bir respublika üçün keçid mərhələsini daha tez və az ziyanla başa çatdırmağa imkan yaradır. Özü-özlüyündə MDB yaranması haqqında şərtlər bir-birinə ziddir. Məsələn, milli valyuta və vahid manatın qalması, MDB-nin müvəqqəti mərhələ olmasının özü də elə bu ziddiyyətdən doğur. MDB-yə daxil olan hər bir respublikanın müstəqilliyə doğru aparılması qarşısı alınmaz bir prosesdir. Lakin bu prosesin ayrılıqda təcrid edilmiş şəkildə həyata keçirilməsi də qeyri-mümkündür. Elə milli valyuta, vahid milli maliyyə sisteminin yaradılması prosesindən doğan çətinliklər fikrimizi əsaslandırmaq üçün kifayətdir. Odur ki, MDB özü keçid mərhələsi kimi respublikaların müstəqil dövlət quruculuğu prosesində əhəmiyyətli rol oynaya bilər.

Hazırkı mərhələdə də MDB-yə münasibət məsələsində respublikamız qarşısında duran vəzifə, bölgüdən pay əldə etməsək də, əlimizdə olanı qoruyub saxlamaqdır. Bu baxımdan Azərbaycan prezidentinin MDB yaradılması haqqında sənədi imzalaması düzgündür»(1).

1993-cü ildən etibarən Azərbaycan mətbuatında MDB quruculuğuna və postsovet məkanının problemlərinə maraq daha da artmışdır. «Azərbaycan» qəzetində MDB-nin 9 bölmə və 45 maddədən ibarət «Nizamnamə»sinin çap olunması (16 sentyabr 1993-cü il), elə həmin qəzetdə eyni vaxtda «Kollektiv təhlükəsizlik Şurası haqqında əsasnamə»nin dərci bir daha postsovet məkanında baş verən hadisələrə Azər-

baycanın siyasi maraqları ilə bağlı izah olunmalıdır. Xatırlatmaq lazımdır ki, haqqında söhbət açılan «Nizamnamə» 1993-cü il yanvarın 22-də Minsk şəhərində Dövlət Başçıları Şurasının iclasında qəbul edilmişdi. Bu Nizamnamənin tələbinə görə ümumi məqsəd, prinsip və vəzifələr müəyyənləşdirilmiş, kollektiv təhlükəsizlik və hərbi-siyasi əməkdaşlıq, münaqişələrin qarşısının alınması və mübahisələrin həlli, iqtisadi, sosial və hüquq sahələrində əməkdaşlıq, MDB-nin maliyyələşmə məsələləri və yekun müddəalar işıqlandırılmışdı.

Azərbaycanın MDB-yə üzv olması onun postsovet ölkələrlə, xüsusən, Rusiya Federasiyası ilə siyasi, iqtisadi, elmi, mədəni əməkdaşlığının inkişaf etdirilməsinə səbəb olmuşdu.

Rusiya, Ukrayna, Belarus, Gürcüstan, Özbəkistan və Qazaxıstanla yaranan yeni iqtisadi-siyasi əlaqələr həm də mədəniyyət və mətbuat əlaqələrinin inkişafına meydan açmışdı. Bu sırada, şübhəsiz ki, Rusiya birinci yerdə gəlir və onunla işbirliyi təcrübəsi əsasında digər postsovet respublikaları ilə əlaqələr möhkəmləndirilmişdi. Görülən işlərin miqyasını genişləndirmək üçün ümummilli lider Heydər Əliyev postsovet respublikalarına səfərlər təşkil etmiş, dünya azərbaycanlıları ilə əlaqələri gücləndirmək məqsədilə dövlət komitəsinin yaradılmasını vacib saymışdı. 2002-ci ildə Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaranması və onun postsovet məkanında ədəbi-mədəni və mətbuat əlaqələrini formalaşdırması bu mənada diqqətəlayiqdir. Komitə Azərbaycan diasporunu yaratmaqda və onun mətbuat sistemini formalaşdırmaqda mühüm rol oynamış, bir sıra elmi, sosial-mədəni tədbirlərin həyata keçirilməsi, başqa respublikalarda «Azərbaycan evi», «Azərbaycan məktəbi»nin açılmasında fəal xidmət göstərmişdir. Bu istiqamətdə görülmə işlər sırasında «Diaspora», «Ирс-Наследие», «Азербайд-

жан и законность» adlı jurnal və qəzetlərin nəşr olunması görülən işlər içərisində mühüm addım sayılmalıdır.

Azərbaycan diasporunun yeni tribunası kimi qiymətləndirilən «Азербайджан и законность» qəzeti haqqında Azər TAC-ın 17 mart 2004-cü il tarixli məlumatında deyilirdi ki, bu günlərdə Azərbaycan diasporunun daha bir mətbu orqanı işıq üzü görüb. Qarşısına Azərbaycan həqiqətlərini dünyaya çatdırmaq məqsədi qoymuş «Азербайджан и законность» qəzeti Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresi, Ukrayna və Belarusdakı Azərbaycan diaspor qurumlarının dəstəyi ilə çap olunur. Dünən Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində qəzetin təqdimat mərasimi keçirilib. Baş redaktor, hüquq elmləri doktoru İntiqam Zeynalov qəzetin dərcinin Azərbaycanı sevən qeyrətli oğulların səyləri nəticəsində baş tutduğunu bildirib. «Çaşıoğlu» mətbəəsinə xüsusi təşəkkürünü çatdıran İ.Zeynalov 40 min nüsxəlik qəzetin 10 minini bu mətbəənin öz xərci ilə dərc etdiyini vurğulayıb. Baş redaktorun sözlərinə görə, bu gün bütün dünyada Azərbaycana çox böyük maraq vardır. O, çap etdikləri qəzetin nəşrindən sonra ölkəmizə diqqətin daha da artacağını vurğulayıb: «Məqsədimiz Azərbaycanın tarixini, mədəniyyətini təbliğ etmək və ölkəmizdə baş verən proseslər haqqında obyektiv məlumat verməkdir. Bu gün Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağ xaricdəki azərbaycanlılar tərəfindən unudulmuş hala gəlməkdədir. Biz bu problemin də qarşısını almaq üçün hər nömrəmizdə bu mövzuya xüsusi diqqət yetirəcəyik. Artıq ilk nömrəmizdən min nüsxə Ermənistanə göndərmişik. İstəyirik ki, bizim Qarabağı unutmadığımızı görsünlər. Ümumiyyətlə, qəzeti dünya azərbaycanlıları vasitəsilə bütün ölkələrə yayacağıq».

İ.Zeynalov qəzetin işıq üzü görməsində Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin böyük rol

oyndığını bildirib. Komitə sədrinin birinci müavini Valeh Hacıyev də təbrik çıxışında qəzetin ərşəyə gəlməsində əməyi olan hər bir kəsə öz təşəkkürünü bildirərək demişdir: «Komitə yaranan gündən əsas fəaliyyətimiz ermənilərin yaratdığı informasiya blokadasını yarmağa, Azərbaycan reallıqlarını dünyaya çatdırmağa yönəlib. Diaspor təşkilatlarımızın da ən ciddi fəaliyyət istiqaməti Azərbaycanın tanındılması, ölkəmizin daxilində baş verən proseslərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasıdır».

Xarici ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızda müəyyən məlumat qıtlığının olduğunu qeyd edən V.Hacıyev onların bu səbəbdən Azərbaycanda daş verən proseslərdən kənarda qaldıqlarını vurğulayıb: «Bu gün nəşr olunan bütün diaspor mətbu orqanlarının əsas məqsədi xaricdə yaşayan soydaşlarımız arasında Azərbaycan dövlətçiliyinə bağlılıq prinsiplərini ortaya qoymaqdır». Sədr müavini xaricdəki həmvətənlərimizin çox vaxt öz hüquqlarını bilməmələri səbəbindən problemlərlə üzləşdiklərini deyərək bu sahədə də yeni nəşrin müsbət rol oynayacağına ümidvar olduğunu dilə gətirib. V.Hacıyev onu da bildirib ki, Azərbaycan diasporunun güclənməsi, təşkilatlanması istiqamətində işlər davam edir. O, aprel ayında Avropa ölkələrindən birində yüksək səviyyəli bir tədbir keçirərək Avropa Azərbaycanlıları Assosiasiyasını təsis edəcəklərini söyləyib. Sədr müavini ilin sonuna qədər həm Asiya Azərbaycanlıları Assosiasiyası, həm də Ümumdünya Azərbaycanlıları Assosiasiyası yaradacaqlarını bildirib.

«Diaspora» jurnalının da fəaliyyəti xarici ölkələrdəki azərbaycanlılarla iş baxımından yüksək dəyərə malikdir. Jurnalın işinə aydınlıq gətirən «Olaylar» İnformasiya Agentliyi 21 avqust 2004-cu il tarixli məlumatında bildirirdi ki, bu günlərdə «Diaspora» jurnalının növbəti sayı işıq üzə gərəkək. Sayca üçüncü olan nəşrdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törət-

dikləri terror aksiyaları barədə geniş məlumat dərc olunacaq. Jurnalda Azərbaycan diasporunun formalaşması istiqamətində görülən işlər əksini tapacaq. «Diaspora» jurnalının «Dünya azərbaycanlıları terrora qarşı» aksiyasının tərkib hissəsi olan Bakı-Brüssel təşviqat avtobusunun keçəcəyi ölkələrdə paylanması da nəzərdə tutulub. Aksiyaya hazırlıq üzrə təşkilat komitəsindən bildirilib ki, jurnalla bərabər, erməni terrorizmindən bəhs edən digər materiallar da Rusiya, Ukrayna, Polşa, Çexiya və Almaniyada keçirilən tədbirlərdə hər bir ölkənin ictimaiyyətinə təqdim olunacaq.

Xairci ölkələrdə, o cümlədən postsovet məkanında yaşayan azərbaycanlıların təşkilatlandırılması, beynəlxalq əlaqələrin intensivləşməsi sahəsində mətbuatla yanaşı (qəzet, jurnal, bülleten və s.), ensiklopedik səciyyə daşıyan, informasiya zənginliyi ilə diqqəti cəlb edən kitabların da rolu əhəmiyyətlidir. Bunların sırasında «Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı» kitabının özünəməxsus yeri vardır.

«Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı» kitabı ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin xaricdə yaşayan həmvətənlərimizlə bağlı fəaliyyətinə həsr edilmişdir.

Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi diasporumuzun inkişaf tarixində böyük əhəmiyyət kəsb edən iri həcmli «Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı» adlı kitab nəşr etmişdir. Dövlətin, xüsusilə, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri, tövsiyələri, ardıcıl diqqət və qayğısı olmasaydı, Azərbaycan diasporunun inkişafı və formalaşması sahəsində uğur qazanmaq çox çətin olardı. Dünya azərbaycanlılarının ümummilli lideri Heydər Əliyevin diasporumuzun inkişafı sahəsində tarixi xidmətləri həddən ziyadə çoxdur. «Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı» kitabını vərəqlədikcə dahi şəxsiyyətin bu istiqamətdə

fəaliyyəti, qayğıları dərhal gözümüz önündə canlanır, onun xaricdə yaşayan soydaşlarımızla hər bir görüşü zamanı qarşıya qoyduğu proqram xarakterli vəzifələrin xalqımızın inkişafı üçün nə qədər taleyüklü məqamlar olduğunu bir daha məsuliyyətlə dərk edirik.

Fenomen yaddaşa, nadir təşkilatçılıq qabiliyyətinə, böyük uzaqgörənlik fəhminə malik olan görkəmli siyasi lider diasporun yaradılmasını və formalaşmasını dövlət quruculuğunun mühüm tərkib hissəsi hesab edirdi. Dünya azərbaycanlılarının görkəmli nümayəndələri, xaricdə yaşayan soydaşlarımız ümummilli liderimizlə görüşməyə can atmışlar. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının başçısı ilə görüşmək, söhbətləşmək, onun sözlərindən bəhrələnmək, fikir mübadiləsi aparmaq istəyənlər arzularına çatdıqda özlərini dünyanın xoşbəxti hesab etmişlər. Kitabla tanış olduqca Azərbaycanın böyük şəxsiyyətinin siyasi uzaqgörənliyinə, məqsədyönlü fəaliyyətinə, diaspor işinin qüvvətləndirilməsində həyata keçirdiyi tədbirlərə, atdığı konkret addımlara, fenomen dövlətçilik təfəkkürünə heyran qalırsan. Kitab xaricdə yaşayan soydaşlarımızın fəaliyyətinə düzgün istiqamət verəcək, diasporun fəaliyyətinin genişləndirilməsi və təşkilatlanmasında mühüm rol oynayacaqdır. Kitaba daxil edilmiş sənədlər aydın göstərir ki, dünya azərbaycanlılarının həmrəylik gününün keçirilməsi bilavasitə elit şəxsiyyət Heydər Əliyevin adı, fəaliyyəti ilə bağlıdır. Belə ki, 1991-ci ilin 16 dekabr tarixində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri olarkən 31 dekabrın Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü kimi qeyd edilməsinə sərəncam vermiş Heydər Əliyev siyasi fəaliyyətinin sonrakı illərində soydaşlarımızı bu gün münasibətilə hər il təbrik etmişdir. Heydər Əliyevin xaricdə yaşayan soydaşlarımızla görüşləri kitabda ardıcılıqla verilmişdir. Bu görüşlər böyük

tarixi əhəmiyyət kəsb edir, eyni zamanda diasporun fəaliyyətinə dövlət qayğısının, bilavasitə Böyük Lider Heydər Əliyevin məqsədyönlü siyasətinin təzahürü kimi hər birimizdə dolğun təsəvvür yaradır. Onun 1994-cü ilin əvvəllərindən başlayaraq Türkiyə, Böyük Britaniya, İsveçrə, Belçika, ABŞ, Norveç, Almaniya, Fransa, Ukrayna, Rusiya, Özbəkistan, Polşa, Yaponiya, Şotlandiya, Avstriya və başqa ölkələrdə işgüzar və rəsmi görüşlərdə söylədiyi nitqlər, çıxışlar ardıcılıqla izlənilməlidir. Azərbaycan diasporunun tarixini, soydaşlarımızla müstəqil dövlətimizin saxladığı əlaqəni, eləcə də dövlət qayğısını öyrənmək, tədqiq etmək baxımından məruzə və çıxışlarının çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Kitabda Heydər Əliyevin xarici ölkələrdə yaşayan diasporumuzun görkəmli nümayəndələri ilə Azərbaycanda keçirdiyi görüşləri də əksini tapmışdır. Məşhur Bakı milyonçusu Şəmsi Əsədullayevin qızı Züleyxa xanım Veber, mügənni Yaqub Zurufçu, general-leytenant Kərim Kərimov və başqalarını Bakıda qəbul etmiş dövlət başçısı onlara müstəqil respublikamızın uğurlarından danışmış, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın görəcəkləri işlərə, diasporun vəzifələrinə diqqət yönəltmişdir.

Heydər Əliyevin Azərbaycan diasporunun inkişafı və möhkəmlənməsi sahəsində gördüyü böyük xidmətlərdən biri də onun rəhbərliyi və təşəbbüsü ilə dünya azərbaycanlılarının I qurultayının Bakı şəhərində böyük təntənə ilə keçirilməsi olmuşdur. Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində ilk dəfə olaraq dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımız vətənimizin paytaxtı Bakı şəhərində 9-10 noyabr 2001-ci il tarixdə keçirilmiş qurultayda iştirak etmiş, öz qayğıları, problemləri ətrafında fikir mübadiləsi aparmışlar. Qurultayın bəzi sənədlərinin kitaba daxil edilməsi təqdirəlayiqdir. «Dün-

ya azərbaycanlılarının qurultayının keçirilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası prezidentinin sərəncamında (23 may 2001-ci il) Heydər Əliyev xaricdə yaşayan soydaşlarımız qarşısında ümdə vəzifələr qoymuşdur: «Müstəqil Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasət sahələrində fəaliyyəti, əldə etdiyi uğurlar bütün dünya azərbaycanlılarının milli şüurünü, özünüdərkini, ana torpağı- Azərbaycana bağlılığını günü-gündən möhkəmləndirir. Azərbaycan icmalarının ayrı-ayrı ölkələrdə fəaliyyət göstərən cəmiyyətləri, klub və dərnekləri soydaşlarımızın və həmvətənlərimizin təşkilatlanması, səylərinin birləşdirilməsi, onların fəaliyyətinə məqsəddönlü xarakter verilməsi yolunda faydalı iş aparmış, məskunlaşdıqları ölkələrdə Azərbaycanı daha yaxından tanıtdırmaq üçün müxtəlif tədbirlər görmüşlər. Bu qurumlar bir-biri ilə, habelə, Azərbaycan Respublikasının hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarıyla əlaqələr yaradır, əməkdaşlıq etməyə səy göstərirlər. Müstəqil Azərbaycan Respublikası isə bütün dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinə nail olmaq üçün öz üzərinə düşən tarixi missiyanı yerinə yetirməyə çalışır. Həmin yolda bu vaxta kimi atılmış addımların nəticələrinin təhlili göstərir ki, xaricdəki Azərbaycan diasporunun imkanlarından geniş istifadə olunması, sanballı bir qüvvəyə çevrilməsi yolunda hələ çox iş görülməlidir. Belə bir işin məqsəddönlü və uğurlu yerinə yetirilməsi isə ilk növbədə həmin sahədə toplanmış təcrübənin hərtərəfli müzakirə və təhlil edilib müvafiq strateji proqramın hazırlanmasını tələb edir».

Dünya azərbaycanlılarının Bakı şəhərində qurultayı keçirildikdən sonra Azərbaycan diasporunun inkişaf etdirilməsinin strateji proqramı işlənib hazırlanmışdır. Qurultaydan sonra respublikamızda Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla

İş üzrə Dövlət Komitəsi yaradılmış, «Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu imzalanmışdır. Kitabda əksini tapmış sənədlər də göstərir ki, dövlət rəhbəri diasporumuza həmişə yüksək diqqət və qayğı göstərmişdir.

Beləliklə, postsovet dövrünün başlanması ilə Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasında sosial-siyasi aktivlik güclənmiş, dövlət, xalq və vətən mənafeyini ifadə edən çıxışlar faydalı olmuşdur. Bu dövrdə postsovet məkanında, habelə, Azərbaycanda nəşr olunan mətbuatın çoxçeşidli xarakteri və ideya-siyasi istiqaməti jurnalistikanın peşəkarlıq tələbləri artırmış, tərəfsiz və qərəzsiz informasiya mübadiləsi və publisistika-sının obyektiv yaradıcılıq axtarışlarının intensivliyini qiymətləndirmişdir.

II FƏSİL

POSTSOVET MƏKANINDA AZƏRBAYCAN MƏTBUATI

2.1 Rusiya Federasiyasında Azərbaycan mətbuatı

Dünyaya hərbi, siyasi və iqtisadi gücü ilə nüfuz etmiş Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) süqutundan sonra onun tərkibindəki xalqlar milli müstəqillik əldə etdilər.

SSRİ-nin dağılması Rusiyada imperiypərəst qüvvələrin fəallaşması ilə müşayiət olmuş, onlar köhnə siyasi-ideoloji rejimi, superdövlət ideyasını informasiya siyasətinin əsasında saxlamaq istəmişlər. Həmin dövrün səciyyəsinə Rusiyanın Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sabiq generalı Oleq Kaluginin «Медиа Форум» jurnalına verdiyi müsahibəsində aşkar ifadə etmişdir. O, verilən suala cavab olaraq demişdir: - *После развала СССР образовалось независимые государства. У российской разведки появились новые задачи. Вы можете их обозначить? - Одна из главных задач имеет стратегический характер – сохранение влияния России в бывших республиках СССР. Это чисто имперская позиция. Но, даже не будучи империей, любая страна хочет за своей границей видеть лица добрых соседей. У российской разведки в бывших республиках, в том числе и в Азербайджане, сохранился большой потенциал. Потому что работники местных КГБ – в основном бывшие выпускники высшей школы КГБ. Многие из них сохранили теплые чувства к своим российским коллегам, многие из них сожалеют о развале СССР или не приемлют нынешнее положение внутри своих стран. И поэтому российской разведке работать там*

легко. На мой взгляд, разведчики должны ограничивать свою деятельность сбором информации о положении дел в республиках, это вполне нормально и понятно все разведки мира этим заняты. И нельзя допускать акций, направленных на политическую дестабилизацию. Это очень опасно. К сожалению, это не до конца понимают в Москве. (146)

Göründüyü kimi, müstəqilliyə qovuşmaq hələ yetərli olmamış, aparılan informasiya müharibəsinə də dözmək lazım gəlmişdir. Bu siyasət yalnız Azərbaycana deyil, həm də müstəqillik iddiasında olan keçmiş respublikaların hər birinə qarşı aparılmışdır. Həmin respublikalar əzmlə azadlıq uğrunda mübarizəyə qoşulmuşdular. Bu sırada Azərbaycanın da özünəməxsus yeri olmuşdur. 1991-ci il oktyabr ayının 18-də «Azərbaycan Respublikasının istiqlaliyyəti haqqında» Konstitusiya aktı qəbul edilmiş, milli azadlıq haqlarının qorunması qanunla təsbit olunmuşdu. Bu, sadəcə indiki müstəqil Azərbaycanın dövlət sərhədləri içərisində yaşayan soydaşlarımızın insanlıq və vətəndaşlıq haqqının deyil, həm də Yer kürəsində yaşayan azərbaycanlıların haqq və hüquqlarının qorunmasının qarrantı idi. Bundan sonra dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlılar fikir, düşüncə və iş fəaliyyətində özünü müstəqil Azərbaycanın övladı hiss etmiş, bunu şərəfli tale yazısı hesab etmişdir. Dünyanın harasında yaşaməsindən asılı olmayaraq Azərbaycan adından danışmağa başlayan soydaşlarımız milli-mənəvi dəyərlərini qorumağı, dövləti və vətəninin təəssübünü çəkməyi gündəlik həyat tərzində və düşüncələrində daha parlaq ifadə etmişlər. Azərbaycan diaspor hərəkatının güclənməsinə və dünyada yaşayan soydaşlarımızın birlik, həmrəylik nümayiş etdirməsinə həmin tarixi gerçəklik mühüm təsir göstərmişdir.

Rusiya Federasiyasında uzun illər yaşayan soydaşlarımızın həmin tarixi vəziyyətdəki ictimai-mədəni fəallığı daha çox maraq doğurmuşdur. Bunun üçün ən faydalı vasitə (kütləvi informasiya vasitələri) KİV-dir. Dünyanın müxtəlif yerlərində olduğu kimi, Rusiya Federasiyasında da KİV diaspor nümayəndələrinin ən mühüm ünsiyyət vasitəsidir. Diaspor üzvlərinin yaratdığı KİV-in fəaliyyəti bir neçə cəhətdən diqqəti cəlb edir:

1. Rusiya Federasiyasında yaşayan azərbaycanlıların xəbər-məlumat ehtiyaclarının ödənilməsi;
2. Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslər və mədəni həyatla əlaqələrin möhkəmləndirilməsi;
3. Diaspordaxili hadisələrin işıqlandırılması və azərbaycanlıların rus sosial-mədəni həyatı ilə əlaqələrinin tənzimlənməsinə çalışmaq;
4. Milli-mənəvi dəyərlərin mühafizəsi, tarixi yaddaş və vətənpərvərlik hissinin qorunması.

Rusiya Federasiyasında azərbaycanlılar diaspor hərəkəti formalaşmasından çox əvvəllər məskunlaşmış, Rusiyanın sosial-mədəni, sosial-siyasi həyatında əhəmiyyətli rol oynamışlar. Hələ 1828-ci il «Türkmənçay» müqaviləsi dövründən başlayan bu sistemli ədəbi-mədəni əlaqələr sonrakı illərdə intensiv səciyyə daşmış, Azərbaycanda rus dilinin dövlət dili səviyyəsində işlənməsi, onun elm, təhsil və mədəniyyət dilinə çevrilməsi Azərbaycan-Rusiya qarşılıqlı əlaqələrinin möhkəmləndirilməsinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan XIX əsrdə müstəmləkə halında yaşasa da, onun övladları Rusiyanın mərkəzi şəhərlərində təhsil almağa getmiş, bir qismi orada işləmiş, ailə həyatı qurmuş, məskunlaşmış, nəsil şəcərəsini yaratmışlar. Çar Rusiyası dövründə və Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı (SSRİ) zamanında həmin proses son dərəcə geniş miqyaslı olmuş və hazırda qismən də olsa, davam

etməkdədir. Rusiya-Azərbaycan sosial-siyasi və iqtisadi-mədəni əlaqələrinin əsasında dayanan bu insan potensialını XIX əsrin əvvəllərindən Azərbaycana gələn rus əsillilər və bu gün də Azərbaycanda yaşayan ruslar daha da artırmışlar. Rusiyada yaşayan soydaşlarımız və Azərbaycanda məskunlaşan rusların qarışıq ailələr qurması isə Rusiya-Azərbaycan əlaqələrinin məhək daşına çevrilmişdir. Həmin zəngin ənənələr, dostluq, bərabərlik əlaqələrinə, ailə-qohumluq münasibətlərinə, faydalı ticarət, iş-əmək axtarışları və sairə əsaslanan Rusiya-Azərbaycan əlaqələri SSRİ dağıldıqdan sonra, xüsusilə, 1990-cı il «20 Yanvar» qanlı hadisələri zamanı zəifləsə də, müstəqillik və azadlıq əldə edən soydaşlarımız birgəyaşayış, qonşuluq və dostluq əlaqələrini bərpa etməyə müvəffəq olmuşdur. Rusiya Federasiyası ərazisində fəaliyyət göstərən sosial-mədəni təşkilatlar, müxtəlif iqtisadi qurumlar, xüsusən, mətbuat orqanları vasitəsilə vəziyyətin tənzimlənməsində fəal iştirak etmişlər. Bu mənada Rusiyada yaşayan soydaşlarımızın nəşr etdirdiyi «Азербайджанский конгресс», «Azərbaycan diasporu», «Азеppос», «Зеркало», «Asudə vaxt», «Ocaq», «Ozan», «Birlik» və başqa qəzetlər, həmçinin «Media forum», «Baku», «Odlar yurdu», «İrs» jurnalları və digər nəşrlər mühüm əhəmiyyət daşımaqdadır. Bu orqanlar Azərbaycanın müstəqilliyi dövrünün məhsulları olmaqla bərabər, özünəqədərki səzlərin, yəni Rusiyada Azərbaycan mis-siyasına xidmət edən mətbuat orqanlarının ardıcılı kimi mühüm maraq doğurmuşlar.

Sov. İKP-nın (Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası) 1985-ci il aprel plenumundan sonra SSRİ ərazisində və sosialist düşərgəsində olan ölkələrdə «perestroyka» - yenidənqurma, aşkarlıq və demokratiya şüarlarının gündəmə gəlməsi, milli azlıqların haqq və hüquqlarının qorunması haqqında bəyanatlar

Rusiya Federasiyasında Azərbaycan mətbuatı və sosial-mədəni təşkilatlarının da yaranmasına geniş meydan açmışdır.

Rusiya Federasiyasının mərkəzi şəhərlərində və müxtəlif vilayətlərində fəaliyyət göstərən Azərbaycan icmasının nümayəndələri, onların yaratdığı ictimai quruma daxil olan jurnalistlər mətbuat aləminə qədəm basarkən, şübhəsiz ki, milli-tarixi ənənələrə arxalanmış, mövcud təcrübədən bəhrələnmişlər. Onlar Həsən bəy Zərdabinin klassik yaradıcılıq ənənələrinə, zəngin rus mətbuatı və jurnalistikasının sənətkarlıq təcrübəsinə istinad etmişlər. Elə buna görədir ki, Rusiya Federasiyasında meydana gələn Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının mövzu dairəsi müxtəlif, bədii üslub xüsusiyyətləri rəngarəngdir. Rusiya Federasiyasında Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının bir qolu kimi formalaşan diaspor jurnalistikasının mövzuları, sənətkarlıq maneraları, təsvir və təhlil meyarları milli mətbuat və jurnalistikanın yaradıcılıq özəllikləri ilə həmahəngdir. Bu mənada bir sıra mövzulara, xüsusən, milli yaddaş, vətənpərvərlik, humanizm, sülh, Qarabağ mövzuları Rusiya Federasiyasındakı Azərbaycan diaspor mətbuatı və jurnalistikasını ətraflı şərh etməyə imkan verir.

«Медиа форум» qəzeti pilot nömrəsində bildirlirdi ki, o, beynəlxalq səciyyəli mətbuat orqanı kimi fəaliyyət göstərəcək və London, Tokio, İstanbul, Bakı, Frankfurt, Boston və Parisdə yayımlanacaq. Qəzetin mövzuları beynəlxalq aləmin ən xarakterik hadisələrini işıqlandırmağa geniş imkanlar açırdı. «Медиа форум»un pilot sayında nəzərə çatdırılan «Nato və Qarabağ» müzakirələrinin gizli mətbəxi», «Pravoslav yepiskop və Rusiya müsəlmanlarının oğulları», «Qarabağ və general Lebed», «Bank reklamları və islam fondları», «Pol Xentse erməni terrorizminin mənbələri haqqında», «Havadan

pullar; Amerikadan baxış», «RTR Azərbaycanda və informasiya müharibəsi» kimi məqalə başlıqları da bir daha təsdiq edir ki, «Медиа форум» qəzeti beynəlxalq həyat faktlarını, hadisə və ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin taleyini, müxtəlif ölkələrin ictimai-siyasi həqiqətləri və ədəbi-mədəni inkişaf özünəməxsusluğunu əks etdirməyi özünə vəzifə bilmişdir.

Qəzet Rusiyanın paytaxtı Moskvada nəşr olunmuş, bir sıra əyalət şəhərlərində yayılmışdır. Az sonra **«Медиа форум»** jurnal formatına keçmişdir. Jurnalın 2000-ci il 1-ci sayında göstərilir ki, Rusiya Federasiyasında Dövlət Mətbuat Komitəsi tərəfindən qeydə alınmış (şəhadətnamə № 19047), 1 iyul 1999-cu ildən nəşr hüququna malik olmuşdur. Jurnalın baş redaktoru Valeh Rzayev, direktoru Məmməd Bağirov, baş redaktorun müavini Cəfər Abbasov, koordinatoru Zara Xanməmmədova, məsul katibi Nərinə Abbasova, Voloqodsk üzrə nümayəndəsi Atəş Əliyev (Tserepovets şəhəri) olmuşdur. Jurnalın redaksiya heyəti Rusiya Federasiyasında və onun yayıldığı ərazidə yetərinə tanınan yazıçı-jurnalistlər, elm və mədəniyyət xadimləri, rejissor, biznesmen-iqtisadçı və başqaları olmuşlar. Onların sırasında Araz Ağalarov, Brontoy Bedyurov, Olqa Vlasova, Çingiz Hüseynov, Oqtay Hüseynov, Aida Quliyeva, İldırım Dağyeli (Almaniya), Rüstəm Canqujin (Ukrayna), Rüstəm İbrahimbəyov, Malik Kərimov, Aleksey Malaşenko, Azər Mürsəliyev, Stoyan Obradoviç (ABŞ), Rüstəm Həmdəmov da fəaliyyət göstərmişdir.

Beynəlxalq status daşıyan jurnal rus dilində nəşr edilsə də, Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasını və onun beynəlxalq hüquqlarının qorunmasını aktual vəzifə hesab etmişdir. «Медиа форум»un baş redaktoru Valeh Rzayev 2000-ci ilin 1-ci sayındakı baş məqaləsində yazırdı: «2000-ci ilin 20 yanvarında Azərbaycana qarşı M.Qorbaçov

təcavüzünü çoxları xatırladı. Amma bu günədək heç kim bilmir ki, həqiqətən həmin günlərdə Bakı küçələrində nə baş verirdi. Məlum olan budur ki, təcavüzə ermənilərin sıxışdırılması, qarəti səbəb olub, lakin qarətçilərin sırasında sayca az olmayan ermənilər də olub. 9 günahsız var. Bu hadisəyə qə-dər isə erməni şəhərləri Masis, Quqark, Artaşatda azərbay-canlıları və kürdləri romantik saqqallılar milisin nəzarəti altın-da güllələyirdilər, onları dəmir yol relsləri arasına atırdılar. An-caq bunlar hələ hamısı deyil»(146, 2000, №1). Keçmiş SSRİ Yazıçılar İttifaqının üzvü olan yazıçı-publisist Valeh Rzayev bunların ardınca Xocalı faciəsini xatırladır, «20 yanvar» faciə-sinin 10 illiyinə həsr olunmuş yazısında isə rus, ukrain, eston, latış, alman, qazax, tatar, yevrey nümayəndələrinin Azər-baycan xalqına mənəvi dəstək verməsini minnətdarlıqla anır, Oljas Süleymenov, Rüstəm İbrahimbəyov, Rüstəm Canqujin, Rüstəm Arifcanov, Azər Mürsəliyev, Dmitri Muratov, Əkrəm Mustafayev, Arvo Voltan, Uldis Berzinş, Heydər Camal, İldı-rım Dağyeli kimi yazıçı, jurnalist və sənət adamlarının əməli işini, məqalə, nitq və televiziya çıxışlarını yüksək qiymətlən-dirmiş, onların azərbaycanlıların haqq işinə, azadlıq uğrunda mübarizəsinə həmrəylik nümayiş etdirməsini nəzərə çat-dırılmışdı.

«Медиа форум» jurnalı siyasət, tarix, din, cəmiyyət, iqtı-sadiyyat, sağlamlıq, idman, maliyyə-kredit, səhiyyə, ədəbiy-yat, mədəniyyət, məktublar, yumor rubrikalarına geniş yer ayırmış, hər bir müəllif yazısında informasiyanın doğru-düz-günlüyü prinsipinə çalışmışdır. Jurnalın «Медиа форум Ин-тернационал» adı ilə nəşr edilən üç illik yubiley nömrəsində informasiya işinə redaksiyanın mövqeyini açıqlayan baş re-daktor Valeh Rzayev yazırdı: *«Необходимо создать общее информационное поле. Формировать это поле, будь то*

в виде журнала, газеты, бюллетеня и активно участвовать в информационном поле принесет вам и вашему бизнесу несомненную выгоду.

Международный журнал «Медиа Форум Интернационал» и есть тот информационный инструмент, способный вам помочь уже сегодня. В этом году нам исполнилось 3 года со дня выхода пилотного номера. За это время через наш журнал десятки людей узнали друг о друге, нашли своего врача, юриста, дизайнера. Производители связались с дистрибьюторами, торговцы с производителями, политики со своими избирателями и т.д. Мы всегда думаем о Вас, наши дорогие читатели, разрабатывая совместные партнерские проекты с различными структурами, чтобы удовлетворить спрос на достоверную информацию, услугу, предоставив широкий спектр мнений и публикуя подчас острые, дискуссионные материалы. В этом юбилейном номере нашего журнала собраны некоторые статьи из прошлых номеров, которые, судя по письмам, вам особенно понравились»(145, 2002, №7).

Jurnalın səhifələrində Şumer, Akkad, Elam mədəniyyəti dövründən tutmuş, çağdaş Azərbaycanın iqtisadi-siyasi həyatını əks etdirən yazılar verilmiş, ölkənin perspektiv işləri haqqında düşüncələrə geniş yer ayırmışdır. Burada qədim dövrə dair arxeoloji qazıntı materialları, bəzək-zinət əşyalarının fotosəkilləri, milli tarixi hadisələr, ayrı-ayrı elm, sənət və siyasət adamları haqqında portret-çerklər, Azərbaycan mətbəxi, qədim qalalar, yazı nümunələri, dövlət quruluşları və sair haqqında analitik məqalələr nəşr olunmuşdur. Beləliklə, «Медиа форум» jurnalının yaradıcı kollektivi Rusiya Federasiyası ərazisində və yayıldığı digər yerlərdə özünəməxsus

«общее информационное поле» – ümumi informasiya sahəsi formalaşdırma bilmiş, Azərbaycanın mükəmməl obrazını təqdim etməyə çalışmış, onun azadlıq, müstəqillik uğrunda mübarizəsinin gücləndirilməsinə şərait yaratmışdır.

Rusiya Federasiyasında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı sırasında **«Баку»** jurnalı özünün poliqrafiyası, dizayn işi, rəng həlli, mövzu və müəllif müxtəlifliyi baxımından xüsusilə seçilmişdir. «Баку» jurnalı Rusiya Federasiyasında 2007-ci ilin 19 dekabr tarixində qeydiyyatda alınmışdır (Şəhadətnamə ПИ № ФС 77-30752). Jurnalın nəşiri və redaktoru Leyla Əliyeva,

icraçı redaktoru Mariya Timirbayevadır. Qırx yeddi min tirajla çap edilən jurnal nəinki Azərbaycan diasporunun nəşrlərindən əsaslı şəkildə fərqlənmiş, həm də Rusiya Federasiyası və Avropada çap olunan məşhur jurnallarla müqayisə oluna bilən mətbuat nümunəsidir. Burada yazıların hamısı rus dilində verilsə də, baş mövzu Azərbaycandır. Jurnalın yaradıcılıq prinsipləri və fəaliyyət konsepsiyası haqqında redaktor L.Əliyeva bildirir: *«Мы создаем для вас новый и оригинальный источник потрясающих фактов, очень личных интервью и необыкновенных историй. Все это будет объединять короткое слово «Баку».*

Баку это древний город – первые упоминания о нем относятся 1 веку нашей эры. И очень современный, Начавшийся в XIX веке нефтяной бум в корне изменил образ жизни и судьбу Баку. Современный город, созданный благодаря огромной предпринимательской энергии первых нефтяных буржуа, отражает стремление человека к развитию и созиданию, красоте и настоящей дружбе. Он продолжает жить и развиваться.

Баку – это активное экономическое развитие, национальные традиции, вплетенные в современность, богатейшие культурные ценности, привезенные сюда со всего мира и превратившиеся в особый Бакинский стиль. Это люди самых разных национальностей, стремящиеся к взаимопониманию....»(122, №1, s.14).

«Баку» jurnalını Azərbaycanı dünyaya və dünyanı Azərbaycana tanıtmaq yolunda möhkəm körpülərdən biri hesab etmək olar. Bu mənada jurnalın redaktorunun söylədiyi kimi «yeni və orijinal faktlar mənbəyi» olan «Баку» jurnalı Azərbaycan tarixinin mədəniyyət və sənət nümunələri, qədim tikililər və sairə yanaşı, onun bu günkü gerçəklərini əks etdirir.

mək baxımından maraq doğurur. Jurnalın yalnız texniki həlli deyil, jurnalist düşüncəsi, informasiya təqdimindəki elitər davranış və müasirlik ruhu hər şeydən öncə diqqəti cəlb edir. «Bakı»nın müxtəlif saylarında Azərbaycanın dünyada məşhur olan şəxsiyyətləri, dövlətçilik tarixi, neft istehsalında uğurları, kulinariyası haqqında ətraflı məlumat verilir, düşüncə universallığı və ümumbəşərilik əsas keyfiyyət göstəricisi kimi yadda qalır. Burada Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva, Tahir Salahov, Federiko Fellini və başqaları haqqında verilən yazılar yalnız informasiya baxımından deyil, həm də bədii-publisistik təhlil cəhətdən əhəmiyyətlidir. Adı çəkilən şəxslərin sadəcə bioqrafiyasının deyil, fəaliyyət tələfinin təsviri baxımından da maraq doğurur. Jurnalın Azərbaycan Prezidenti ilə müsahibəyə verdiyi epigraf son dərəcə diqqətəlayiq olub, oxucuda bəşəri duyğuları gücləndirir. Epigrafda deyilir: «Elə ki, görürəm mənim qızlarımin artıq 20 yaşı var, fikirləşirəm ki, mən o qədər də cavan deyiləm. Elə ki, 10 yaşlı oğlumu görürəm, fikirləşirəm, yox, mən hələ cavanam, çünki mənim belə kiçik oğlum var»(122, №1, s.42). Göründüyü kimi, jurnalın mövqeyi ondan ibarətdir ki, haqqında bəhs açılan şəxsiyyətin fərdi-insani duyğularını diqqət mərkəzinə çəksin, onun milli-mənəvi potensialını təsvir edə bilsin. Bu yaradıcılıq münasibəti digər portret-oçerklərdə, müsahibə və sorğularda da parlaq şəkildə özünü göstərir. Jurnalın arayaərsəyə gəlməsində Sənan Ələsgərov, Stefan Şaxer, Dmitri Ternovoy, Rəna Əfəndi, Afanasi Məmmədov, Fərhad Ağamaliyev, Dilarə Muradova, Andrey Bronnikov, Aleksandr Budberq və Aleksey Pivovarov kimi jurnalist, fotoqraf və dizaynerlərin işi yüksək hörmətə layiqdir.

Rusiya Federasiyasında nəşr olunub yayımlanan Azərbaycan mətbuatı sırasında **«Odlar yurdu»** jurnalı da poliqrəfik səviyyəsi və ideya məzunu ilə diqqəti cəlb edir. Jurnal sosial-siyasi səciyyə daşıyır. Onun yayım coğrafiyası Azərbaycan, Türkiyə, Moskva, Sankt-Peterburq, Novosibirsk, Barnaul və Tomsk ərazilərini əhatə edir. Diqqətləyiq haldır ki, jurnal redaksiyası Azərbaycan jurnalistikasının «qızıl qaydaları»nı müəyyənləşdirmiş Həsən bəy Zərdabi ənənələrini rəhbər tutaraq həqiqət axtarışını hər şeydən uca tutur və *«Нет задачи и дела благородное, чем служение истине»* (Həqiqətə xidmətdən xeyirxah iş və vəzifə yoxdur) devizini əsas məqsəd hesab edir. Novosibirsk şəhərində nəşr edilən «Odlar yurdu» jurnalı 30 noyabr 2004-cü ildə rəsmi qeydiyyatdan keçmiş, təsisçi və nəşiri H.Əliyev adına

Beynəlxalq Azərbaycan forumu olmuşdur. Jurnalın baş redaktoru Azərbaycan Yazıçılar Birliyi, Jurnalistlər İttifaqı və Rusiya Jurnalistləri İttifaqının üzvü Mirkazım Seyidovdur.

«Odlar yurdu» Azərbaycanda iqtisadi-siyasi durum, milli mədəniyyətin qorunması, dünyaya integrasiyası haqqında məqalələrə geniş yer ayırmışdır. Azərbaycan xalqının tarixi keçmişi, mənəvi dəyərləri, arxeoloji tədqiqatlar, maddi mədəniyyət abidələri, müxtəlif sənət sahələrinə dair yazılara əhəmiyyətli yer verir. Burada Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev, onun xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva haqqında verilən məqalələr, eləcə də Azərbaycanın Rusiyadakı səfiri Polad Bülbüloğlu, yazıçılar Anar, Murad Adji, akademik Təriyel Məmmədov, məşhur «Qastarbayter» romanının müəllifi Eduard Bağirov haqqındakı yazılar sadəcə portret-oçerk janrında olması, maraqlı müsahibə səciyyəsi daşması ilə deyil, həm də Azərbaycana dair müasir fakt və həqiqətlərin gündəmə gətirilməsi, vətənpərvərlik duyğularının ön plana çəkilməsi baxımından da ciddi maraq doğurur. Heydər Əliyev Fondunun Rusiya nümayəndəliyinin rəhbəri Leyla Əliyevanın *«Для каждого азербайджанца, где бы он не находился, поют соловьи Карабаха, светит Абшеронское солнце и шумит Каспий»* (90, 2008, №2) fikrinin meyar və deviz seçilməsi jurnal əməkdaşlarının çoxşaxəli fəaliyyəti və publisistik sənətkarlıq imkanlarından xəbər verir.

Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, Novosibirsk şəhərində Rasim Babayevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Milli-Mədəni Muxtariyyəti ölkəmizin bu şəhərdə tanıtılmasında, həmçinin bizim milli dəyərlərimizin yerli sakinlər arasında təbliğində əvəzsiz xidmətlərə malikdir. Rusiyanın Sibir regionunun paytaxtı sayılan Novosibirsk şəhərində yaşayan soydaş-

larımız-Murad Muradov,Bəxtiyar İskəndərov, Hacı Əliağa Babayev, Əli Rzayev,Rüfət Kərimov,Asif Yusifov,Sibirxan İbrahimov ,Mirqalib Sultanov və digərilərinin bu sahədə apardıqları məqsədyönlü ictimai fəaliyyət,həmçinin yerli kütləvi informasiya vasitələrində mütəmadi çıxışları da təqdirəlayiqdir.

«İrs- Nasledie» Beynəlxalq Azərbaycan jurnalı da diaspor mətbuatımızın çoxşaxəliyindən xəbər verən mətbuat orqanıdır. Moskva şəhərində 2002-ci ilin fevral ayında ilk sayı işıq üzü görən bu jurnal səkkiz min tirajla çap edilir.Hazırda dünyanın bir çox xalqlarının dilində bu jurnal -“Heritage”, “Miras” ,“Erbe” “Turas” , “Heritaje”, “Dedistvi”, “Herencia” , “İsan” ,

“Patrimonio”, “Yichan”, “Heranca” adları altında nəşr olunur. Naşirləri İskəndər Xəlilov və Musa İsmayılovdur. Jurnalın baş redaktoru Musa Mərcanlıdır. Elmi-kütləvi mədəniyyət dərgisi kimi fəaliyyət göstərən bu jurnalın səhifələrində ölkəmizin tarixi, etnoqrafiyamız, müxtəlif xalqlarla mədəni əlaqələrimiz, məşhur azərbaycanlıların şəcərələri, milli mətbəx və musiqi alətlərimiz, həmçinin xarici oxucuda Azərbaycan haqqında təsəvvür yarada biləcək digər səpkili məqalələr yer almışdır.

Azərbaycan həqiqətlərini geniş işıqlandırdığına görə jurnal böyük oxucu marağı doğurmuşdu. Bu barədə Azər. TAC 12 iyul 2004-cü il tarixli məlumatında bildirmişdi ki, «Ирс-Наследие» beynəlxalq jurnalı özünün ən yaxşı ənənələrinə sadıq qalaraq həm rus, həm də ingilis dilində Azərbaycanı hərtərəfli – siyasi keçmişi və bugünü, tarixi abidələri, mədəniyyəti, sənətkarları ilə tanıتماqda, Qarabağ müharibəsi, işğal olunmuş torpaqlar, Ermənistan-Azərbaycan müharibəsi haqqında dolğun və obyektiv məlumatlar dərc etməkdədir.

Jurnalın baş redaktoru Musa Mərcanlının «Güllələnmiş abidələr» yazısı ilə açılan jurnalın üz qabığında Azərbaycanın milli musiqi alətləri – tar, kaman, nağara, qaval, tütək, balabanı və milli rəmzimiz olan butaların əksini tapması «Ирс-Наследие»nin həqiqi təəssübkeşliyindən xəbər verir.

Yeni sayda diaspor rubrikasında Ramiz Abutalıbovun «Azərbaycanlılar Fransada: siyasi mühacirət tarixindən», din bölməsində «Alban kilsəsi bərpa olunacaq mı?», mənbələr silsiləsindən M.Ə.Rəsulzadənin «Panturanizm və Qafqaz problemi», «Erməni xəstəliyi» başlığı altında N.Qorxmazoğlunun «Ararat-rusların beşiyi» məqaləsi yer almışdır.

Dünya şöhrətli cazmen Vəqif Mustafazadə haqqında Nətvən Faiqin «Tayı-bərabəri olmayan», Oqtay Mirqasımovun

«Ovsunçu» filmi barəsində filologiya elmləri namizədi Mübariz Məmmədlinin «Ləyaqət – yaradıcılıq kredosu kimi», şairlər Elçin İsgəndərzadə, Nəzrin Əliyeva, Ülviyyə Əliyeva və İlham Qəhrəmanın rus və ingilis dillərinə tərcümə edilən şeirləri Azərbaycan incəsənəti və ədəbiyyatı haqqında müəyyən təsəvvür yaradır.

Bundan başqa, «Иpc-Наследие»nin bu sayında Qobustan qayalarından miras qalmış milli təsviri sənət ənənələrimizi yaşadan 13 yaşlı rəssam Stanislav Şpaninin planetin ən gənc professional rəssamı kimi «Ginnesin rekordlar kitabı»na düşməsi haqqında yazı vermişdir. Məhdud sayda pərakəndə satışa çıxarılan jurnal, əsasən, illik abunə yolu ilə yayımlanır. Hazırda www.irs-az.com saytı və facebook səhifəsi fəaliyyət göstərir. A4 formatda, 64 səhifədə çap edilən jurnal əsasən illik abunə və reklamlardan əldə edilən vəsait hesabına maliyyələşir. Jurnalın nüsxələri Azərbaycanla yanaşı, dünyanın yetmişdən çox ölkəsinin milli arxivlərinə göndərilir.

Rusiya Federasiyasında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı həm poliqrafiyası, həm də jurnalistika işi baxımından müasir tələblərə cavab verir, iki ölkə və xalq arasında tarixi əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət göstərir. Jurnal çoxçeşidliyi, əlvan mövzuları özündə birləşdirməklə yanaşı, Rusiyadakı Azərbaycan mətbuatının vahid ideyasını – Azərbaycançılığı ləyaqətlə ifadə edir.

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı (SSRİ) dağıldıqdan sonra yalnız onun sərhədləri dəyişməmiş, eyni zamanda postsovet respublikaları məkanında ideoloji sistem süqut etmiş, tədricən ölkə və xalqlar özünün milli sosial-siyasi fəaliyyət prinsiplərini formalaşdırmağa başlamışdır. Azərbaycan yaranmış tarixi vəziyyətin çətinliklərini, xaos və vətəndaş qarşıdurmasını dəf edərək müstəqillik dövrünün ideoloji konsepsiyasını

siyasını – azərbaycançılığı ön plana çəkmiş və müdrik dövlət xadimi Heydər Əlirza oğlu Əliyevin tarixi xidmətləri sayəsində ümumxalq səviyyəsində qəbul edilmişdir. Azərbaycanın sosial-siyasi fikrində, jurnalistika və publisistikasında geniş miqyasda yürüdülmən azərbaycançılıq məfkurəsi Müstəqil Dövlətlər Birliyindəki Azərbaycan mətbuatında və publisistikasında da parlaq əksini tapmışdır. Burada yeni formalaşmağa başlayan milli və rusdilli Azərbaycan mətbuatında azərbaycançılığın tərkib hissəsi kimi türkləşmək, islamlaşmaq, müasirləşmək (avropalaşmaq) ideyası işığında qələmə alınan mövzular sırasında müstəqillik, ekologiya, türk xalqlarının tarixi və ümumtürk taleyi məsələləri, 1937-ci il repressiyası, tarixi abidələr və adlar, təhsil, vətəndaşlıq, dil, din, milli mətbəx, idman və s. mövzular əhəmiyyətli yer tutmağa başlamışdır.

Yeni ideya-siyasi axtarış istiqamətini müəyyənləşdirən Azərbaycan mətbuatı və onunla həmrəy olan milli ziyalılar yaranan vəziyyətdən qurtuluşun çarəsini düşünməyi günün tələbi hesab etmişlər. Xüsusən, başqa respublikalarda yaşayan soydaşlarımızın taleyi, onların təhlükəsizliyi ən ciddi məsələ kimi ortaya çıxmışdır. Belə bir vaxtda Dağlıq Qarabağ probleminin ortaya atılması vəziyyəti daha da kəskinləşdirmişdir. Hadisələrin səbəbini Mərkəzdə – Moskvada arayan dövrü mətbuat nümayəndələri Sov. İKP-ni və onun baş katibi M.S.Qorbaçovu haqlı olaraq ittiham etmişdir. Hadisələri obyektiv mövqedən təhlil edən S.Əfəndiyev yazırdı:

«Nə üçün Mərkəz «Nə qaliblər olsun, nə məğlublar» kimi məntiqsiz bir şüar ortaya atmışdır? Məgər bu şüar Qarabağ kimi qaynar bir nöqtənin taleyini düşünmədən uşaqların «dava-dava» oyununa kənardan tamaşa edən xudbin valideynlərin yarızarafat, yarıgerçək dedikləri mənasız atmacaya bənzərmirmi? Sübuta ehtiyacı olmayan həqiqətin, ədalətli işin mə-

gər qalibi, məğlubu nə vaxtdan seçilməyə başlanıb?

Azərbaycan suverenliyi və konstitusiyaya tələbləri Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin ərazi toxunulmazlığı aktında Ermənistanın tamah dişli Mərkəzin verdiyi və həyata keçirilməyib qalan qərarlar vasitəsilə laxladılmışdı. Bu dişli çəkib atmaq yəqin ki, erməni xalqının məğlubiyyəti hesab edildiyindən Kreml kəlbətini ələ almaqdan çəkinmişdir. Deməli, problemin həm hüquqi, həm də məntiqi həllində ərazi iddiası edən erməni millətçilərinin məğlubiyyəti göz qabağındadır. Azərbaycan xalqı öz ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə edirsə, onu heç kəsə bağışlamırsa, öz torpağına qara qüvvələrin uzanan qanlı əllərini tutub saxlayırsa, bu, onun qələbəsi deyil, milli cəhddir, vətənpərvərlik borcudur. Deməli, Qarabağ məsələsinin həllində qalib və məğlub konsepsiyası zahiri söz, ifadə bəzəyi, aldadıcı, çaşdırıcı illuziyadır» (32).

Hər şeydən əvvəl onu qeyd etmək lazımdır ki, SSRİ-nin dağılması ilə bağlı olan hadisələr ərazidə yaşayan bütün millətlərin, o cümlədən, azərbaycanlıların ənənəvi «dostluq, qardaşlıq, bərabərlik» duyğularına, beynəlmillətçilik ideyalarına ciddi təsir etmişdir. SSRİ-nin formalaşdırmaq istədiyi «sovet adamı» və kommunizm cəmiyyəti öz nüfuzunu itirdikdən sonra, Azərbaycan və digər milli respublikalarda sosial-siyasi ideya axtarırları güclənmiş və bu, hər şeydən əvvəl publisistikada öz əksini tapmışdır. Mövcud proseslərin sosial-tarixi və siyasi-fəlsəfi şərhini verməyə səy göstərən mətbuat və jurnalistika hadisələrin səbəbini və nəticələrini araşdırır, realist təsvir üsuluna üstünlük verir, «millətlərin öz müqəddaratını təyin etmək hüququ» adı altında şovinist qüvvələrin milli qırğın törətməsini düzgün müəyyənləşdirirdi. Məsələn, F.Rəhim Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi ilə bağlı yazırdı: «Onu deyim ki, bu məsələ erməni Qdlayanın Özbəkis-

tanda apardığı kütləvi, haqsız təqiblərlə bağlı idi. O, Fərqanə vilayətində çoxlu partiya, sovet təsərrüfat fəali həbs eləmişdi. Onların da hamısı respublikada rəhbər vəzifədə olanlarla qohum idi. Bax onda Qdlayan deyib ki, siz türkləri özbək torpağından çıxarın, mən həbsləri dayandırım, tutulanları buraxım. Beləcə, məsələ genişləndi, başqa səbəblər də qarışdı bir-birinə. Mənim dediklərimi özbəklərin öz dilindən eşitmişəm. Onlar da bunu təsdiqləyirlər. Səmərqənd vilayətində evimiz qaldı. Onu dəyər-dəyməzinə verdim» (48).

Beləliklə, milli respublikalarda baş verən hadisələrin dramizmi ölkənin mətbuatında geniş əks etdirilmiş, həmin respublikalarda yaşayan soydaşların taleyi ilə bağlı narahatlıq, Qarabağ, Cənubi Azərbaycan, Göyçə, Dərbənd və Borçalıyla bağlı milli təəssüb hissləri publisistikada parlaq ifadəsini tapmışdır.

Ermənistan, Gürcüstan, Şimali Qafqaz, Cənubi Azərbaycan, İraq, Avropa ölkələri, Rusiya və sair yerlərdə yaşayan soydaşlarımızın tarixi taleyi, qütbət duyğuları, habelə, onların icimai-siyasi durumu yalnız Azərbaycan mətbuatında deyil, həm də adı çəkilən ölkələrdə yaşayan həmvətənlərimizin yaratdığı nəşr nümunələrində işıqlandırılmışdır. Bu sırada Rusiyada çıxan qəzetlərin özünəməxsus yeri vardır.

«Azərbaycan diasporu», «Азербайджанский конгресс», «Asudə vaxt», «Азеppoc», «Зеркало», «Birlik», «Ocaq», «Ozan», «Azərbaycan» kimi qəzetlər mövzu rəngarəngliyi, dil təmizliyi, üslub müxtəlifliyi, jurnalist əməyi və peşəkarlığının ifadəsi baxımından maraqlı doğurur.

Bunlardan **«Азеppoc»** davamlı nəşri ilə diqqətə layiqdir. «Азеppoc» qəzetinin ilk sayı 2000-ci ilin sentyabr ayında dərc olunmuşdur. «Азеppoc» media-holdinqin təsis etdiyi bu qəzet Moskva şəhərində «Красная звезда» nəşriyyat evində çap olunmuşdur. «Азеppoc»un ilk redaktoru Moskva Dövlət

Universiteti Jurnalistika fakultəsinin məzunu Valeriya Yermol'yeva 1965-ci ildən bu sahə ilə məşğul olan tanınmış jurnalistdir. O, SSRİ və Rusiya Federasiyası Jurnalistlər İttifaqının üzvüdür. «Азепрос» ilk sayından materialların müəyyən qismini Azərbaycan dilində dərc etdirmiş və Rusiya Federasiyasının bir çox bölgəsində azərbaycanlıların milli – mədəniyyət mərkəzləri də yaradılmışdır. Bu ünvanlardan alınan xəbər, məktub, məqalə və sair qəzetin səhifələrində əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Qəzetin növbəti redaktorları bunlar olmuşdur: Əfrand Daşdəmirov, Oleq Məmmədov, Cəmil Sadıxbəyov, Aleksandr Babakin, Vaqif Adıgözəlov. «Азепрос»-un əsas müəllifləri sırasında yerli, mərkəzi və xarici jurnalistlərdən Məryəm Axundova, Yelena Martunyuk, Sergey Bronnikov, Aydın Mehdiyev, Aleksey Çişkin, Svetlana Avdeyeva, Vaqif Dadaşov, Hacı Nəcəfov, Telman Hacıəliyev və başqalarının

adını çəkmək olar. İki minə qədər abunəçisi olan qəzet otuz min tirajla nəşr olunmuş, müəllifləri müqavilə əsasında çalışmışdır. «Азеппос»un Nijni-Novqorod şəhərində «Азеппос» в Нижнем-Новгороде» adlı əlavəsi də dərc olunmuşdur. Qəzetdə informasiya agentlikləri və xüsusi müxbirlərdən alınan materiallar əhəmiyyətli yer tutur. «Азеппос»un əsas rubrikaları bunlar olmuşdur: Siyasi iqtisad (политекономика), Rəy (мнение), Dövlət (власть), Aktualıq (актуально), Bölgələr (регионы), MDB (СНГ), Azərbaycan bu gün (Азербайджан сегодня), Cəmiyyət (Общество), Tribuna (Трибуна), Mədəniyyət (Культура). «Азеппос» qəzetinin əsas oxucuları Rusiya Federasiyasında yaşayan azərbaycanlılar, elm və sənət adamları, biznesmenlər və tələbələrdir. Qəzet Rusiya Federasiyası prezidentinin administrasiyasına, Dövlət Dumasına, Federasiya Sovetinə, Rusiya Federasiyasının nazirlik, komitə və digər subyektlərinə, həmçinin, burada fəaliyyət göstərən böyük təşkilat və kampaniyalara, Azərbaycana və MDB-nin digər ölkələrinə göndərilir. Qəzetin nüsxələrini fərdi qaydada satış köşklərindən əldə etmək mümkündür.

Məlumdur ki, qəzet informasiya tezliyinin ödənilməsi, operativlik, konkretlik baxımından daha çox əhəmiyyətlidir. Rusiya Federasiyası ərazisində məskunlaşan azərbaycanlıların, xüsusən, yalnız mərkəzi şəhərlərdə yox, əyalət və ucqar məntəqələrdə yaşayan soydaşlarımızın milli-mənəvi ehtiyaclarını vaxtında ödəmək baxımından qəzetlərin diqqətəlayiq rolu vardır. Bu qəzetlər yalnız informasiya daşıyıcısı olmamış, əksinə Azərbaycanla bağlı mədəni, siyasi, iqtisadi, idman, milli-məişət, mətbəx və s. mövzularda yazılan məqalələri ilə ciddi maraq doğurmuşdur. **«Asudə vaxt»** adlı aylıq qəzetdə mədəniyyət, idman, din, reklam, elan, informasiya, ulduz falı ilə bağlı müxtəlif rubrikaların olması, habelə, qəzetin özünü

РУСИЯДА ЯШАЯН АЗƏРБАЙҶАНИЛЫАР ҮЧҮН ГƏЗЕТ

ASUDƏ VAXT

с в о б о д н о е в р е м я

ајыг гəзет
16 сəһифə

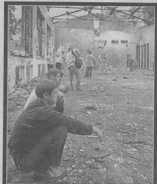
Әдəби-интиман мустəгил ГƏЗЕТ № 18 / Сəнтəбр / 2004
... ИНФОРМАСИЈА... ДИН... МƏДƏНИЈƏТ... РЕКЛАМ... УЛДУЗ ФАЛЫ...

Үмүмрусија АзəрбајҶан Конгреси Мəркəзи Шурасынын ичласы кечирилди

АзəрбајҶанын Русија Федерасијасында Фөғһлəр вə сəлəһијəти сəфiri Рəхмəт Риззəв чəлыш əдирк, оғһлəт илəрə нисбəти сən дəрлəрдə азəрбајҶанлылары Русија Федерасијасында бəзəс вə дикəр сəһлəрдə хəлқ илəншəр əтəриндən сəз аңды вə гəд, єтди ки, јəриншы вə вəсəјит АзəрбајҶаны Русијада вə дикəр əлкəлəрдə дəвə јəшəш тəсвəсəт əтəрə икəн вєр. Оғһ кəрə дə бу шəрттəндən истифадə əдирк гəзет вə јурналларын ичтислəм нєр кəрлəсəни вə оғһ əһли арасында јəрилəсəны əсəс шəртлəрдən бири ким гəд, влди.

2-чи сəһифəдə

Три днə мєлєнєкий гəрəд Вєслєн, в кєтєрєи сєгдєнє знєт вєсь мир, нєлєминєл бєльшєу пєрəхєвєу бєчкє. Три днє вєсь жєтєлє гəрəдє днє в нєчє пєрєвєдинє нєз улцє. Бєслєн стєл чєрємє от гєрє.

Стр.10-11

КƏНЧƏ ТƏРИХ-ЛИ.ЈƏРШУНУСЛЫГ

БУ СƏННЄТ

«Rusiyada yaşayan azərbaycanlılar üçün» elan etməsi diq-qətəlayiqdir. «Азербайджанская Диаспора» qəzetinin əlavəsi kimi qeydiyyatdan keçmiş bu qəzet 2001-ci ildən nəşrə başlayıb. Beş min tirajla çap edilən qəzetin təsisçisi Məcnun Seyidov, baş redaktoru Cahangir Nəbioğlu olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, qəzet yalnız Rusiyada yaşayan azərbaycanlıların «asudə vaxt»-ını tənzimləmək üçün fəaliyyət göstərməmiş, həm də soydaşlarımızın sosial-siyasi mühitdə aktiv mövqə tutmasına yardımçı olmağa çalışmışdır. Odur ki, Azərbaycan-da baş verən sosial-siyasi hadisələri Rusiya gerçəkləri ilə eyni paraleldə əks etdirən diaspor mətbuatı və jurnalistikası azərbaycanlı şəxsiyyət tipinə mühüm yer ayırmış, onların tale yolunu işıqlandırmış, həmvətənlərimizə həmin insanların ömür-gün həqiqətlərini örnək olaraq təqdim etmişdir.

«Telekart-2» Açıq Tipli Səhmdar Cəmiyyətinin prezidenti Əzim Bağırov, tibb elmləri doktoru Sabir Həbibov, 22 nömrəli

Moskva yaşıllaşdırma və abadlaşdırma idarəsinin müdiri, texnika elmləri namizədi Müşərrəf Fətiyev, Rusiya Xalqlar Dostluğu Universitetinin Beynəlxalq Hüquq kafedrasının dosenti, «Azərbaycan cəmiyyəti»nin sədri Oqtay Hüseynov, Moskva Elmi Onkoloji mərkəzinin baş həkimi, tibb elmləri doktoru, professor Azər Şamilov, bəstəkar Arif Abdulla oğlu Mirzəyev, göz cərrahı Tahir Barat oğlu Cəfərli, şair-jurnalist Nəsim Nəbi oğlu Verdiyev və onlarla soydaşlarımızın həyat yolu haqqında verilən təqdimat-arayış deyilənlərə parlaq sübutdur. Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Arif Mirzəyev haqqında təqdimatda deyilmişdir: «Arif Abdulla oğlu Mirzəyev 1944-cü il aprel ayının 10-da Bakıda anadan olub. Altı yaşından musiqi məktəbində təhsil almağa başlayıb. 1965-ci ildə dörd illik musiqi kollecini bitirdikdən sonra təhsilini Azərbaycan Musiqi Akademiyasında davam etdirmiş, 1974-cü ildə Akademiyanı bitirib Moskvaya gəlmişdir. Hələ uşaqlıqdan musiqiyə və dahi bəstəkar İ.S.Baxa olan dərin məhəbbəti, onun bu gün Şərq və Qərb musiqisini orijinal üslubda birləşdirib, ecazkar sənət nümunələri yaratmasına səbəb olmuşdur. Hansı ki, həmin sənət nümunələri Moskva orqançısı Aleksandr Fiseyskinin ifasında diske yazılmış və dünyanın ən iri musiqi nəşriyyatlarının (ABŞ, Fransa, İtaliya, Yaponiya) kataloqlarına salınmışdır. Muğam və Qərbi Avropa polifonik musiqisinin sintetik, improvizasiyası, bəstəkar həm Şərqdə, həm də Qərbdə çox böyük şöhrət qazandırmışdır. Onun «İ.S.Baxın orqan simfoniyası» əsəri iki iqlimin, iki dövrün – Şərq intibahı və barokko zamanəsinin improvizə sintezindən yaranmışdır.

Uşaqlığı Bakıda, Lənkəranda, Qubada keçən Arif Mirzəyevin dini mərasimlərdə eşitdiyi mərsiyələrin və ağıların da bəstəkarın yaradıcılığında böyük rolu olmuşdur. Xalqımızın ən ağır günündə «20 yanvar» faciəsində, bəstəkar yanvar faciə-

sini öz xalqı ilə birgə yaşamış və matəm gününə yazdığı «Yanvar passionları» (mərsiyyələri) əsərində Qərbin və Şər-qin göz yaşları ilə Azərbaycan şəhidlərinə ağrı demişdir. Hal-hazırda Arif Mirzəyevi həm Qərb ölkələri, həm də Rusiyanın musiqişünasları «Matəm memorial» və «Şəhid» musiqisinin yaradıcısı hesab edirlər. Buna səbəb onun dünyada ilk dəfə olaraq bəstələdiyi, İslam dini mərsiyyə oratoriyası «Yanvar mərsiyyələridir» (99).

Eyni şəkildə qəzetin səhifələrində təfərrüatlı təqdimat digər soydaşlar haqqındadır. Bu zaman həmin şəxslərin kimliyindən çox, onların işinə, və ideyalarına işıq salınmış, Azərbaycan-Rusiya ədəbi-mədəni əlaqələrindəki mövqeyinə aydınlıq gətirmək vacib məsələlərdən sayılmışdır. Şair Nəsim Nəbi oğlu Verdiyev və cərrah Tahir Barat oğlu Cəfərli haqqında verilən qısa bioqrafik materiallarda bunu görmək mümkündür. Orada bildirilir: «Nəsim Nəbi oğlu Verdiyev 1954-cü ildə Kəlbəcər rayonunun Çaykənd kəndində anadan olmuşdur. 1980-ci ildə Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunu bitirərək elə həmin ildə də Azərbaycan Mərkəzi Komitəsinin qərarı ilə Moskvaya göndərilmiş, 1985-ci ildə isə Moskvada Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunu bitirmişdir.

Nəsim Nəbi oğlunun «Ürəyim yurd yeridir» - adlı ilk kitabı 1988-ci ildə nəşr olunmuşdur. 1994-cü ildə şair «Dua edən bulaq» adlı rus dilində çap edilmiş kitabında Ermənistan tərəfindən ədalətsiz müharibəyə sürüklənmiş Azərbaycanın ağrı-acısını çəkmiş, Qarabağ faciəsinin köklərini, dedə-baba yurdlarından didərgin düşmüş həmvətənlərimizin ağır, dözülməz dərdlərini özünəməxsus sənətkarlıqla, ürək yanğısı ilə Rusiya ictimaiyyətinə, dünyaya çatdırmışdır. 1998-ci ildə çap edilmiş «Sizə sözüm var» adlı kitabında isə şair müxtəlif illərdə

yazdığı şeirlərində vətənə sonsuz məhəbbət, el-oba sevgisi, sədaqət, bəşəri amallar, təəssübkeşlik, vətənpərvərlik kimi insani duyğuları ifadə etmişdir. Şair haqqında Qasım Qasımzadə, Nəriman Həsənzadə, Məmməd Araz, Ağa Laçınlı və başqaları ürək sözlərini söyləmişlər. Xalq şairi Məmməd Araz şairin «Sizə sözüm var» kitabına ön söz yazmışdır.

Şair Nəsib Nəbi oğlu Rusiyada yaşadığı müddətdə Rusiyanın bir sıra şair və yazıçıları onun yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmuş və haqqında xoş sözlər söyləmişlər. Moskvanın 850 illiyi ilə əlaqədar buraxılmış üç cildlik «XXI əsrin astanasında» ensiklopediyasının II cildində Rusiyanın tanınmış şairləri ilə yanaşı, Nəsib Nəbi oğlu haqqında da geniş məlumatlar verilmiş, şeirləri dərc olunmuşdur. Nəsib Nəbi oğlu Moskva və Rusiya Yazıçılar İttifaqının üzvüdür» (21).

Bu qəbildən olan təqdimat və tanışlıq sadəcə azərbaycanlı soydaşlarla həmsöhbət olmaq səciyyəsi daşmamış, onların işi və sənəti barəsində məlumat verməmiş, həm də Azərbaycan-Rusiya dostluq, əməkdaşlıq əlaqələrinin real nəticəsi kimi qiymətləndirilmiş, iki xalq arasında tarixi münasibətlərin bəhrəsi kimi dəyərləndirilmişdir.

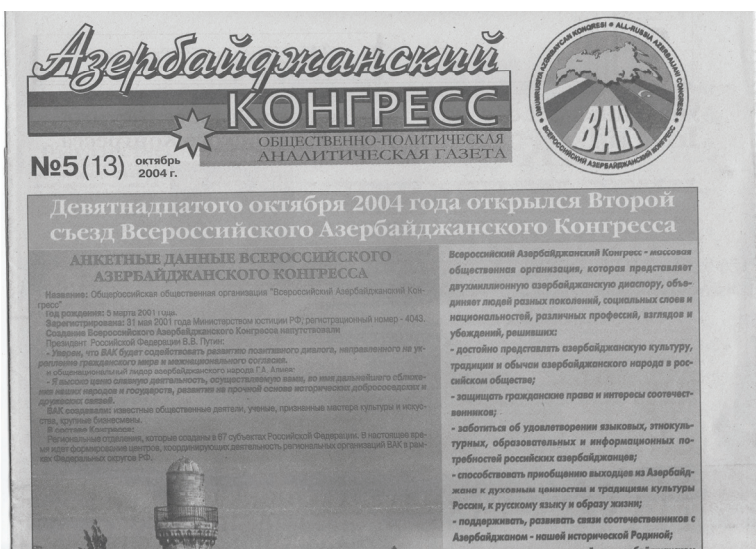
«Asudə vaxt» qəzeti milli dəyərləri mühafizə baxımından da diqqəti çəkir. Burada verilən krossvord, uduşlu test, portret-oçerk, novruz haqqında məqalələr, reklam və elanlar, təbriklər və sair fikrimizi təsdiqləyən materiallardır. Buna görə qəzetin 2001-ci il noyabr sayına diqqət yetirmək kifayətdir. Rusiyada yaşayan azərbaycanlılar, xüsusən, azərbaycanlı qadınlar üçün verilən evdarlıq məsləhəti bu mənada maraq doğurur. Qəzetin səhifələrində «Dəyərli məsləhətlər» rubrikasında jurnalistin milli mətbəx və kulinariyaya dair reseptləri təqdim etməsi oxucu üçün gərəklidir. «Asudə vaxt» qəzetində Cahangir Nəbioğlu, Reyhanə Aslan, Əliş Əvəz, Xəstə Səfər, Cəfər Sadiq, Hacı

Nizami, Ceyhun Salahov imzalı məqalələrdə eyni cür jurnalist mövqeyini və milli duyğuların ifadəsini, Azərbaycanın dünəni və bu gününə bağlı yaddaş həqiqətlərini görürük.

İstər «Asudə vaxt», istərsə də MDB məkanındakı Azərbaycan diasporunun digər mətbuat orqanlarında diqqəti çəkən cəhətlərdən biri də odur ki, həmin informasiya vasitələrində Azərbaycanla bağlı insanlar milli, irqi və dini ayrılıqlara görə fərqləndirilməmiş, qarışıq ailələrin və milli azlıqların nümayəndələri də eyni səviyyədə təqdim olunmuş, onların doğulduğu yurda sevgisi, xatirələri və yaddaşa bağlılığına xüsusi əhəmiyyət verilmişdir. Bu keyfiyyət MDB məkanındakı Azərbaycan diaspor jurnalistikasında daha çox maraq doğuran məsələ kimi təsvir və təhlil mərkəzində dayanmış, yalnız qəzet və jurnal səhifələrində deyil, həm də müxtəlif kitablarda özünə yer tapmışdır. «Зеркало», «Birlik», «Азәррос», «Азәрбајджанский конгресс», «Azərbaycan diasporu» kimi qəzetlər, xüsusən, «Баку», «Медиа форум», «Odlar yurdu», «Azerbaijan international», «İrs» jurnallarında, habelə, «Moskvada Azərbaycan dünyası» kimi kitablarda bunu aydın görmək mümkündür.

MDB məkanında, xüsusən, Rusiyanın mərkəzi şəhərlərindəki (Moskva, Sankt-Peterburq) azərbaycanlı media nümayəndələrinin ədib, şair, dramaturq, ssenarist, publisist və başqalarının KİV-dəki çıxışları yalnız diaspor mətbuatı ilə məhdudlaşmamış, əksinə, ölkənin müxtəlif yönli qəzet və jurnallarını əhatə etmişdir. Buna həmin müəlliflərin rus dilini mükəmməl bilməsi kömək etmiş, həm də onların Avropaya yayılan ingilis, alman, fransız dilli mətbuata «ayaq açmasına» səbəb olmuşdur.

MDB-dəki Azərbaycan diaspor mətbuatına toplu baxış belə bir qənaətə gəlməyə əsas verir ki, sosial-siyasi mövzulara

meyl edən «Азербайджанский конгресс», «Азербайджан диаспору» və «Азәррәс» kimi mətbuat orqanları daha çox fəaldır. 5 mart 2001-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putinin dəstəyi ilə Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresi (ÜAK) yarandı. Rusiya Federasiyası ərazisindəki soydaşlarımızı birləşdirən ən böyük ictimai təşkilata çevrilən ÜAK özünün mətbu orqanı olan həftəlik «Конгресс Азербайджанцев» qəzetini təsis etdi. Sonradan bu qəzet «Азербайджанский конгресс» adı altında dərc olunmağa başladı. Qəzet Rusiya Federasiyasının Mətbuat, Teleradioyayım və Kütləvi İnformasiya Vasitələri nazirliyi tərəfindən 26 mart 2003-cü il tarixdə (Şəhadətnamə №15170) qeydə alınmışdır. Diaspor təşkilatlarının mətbuatını yaratmağı vacib sayan Rusiyadakı soydaşlarımızın mövcud sosial-siyasi gerçəkliyə dinamik, sistemli münasibət bildirmək və cərəyan

edən hadisələri düzgün təhlil etmək, vaxtında və yetərincə məlumatlanmaq üçün informasiya işinin təşkilinə ciddi əhəmiyyət verməyə başlamaları baxımından «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin dərci yüksək qiymətə layiqdir. ÜAK-ın üzvlərinin bu istiqamətdə fəaliyyətini işıqlandıran «Asudə vaxt» qəzetində məlumat verilirdi ki, 2002-ci il iyul ayının 5-də Ümumrusiya Azərbaycan Konqresində ilk nömrəsi işıq üzü görmüş «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin müzakirəsi keçirilmişdir. Müzakirəyə yığılanları salamlayan qəzetin baş redaktoru, ÜAK-ın vitse-prezidenti, akademik Əfrand Daşdəmirov yığıncaq iştirakçılarına qəzetin yaranma zərurətini, məram və məqsədlərini açıqlamış ilk nömrəsi işıq üzü görən «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin Azərbaycan və Rusiya dövlətləri arasında iqtisadi, siyasi və mədəni münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsində ÜAK tərəfindən atılan ilk addım kimi qiymətləndirmişdi. ÜAK icra aparatının rəhbəri Zeynal Nəğdəliyev çıxış edərək qəzetin bütün Rusiyanı, o cümlədən, bir neçə xarici ölkəni əhatə edəcəyindən danışmış, yığıncaq iştirakçılarının qəzet haqqında fikir və rəylərini öyrənmişdir. Müzakirədə yazıçı Əbdül Hüseynov, akademik yazıçı İqor Alekseyeviç Peçenev, şair Nəsim Nəbioğlu, bəstəkar Fərəc Qarayev, professor Rafiq Osmanoğlu, jurnalist Natiq Ağamirov, şair İlham Bədəlbəyli, Manaf Ağayev, «Əhli-Beyt» İslam cəmiyyətinin sədri Nizami Baloğlu, jurnalist Əliş Əvəz, rəssam Maya Bədəlbəyli, şairə Alla Axundova, jurnalist Elxan Mirzəyev və başqaları iştirak etmişlər. Prof.Rafiq Qurbanov qəzetin səhifələrində həmvətənlərimizin həyatını əks etdirən yazılardan, habelə, qələmə aldığı şeir və hekayələrin dərc edilməsindən danışmışdır. «Antalya» jurnalının baş redaktoru İqor Alekseyeviç Peçenev isə qəzetin Rusiyada yaşayan azərbaycanlıların

həyatında bir dönüş yaradacağından danışaraq qəzetin böyük tirajla dərc olunmasını arzulamışdır. Hüquqşünas Natiq Ağamirov, «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin Rusiyada və dünyada baş verən hadisələri analitik informasiyalarla izah etməklə heç olmasa həftədə bir dəfə çıxmasını tövsiyə etmişdir. Şairə Alla Axundova qəzetdə olan bəzi nöqşanlardan söhbət açaraq, növbəti nömrələrdə bunların təkrarlanmamasını arzulamışdır. «Əhli-Beyt» İslam cəmiyyətinin sədri Nizami Baloğlu isə qəzetdə İslam dini haqqında da müntəzəm yazılar dərc olunmasından danışaraq bu barədə lazımı yazılarla kömək edəcəyini vurğulamışdır. Yazıçı Əbdül Hüseynov, şair İlham Bədəlbəyli, jurnalist Əliş Əvəz, şair Nəsim Nəbioğlu, jurnalist Elxan Mirzəyev və başqaları qəzet haqqında fikir və təkliflərini söyləmiş, qəzetə uğurlar arzulamışdır. Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresinin (ÜAK) yaranması və onun informasiya işinə önəm verməsi soydaşlarımız tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Rusiyanın müxtəlif şəhərlərində yaşayan azərbaycanlılar ÜAK-ın bir illik yubileyi və «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin ilk nömrəsinin işıq üzü görməsi ilə bağlı göndərilən məktublar bunu bir daha təsdiqləyirdi. Kaluqa şəhərindəki «Azərbaycan» cəmiyyətinin sədri və üzvlərindən bir qrupunun konqresə təbrik məktubunda bildirilirdi ki: «Son bir neçə illər ərzində Rusiyada məskunlaşan həmvətənlərimiz, yaşadıqları ərazilərdə, dinimizin, dilimizin və adət-ənənələrimizin qorunub saxlanması üçün kiçik Azərbaycan icmaları yaradır, müəyyən problemlərin həll edilməsi üçün çalışmışlar. Ayrı-ayrılıqda və pərakəndə şəkildə fəaliyyət göstərən bu cəmiyyətlər həmin ərazilərdə bəzi problemlərin həllində aciz qalır, müəyyən birlik nümayiş etdirə bilmirdilər. Hər bir millətin gücü isə məskunlaşdıqları regionlarda yaratmış olduğu cəmiyyətlərin fəaliyyəti ilə ölçülür. Ona görə də hər bir

xalq mənsub olduğu milləti bütün dünyada tanıtmmaq üçün güclü diasporaya malik olmalıdır. Bu məqsədlə Rusiyanın paytaxtında, şəhər və vilayətlərində pərakəndə halda fəaliyyət göstərən Azərbaycanın icma və cəmiyyətlərini birləşdirmək, bütün qüvvələri səfərbər etmək üçün Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin yaranması labüd idi. 2001-ci ilin may ayında rəsmi qeydiyyatdan keçən ÜAK bir il ərzində bu sahədə Rusiyanın ayrı-ayrı bölgələrində əməli işlər görmüş, onları öz ətrafında birləşdirərək Rusiyada güclü «Azərbaycan diasporası»nın yaradılması üçün zəmin yaratmışdır.

İnanırıq ki, ilk nömrəsi işıq üzü görmüş, ÜAK-ın mətbu orqanı olan «Конгресс Азербайджанцев» qəzeti də bu sahədə ÜAK-a yardımçı olacaq və bütün nömrələrində Rusiyada məskunlaşmış azərbaycanlıları bir amal ətrafında birləşdirəcək, Azərbaycan və Rusiya dövlətləri arasında dostluq, qardaşlıq və ədəbi əlaqələrin daha da möhkəmlənməsi üçün müntəzəm yazılar dərc edəcəkdir. Biz, Kaluqa şəhərindəki «Azərbaycan cəmiyyəti»nin idarə heyəti və üzvləri, Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin yaranması və bir ildə əldə etdiyi nailiyyətlər, eləcə də «Конгресс Азербайджанцев» qəzetinin buraxılması münasibətilə ÜAK-ın prezidentini, rəhbər işçilərini və gözəl niyyətlərin həyata keçirilməsində zəhməti olan hər kəsi təbrik edir, onlara can sağlığı, uzun ömür və gələcək tədbirlərin həyata keçirilməsində uğurlar arzulayırıq.

Kaluqa şəhərindəki «Azərbaycan cəmiyyəti»nin sədri: Ramazan Paşayev və idarə heyətinin üzvləri» (95).

2003-cü ildə rus dilində «Азербайджанский конгресс» adı ilə dərc olunan beş min tirajlıq «ictimai-siyasi» qəzetin səhi-fələrində Azərbaycan həqiqətləri «iri planda» təsvir olunmuş, onun dünəni, bu günü və sabahıyla bağlı düşüncələr öz əksini tapmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, sonrakı dövrlərdə qəzet şəkkiz və on min tirajla da çap edilmişdir.

«Азербайджанский конгресс» qəzetinin 2003-cü il 17 dekabr tarixli sayı Azərbaycan xalqının ümumiləşmiş obrazını yaratmaq baxımından diqqətəlayiqdir. Qəzetin bu sayı bütönlükdə xalqımızın birlik, bütövlük və azadlığı yolunda yorulmadan çalışan və milli dəyərlərimizi özündə yaşadan, həmçinin kamil vətəndaş nümunəsi ilə nəsillərə örnək olan unudulmaz ümummilli lider Heydər Əlirza oğlu Əliyevin vəfatına həsr edilmişdir. Qəzetin redaksiya heyətinin yüksək vətəndaşlıq duyğularını əks etdirdiyi səhifələrdə Azərbaycan xalqının kədəri özünə geniş yer tapmış, «minlərlə insanın ağısı Heydər Əliyevə rekviyemdir» ifadəsi əsas götürülmüşdür. Burada yer alan foto-şəkillər, məqalələr, xəbərlər, təəssürat və xatirə yazıları Heydər Əliyevin çoxcəhətli və çoxsahəli fəaliyyətini xarakterizə edir, onun vətəni, milləti və dövlətinə xidməti işıqlandırılır. Qəzetin səhifələrindəki «*Беликий сын азербайджанского народа*», «*Народ простился со своим лидером*», «*Искренняя скорбь диаспоры*», «*Гейдар Алиев – выдающийся дипломат*» məqalələri deyilənləri təsdiq edən publisistik materiallardır. Qəzetin üz qabığındakı ağ-qara rəngli fotomaterial gözü yaşlı insanların kədərini ifadə etmiş və «*Он навсегда останется в истории Азербайджана*» ifadəsi ilə uzlaşmışdır.

«Азербайджанский конгресс» qəzetinin 2003-cü il 17 dekabr sayı həm də H.Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonrakı fəaliyyətini əks etdirmişdir. Onun Azərbaycan diasporunun formalaşmasındakı rolu, dövlət müstəqilliyimizin qorunması, demokratik dövlət və azad vətəndaş cəmiyyəti, qüdrətli iqtisadiyyat yaradılması uğrunda mübarizəsi qəzetin səhifələrində işıqlandırılır. Bunu Məmməd Əliyev, Murad Qədimbəyov, Əbdül Hüseynov, Əfrand Daşdəmirov, Azər Mürsəliyev, Səfiyyə Haqverdiyeva, Aydın Hacıyev, Vəhdət Sul-

tanzadə, Evqeniy Kriştalenin yazılarında görmək mümkündür. «Азербайджанский конгресс» qəzetində Leyla İbrahimova, Sevda Həsənbəyova, Vəli Əhmədov, Şakir Göyüşov, Tamara Volkova, Mina Haqverdiyeva, Nailə Bənnayeva, Leonid Kornilov və başqalarının yazıları isə Azərbaycan xalqının elm, mədəniyyət, iqtisadiyyat, siyasət, idman və sair sahələrdəki uğurları haqqında məlumat verir, ölkəmizin tarixi keçmişi və bu günü haqqında geniş informasiya çatdırmış, burada yaşayan milli azlıqların taleyinə işıq salmış, onların adət-ənənələrinin qorunması barədə ətraflı söhbət açmışdır.

Азербайджанский

КОНГРЕСС

№ 3 октябрь 2004 г.

ОРГАН УРАЛЬСКОГО ОКРУЖНОГО СОВЕТА
ВСЕРОССИЙСКОГО АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО КОНГРЕССА

ИНФОРМАЦИЯ О II СЪЕЗДЕ ВСЕРОССИЙСКОГО АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО КОНГРЕССА

Президиум Всероссийского Азербайджанского Конгресса сообщает о проведении второго съезда Конгресса.

На съезде предполагается обсудить вопросы дальнейшей консолидации азербайджанцев, живущих в России, повышения их экономического и общественно-политического статуса, обеспечения участия в миротворческих процессах российского общества.

Будут сформированы новые руководящие органы Всероссийского Азербайджанского Конгресса.

На съезд приглашаются члены Центрального Совета, руководители региональных отделений и организации Всероссийского Азербайджанского Конгресса, представители органов государственной власти и общественных организаций России и Азербайджана, а также представители международных организаций.

Предполагается, что в работе съезда примут участие Президенты Российской Федерации - В.В. Путин и Азербайджанской Республики - И.Г. Алиев.

В соответствии с нормами представительства, утвержденными на заседании Центрального Совета Всероссийского Азербайджанского Конгресса, на съезд избрано 350 делегатов из 67 субъектов Российской Федерации.

Съезд состоится 19 октября 2004 года в 10-00 часов в здании Колонного зала Дома союзов по адресу: улица Большая Дмитровка, 1, метро "Театральная".

Накануне, 18 октября 2004 года, в рамках работы съезда состоится заседание секций по основным направлениям работы Конгресса.

Контактные телефоны: 981-04-72, 981-04-73.

Президиум ВАК

стр. 2

18 октября -
День независимости
Азербайджана

стр. 2

Собраны средства для
поддержки в
Беслане

стр. 3

В Екатеринбурге открыта
Азербайджанская

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ

обсуждались на заседании УОС ВАК

Ф о р у м

русской общины

2004-cü ildə «Азербайджанский конгресс» qəzeti adı ilə Rusiya Federasiyasının regionunda ÜAK-ın Ural Dairə Şurasının orqanı da çap edilmişdir. Min tirajla işıq üzü görən bu qəzetin təsisçisi Şahin Şıxlinskiyin sədrlik etdiyi ÜAK-ın Ural Dairə Şurasıdır. Yekaterinburq şəhərində rus dilində nəşr

edilən bu qəzetin baş redaktoru Rəşad Rəhimov ,məsul kati-
bi isə İqor Smolin olmuşdur. Ural Federal Dairəsində yaşa-
yan soydaşlarımızın həyatını işıqlandıran bu qəzet Kurqan,
Sverdlovsk, Tümen, Çelyabinsk vilayətlərində,həmçinin Xan-
tı-Mansiysk və Yamal-Nenetsk muxtar dairələrində məskun-
laşmış azərbaycanlıların azad tribunasına çevrilmişdir.

MDB ərazisində nəşr olunan Azərbaycan mətbuat nümu-
nələri sırasında **«Azərbaycan diasporu»** adlı ictimai-siyasi
qəzet mövzu rəngarəngliyi və müəllif heyəti, habelə, yayım
dairəsi, jurnalist sənətkarlığı, informasiya bolluğu və təzəliyi
baxımından maraq doğurur. Qəzet Rusiya Federasiyasında
Mətbuat, Teleradioyayım və Kütləvi İnformasiya Vasitələri
nazirliyi tərəfindən qeydə alınaraq (Şəhadətnamə I №77-
3871) fəaliyyət göstərir. Qəzetin təsisçi və baş redaktoru
Rəfiq Aranlı, redaktorları Təriyel Süleyman, Aydın Gəncəli,

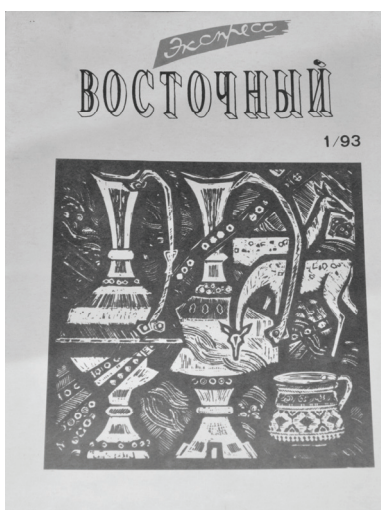
Əliş Əvəz, kommersiya direktoru Elxan Allahverdiyev, Bakıda xüsusi müxbiri Emin Qurbanov, Dərbənddə xüsusi müxbiri Əsədulla Paşayevdir. 15 min nüsxə tirajı olan qəzetin redaksiya heyəti Azərbaycanın diaspora aləmində tanınan nümayəndələrdir və onlar müxtəlif bölgələri təmsil edirlər. Onlar Oqtay Hüseynov(Moskva), Şakir Göyüşov (Ulyanovsk), Şahin Şıxlinski (Yekaterinburq), Qədriyyə Səlimova, Seyran Rəhimov (Dərbənd), Malik Kərimov, Xanlar Abulov, Azad Seyidov (Surqut), Vidadi Mirzəyev (Nijni Novqorod), Tofiq Həsənov (Voloqda), Viktor Tatarenko (Bakı), Ədalət Quliyev (Brüssel), İlham Babayev (ABŞ), Mirəşrəf Fətiyev, Saleh Qurbanov, Aydın Mehdiyev, Faiq Mustafayev, Qədim Süleymanov, Asif Əmirov və Cümşüd Abdullayevdir.

«Azərbaycan diasporu» qəzeti kiçik həcmli elan və reklam materialları istisna olunmaqla, əsasən, Azərbaycan dilində nəşr olunur və Rusiya Federasiyasının mərkəzi şəhərlərində yayılır. Qəzetin səhifələrində Rusiya Federasiyasındakı Azərbaycan diasporunun problemləri ilə yanaşı, dünya azərbaycanlılarının həyat və düşüncə tərzini əks etdirən materiallar da əhəmiyyətli yer tutur. Bu baxımdan Azərbaycan mühacirətinin nümayəndələri haqqında silsilə yazıların verilməsi, onların taleyi haqqında portret-oçerklərin təqdimi son dərəcə maraqlıdır. Bu sırada qəzetin 85-ci sayında (30 mart 2005-ci il) Həsən bəy Zərdabi və Əlimərdan bəy Topçubaşovun İstanbulda yaşayan nəticəsi Zərifə Xanım Kürdəmir haqqındakı oçerk diqqətəlayiqdir. Yazının müəllifi tanınmış publisist Tofiq Abdindir.

«Azərbaycan diasporu» qəzetində silsilə şəklində dərc olunan «Sonuncu ay işığı» adlı bədii-publisistik yazı bir sıra məziyyətləri ilə diqqəti çəkir. Müəllifi Elçin Arifoğlu olan bu əsər üçün publisistik üslub keyfiyyəti əsas olsa da, ictimai gerçəklik və onun doğurduğu ziddiyyətlər başlıca mövzu seçilsə də, o, lirik-

psixoloji tutumu ilə fərqlənir. «Azərbaycan diasporu» qəzetində diqqəti cəlb edən məqamlardan biri də odur ki, burada başqa diaspor mətbuatından fərqli olaraq bədii ədəbiyyata, xüsusilə şeir nümunələrinə az yer verilir, daha çox Azərbaycanın qlobal dünyadakı yerinin şərh, Qarabağ, Qərbi Azərbaycan, Borçalı, Cənubi Azərbaycanla bağlı müəllifin vətəndaşlıq düşüncələri, Rusiya Federasiyası ərazisində yaşayan soydaşlarımızın fəaliyyət sahələrindəki uğurlarına aydınlıq gətirilir.

Xatırlatmağa dəyər ki, «Зеркало» (Norilsk), «Ozan» (Çelyabinsk), «Ocaq» (Samara), «Vətən» (Yoşkar-Ola), və «Birlik» (Surqut) qəzetlərində də diaspor jurnalistikasının eyni cür yaradıcılıq mövqeyi aydın görünür və belə bir qənaətə gəlməyə ciddi əsas verir.

1992-ci ildə Moskva şəhərində yazıçı-jurnalist Fərhad Ağamalıyevin redaktorluğu ilə rus dilində **«Панорама Азербайджана»** adlı həftəlik qəzet də nəşr olunmuş, 1993-cü ildə isə təsisçisi «Панорама Азербайджана» informasiya

agentliyi olan və Fərhad Ağamaliyevin baş redaktorluğu ilə rus dilində **«Восточный экспресс»** – Azərbaycanın sosial-siyasi və bədii jurnalı 5 min tirajla çap edilmişdir.

MDB ərazisində Azərbaycan diasporu tərəfindən yaradılan mətbuat Rusiya azərbaycanlıları arasında informasiya əlaqəsi yaratmaqla məhdudlaşmır, eyni zamanda onların yerli əhali ilə ünsiyyətin yaranması və daha da inkişaf etdirilməsini özü üçün mühüm məqsəd bilir.

Postsovet məkanında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı nümunələri arasında daha çox diqqəti cəlb edən cəhət ad seçimi zamanı milli yaddaş, tarix və vətən anlayışının hər şeydən əvvəl önəm kəsb etməsidir. Elə həmin səbəbdəndir ki, postsovet məkanının Azərbaycan diaspor mətbuatında ölkə həqiqətləri, milli və dini bayramlarla bağlı adət-ənənələr, tarixi tikililər, dünyada məşhur olan azərbaycanlı şəxsiyyətlər, çoxsaylı sənət nümunələri və bədii əsərlər mətbuatın ad seçimində də mühüm rol oynamış, qəzet və jurnalların loqos seçimində, onun məzmun və mündəricəsinin formalaşmasında diqqətəlayiq əhəmiyyət daşıyır. Hər sayında «Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!» şüarını manşetə çıxararaq Azərbaycandan xeyli uzaqda – Rusiya Federasiyasının Vladivostok şəhərində nəşr olunan **«Азербайджан»** qəzeti bu mənada ciddi maraq doğurur. Qəzet Azərbaycan həqiqətlərini işıqlandırmaq, doğma yurdları diaspor nümayəndələri arasında mədəni-mənəvi əlaqə yaratmaq baxımından etibarlı körpü rolunu oynamaqla yanaşı, həm də azərbaycanlıların sosial-siyasi görüşlərinin formalaşması, XXI yüzillikdə Rusiya-Azərbaycan dialoqunun təbliğinə çalışır, «isti xəbər»lərlə qaynar nöqtələrdəki gerçəklərə aydınlıq gətirir, operativ informasiya işinin yerinə yetirilməsinə çalışmışdır. Qəzet haqqında qısaca olaraq aşağıdakıları bildirmək əhəmiyyətlidir.

18 may 1999-cu il tarixdə qeydiyyatdan keçən qəzetin ilk sayı 25 may 1999-cu ildə işıq üzü görmüşdür.

Qəzetin naşiri Mübariz Əhmədov, ilk baş redaktoru Mübariz Azərbaycani (Əhmədov) olmuşdur.

Mübariz Ataxan oğlu Əhmədov 1969-cu ildə Saatlı rayonunda anadan olmuşdur. 1988-ci ildə Əli Bayramlı (hazırda Şirvan) şəhər sənaye texnikumunu bitirmiş, 1988-1991-ci illərdə hərbi xidmətini Rusiya Federasiyasının Primoriya diyarının Vladivostok şəhərində Sakit okean hərbi dəniz donanmasında keçirmişdir. 1992-ci ildə Uzaqşərq Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə qəbul olunmuş, oranı müvəffəqiyyətlə başa vurmuşdur. Tələbəlik illərində Vladivostokda nəşr olunan «Авангард» qəzetinin sosial-siyasi şöbəsində müxbir işləmişdir. Bu illər ərzində o, Vladivostokda yaşayan azərbaycanlıların bir diaspora kimi formalaşmasında, «Primoriya Azərbaycan diasporası» (PAD) adlı ictimai təşkilatın yaradılmasında fəallardan biri olmuş, təşkilatın idarə

heyətinə üzv seçilmiş, eləcə də KİV üzrə sədrin müavini olmuşdur. M.Əhmədov Vladivostokda bir çox tədbirlərin təşkilatçısı və aparıcısı olmuşdur. O, Rusiya Jurnalistlər Birliyi və Primoriya Jurnalistlər İttifaqının üzvüdür. Vətənpərvər azərbaycanlı 2002-ci ildən Bakı şəhərində yaşayır. Hazırda Bakı Slavyan Universitetinin jurnalistika kafedrasının müəllimi, AMEA-nın Fəlsəfə, Sosiologiya və Hüquq institutunun dissertantıdır.

Qəzetin ilk sayları ev şəraitində hazırlanmışdır. Sonralar azərbaycanlı iş adamı «BROK-ko» kompaniyasının direktoru Fuad Qafarovun ayırdığı ofisdə, daha sonra Amerikanın «Müstəqil qəzetlərin inkişafı institutu»nun ayırdığı xüsusi guşədə hazırlanmışdır.

2003-cü ildən qəzetin baş redaktoru Ramiz Yusif oğlu Zeynalovdur. Ramiz Zeynalov, Tovuz rayonunun Dönükqırıqlı kəndində anadan olmuşdur. İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun məzunu olmuş, 1994-cü ildən Vladivostok şəhərində yaşamıqdadır. O, Mübariz Əhmədovun yaxın ardıcılardan olmuşdur. Hazırda Ramiz Zeynalov Vladivostok şəhərində «Dostluq» cəmiyyətinin sədri və «Азербайджан» qəzetinin baş redaktorudur.

«Азербайджан» qəzeti sosial-siyasi və mədəni-maarif yönü müstəqil mətbuat orqanıdır. Qəzetin proqramı Primoriya oxucularını Azərbaycan, xüsusilə, Qarabağ həqiqətləri ilə məlumatlandırmaq, Primoriyada yaşayan soydaşlarımızın tarixi vətənlərilə daimi əlaqədə olmalarına zəmin yaratmaq, onlara hüquqi məsələlərin həllində obyektivliyin qorunmasında yardımçı olmaq, dövlət müəssisələrində çalışan həmyerlilərimizi üzə çıxarmaq və onları ictimaiyyətə təqdim etməkdən ibarətdir. Redaksiyanın tədbirlər planında Azərbaycanın milli, dövlət bayramlarının təşkili və keçirilməsi də özünə yer almışdır.

1860-cı ildən Vladivostok şəhərində mətbuatın əsası qoyulmuşdur, bütün Rusiyada olduğu kimi, burada da qəzetlər çoxnüsxəli dərc olunmuş, başqa şəhərlərdəki informasiya təbliğatından geri qalmamışdır. Şəhərin ən çox oxunan qəzetləri «Владивосток», «Красное знамя», «Приморие», «Авангард» olduğundan onlarla yaradıcılıq əlaqələri daha sıx olmuşdur.

«Азербайджан» qəzeti ilə əməkdaşlıq edənlər yerli jurnalistlər və Uzaq Şərqdə yaşayan azərbaycanlılardır.

Qəzetə erməni diasporunun əli ilə, Primoriya administrasiyasının nəzdindəki «Milli işlər üzrə şöbə» tərəfindən bir neçə dəfə təzyiqlər göstərilmişdir.

Qəzetin tirajı 950 nüsxədən 6000-ə qədər dəyişmişdir.

«Азербайджан» qəzeti geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Qəzet yüksək texniki təchizata malik olan «Dalprint» Bağlı Səhmdar Cəmiyyətinin (BSC) mətbəəsində dərc olunmuşdur.

Qəzetin gəliri olmamış, əsasən, nəşirin öz vəsaiti, az hallarda sponsorların köməyi ilə çap edilmişdir.

Qəzetdə əlavələr yoxdur.

Qəzet A3 formatda, 8 səhifəli, sütunları müxtəlif saylarla dərc olunmuşdur.

Qəzet kompüter vasitəsi ilə yeni texnologiyalara uyğun olaraq tərtib edilmişdir.

Baş məqalələri əsasən Qarabağ mövzuları təşkil etmişdir.

Qəzet «Şəhadətnamə»yə uyğun olaraq səhifələrində 39%-ə qədər reklam vermək imkanına malik olmuş, reklamın qiyməti danışiq yolu ilə tənzimlənmişdir.

«Зеркало», «Ехо», «Бакинский рабочий» qəzetləri, həmçinin «Azertac» və «Trend» agentliklərinin materiallarına qəzet səhifələrində ardıcıl yer ayrılmışdır...

Əməkdaşlara qonorar verilməmiş, yalnız aylıq maaş kəsilmişdir.

Qəzetin öz arxivi olmuş, hər bir sayı yerli muzeyə, vilayət kitabxanalarına və arxivlərə verilmişdir. Orqanın redaktoru Tamara Nərimanovna- Volkovadır.

«Азербайджан» qəzetinin əməkdaşları Rusiya və Azərbaycan mətbuatı ilə fasiləsiz əlaqə saxlamış, günün sosial-siyasi hadisələrini işıqlandırmağı özünə vəzifə bilmişdir. Bu baxımdan qəzetin 2001-ci il fevral tarixli sayına (№1 (12)) diqqət yetirmək maraqlıdır. «Азербайджан»ın ilk səhifəsində Rusiya prezidenti V.V.Putinin Bakıya səfərini əks etdirən icmal yazı, fotomaterial dərc edilmişdir. Qəzet Rusiya prezidentin ilə Azərbaycan prezidenti H.Əliyev arasında səmimi münasibətlərə şərh vermiş, hətta, SSRİ Təhlükəsizlik Nazirliyinin Leninqrad(hazırda Sankt-Peterburq) xüsusi məktəbinin məzunu olmuş bu iki dövlət başçısının idarəçilik təcrübəsini birləşdirən məsələlərə toxunmuşdur. Qəzet yazır ki: *“Путин и Алиев друг друга благодарили. Алиев Путина – за то, что приехал. Путин Алиева – за то, что пригласил. В Баку было также решено поддержать инициативу президента Туркмении о саммите глав прикаспийских государств. Встреча может состояться в Ашгабаде уже в начале весны. Россия несколько откорректировала позицию по Каспию. В качестве ответного места Баку выразил готовность работать в рамках предложенной Россией «кавказской четверки». Хотя там ему придется общаться с Арменией.*

В ответ снова слова благодарности – за сохранение русского языка и литературы. Культурная программа визита вообще была перенасыщена «русской темой». Встреча с соотечественниками, присвоение Путину

степени доктора Бакинского славянского университета. В крепком экскурсе об освещении русскими литераторами истории Азербайджана ректор не забыл упомянуть Грибоедова. Классик писал, что «переселение армян из Персии в Карабах вызывает законный ропот местного азербайджанского населения». Путину подарили азербайджанско-русский словарь и Коран на русском языке.

Путин же привез Алиеву ...свидетельство об окончании «старшим лейтенантом Г.А.Алиевым» 6 мая 1949 года спецшколу. Оценки старшего лейтенанта Алиева Путин привел в пример студентам: диалектический материализм, исторический материализм – «отлично», чекистская подготовка – «отлично», политическая и экономическая география СССР и зарубежных стран – «отличном», то же «отлично» - по русскому языку и литературе» (121, №1, 1999).

«Азербайджан» qəzeti Azərbaycan və rusdilli auditoriya üçün nəzərdə tutulduğundan, əksərən rusdilli materiallara geniş yer ayırmış, mətn və mündəricat milli məzmun daşımış, yazı başlıqlarında, mövzu və ideyalarda azərbaycançılıq məfkurəsi əsas götürülmüşdür. Bu yaradıcılıq istiqaməti istər sosial-siyasi, istərsə də bədii-publisistik yazılarda, habelə, kiçik rublikalarda və əyləncə səciyyəli krossvordda özünü göstərmişdi. Müxtəlif məsələlərə aydınlıq gətirən qəzet V.V.Putinin Azərbaycana gəlişini «Xalq qəzeti», «Зеркало» və «Azadlıq» materialları kontekstində işıqlandırmış, həmin səhifə və rubrikada Azərbaycanın beynəlxalq siyasi mövqeyini Birləşmiş Millətlər Təşkilatının iclasında 147 ölkənin tərəfindən dəstəklənməsini ayrıca vurğulamışdı. Qəzet yazırdı: «Генеральная Ассамблея ООН приняла традиционную ежегодную резолюцию о сотрудничестве между Объе-

диненными Нациями и ОБСЕ. Как стало известно агентству «Туран» из дипломатических источников, в принятом документе по предложению азербайджанской стороны был обновлен параграф, предусматривающий территориальную целостность Азербайджана при разрешении Карабахского конфликта. Прежняя формулировка носила расплывчатый характер и допускала двоякое толкование. В ходе голосования поправку Азербайджана поддержали 147 стран и только Армения выступила против.

Вместе с тем, ряд стран, воздержавшиеся в ходе прошлогоднего голосования, на этот раз поддержали предложение Азербайджана: Камбоджа, Канада, Острова Зеленого мыса, Чили, Китай, Франция, Германия, Израиль, Италия, Ямайка, Япония, Кыргызстан, Маврикий, Сенегал, Шри-Ланка, Судан,, Уганда, Танзания, Россия и США. Примечательно, что в прошлом году США, РФ, Израиль и страны Евросюза воздержались при голосовании. В Этом году, Россия, Америка, Израиль, а также ведущие страны Евросоюза – Франция, Германия и Италия проголосовали «за» параграф, поддерживающий территориальную целостность Азербайджана» (121).

«Азербайджан» qəzetində «20 Yanvar» hadisələrinin faciəvi sonluğu Rusiyanın tarixinə qara ləkə kimi qiymətləndirilmiş, uzun illər birgə yaşamış, tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq etmiş Rusiya və Azərbaycan xalqlarının taleyində dərin iz buraxdığına obyektiv dəyər vermişdir. Daha çox diqqət çəkən məqam isə ondan ibarətdir ki, qəzetin səhifələrində Azərbaycan tarixinə dair silsilə məqalələr verilmiş, yeni dövrə keçmiş arasında milli yaddaş körpüsü yaradılmış, xalqın dünəni və bu günündə baş vermiş hadisələrin uğur və

uğursuzluqları, kədər və sevinci tarixi planda işıqlandırılmışdır. Digər tərəfdən nəzəri cəlb edən məqam ondan ibarətdir ki, «Азербайджан» qəzetinin səhifələrində təqdim olunan tarix sovet dövrü tədqiqatçılarının əsərlərinə istinadən deyil, yeni milli araşdırmalara, müasir azərbaycançılıq ideologiyasına əsaslanmış, xalq, vətən və dövlət haqqında obyektiv fikirlərin ifadəsi başlıca yaradıcılıq və vətəndaşlıq vəzifəsi sayılmışdır. Bu zaman fakt, hadisə və arxiv sənədlərinə istinad olunmuş, jurnalist araşdırmalarının obyektivliyini təmin etmək üçün hadisələrə həm də şahidlərin gözü ilə baxılmış, xəbərin hazırlanmasında tərəfsizlik və qərəzsizlik kifayət qədər gözlənilmişdir. «20 yanvar» və «Xocalı faciəsi», və digər hadisələrlə bağlı özünü göstərən informasiya operativliyi, iqtisadiyyat, siyasət və mədəniyyətlə bağlı materiallarda da ön planda dayanmış, Azərbaycan haqqında dolğun informasiya verilməsi başlıca vəzifə olaraq həyata keçirilmişdir.

«Азербайджан» qəzetinin səhifələrində adət-ənənələr, mətbəx-kulinariya sirləri, məişət həyatı, ədəbiyyat məsələləri də əhəmiyyətli yer tutur. Eləcə də, Novruz bayramına həsr olunmuş səhifələr, keçirilən tədbirlə bağlı materialların rəngarəngliyi, qəzetin milli ruhunu müəyyənləşdirən bədii publisistik keyfiyyətdir.

«Азербайджан» qəzetində postsovet dövrünün həqiqətlərini işıqlandıran müəlliflər ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkədə yaranan yeni quruculuq işlərinə aydınlıq gətirmiş, ölkənin inkişafı tarixində xüsusi xidmətləri olan elm, sənət, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri haqqında məlumat vermiş, habelə, Qarabağ ətrafında gedən sülh danışıqlarını günün əsas problemi kimi diqqət mərkəzində saxlamış, ona dair «qaynar xəbər»lər axtarışını israrla davam etdirmişlər. Bu səbəbdəndir ki, «Компромиссы

должны быть обоюдными (121, №4, 2001), «Город, который плачет на нам» (121, №8, 2011), «Оккупированные азербайджанские земли сдаются в аренду» (121, №6, 2000) kimi məqalələr qəzetin baş məqaləsi kimi maraq doğurmuşdur.

«Азербайджан» qəzeti azərbaycanlıların qədim yurd yerləri, diasporanın tanınmış nümayəndələri və təşkilatları, milli muğam sənəti, xalq oyunları və s. haqqında geniş məlumat vermiş, diaspora quruculuğu işinin daha da gücləndirilməsi işini diqqət mərkəzində saxlamışdır. Qəzetin səhifələrində Mübariz Əhmədov, Svetlana Melnikova, Ramiz Zeynalov, Eşqin Əhmədli, K.Əli, E.Qarabalov, Asya Hacızadə, N.İbrahimov. Faiq Zəkiyev, Ş.Mürsəloğlu, R.Adıgözəlov, Q.Cəfərov, L.Nuri, R.Fərəhli, F.Asim, E.Məmmədoğlu, R.Şıxlı, Cavid Laçınli, Bəşir Sultanov, İ.Umudlu, R.Mirqədimov, M.Məcidi, Z.Mayılov, Tamara Volkova, S.Tomtiyev, Nurani, S.Abbasov və başqalarının çoxsaylı məqalə, icmal, replika, esse və s. janrlarda dərc olunan yazıları əhəmiyyətlidir. Hər şeydən əvvəl diqqəti çəkən odur ki, qəzetin redaksiya heyəti, yaradıcı qrupu ümummilli lider Heydər Əliyevin dünya azərbaycanlılarının birinci qururtayında söylədiyi «Biz sizi Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirləri sayırıq» fikrindəki ideyanı rəhbər tutmuş, özünü doğma vətənin bir parçası saymış, xalq, dövlət və vətən mənafeyinə xidməti vətəndaşlıq vəzifəsi bilmişlər.

Samara şəhərində aylıq nəşr edilən **“Ocaq”** qəzeti də diqqətə layiqdir. Qəzeti Samara vilayəti ictimai təşkilatı - “Azərbaycanlılar liqası” dərc etmişdir. Bu “Liqa” 2003-cü ildə yaradılmışdır. İdarə heyətinin sədri Şirvan Kərimovdur. 2004-cü ilin mart ayında qəzetin ilk nömrəsi nəşr olunmuşdur. Doqquz yüz tirajla çap edilən bu qəzetin redaktoru Xeyrulla Xəyalıdır.

ДУХОВНОСТЬ

Большая голова с блестящей лысиной, голова в той мере, в какой она в Азербайджане для мужчин среднего возраста считается в буквальном смысле весомым приложением успешности в бизнесе, глянцевый, строгий темный костюм, неслучайно, несколько контрпунктная и тёмная постель – все это и делает весьма популярным на бизнес-кого членениям высшей средней школы или среди на депутатско-политического парламента, в состав которого он сам не только не полагается никак. Он несколько обременен на тех, а чья рука выдвинулась не только для призывающих заявления, но и практически результаты выборов. Но блестящая борода, убогая выдвинула в нем и только по поводу сам молодого членения, но и непосредственно отговора, который теперь верит, что по крайней мере у него лично все лучше впереди. Насколько этот светлый отголосок совпадает с истинным восприятием бытия – трудно сказать, но тут, конечно, есть определенное противоречие, не судя по тому, сколько и не решает, что оно реально отговаривает в сторону Фикра Гюлева, совмещающей, как и полагается бизнесмену мусульманского происхождения в Мекку.

Под вечерний звон... Бакинского кафедрального

ним, рассказав на "Круглом столе", состоявшемся в Доме Дружбы 21 апреля 2006 года. Сразу после этого был показан традиционному кинутый фильм Алексея Никанорова и Фикра Гюлева "Православие в Азербайджане". Надо сказать, что название фильма не совсем точно отражает его содержание, в картине с легкой подробностью рассказано об истории христианства на территории Азербайджана. Все же большая часть фильма посвящена основной теме – православию, пришедшему в Азербайджан с великим и его северной части в восток Российской империи. Вся эта полураспространенная история передается в политематических и даже в нескольких баблостных тонах. "Торжественная" рассказ о воссоздании кафедрального собора в Баку чина Кочма человека, а именно российского, осуществлявшего за личные средства эти баблостные дела, а живых уки нем. На торжественном открытии собора Алексей Никаноров, ирландский высший судья республиканской администрации Бакинскому и Православной Академии, священнослужитель, членом не замечает, даже по его кратким комментариям по теме

пол определенных выводов, чего не сказали, о Крыме.

Православие после показа фильма "Круглый стол" практически не упоминается в работе А. Никанорова и Ф. Гюлева. Любопытен интересный анализ из ЛАСО итуми Великим итуми, построенной после он дивизион, построенной после, итуми, после того, как все азербайджанцы

видающего что в фильме много официоза, но не имеет православия. Постепенные им некоторые вопросы выдвинули на мысль, что и в Шилков или совершенно незнакомым или просто пытаться ввести итуми в безостановочный ритмизацию "Круглого стола". Сколько воспринимать итуми есть в Баку для русских? театральное вопрошал он, на что Г. Кочма районной ответил, что если в Баку итуми воспринимать хорошо, то для азербайджанцев детей, не выходящих своих родных языков.

Режиссер фильма тоже откликнулся на вопросы и комментировал отдельные фрагменты своей работы. Он подчеркнул, что среди азербайджанцев, которые он, как автор, хотел бы показать, - это прежде и убежденно рассказав о безостановочной тематике, пришедшей азербайджанскому народу. Когда итуми "Круглого стола" комментировал, его коллегам на итерпретирующий вопрос о миссии сотрудничества (оказывая помощь в развитии), а дивизион сказал, что по его мнению, там же и в Баку есть, в форме спонсоризации Баку могут быть реализованы проекты, а для дивизиона, построенной в деле дивизионных построений и итуми, по теме итерпретирующей высказались в ЛАСО, сколько бизнес-кадров, что после их работы на самарах, что итуми, будет проблематично без работы итуми режиссерами ТПР.

После показа ЛАСО на Кочма

“ОҒАЧ” qəzeti «Liqa»nın fəaliyyətə başladığı ilk aylarda yaranmış ilk sayları improvizasiya xarakteri daşımışdır. O səbəbdən ki, redaktoru peşəkar jurnalist olsa da, qəzetə rəhbərlik təcrübəsi olmamışdır. Qəzetin sərbəst yaradıcılıq prinsipləri indi də saxlanılmaqdadır.

Qəzetin fəaliyyəti Samaranın çox minlik azərbaycanlı diasporunun mədəni-maarif səviyyəsini və hüquqi biliyini artırmağa, soydaşlarımızın arasında Azərbaycan dili və mədəniyyətinin saxlanılmasına və yerli əhali qarşısında təbliğinə, soydaşlarımızın hüquqi və sosial problemlərinin işıqlandırılmasına və həllinə doğru yönəlmişdir. Qəzet eyni zamanda vilayətdə yaşayan azərbaycanlılar arasında tanışlıq, ünsiyyət, həmtə, əməkdaşlıq yaradan vacib mətbuat orqanı olmuşdur.

Əsas vəzifə yalnız təşkilat üzvləri arasında deyil, bütün diaspora maariflənmə meyillərini, demokratik inkişaf prinsiplərini təbliğ etmək və dəstəkləməkdən ibarət olmuşdur.

“Ocaq” qəzetinin daimi işçisi yalnız redaktorla müəyyən-ləşmişdir. Qəzetə müəyyən təzyiq olmamış, dövlət qurumla-rından yardım almamışdır. Çünki iqtisadi cəhətdən asılılığı olmamışdır. Qəzet pulsuz olaraq Samara azərbaycanlıları arasında yayılmışdır.

Qəzet sosial statusundan təhsil, yaş səviyyəsindən asılı olmayaraq bütün Samara azərbaycanlıları üçün nəzərdə tu-tulmuşdur.

Qəzetdə gedən aktual mövzulu materiallara Samaranın kütləvi informasiya vasitələrində istinad edilmiş, bu baxımdan regionun ən nüfuzlu qəzet olan «Самарское обозрение»ni qeyd etmək olar.

“Ocaq” qəzeti bir neçə dəfə çap edildiyi mətbəəni dəyiş-məli olmuşdur. Müəyyən vaxt «Солдат отечества» adlı mət-bəədə,sonralar isə «Самарский Дом печати» nəşriyyatında dərc edilmişdir. Pulsuz yayımlanan “Ocaq” qəzeti «Samara vilayəti azərbaycanlılar liqa»sının idarə heyəti üzvlərinin kö-nüllü maliyyə vəsaiti ilə çıxmışdır. Qəzetə əlavələr olmamış-dır. İdarə heyətinin iclasları təşkilat sədrinin vilayət səviyyəli ictimai qurumlarla işi, gənclər bölməsinin fəaliyyəti, idman, in-cəsənət sahəsində nailiyyətləri olan yeniyetmə və gənclərə aid yazılar, habelə, Azərbaycan dilində aktual mövzuda olan yazılar qəzetin baş məqalələrini və daimi rubrikalarını təşkil etmişdir. Qəzet səhifələrində reklama yer ayrılmamışdır. Qə-zet pulsuz yayıldığından qonorar fonduna malik olmamış, yalnız redaktora əməkhaqqı ödənilmişdir. Qəzetin arxivi «Li-qa»nın ofisindədir. Burada qəzetin tam komplekti saxlanılır. Onun digər komplekti Samara vilayət universal-elmi kitabxa-nasında da vardır.

Çelyabinsk şəhərində dərc olunan **“Ozan”** qəzeti də soydaşlarımızın informasiya mübadiləsi və maariflənməsi, həmçinin yerli əhali arasında ölkəmiz, milli–mədəni dəyərlərimiz haqqında məlumatların yayılması istiqamətində əvəzsiz xidmətlərə malikdir. Qəzet 2002-ci ilin mart ayında Çelyabinsk vilayətində fəaliyyət göstərən “Ozan”-Azərbaycan mədəni mərkəzi” ictimai təşkilatının nəşri kimi fəaliyyətə başlayıb. Qəzet Rusiya Federasiyasının Mətbuat, Teleradioyayım və Kütəvi İnformasiya Vasitələri nazirliyinin Ural Dairə regionlararası ərazi idarəsində 23 may 2002-ci ildə (Şəhadətnamə ПИ № 11-1126) qeydə alınmışdır. Ayda bir dəfə, min tirajla, rus dilində çap olunan bu qəzetin baş redaktoru Rəfail Quliyevdir. Sponsorların ianələri hesabına nəşr edilən bu qəzet pulsuz yayıldığından qonorar fonduna malik deyil. Çelyabinsk vilayətində nəşr olunan nüfuzlu «Челябинский рабочий»,

«Южноуральская панорама», «Мастер-класс», «Единая Россия –Урал» kimi qəzetlər və «Миссия» jurnalı ilə mütəmadi əməkdaşlıq edən “Ozan” qəzeti yerli mətbuat tarixində öz səhifəsini yazmağa nail olub. Qəzetin müxtəlif saylarında işıq üzü görmüş məqalələrdə-«Новая эра Азербайджана» - №12, «Собрать жемчуг в единую нить» - № 17, «Образцовое соседство» - №37, «Уроки доброты» - №35, «Миром закончить войну» - №33, «Азербайджан в ожидании перемен» - № 34 və digər yazılarda burada yaşayan soydaşlarımızın həyatı , həmçinin ölkəmizin uğurları haqqında, Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin dünəni və bu günü barədə müfəssəl məlumatlar ,o cümlədən humanitar xarakterli digər yazılar yer almışdır.Nəşr olunduğu dövr ərzində qəzet heç bir təzyiqlərə məruz qalmamışdır.Qəzetin tam komplekti Çelyabinsk vilayəti universal kütləvi kitabxanasında və “Ozan”-Azərbaycan mədəni mərkəzi” ictimai təşkilatının arxivində saxlanılır. Bu qəzetin nüsxələri Moskva kitab palatasına da göndərilmişdir.

Dağıstanda nəşr olunan **“Dərbənd”** sosial-siyasi qəzeti də diqqətəlayiqdir. 1920-ci ildən Azərbaycan dilində işıq üzü görmüş bu qəzet əslində diaspor mətbuatının nümunəsi hesab edilməmişdir. Çünki Dərbənddə yaşayan soydaşlarımız Dağıstanın köklü xalqlarından sayılmışdır. “Şurayı-Dağıstan” adlandırılmış bu qəzet müxtəlif illərdə, müxtəlif adlarla işıq üzü görmüş, 1990-cı ildən bu günə qədər “Dərbənd” adı ilə çap olunmaqdadır.Qəzetin baş redaktoru Mahmud Əlixanovdur.Hazırda qəzetin www.derbend.etnosmi.ru saytı fəaliyyət göstərir.

Əminliklə qeyd etmək olar ki, postsovet məkanında, o cümlədən, Rusiyada fəaliyyət göstərmiş qəzetlərin əksəriyyəti kommersiya məqsədilə dərc edilməmiş, ölkəmizdən kənar-

da jurnalistika fəaliyyəti ilə məşğul olan soydaşlarımızın vətənpərvərlik ruhunun diqtəsi olaraq meydana gəlmişdir.

2.2 Ukraynada Azərbaycan mətbuatı

Tarixin müxtəlif dövrlərində Azərbaycanın çoxşaxəli iqtisadi-mədəni əlaqələrdə olduğu Ukrayna SSRİ-nin süqutundan sonra, 1991-ci ilin 24 avqustunda müstəqilliyini elan etmişdir. Ukrayna Ali Radasının müstəqillik aktını qəbul etməsindən sonra ölkədəki hadisələr öz intensivliyi, dramatizmi ilə deyil, həm də əsaslı yenilikləri, siyasi həyatdakı reformaları ilə diqqəti cəlb etmişdir. Bu hadisələrdə hələ sovet hakimiyyəti illərində Ukraynada məskunlaşmış azərbaycanlılar da aktiv rol oynamış, ölkənin daxili işləri, beynəlxalq əlaqələri, xüsusilə Azərbaycanla ictimai-iqtisadi əlaqələrin qurulması sahəsində mühüm işlər görmüşlər. Ukraynada yaşayan 500 min nəfərdən artıq azərbaycanlı ölkənin müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, dövlət təhlükəsizliyinin qorunması, strateji maraqların təmin olunması, iqtisadiyyatın daha da gücləndirilməsində yaxından iştirak etdiyi kimi, Azərbaycanla beynəlxalq qanunlar çərçivəsində əlaqələrin qurulmasına, ikitərəfli əlaqə və əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinə mühüm əhəmiyyət vermişlər. 1992-ci ilin 31 yanvarında Azərbaycanla Ukrayna arasında diplomatik əlaqələr yaradılmış, iki ölkə arasında birgəyaşayış və qarşılıqlı əməkdaşlığın əsası qoyulmuşdur. Həmin əməkdaşlıq sonralar Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında xüsusi çəkisi olan Ukraynanın Azərbaycanla əlaqələrinə yeni imkanlar açmış, istər Qarabağ problemi, istərsə də, milli müstəqilliyin gətirdiyi bir sıra çətinliklərlə üzləşən Azərbaycan üçün dayaq nöqtəsi olmuşdur.

Ümumiyyətlə, Ukrayna-Azərbaycan arasında ictimai təş-

kilatlar və mətbuat orqanları səviyyəsində əlaqələr sovet hakimiyyəti illərində geniş vüsət almışdı. Bu nöqtəyi-nəzərdən prof.Vaqif Arzumanlının bir müşahidəsi diqqətəlayiqdir. O yazır: «Ukraynada ilk milli Azərbaycan qurumu hələ ötən əsrin əvvəllərində yaradılmışdır. Bu, Kiyevdə təhsil alan gənc tələbələrin yaratdıqları milli mərkəz olmuşdur. Hələ 1915-1918-ci illərdə Kiyevdə, Xarkovda və Lvovda azərbaycanlı tələbələr Ukraynada Azərbaycan mədəniyyətinin təbliği ilə məşğul olmuşlar.

Hətta, 1917-1918-ci illərdə tanınmış yazıçımız Tağı Şahbazi Simurq (1892-1937) Xarkov şəhərində yaşamış və «Cənub səsi» adlı qəzet buraxmışdır. Özünün bir sıra bədii əsərlərini orada yazan gənc nasir o dövrlük Xarkov ictimai mühitinin fəal üzvlərindən olmuşdur...

Son on beş ildə Ukraynanın paytaxtında və müxtəlif vilayətlərində yaşayan soydaşlarımız çoxlu sayda milli mərkəz və cəmiyyət yarada bilmişlər» (5,103).

Azərbaycan və Ukrayna əlaqələrinin tarixi xeyli əvvəlki dövrlərə aid olsa da, sovet quruluşunun dağılması, «aşkarlıq, demokratiya, yenidənqurma» kompaniyasının yürüdülməsi dövründə belə əlaqələr bir daha sınaqdan çıxmışdır. Hər iki ölkədə Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin obyektiv həqiqətlərə ayna tutması, doğru, dəqiq informasiya təminatı yaratmaq iddiası xalqlarası ünsiyyətin sağlam əsaslarla qurulmasına zəmin hazırlamışdır. Azərbaycanda olduğu kimi, Ukraynada da mətbuat mərkəzi orqanlarla (Moskvada çıxan qəzet və jurnallarla, habelə, mütərəqqi yazarlarla) əlaqəli işləmiş, milli tarix, yaddaş, iqtisadi problemləri ön plana çəkmiş və siyasi məsələlərin həllini vacib bilmişdir. Ukraynanın müasir tarixinə dair araşdırmalar aparan Həbib Məmmədov belə bir fikri ayrıca vurğulamışdır ki, «tarixi həqiqətə ilk can atan bədii-

publisistik fikir olmuşdur. Moskvada çıxan «Московские новости», «Огонек», «Новый мир», «Знамя», «Октябрь» kimi nəşrlərdən sonra bu prosesə Ukrayna mətbuatı – «Литературна Україна», «Жовтен», «Україна» və başqaları qoşulmuşdur. Y.Şerbak, İ.Tsyup, M.Julinski, V.Paxarenko, S.Bilokonya, V.Sikora və sair müəlliflər əvvəllər tarix səhifələrindən silinib unudulmuş hadisə və şəxsiyyətlər barədə yazmağa başlamışlar. Beləliklə, 1917-1920-ci illərin azadlıq mübarizəsi, kollektivləşdirmənin faciəvi mənzərəsi, 20-30-cu illərin ictimai inkişafının ziddiyyətli xarakteri, 1932-1933-cü illər aclığı, Stalin repressiyaları və sair haqqında həqiqətlər ictimaiyyətə çatdırılmağa başlamışdır.

Aşkarlığın doğurduğu fikir plüralizmi və radikal siyasi islahatlar (Sovetlərin tam hakimiyyətinin təmin edilməsi, hakimiyyət mexanizminin demokratikləşdirilməsi, çoxpartiyalılığın formalaşdırılması və s.) ilə hökmran sistem arasında ziddiyyətlər getdikcə daha da artmışdır» (75, s.20).

Eyni proseslər paralel olaraq Azərbaycanda da getmiş, «Литературная газета», «Новый мир», «Иностранная литература» və sair kimi mərkəzi qəzet və jurnalların bədii-publisistik yazıları «dağılan dünyanın» səsinə ictimaiyyətə çatdırılmış, müstəqilliyin ilk illərində SSRİ xalqlarının ayrılma və yenidən formalaşma həqiqətlərini, başqa sözlə, milli özünüdərk və özünəqayıdış gerçəkliklərini əks etdirmişdir. Məhz belə bir vaxtda digər postsovet respublikalarında olduğu kimi, Ukrayna və Azərbaycanda da çoxpartiyalı sistemin formalaşması hər iki ölkə arasında müstəqil əlaqələrin, vətəndaş cəmiyyəti qurmaq məramının güclənməsi müşahidə olunmağa başlamışdır. Ukraynada «Xalq hərəkatından yenidənqurmaya, oradan da Ukraynanın suverenliyinə doğru» şüarı Azərbaycan Xalq hərəkatı ideyaları ilə

uzlaşmağa başlamış və birgə mübarizənin nəticəsində həmin respublikalar yeni həyata qədəm qoymuşlar. Tədqiqatçı H.Məmmədovun yazdığı kimi, «Ukraynada müstəqillik bərpa edildikdən sonra mədəniyyətə dövlət dəstəyi, mədəniyyət siyasətindən cəmiyyətin yeniləşməsinin effektiv aləti kimi istifadə olunması məsələsi kəskin şəkildə ortaya çıxdı. Məhz bu dövrdən ölkənin mənəvi-mədəni həyatında indiyədək olan baxışlara, meyl və davranış qaydalarına yenidən baxılması, milli mədəniyyətin ənənəvi dəyərlərinin qaytarılması, dünyanı dərk etmənin milli və dini formalarının dirçəldilməsi, Qərb sivilizasiyasının mədəni-mənəvi həyatına xas olan yeni dəyərlər sisteminin milli şəraitə tətbiqi və adaptasiyası kimi proseslər, hadisələr baş verdi. Bu, ilk vaxtlarda Ukrayna cəmiyyətində «mədəni şok» (sosial motivasiya sisteminin erroziyası, əhalinin geniş kütlələri arasında mənəvi yorğunluğun, məyusluq və narazılığın artması, cəmiyyətin konfrontasiyası və totalitar «qaydalar» nostalgiasının güclənməsi və s.) yaratdı. Köhnə dəyərlər sistemindən qismən də olsa imtina cəmiyyəti müvazinətdən çıxardı, dəqiq müəyyən edilmiş yeni dəyərlər sisteminin olmaması isə ona sabitləşmək imkanı vermirdi (75, s.103).

Ukraynada sosial-siyasi həyatın yeniləşməsi zamanı baş verən dramatik hadisələr burada yaşayan azərbaycanlıların da sosial durumuna, mənəvi-psixoloji yaşantılarına təsir etmiş, onların mövcud proseslərdə fəal iştirakına stimül yaratmışdır. Ana vətənimiz Azərbaycandan, öz doğmalarından, qohum-əqrabasından xəbər tutmaq, oradakı sosial-siyasi hadisələri düzgün təhlil etmək, habelə, ikinci vətən saydıqları, qanuni vətəndaş kimi yaşadıqları Ukraynanın taleyinə biganə olmamaq üçün burada yaşayan azərbaycanlılar sosial-mədəni təşkilat, xeyriyyə cəmiyyəti yaratmaq, qəzet və jurnal təsis

etməyi təxirəsalınmaz vəzifə saymışlar. Buna dövlətin rəsmi qanunları və konstitusiyası ilə icazə verilmiş, yeni epoxanın və müstəqillik uğrunda mübarizə aparan cəmiyyətin çoxpartiyalı sistemi əsas yaratmışdı. H.Məmmədov bu barədə yazırdı: «1990-cı ilin sonlarında Ukraynada siyasi partiyaların düzülüşü dəqiq şəkildə müəyyən edildi: sağ qanada – Ukrayna Xristian – Demokratik Partiyası (UXDP), Ukrayna Respublika Partiyası (URP), mərkəzdə – Ukrayna Kəndli – Demokratik Partiyası (UKDP), Ukrayna Yaşıllar Partiyası (UYP), Ukrayna Demokratik İntibah Partiyası (UDİP), sol qola – Sosial Yenidənqurma uğrunda Ukrayna Zəhmətkeşləri İttifaqı (UZİ) və s.» (75, s.23).

Həmin sosial-siyasi mühitdə fəal iştirak etmək, özünün milli varlığını təsdiq üçün hər şeydən önəmli, şübhəsiz ki, ölkənin informasiya arenasında olmaq lazım idi. Bu baxımdan azərbaycanlıların yaratdıqları sosial-mədəni təşkilatın və onların mətbu nəşrlərinin mühüm əhəmiyyəti vardır. Həm milli mətbuat tarixi, həm də Azərbaycan-Ukrayna əlaqələri baxımından maraq doğuran bu mətbuat orqanları sırasında «Millət», «Savalan», «Голос Азербайджана – Азербайджанын сәси», «Огни Азербайджана», habelə, müxtəlif kitab, monoqrafiya, broşür və topluları, iki dövlət arasında keçirilən beynəlxalq elmi-nəzəri konfransın materiallarını qeyd etmək olar.

Ukraynada nəşr olunan Krım-Azərbaycan cəmiyyətinin mətbu orqanı olan **«Millət»** qəzeti haqqında onu demək olar ki, bu qəzet 1991-ci ilin yanvar ayından dərc olunmuşdur. İlk sayını 20 Yanvar hadisələrinin ildönümünə həsr edən qəzet Ukraynada Azərbaycan dilində nəşr olunan ilk mətbu orqan kimi Azərbaycan həqiqətlərinin Ukraynada yaşayan xalqlara çatdırılmasında üzərinə düşən tarixi missiyanı çətinliklə olsa

113

Ukrayna ictimaiyyəti arasında Azərbaycan haqqında informasiya bolluğu yaradan «Millət» qəzeti hər sayında Dağlıq Qarabağ hadisələri və Ermənistanın işğalçılıq siyasəti haqqında dürüst analitik yazılarla çıxış etmişdir. Qəzet həmçinin, mütəmadi olaraq Azərbaycanla Ukrayna arasında mövcud olan iqtisadi, siyasi, mədəni, elm və təhsil əlaqələrinin dinamik inkişafına geniş yer ayırmışdır. Krımın azadlığı uğrunda qəhrəmanlıq sücaəti göstərən azərbaycanlıların həyatı haqqında maraqlı yazıların dərc olunması ənənə halını almışdır. Azərbaycan diasporunun təşkilatlanmasında və inkişafında əsil ideoloji missiyanı yerinə yetirən mətbu orqan son illər tarixi vətənimiz Azərbaycanda həyata keçirilən uğurlu islahatlar, ölkəmizin dünya birliyinə inamlı integrasiya siyasətini yerinə yetirməyə çalışmışdır. Bir neçə ildir ki, «Millət» qəzetinin «kaomillet.narod.ru» ünvanlı internet xətti açılmışdır. Bu ünvanlı sayt vasitəsilə Krım azərbaycanlılarının həyatı ilə yaxından tanış olmaq imkanını əldə edən, dünyanın müxtəlif ölkələrindən olan insanlar, saytın «QONAQ» kitabına da öz təəssüratlarını yazıya bilirlər.

Ukrayna azərbaycanlılarının mədəni-maarifçilik cəmiyyəti «Ocaq»ın təsis etdiyi «Millət» qəzeti (yanvar, 1991-ci il, Yalta) ilk sayından etibarən Azərbaycana bağlı həqiqətləri əks etdirən, onun problemlərinin həllinə çalışan mətbuat orqanı olduğunu təsdiqlədi. Sonralar Krım-Azərbaycan cəmiyyətinin orqanı kimi tanınan «Millət» qəzeti klassik Azərbaycan jurnalistikasının «Dildə birlik, əməldə birlik!» şüarına əsaslanmış, görkəmli türk mütəfəkkiri İsmayıl Qaspralının ideyalarını rəhbər tutmuş, Ukrayna-Azərbaycan əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsini özünə vəzifə bilmişdir.

1991-ci ilin yanvar sayı Azərbaycan həqiqətlərinə ayna tutan dəyərli qəzet nüsxəsidir. Burada «Quran»dan fraq-

mentlərin verilməsi, «20 Yanvar» gününün qanlı hadisələrini əks etdirən məqalələr və fotomaterialların geniş yer alması qəzetin redaksiya heyətinin Azərbaycana, vətənə və millətə bağlantılarını əsaslı şəkildə təsdiqləmişdir. Qəzetin rus dilində çıxması isə onun oxucu auditoriyasına, informasiya obyektivliyinin təmin olunmasına meylin göstəricisidir. Qəzetin yalnız azərbaycanlılar üçün deyil, həm də Krımda yaşayan digər xalqlar üçün nəzərdə tutulduğunu bilən müəlliflər «20 yanvar» faciələrinin tarixi köklərini şərh edən analitik məqalələrə üstünlük vermiş, erməni-müsəlman qarşıdurmasının səbəblərini və səbəbkarlarını ifşa etməyi vacib saymışlar. Bu baxımdan «Millət»in birinci sayındakı *«Кто разжигает конфликт?»*, *«20 января – черный день в истории Азербайджана»*, *«Так говорят о событиях в Азербайджане»*, *«Азербайджан – таковы мы сегодня»*, *«Азербайджан – земля спасения»* kimi məqalələr analitik dəyəri, informasiya bolluğu, hadisələrin təqdimi zamanı obyektivlik və bitərəflik nümayiş etdirmə cəhdi ilə diqqəti cəlb edir. Qəzetin müxtəlif saylarında elan və reklamların verilməsi, «Ocaq» cəmiyyətinin gördüyü işlərə aydınlıq gətirməsi, sosial-mədəni tədbirlərin haqqında yazılar dərc etdirməsi də mühüm maraq doğurur. «Millət»in birinci sayında «Oxuculara ünvanlanan «К нашим читателям» adlı yazıda onun məqsəd və vəzifələri açıqlanmış, redaksiya heyətinin tutacağı yol müəyyənləşdirilmişdir. Yazıda deyilirdi:

«Дорогие читатели!

У вас в руках первый номер газеты «Миллят» - органа Крымского азербайджанского культурно-просветительного общества «Оджаг».

Необходимость издания газеты продиктовано по многим причинам, стоящие перед азербайджанской об-

щиной, привлечь внимание общественности к ним и таким образом помочь в их решении; во-вторых, донести объективную информацию об Азербайджане, о происходящих событиях в НКАО вокруг искусственно создаваемой «проблемы Нагорного Карабаха», в третьих, наша газета будет освещать вопросы истории, культуры, духовного наследия азербайджанского народа, ибо на наш взгляд, сегодня многие наши беды от того, что мы плохо знаем друг-друга.

Сегодня около миллиона азербайджанцев живут за пределами Азербайджана. Ежегодно около пяти тысяч наших соотечественников покидают республику в поисках работы, уезжают в совсем другие климатические районы. Заметим, что это, как правило, молодые работоспособные люди. К двумстам пятидесяти тысячам безработных в Азербайджане прибавились 200 тысяч беженцев – азербайджанцев из Армении.

Проблемы азербайджанцев, живущих за пределами Азербайджана, наверное везде одинаковы. Это невозможность обучаться на своем родном языке или хотя бы изучать его. Например, по данным последней переписи, некоторая часть азербайджанцев, живущих в Крыму, не знают родного языка, или не полностью владеют им. Это невозможность познавать свою культуру. Появление в последнее время в разных регионах страны национальных обществ дают надежду, что положение немного изменится. Мы надеемся что «Миллет» будет способствовать налаживанию взаимоотношений между азербайджанцами и представителями других национальностей. В нашей трудное, тяжелое время мы желаем всем народам терпимости и взаимопонимания.

Пользуясь возможностью, правление общества «Оджаг» выражает – благодарность всем организациям и лицам, помогавшим в работе общества и в издании этой газеты» (82. 1991, №1).

«Millət» qəzeti həm də Kırım azərbaycanlılarının ictimai-mədəni cəmiyyəti olan «Ocaq»ın məqsəd və məramını açıqlayır, buradakı həmvətənlərin birlik və bərabərlik arzularını ifadə edirdi. Azərbaycanla, onun ictimai-mədəni təşkilat və dövlət qurumları ilə birgə iş aparan «Ocaq»çıların İdarə heyətinin bəyannaməsini «Millət» belə təqdim edirdi:

«Связи Азербайджана с Крымом имеют свою историю и об этом речь пойдет отдельно. Мы надеемся, что созданное азербайджанское культурно-просветительное общество «Оджаг» будет способствовать расширению и укреплению связей.

Крым иногда называют маленькой моделью Союза. Здесь проживают, по последним данным, представители более 110 наций и народностей. Здесь ежегодно отдыхают более 7 миллионов туристов со всех концов Союза и сотни тысяч иностранных гостей из других стран.

В этих условиях мы стараемся свою работу построить так, чтобы ближе, знакомить население и гостей прекрасного полуострова с нашей культурной, историей, объективно информировать о событиях, происходящих в Азербайджане.

Общество «Оджаг» строит свою деятельность на основе сотрудничества с другими национальными обществами, созданными в Крыму. Ибо мы считаем так: кто не уважает культуру других народов, тот не уважает и свою культуру...(82, 1991, №1).

Ukraynadakı Azərbaycan nəşrləri sırasında Dnepropetrovsk şəhərində işıq üzü görmüş **«Savalan»** qəzeti də ciddi maraq obyektı olmuşdur.

Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresi Dnepropetrovsk vilayət təşkilatının mətbu orqanı olan «Savalan» qəzeti 1998-ci ilin mart ayında Ukraynanın Ədliyyə nazirliyində qeydiyyatdan keçmişdir. 1997-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin Ukraynaya rəsmi səfəri zamanı bu ölkədə yaşayan azərbaycanlılarla tarixi görüşündə söylədiyi «hər bir azərbaycanlı harada yaşamasından asılı olmayaraq ölkəmizin informasiya blokadasından çıxmasında əlindən gələni əsirgəməməlidir» tövsiyəsi bir il sonra Ukraynada milli diasporumuzun forma-

laşmasına təkan verməklə yanaşı, bir sıra diaspora qəzetlərinin işıq üzü görməsinə də əsaslı zəmin yaratmışdır. Bu tarixi görüşdən sonra ilk səhifələrində erməni işğalçılığına qarşı analitik yazılarla fəaliyyətə başlayan «Savalan» qəzeti Dnepropetrovsk vilayətində yaşayan çoxsaylı millətlərə Azərbaycan həqiqətləri haqda müfəssəl məlumatlar verməyə başlamışdır. Qəzetdə Dağlıq Qarabağın qədim tarixi və ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına qarşı haqsız iddiaları ilə bağlı dərc olunmuş silsilə yazılar erməni diasporunun hədə-qorxu taktikası ilə dəfələrlə üzləşmiş, baş redaktor Nadir Zeynalzadə və tarixçi Eldar Tağıyevin inadlı addımları məkirli düşmənlərin qarşısına sədd çəkə bilmişdir. Ayda bir dəfə işıq üzü görən mətbu orqan fəaliyyətə başladığı müddətdə xalqımızın qədim tarixini, zəngin mədəniyyətini, qəhrəmanlıq adət-ənənələrini və dolğun poeziya nümunələrini özündə əks etdirən ətraflı yazılarla geniş oxucu kütləsinin rəğbətini qazanmış və ölkəmiz haqqında geniş rəy formalaşdırmağa nail olmuşdur. Qəzetdə həmçinin torpaqlarımızın 20%-nin işğal altında olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın günü-gündən inkişaf etməsi, dahi Heydər Əliyev siyasətinin məntiqi nəticəsi kimi ölkəmizin beynəlxalq arenada qüdrətli dövlətə çevrilməsi, prezident İlham Əliyevin gərgin və məqsədyönlü siyasəti nəticəsində doğma vətənimizin bölgədə liderliyi ələ alması iftixar və qürur mənbəyidir. 1000 tirajla çıxan qəzet təmənnasız olaraq Ukraynanın dövlət və hökumət orqanlarına, xarici ölkələrin diplomatik korpuslarına, mərkəzi kitabxanalara və parlamentə göndərildiyindən daha böyük effektdə malikdir. Dnepropetrovsk Azərbaycanlıları Konqresinin daxili imkanları hesabına çıxan qəzetdə məqalələr rus, Ukrayna və Azərbaycan dillərində dərc olunmuşdur.

«Savalan» qəzetinin redaksiya heyəti ilk sayından müəy-

yənəşdirdiyi «Soruşma ki, Vətən sənin üçün nə edib, de ki, sən Vətən üçün nə etmisən» (*«He спрашивай, что сделала для тебя Родина, скажи, что ты сделала для Родины»*) tezisinə sadıq qalmış, hər səhifəsində azərbaycançılıq duyğu və düşüncəsinin ifadəsinə həssaslıqla yanaşmışdır. Azərbaycanla bağlı tarixi yaddaş, fakt və hadisələrin haqqında analitik məqalələrin verilməsi, onun çağdaş duruma dair, xüsusilə, idarəçilik yeniliklərinə, ölkənin elm, mədəniyyət, maarif və səhiyyəsinə, sənaye və iqtisadiyyatına dair çoxsaylı, çoxjanrlı yazıların geniş yer tutması fikrimizə tutarlı faktlardır. Qəzetin səhifələrində Reyhan Əmirova, Leyla Ağamaliyeva, Şirin Manafov, D.Çərəkməzli, Aygün Məmmədova, Sərvər Həmidov, Fəridə Süleymanova, R.Oruclu, N.Əliyev, Rəsəf Bünyadov, N.Məmmədov, Vüsalə Məmmədova və başqalarının imzaları ilə yanaşı, tanınmış Azərbaycan jurnalistləri Azad Şərif, Sahib Camal və İsmayıl Umudlunun da yazılarının yer alması təqdirəlayiqdir.

«Savalan» qəzetinin fəaliyyətində diqqəti çəkən əsas faktorlardan biri də onun öz işini bütövlükdə Azərbaycan diasporu ilə əlaqələndirə bilməsi və lobbicilik fəaliyyətinə aktiv qoşulmasıdır. Qəzetin bütöv, vahid Azərbaycan ideyasını əks etdirən yazıları bu baxımdan aktual olub, geniş maraq doğurur. Qəzet azərbaycançılıq məfkurəsinin təbliğində ardıcıl fəallıq göstərmiş, əlvan mövzulara yer ayırmışdır.

Ümumukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin mətbu orqanı olan **«Голос Азербайджана – Azərbaycanın səsi»** qəzeti 1999-cu ildə təsis edilmişdir. Bu mətbu orqan da ümummilli lider Heydər Əliyevin 1997-ci ildə Ukraynaya ilk rəsmi səfəri zamanı diaspora fəalları ilə görüşündən sonra dahi öndərin ideya və tövsiyyələrindən qaynaqlanaraq yaradılmışdır. Qəzet mətbu orqanı olduğu Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin

ГОЛОС АЗЕРБАЙДЖАНУ

Газета Конгресу Азербайджанців України

Газета видається з 2000 року

№6 (069), березень 2008 року

додаток азербайджанською та російською мовами

ƏZİZ

SOYDAŞLARIMIZI

Xalqımız qədim və ən əziz bayramı - Novruz bayramı münasibətilə sizi səmimi qəlbdən təbrik edirik.

Kəlmədən qəlmədən ilə ax, bağlı vətən, bu bayram siz ocaqlarımızdan yediyə qalmış qədim adət-ənənələri özündə toplayan şəkildə axa əldir. Azərbaycan tarixində illərlər gəlmişdir ki, bəzən oğlu oğlu, xüsusi mərasimlərlə qeyd olunur. Xalqımızın mədəni dünyasını bütün zənginliyi ilə ifadə edən bu əl bayramı təbii olaraq qeyd etməyi və yenilənməyi, ila səciyyəli. O, gələcəyə məm hətə qayır, könlərdə ən əl duyğular oyadır, insanları daha seyrən, məhmətli və məhmətli olmağa çağır.

Novruz bu gəl-gəl, qədim məmimət, bu Novruz bu gəl-gəl ki, xalqımız

NOVRUZ BAYRAMI - BAHAR BAYRAMI

həyata keçirdiyi tədbirləri, Azərbaycanın qədim tarixini, zəngin mədəniyyətini, adət-ənənələrini, xüsusən hər sayında Yuxarı Qarabağ həqiqətlərini, ermənilərin son 2-3 əsrdə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi işğalçılıq və soyqırım siyasətini tarixi faktların dili ilə geniş oxucu auditoriyasına çatdırır. Ayda bir dəfə işıq üzü görən qəzetdə həmçinin, Ukrayna ilə Azərbaycanın tarixi dostluq əlaqələrinə, müstəqillik tarixlərini qoşa addımlayan hər iki ölkənin beynəlxalq arenada strateji müttəfiqliyinə, Azərbaycan Respublikasının prezidenti, cənab İlham Əliyevin apardığı daxili və xarici siyasətə, ölkəmizin günü-gündən inkişaf edərək Cənubi Qafqazda lider dövlətə çevrilməsinə geniş yer ayırır. Son illər tirajını 3 minə qaldıran qəzet təmənnəsiz olaraq Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin 25 vilayət və şəhərdə fəaliyyət göstərən regional təşkilatlarına, adı çəkilən ölkənin dövlət və

hökumət orqanlarına, Ukraynadakı diplomatik korpuslara, o cümlədən, bu ölkədə yaşayan soydaşlarımıza paylanılır. Qəzetin xərcləri Konqresin daxili vəsaiti hesabına ödənilir. Qəzetdə materiallar, əsasən, Azərbaycan, rus və Ukrayna dillərində dərc edilir.

газета областной общественной организации - лига азербайджанцев днепропетровщины

№ 3 (44) апрель, 2007 г. Издаётся с 2002 года

ПАРЛАМЕНТСКИЙ КРИЗИС В УКРАИНЕ

Указ Президента Украины Виктора Ющенко о роспуске Парламента и досрочных выборах в Верховную Раду стал причиной политического кризиса в Украине. У президентского Указа есть как сторонники, так и противники. Страну разди-

рают политические распри, что негативно отражается не только на экономике, но и на социально-общественном настроении граждан. Наиболее трезвые голоса с обеих сторон призывают сесть за стол переговоров и мирно разрешить конфликт. Но

пока что это сделать не удастся. В Киеве в атмосфере общественного замешательства и давления проходят заседания Конституционного суда, вердикт которого с нетерпением ожидается Украиной.

Вот что говорит о современном политическом состоянии общества обе спорящие стороны: президентская и коалиционная. Не остались в стороне от обсуждения этого животрепещущего вопроса и депутаты днепропетровского городского совета.

ПРЕЗИДЕНТ ГОТОВ ПОВРЕМЕНИТЬ С ПАРЛАМЕНТСКИМИ ВЫБОРАМИ

Глава государства не исключает, что проведение внеочередных выборов в Верховную Раду может быть перенесено на более поздний срок, «дополнительно» время можно будет использовать для принятия поправки десяти законопроектов, необходимых для проведения выборов. Однако такое решение Президента догнать предрасположены определенные политические доверенности.

«Мы договариваемся, что я приостанавливаю действие указа в той части, которая касается даты выборов. Тогда в рамках этой конституционной нормы – 60 дней (со дня опубликования указа о роспуске парламента), приостанавливая действие указа, мы выйдем на то, что нужно его приостановить, например, дней на двадцать. За эти двадцать дней мы проводим изменения в законодательство, проводим три-четыре заседания Верховной Рады, принимаем нормативную базу, и действие указа возобновляется. Но перед этим мы договариваемся политически, что выборы пройдут в июне такого-то числа. Таким образом, мы в гармонии с Конституцией принимаем решение», – Виктор Ющенко.

... А ПРЕМЬЕР СЧИТАЕТ, ЧТО ОНИ НЕВОЗМОЖНЫ В ПРИНЦИПЕ БЕЗ ИЗМЕНЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ БАЗЫ

Выступая на сессии Парламентской ассамблеи Совета Европы в Страсбурге (Франция), премьер-министр Украины Виктор Янукович еще раз выразил уверенность в том, что никаких оснований для проведения досрочных парламентских выборов в Украине нет. «До сих пор не могу понять, почему такое кардинальное решение, как досрочные выборы,

было принято Президентом с нарушением Конституции, без каких-либо юридических оснований», – заявил Виктор Янукович европарламентариям. По его словам, без внесения необходимых изменений в законодательство проведение досрочных выборов в предусмотренные Конституцией сроки невозможно ни технически, ни практически. «Исправить ситуацию может Верховная Рада, которую Президент считает нелегитимой. Круг замкнулся», – заявил глава Кабинета. И добавил: «Для нас не стоит вопрос выборов, а есть вопрос выбора – станет ли Украина правовым государством».

ДЕМОКРАТИЧНО. ЕСЛИ ЭТО ЗАКОННО

Dnepropetrovsk Azərbaycanlıları liqasının mətbu orqanı olan **«Огни Азербайджана»** qəzeti 2002-ci ildə dövlət qeydiyyatından keçmişdir. Sözü gedən bölgədə yaşayan soydaşlarımızın hüquqlarının qorunması missiyasını üzərinə götürən «Огни Азербайджана» son 10 ildə özünə geniş oxucu auditoriyası qazanmışdır. Qəzet həmçinin doğma ana yurdumuzun qədim tarixi, zəngin mədəniyyəti, adət-ənənələri, xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsi haqqında da əhatəli ma-

terialları ilə oxucu auditoriyasına dəyərli bilgiler ötürür. Rus, Ukrayna və Azərbaycan dillərində çıxan mətbu orqan hər sayında ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi soyqırım siyasəti, mərhələli deportasiya aktları, terror və işğalçılıq siyasəti haqqında da silsilə yazılar verməklə məkrli erməni hiyləsinin ifşa olunmasında üzərinə düşən missiyanı ləyaqətlə yerinə yetirir. Ayda bir dəfə dərc olunan qəzet oxuculara pulsuz paylanılır.

Ukrayna azərbaycanlılarının aktiv fəaliyyəti nəticəsində yaradılan sosial-mədəni təşkilat və mətbuat orqanları hər iki ölkənin tarixi əlaqələrini daha da gücləndirməyə müvəffəq ola bilmiş, bu münasibətlərin dövlətlər və xalqlararası diplomatik status qazanmasında təsiredici rol oynamışlar. Bu istiqamətdə görülən işlərin nəticəsidir ki, hər iki ölkədə səfirliklər fəaliyyətə başlamış, elmi-mədəni və kütləvi tədbirlər keçirilmiş, kitab, monoqrafiya, konfrans materialları, məqalə və bu qəbildən olan çoxsaylı nəşrlər meydana gəlmişdir. Onlardan beynəlxalq layihə əsasında hazırlanan və Ukrayna-Azərbaycan əlaqələrinin strategiyasını əks etdirən «Dostluq körpüləri: Ukrayna-Azərbaycan» (I kitab), Ukraynada nəşr olunan beynəlxalq ictimai-siyasi jurnalın - «Qubernator»un (№18, 2003) bir sayını Azərbaycana, onun sabiq prezidenti Heydər Əliyevə həsr etməsini, görkəmli dövlət xadiminin anadan olmasının 80 illiyi münasibətilə «Azərbaycan-Ukrayna: strateji tərəfdaşlığın inkişaf perspektivləri» beynəlxalq elmi-təcrübi konfransının materiallarını, Azərbaycan Prezidenti aparatının humanitar siyasət şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadənin «Azərbaycan-Ukrayna» beynəlxalq konfransı münasibətilə yazdığı «Гейдар Алиев: политический портрет» (2003) monoqrafiyasını, Vəqif Arzumanlının «Azərbaycan diasporu» (2001), Ədalət Əsgəroğlunun «Özüm qürbətdə, gözüm

vətəndə» (2001) kitabları və başqalarını göstərmək olar. Bu və digər yaradıcılıq nümunələri bir daha sübut edir ki, Azərbaycan və Ukrayna xalqları qədim dostlar, keçmiş SSRİ-nin müttəfiq respublikaları, müstəqil dövlətlər olaraq MDB-nin üzvü kimi birgə yaşamağa, qarşılıqlı tərəfdaşlığa və səmərəli əməkdaşlığa layiqdirlər. Hazırda davam edən və tərəflərə uğur qazandıran informasiya mübadilələri və mətbuat əlaqələri də həmin ənənələr əsasında inkişaf etməkdədir.

2.3 Gürcüstanda Azərbaycandilli nəşrlər

Azərbaycan mətbuatı yarandığı gündən qonşu ölkə və xalqların ədəbi-mədəni həyatı və sosial mühiti ilə yaxından bağlı olmuşdur. Xüsusilə, azərbaycanlıların tarixən məskunlaşdığı Borçalı mahalı və Gürcüstanda yaşayan həmvətənlərimizin taleyi mətbuatın başlıca mövzularından olmuşdur. Bu mətbuat əlaqələrinin tarixi bir tərəfdən «Əkinçi»dəki Gürcüstan həyatından alınan xəbərlərə və yazılara bağlıdırsa, digər tərəfdən Tiflisdə nəşr olunan «Şərqi-Rus» qəzeti, «Molla Nəsrəddin» jurnalı, «Qeyrət» mətbəəsinə və çoxsaylı Azərbaycan ziyalılarının adına bağlıdır. Tiflisdə «Тифлисские ведомости» qəzetinə Azərbaycan dilində (1831) P.S.Sankovskinin redaktorluğu ilə nəşr olunan əlavə, yəni «Tiflis xəbəri», habelə «Qafqazın bu tərəfinin xəbəri» (1845) adlı qəzet-vərəqə ilə başlayan bu tarixi mətbu əlaqələr sonralar Bakıda çıxan «Əkinçi» və «Kaspi» qəzetləri tərəfindən daha da inkişaf etdirilmişdir.

Gürcüstanda isə azerbaycandilli nəşrlərin əsasında dayanan, adıçəkilən qəzetlərdən sonra «Ziya», «Ziyayi-Qafqaziyə» və «Kəşkül» dayanır. «Gürcüstanda Azərbaycan mətbuatı və ədəbi mühit» barəsində ətraflı tədqiqat işi aparmış

Razim Məmmədli doğru yazır ki, «Əkinçi» qəzeti bağlandıqdan iki il sonra 1879-cu ildə Tiflisdə Azərbaycan dilində «Ziya» qəzetinin nəşrinə başlanmışdır. Cəmi 76 nömrəsi çıxdıqdan sonra 1880-ci ildə qəzet öz fəaliyyətini «Ziyayi-Qafqaziyyə» adı ilə davam etdirmişdir. Bu adla qəzetin 107 nömrəsi işıq üzü görmüşdür. Həmin qəzetlər öz səhifələrində mütərəqqi fikirli ziyalıların yazılarına daha çox üstünlük vermişdir. Bəzi məsələlərdə onların niyyətləri «Əkinçi» qəzetinin məqsədi ilə üst-üstə düşürdü. Hacı Səid Ünsizadənin redaktə etdiyi bu qəzetlərin cəmi 183 nömrəsi işıq üzü görmüşdür. «Ziyayi-Qafqaziyyə» qəzeti 1884-cü ildə nəşrini dayandırmışdır.

Səid Ünsizadənin qardaşı Cəlal Ünsizadə 1883-cü ildə Tiflisdə Azərbaycan dilində yeni bir mətbuat orqanı – «Kəşkül» adlı jurnal nəşr etməyə başlayır. Jurnalın 11 nömrəsi işıq üzü gördükdən sonra onun nəşri qəzet şəklində davam etdirilmişdir. «Ziya» və «Ziyayi-Qafqaziyyə» qəzetlərindən bir qədər irəli gedən bu mətbuat orqanı öz ətrafına o dövrün ən qabaqcıl ziyalılarını toplamağa müvəffəq olmuşdur. «Kəşkül» qəzetinin səhifələrində H.Zərdabi, F.Köçərli, S.Ə.Şirvani, S.M.Qənizadə, R.Axundov, S.Vəlibəyov kimi tanınmış ədiblərin əsərləri işıq üzü görmüşdü. Bundan əlavə, onun səhifələrində görkəmli rus, ukrayna, gürcü ədiblərinin də əsərlərindən tərcümələr verilmişdi “

Azərbaycan və Gürcüstanda 1918-1920-ci illərdə müstəqil hakimiyyət qurulandan, sovet dövləti formalaşdıqdan sonra da qarşılıqlı mətbuat əlaqələri öz işini görmüşdür. Belə ki, Zaqafqaziya seymi dağıldıqdan sonra Gürcüstanda müstəqilliyin elanı informasiya işinin inkişafına təsir göstərdi, ölkədə milli və qeyri-milli mətbuatın nəşrinə hüquqi imkanlar artırıldı. Doğrudur, bu illərdə Tiflisdə nəşr olunan «Molla Nəsrəddin»

Təbrizə köçməli oldu, lakin bir sıra azərbaycanlı müəlliflər «Gələcək», «Al bayraq», «Vətən», «Yeni dünya», «Gənclər yurdu», «Tartan-partan» və başqa qəzetlərdə, jurnallarda Gürcüstanla Azərbaycanın milli müstəqilliyi, dövlət suverenliyi, azadlıq idealları qorunur, hər iki xalqın qədim və zəngin dostluq əlaqələri, mənəvi yaxınlığı barədə analitik yazılara mühüm əhəmiyyət verilirdi. Hər iki ölkədə milli azadlıq hərəkatı və demokratik respublika quruculuğunu müdafiə edən azərbaycanlı müəlliflər nəinki anadilli mətbuatla kifayətlənir, həm də rus və gürcüdülli mətbuatın imkanlarından da istifadə edir, burada tez-tez çıxışlar edirdilər. Gürcüstanda Azərbaycan mətbuat ənənələrini tədqiq edən G.Ağacanqızı həmin dövrün həqiqətlərinə aydınlıq gətirərək bildirir ki, əsas şüarı «Hüriyyət, Müsavat, Ədalət, Üxüvvət» olan, Ə.Pepinov, Ə.H.Qarayev, Ə.Sadiqov, M.Məhərrəmov tərəfindən redaktə olunan «Al bayraq», M.Məmmədzadə, Ə.Şərif, Ə.Qəmküsar, Ə.Qəribin qələmindən çıxan, səhifələrində klassik yazarlarımız M.Ə.Sabir, A.Səhhətin şeirləri, onlar haqqında materiallar dərc edilən «Gələcək» (1918-1919), Əhməd Həmidinin baş redaktor olduğu, Batumda nəşr edilən «Sədai-millət», 1919-1922-ci illərdə Acarıstanda gündəlik çap olunan «İslam Gürcüstanı» (redaktorları Hüseyn Təhsin Xomsuzadə və Məmmədbəy Abaşidze) kimi orqanların səhifələrində Azərbaycan həyatı, milli ədəbiyyatımız və mədəniyyətimizlə bağlı xeyli yazılar işıq üzü görmüşdür. Qısa müddət ərzində fəaliyyət göstərmələrinə baxmayaraq, onlar öz üzərilərinə düşən missiyanı şərəflə yerinə yetirmiş, sonrakı illərdə təsis olunan azərbaycandilli mətbuat orqanlarının sələfləri kimi mətbuat tariximizə həmişəlik daxil olmuşlar» (50, s.9-10).

Gürcüstanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra azərbaycandilli mətbuatın nəşri yeni imkanlar qazanmışdır. Doğ-

rudur, bu dövrün mətbuatı sosialist ideyalarının yayılması və buna uyğun şüarların təbliğinə üstünlük vermiş, partiyalı siyasi düşüncənin qorunmasına çalışmışdır. Lakin diqqəti çəkən odur ki, Gürcüstanda və dünyada baş verən hadisələrdən, iqtisadi, siyasi və beynəlxalq həyata dair məlumatlardan bəhs edən mətbuat azərbaycanlı əhalinin informasiya ehtiyaclarını da ödəməyə xüsusi əhəmiyyət verirdi. 1920-ci ildən sonra Gürcüstanda nəşr olunan «Yeni fikir» (1922-1927), «Yeni kənd» (1927-1939 / həmin ildən «Sovet Gürcüstanı» adı ilə çıxmağa başlamışdır), «İşıqlı yol» (1924), «Dan ulduzu» (1926-1931), «Şərq kolxozçusu» (1931), «Qızıl şəfəq» (1926-1930) / həmin ildən «Yeni qüvvə» adı ilə nəşr edilir/, «Yeni qüvvə» (1930-1939) «Yeni qüvvə»nin davamı olan «Gənc nəsil» (1939-1941) adlı qəzet və jurnallar azərbaycanlı əhalinin yaşadığı ömür-gün həqiqətlərinə aydınlıq gətirmiş, bu mətbuat orqanları yalnız informasiya çatdırılması işi ilə məşğul olmamış, eyni zamanda xalqın milli adət-ənənələri, folkloru, ədəbiyyat və mədəniyyəti barədə müxtəlif janrlı yazılar dərc etdirmişdir. Gürcüstanda sovet hakimiyyətinin ilk illərində nəşrə başlayan bu qəzet və jurnalların bir qismi öz nəşrini dayandırsa da, davamlı nəşrlər, o cümlədən «Sovet Gürcüstanı» qəzeti bir sıra imzaların tanınmasına səbəb olmuş, Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin tanınmış xadimlərinin əsərlərini təqdim etmiş, yeni yaradıcılığa başlayanlara meydan açmışdı. Adı çəkilən qəzet və jurnallarda N.Nərimanov, H.Minasov, Ələkbər Qərib, Əziz Şərif, Əli Yazıcı, Ağaqlu Nəcəfov, Ömər Faiq, E.Sultanov, Ə.Nəzmi, B.Talıblı, M.S.Ordubadi, Ə.Nazim, M.Hüseyn, M.Dilbazi, Ə.Vəliyev, M.Cəlal və başqalarının imzalarına tez-tez rast gəlmək olurdu.

Bu qəzet və jurnalların səhifələrində sosializm və kommunizm quruculuğu kimi mövzularla yanaşı çoxsaylı poeziya

nümunələri, tərcümə materialları, ədəbiyyat və sənət söhbətlərinə də geniş yer verilmişdir. Dövrün mədəni inqilab, əlifba quruculuğu kimi məsələlər də mətbuat güzgüsündə öz əksini tapmışdı. Azərbaycan və gürcü xalqlarının tarixi dostluğuna şəhadət verən bir məqam da ondan ibarətdir ki, Gürcüstanda rus və gürcüdilli mətbuat orqanlarında da azərbaycanlıların tarixi taleyi və müasir həyatına dair elmi-nəzəri məqalələr, publisistik yazılar əhəmiyyətli yer tutmuşdu. Bu sırada sosialist inqilabından əvvəl nəşr olunan «Иверия», «Moambe», «Иверис библиотека», «Схиви», «Ахали дроеба», «Сахалхо пуртсели», «Кавказ», «Тифлисский листок», «Сборник материалов для описания местностей и племень Кавказа (СМОМПК)», «Кавказский вестник», «Закавказское обозрение», «Закавказская речь», «Новое обозрение», «Возрождение», «Закавказье», «Знание», «Огни» və başqaları ilə yanaşı, II Dünya müharibəsindən sonrakı dövrün nəşrləri də böyük maraq doğurur. Gürcüstan mətbuatında Azərbaycan ədəbiyyatı məsələlərini ətraflı araşdıran G.Ağacanqızı belə bir həqiqətə diqqət yönəldir ki, 1950-ci illərdən sonra Tbilisidə Azərbaycan, gürcü və rus dillərində dərc olunan qəzet, jurnal və toplularda Azərbaycan ədəbiyyatının müxtəlif problemlərinin araşdırılması, ədəbi nümunələrimizin nəşri dayandırılmamışdır. «Gürcüstan», «Сабьотая Сакартвело», «Литература да хеловнеба», «Сискари», «Мнатоби», «Бмили», «Литературули Сакартвело», «Литературная Грузия», «Вечерний Тбилиси», «Заря Востока», «Молодежь Грузии» kimi qəzet və jurnallar bu sahədə üzərinə düşən missiyanı şərəflə yerinə yetirmişlər» (50, s.15).

Bir məsələ də ayrıca qeyd olunmağa layiqdir ki, Gürcüstanda azərbaycanlı müəlliflərin səyi nəticəsində əsası qoyu-

lan milli mətbuat ənənələri sovet hakimiyyəti illərində nəinki davam etdirildi, həm də bölgələrə və rayonlara da öz təsirini göstərdi. Belə ki, ayrı-ayrı rayonlarda yarı rus, yarı gürcü və yarı azərbaycanca olan qarışıqdilli mətbuat orqanları ilə yanaşı, sırf anadilli qəzet, jurnal, kitab və digər nəşr məhsulları işıq üzü görməyə başlamışdır. Bu mənada tədqiqatçı-alim R.Məmmədovun bir mülahizəsi də diqqətəlayiqdir. O, Gürcüstanda yaşayıb-yaradan Sirac Məmmədov, Əbil Əhmədov, Mirzə Mirzəyev, Qulam Məmmədov, Əbil Ucarlı, Cəfər Mürşüdlü, Abidə Nəsilbi, Məmməd İsgəndərli, İbrahim Babayev kimi istedadlı mühərrirlərin əməyini yüksək qiymətləndirərək yazmışdır: «30-cu illərdən başlayaraq Gürcüstanda Azərbaycandilli mətbuat orqanlarının sayı xeyli artmışdı. Belə ki, Tiflisdə nəşr olunan mərkəzi qəzet və jurnallarla yanaşı, azərbaycanlılar yaşayan rayonlarda da bir sıra qəzetlərin nəşrinə icazə verilmişdi. Bu illərdə Sarvanda (indiki Marneuli) «Pambıqçı» (1931), sonra isə «Stalin yolu», Lüksemburqda (indiki Bolnisi) «Al bayraq» (1938), Başkeçiddə (indiki Dmanisi) «Sosializm maldarlığı» (1935), Qarayazıda (indiki Qardabani) «Stalinçi» (1931), Adıgündə «Qızıl rəncbər» (1933), sonra isə «Adıgün kolxozçusu» (1936), Axalsixdə «Kommunist» (1930), sonra isə «Qızıl bayraq» (1938), Aspinzadə «Bağban» (1933), sonra isə «Sosializm kəndi» (1940) kimi qəzetlər Azərbaycan dilində çap olunmağa başladı»(72, s.52).

Sovet hakimiyyəti illərində Gürcüstanda formalaşan azərbaycandilli mətbuat 1960-cı illərdən sonra Azərbaycanda «yeni dalğa» adı ilə tanınan ədəbi hərəkatın işıqlandırılmasına xüsusi yer ayırmış, ümumiyyətlə, ədəbi gəncliyin özünüifadəsinə diqqət yetirmişdi.

Gürcüstandakı Azərbaycan türkləri özünü vahid Azərbaycan ədəbi-mədəni həyatının bir hissəsi kimi dərk etmiş,

ümummilli dəyərlərin qorunmasını başlıca vəzifə saymışlar. Elə buna görədir ki, çağdaş müstəqilliyin əldə edilməsi ərəfəsində Gürcüstanda yaranan mətbuat orqanları və digər nəşrlərin böyük əksəriyyəti ədəbi-bədii səciyyəsi ilə seçilmişdir. Bu dövrdə nəşr olunan qəzet, jurnal və kitablarda tarixi yaddaş, milli mənəvi dəyərlər, xalqın azadlıq və müstəqillik arzuları, bütöv Azərbaycan ideali ön plana çəkilmiş, publisistik yazılarda ciddi analitik düşüncə üstünlük təşkil etmişdir. Bunu müstəqillik dövründə nəşr olunan bir sıra ədəbi-bədii materiallar, kitab və toplular, folklor nümunələri, tarixi, elmi-etnoqrafik araşdırma yazıları, icmal məqalələr də təsdiqləməkdədir. Eyni zamanda «Sovet Gürcüstanı» (1990-cı il 135-ci sayından etibarən «Gürcüstan» adı ilə nəşr olunmuşdur) qəzetindəki çoxçeşidli, çoxrubrikalı yaradıcılıq məhsulları, müxtəlif ədəbi nəsilin birgə və aktiv yaradıcılıq axtarışları nəticəsində ortaya çıxan elmi-publisistik və ədəbi-bədii toplular, habelə, ədəbi dərnəklərin nəşr etdirdiyi bülleten və məcmuələr deyilənlərə aydınlıq gətirən mətbuat nümunələridir.

1990-2005-ci illərdə Gürcüstanda nəşr olunan azərbaycandilli mətbuat yalnız forması deyil, mövzu dairəsi, müəllif müxtəlifliyi, üslub zənginliyi ilə də maraq doğurmuşdur. Onu ayrıca nəzərə çatdırmaq lazımdır ki, bu dövrdə də mətbuatda, publisistik yazılarda ənənəvilik özünü göstərmiş, yəni ictimai-mədəni mühit, siyasi hadisə, fakt və problemlərin ifadəsi peşəkar jurnalist yazılarından daha çox, ədəbi-bədii materiallarda əksini tapmışdır. Dövrün yazarları ədəbi bədii janrlara üstünlük vermiş, ciddi siyasi problemlərin, xüsusilə, milli məsələlərin ifadəsinə maksimum həssaslıq göstərmişlər.

Həmin illərdəki ənənəvi jurnalist axtarışlarını şərtləndirən amillərdən biri də yaşlı nəsil nümayəndələrinin meydana ol-

ması, bölgə mətbuatında irs-varislik əlaqələrinin qorunması ilə bilavasitə bağlıdır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, həm «Gürcüstan» qəzeti, həm də «Dan ulduzu», «Varlıq», «Ədəbi Gürcüstan» toplularında, «Qarapapaq» (Tbilisi) jurnalında dərc olunan materiallar və onların müəllifləri yenilik hissinin ifadəsi, bölgə əhalisinin sosial problemlərini sərgiləmək baxımından diqqətəlayiqdir. Bu baxımdan Ə.Saraçlı, E.Borçalı, İ.İsmayilzadə, V.Rüstənzadə, A.Abdulla, Z.Yaqub, N.Əbdürəhmanlı, E.Əlləzoğlu kimi şair, yazıçı, tərcüməçi və publisistlər, H.Vəliyev, T.Qurbanov, Ə.İsmayilli, B.Oruçlu, Y.Vəliyev, H.Bayramlı, H.İlyasov, E.Həsənov kimi istedadlı ədəbiyyat və mətbuat nümayəndələri ilə yanaşı, Əlixan Abbasov, Valeh Hacı, Akif Mustafazadə, M.Bəxtiyarlı, D.Kərəm, Ş.Məmmədli, Ə.Bünyatoğlu, E.Elşevər, İbrahimxəlil Təmiyev, Yunus Novruz, Xudaverdi Qasımlı, Çoban Rəşid, İlqar Kəpənəkçi, Rəfiq Hümət, Mədət Coşqun, Əli Səngərli, Osman Əhmədov, Zəlimxan Arıxlı, Akif Xansultan kimi onlarla imza sahibinin ədəbi-nəzəri axtarışları ciddi maraq doğurmuşdur. Onların əsərləri müxtəlif janr və ədəbi növlərdə olsalar da, hər şeydən öncə Gürcüstanda Azərbaycan ədəbi prosesini təşkil etmək baxımından əhəmiyyətli bir qəzet buradakı Azərbaycan əhalisinin milli-mədəni və mənəvi ehtiyaclarını ödəməyə xidmət etmiş, onların ictimai durumunun tənzimlənməsi, haqq və hüquqlarının qorunması baxımından mühüm əhəmiyyət daşımışdır.

Gürcüstandakı azərbaycandilli mətbuatın xülasəsi belə bir fikri söyləməyə əsas verir ki, burada yaşayan müəlliflər yüzillərdir ki, birgə yaşadıkları gürcü və Azərbaycan türklərinin əbədi dostluq, qardaşlıq, birgəyaşayış ənənələrinə istinad etmiş, onun daha da təkmilləşdirilməsini əsas götürmüşlər. Bu isə yalnız ədəbi-mədəni əlaqələr müstəvisində

məhdudlaşmamış, iki xalqın siyasi həyatı və iqtisadi qayğılarını da əhatə etmişdir. Odur ki, «Çeşmə», «Dan ulduzu», «Ədəbi Gürcüstan» topluları, «Gürcüstan» qəzeti kimi mətbuat nümunələrinin bədii-publisistik axtarışlarına diqqət yetirmək, Bahəddin Oruculu, Emin Elsevər, Əli Abbas, İslam Hacıoğlu, Nəsim Yusifoğlu, Zümrüd Orxan, Liya Nəsimova və başqalarının nəsr əsərlərinə, hekayə və publisistik yazılarına müraciət etmək kifayətdir ki, Gürcüstandakı azərbaycandilli mətbuatın yaradıcılıq axtarışlarına aydınlıq gətirəsen. Oradakı mətbuat və jurnalistikanın maddi-texniki bazasının zəif olması müəyyən təəssüf hissi doğursa da, təqdim olunan yaradıcılıq məhsullarındakı yüksək vətəndaşlıq mövqeyi, milli-mənəvi yaddaş və dəyərlərə ehtiram, azad söz uğrunda mübarizə və jurnalist peşəsinin sənətkarlıq prinsiplərinə sadıqlıq bölgədə mətbuatın gələcək taleyinə böyük ümidlər yaradır.

2.4. Orta Asiya Respublikaları ilə Azərbaycanın mədəniyyət və mətbuat əlaqələri

Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra müstəqil Azərbaycanın Orta Asiya respublikaları ilə əlaqələri gücləndirilmişdir.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Orta Asiya ölkələri ilə ədəbi-mədəni əlaqələrə mühüm əhəmiyyət vermiş, buranın əhalisi ilə «dil, din, tarix» ortaqlığına həssaslıqla yanaşmış, həmin respublikaların rəsmi, dini və dövlət bayramlarında iştirak etmiş, dostluq və qardaşlıq duyğularını hər zaman dilə gətirmişdir. Ümumtürk dastanı olan “Manas”ın 1000 illik yubileyində onun iştirakı, Qazaxıstanın yeni paytaxtı Astana şəhərinin beynəlxalq təqdimat mərasimində – rəsmi açılışda nitq söyləməsi bu qəbildəndir.

Ulu öndər həmin tədbirdə demişdir: "Qazax xalqının zəngin, qədim tarixi var. Bu tarix ərzində qazax xalqının çox qələbələri, nailiyyətləri, habelə, müsibətləri və məğlubiyyətləri olmuşdur. Lakin qazax xalqının ən xoşbəxt dövrü onun öz dövlət müstəqilliyini əldə etdiyi, milli azadlıq qazandığı və öz problemlərini özünün həll etmək, öz müqəddəratını özünün müəyyənləşdirmək imkanı tapdığı dövrdür.

Elə bugünkü tarixi hadisə – Qazaxıstanın yeni paytaxtı Astana şəhərinin əsasının qoyulması hadisəsi də qazax xalqının, Qazaxıstanın dövlət müstəqilliyinin və milli azadlığının nəticəsidir.

Açığını deyək, Qazaxıstan həm öz ərazisinə görə, həm də təbii sərvətlərinə, coğrafi, coğrafi-siyasi mövqeyinə, əhalisinin sayına görə böyük ölkədir. O, öz məsələlərini əvvəllər də özü həll edə bilirdi, lakin bu imkandan məhrum idi. Azərbaycan və qazax xalqları arasında dostluğun qədim kökləri var, bu köklər əsrlərin dərinliklərinə gedib çıxır və biz sevinclə deyə bilərik ki, indi bizim günlərdə bu dostluq yeni məna kəsb etmişdir, çünki bu münasibətlər artıq müstəqil Qazaxıstanın və müstəqil Azərbaycanın münasibətlərinə əsaslanır. Biz Qazaxıstanın uğurlarına sevinirik, biz qazax xalqının azadlıq, müstəqillik yolunda qazandığı uğurlara sevinirik, şadiq ki, Qazaxıstan yeni paytaxtını yaratmaq üçün indiki mürəkkəb keçid dövründə bu qədər çox qüvvə, enerji, maliyyə vəsaiti sərf edə bilmişdir»(36, s.35-37).

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra (1991) dünyanın bir çox ölkələri ilə tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq proqramını daha da genişləndirməyə başlamışdır. Bu isə hər şeydən əvvəl qonşu, qohum və dost ölkələrlə işbirliyi, beynəlxalq mədəni əlaqələrdən başlanmış və ölkələrarası iqtisadi, siyasi, hərbi və s. sahələrdə davam etdirilmişdi. Həmin işin başlanğıcın-

da dayananlar Azərbaycan diasporunun üzvləri olmuş və onların ədəbi-mədəni sahədə aktivliyi, elm və təhsil əlaqələri qurması, qarşılıqlı maarifçilik və məlumatlandırma təşəbbüsləri rəsmi əlaqələrin əsasını təşkil etmişdir.

SSRİ ərazisində və ondan əvvəl tarixi birgə yaşayan, daha sonra isə postsovet məkanında müstəqilliyinə qovuşan müsəlman xalqlar və türkdilli dövlətlər ortaq ədəbi-mədəni əlaqələri, dil, din, tarix və ideya birliyinə əsaslanaraq müstəqil beynəlxalq proqramlar həyata keçirməyə üstünlük vermişdir. Digər postsovet respublikalarında olduğu kimi, Orta Asiya respublikalarında da azərbaycanlılar kitabxana və qiraət zalı açmış, "Bazar günü" məktəbləri təşkil etmiş, özünü və övladlarını Azərbaycana bağlayan həqiqətlərin təbiği və təşviqinə böyük maraq göstərmişlər. Məhz həmin məqsədlə yaranan milli mədəniyyət mərkəzlərinin rolu böyük əhəmiyyətə malikdir. Onlardan «Azərbaycançılar assosiasiyası» (Bişkek), «Azəri» mədəniyyət mərkəzi (Bişkek), «Turan» (Alma-Ata), «Natavan» (Uralsk), «Azərbaycan – Özbəkistan Mədəni – İqtisadi Əlaqələr Mərkəzi» (Daşkənd) xüsusilə fərqənir. Orta Asiya respublikalarında azərbaycanlıların taleyi ilə qayğılanmağı mühüm vəzifə bilməmişlər. Bu cəmiyyət, təşkilat və mədəniyyət mərkəzlərinin fəaliyyətinə aydınlıq gətirən professor Vaqif Arzumanlı və Adil Hüseynov 1994-cü ildə nəşr olunan «Azərbaycan ünvanlı...» araşdırma kitabında göstərir ki, Özbəkistanda «Azərbaycan – Özbəkistan Mədəni – İqtisadi Əlaqələr Mərkəzi» 1992-ci ilin aprelində Səmərqənddə yaradılmışdır. Sədri Səxavət Ovçiyivdir. Səmərqənd vilayətində 6500 nəfərə kimi azərbaycanlı yaşayır».(5)

Onlar müxtəlif vəzifə və peşə sahibləridir. Mərkəzin əsas vəzifəsi Azərbaycan – Özbəkistan mədəni və iqtisadi əlaqələrinin inkişafına köməklik göstərmək, Özbəkistanda yaşayan

həmvətənlərimizə xalqımızın adət-ənənələrini yaşatmaqda yardım etməkdir. Dili, dini və adət-ənənələri eyni olan özbək xalqı ilə azərbaycanlıların əlaqələrinin möhkəmlənməsi Mərkəzin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir. Mərkəz «Səmərqənd» qəzetinin bir səhifəsini Azərbaycan türkcəsində buraxmağa təşəbbüs göstərmişdir. Həmin araşdırmada «Qardaşlıq» Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzindən də söhbət açılır. Göstərilir ki, «Qardaşlıq» Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzi 1989-cu ilin sentyabrından Daşkənddə yaradılmışdır. Mərkəzin sədri Allahverdi Fərhadovdur. Özbəkistanda 60 mindən çox azərbaycanlı yaşayır. Onların hər altı nəfərindən biri Daşkənddə məskunlaşmışdır. Mərkəzin əsas məqsədi Özbəkistanda yaşayan soydaşlarımız arasında sıx əlaqələr yaratmaq, onları Azərbaycanda baş verən hadisələrlə yaxından tanış etmək, milli-mədəni dəyərlərin qorunub saxlanılmasına çalışmaq, Azərbaycan və Özbəkistan xalqları arasında dostluq əlaqələrini möhkəmləndirməkdir.

Mərkəzin fəaliyyətində Azərbaycana qarşı erməni təcavüzkarlarının apardıqları işğalçılıq müharibəsi haqqında əsl həqiqəti açıb göstərmək, soydaşlarımıza və Özbəkistanda yaşayan xalqlara bu hadisələrin mahiyyətini izah etmək mühüm yer tutur.

Mərkəz Özbəkistanın, Azərbaycanın və digər respublikaların mədəniyyət və elm dairələri ilə əlaqələr yaratmışdır. Mərkəzdə teatr, musiqi, folklor-etnoqrafiya kollektivləri, bədii studiyalar və dərnəklər təşkil edilmişdir.

Mərkəzin təşkil etdiyi tədbirlərdə digər millətlərin nümayəndələri də iştirak edirlər. Birgə mədəni və siyasi tədbirlər keçirilir, dəyirmi stol arxasında söhbətlər təşkil edilir, ümumi problemlərdən və qayğılardan danışılır. Belə tədbirlərdə Azərbaycan mədəniyyətini, xalq sənətini təbliğ etmək məsə-

lələrinə xüsusi diqqət yetirilir. Mərkəz Azərbaycanın peşəkar incəsənət ustaları və özfəaliyyət kollektivləri ilə müntəzəm əlaqələr saxlayır. «Muğam» teatrı, Salyan rayon özfəaliyyət kollektivləri və Dəvəçi rayon mədəniyyət evinin «Gülüstani-İrəm» xalq çalğı alətləri ansamblının Daşkənddə qastrol səfərləri uğurlu keçmişdir. Mərkəzin yaxından iştirakı ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Əsaslı kitabxanasının təşkil etdikləri sərgilərə, Azərbaycan filmləri festivalına minlərlə daşkəndli baxmışdır. Mərkəz Nəvainin və Nizaminin yubiley təntənələrini böyük müvəffəqiyyətlə keçirmişdir. Eyni zamanda göstərilir ki, Türkmənistanda «Balıqçı» cəmiyyəti (Krasnovodsk) yaradılmışdır.

Türkmənistanda xeyli azərbaycanlı yaşayır. Yalnız Krasnovodsk şəhərində üç minə yaxın soydaşımız məskunlaşmışdır. Krasnovodsk şəhərində yaşayan azərbaycanlıları birləşdirmək məqsədilə şəhərin balıq kombinatında işləyən soydaşlarımız 1992-ci ilin əvvəllərində «Balıqçı» Cəmiyyətini yaratmışlar. Cəmiyyətin məqsədi Azərbaycandakı qaçqınlara, yaralılara, müharibə zonasında vuruşan döyüşçülərə yardım etmək, Azərbaycanda baş verən hadisələrlə bağlı doğru, düzgün məlumatı Türkmənistanda yaşayan həmvətənlərimizə çatdırmaqdır. 2005-ci ildə Orta Asiya ölkələrində bir sıra yeni Azərbaycan diaspor təşkilatları, o cümlədən Assosiasiyanın nəzdində Azərbaycan Gənclər mərkəzi və Azərbaycan Qadınlar Şurası, Qazaxıstanda Azərbaycanlı Gənclər Təşkilatı, Qırğızıstan Respublikasında «Türkdilli ölkələrin Siyasətinə Dəstək» fondu və «Türkel» ictimai təşkilatı təsis edilmişdir.

Bu və digər təşəbbüslərin, əməli işin nəticəsidir ki, Orta Asiya respublikalarında yaşayan azərbaycanlılar mətbuat, şəffaf informasiya mühiti yaratmaq niyyətini də ifadə edə bil-

miş, yaşadıkları ölkənin sosial-siyasi mühitində aktiv rol oynamışlar. Qazaxıstanda «Туран-Экспресс» qəzetinin meydana gəlməsi buna parlaq misaldır.

«Мы ветви одного могучего дерева»

Н. НАЗАРБАЙЕВ

Т У Р А Н

Э К С П Р Е С С

Т У Р А Н

ЕЖЕДНЕВНАЯ МЕЖДУНАРОДНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Издаётся с мая 2004

ЦЕНЕНИЕ ШЕХИДІЯР ХИЯБАНЫ В СВЯЗИ С ПЯТИЛЕТИЕМ КРОВАВОЙ ЯНВАРСКОЙ ТРАГЕДИИ

Ильхам АЛИЕВ почтит светлую память шехидов

собственными гражданами. Вечер в Батуми проходил в формате встречи с ветеранами советской армии, исполнявшие грубую военную службу для подавления широких народных масс, восставших против враждебной проамериканской политики руководства СССР во главе с печально известным Губининым, открытой поддержки им агрессивных действий Армении, которая послала на исковую азербайджанскую землю, и предательской позиции тогдашних властей республики, привели к невиданной трагедии, большому потоку, гибели невинных людей. У данных рабочих психологический тогдашний руководителей Азербайджана, лишенные чести и достоинства, но хитроумности, чтобы со своим народом. В состоянии не только советской, но и азербайджанского народа.

унала имена значимых и исполнителей кровавого преступления, совершеного против азербайджанского народа.

Незамысловатое азербайджанское государство, его руководство с особой чуткостью относятся к истории страны, памяти ее сынов, внесших вклад в достижение и укрепление независимости и суверенитета Азербайджана. Еще одним подтверждением этого является проведенная по распоряжению Президента Азербайджана Ильхама Алиева капитальная реконструкция Шекидлар хиябаны.

Азербайджанский народ ежегодно с глубоким почтением отмечает день памяти жертв трагедии 20 января.

В связи с восемнадцатидесятилетием январской трагедии Администрация Президента и в этом году подготовила широкий план мероприятий, во всех городах и районах республики прошли церемонии поминовения памяти шехидов. Шекиды бесстрашны, и лучшим памятником им является наша независимость, наше единство.

Утром 20 января Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев и его супруга Мехрибан Алиева прибыли на Шекидлар хиябаны, чтобы почтить светлую память погибших во время кровавой январской трагедии.

Были проведены мероприятия в школах, детских садах, вузах.

Указ Президента Республики Казахстан
О реорганизации Дипломатической миссии Республики Казахстан в Грузии

В целях укрепления дипломатических связей Республики Казахстан с Грузией ПОСТАНОВИТЬ:

1. Реорганизовать Дипломатическую Республику Казахстан в Грузии путем расформирования Посольства Республики Казахстан в Грузии.
2. Правительству Республики Казахстан принять необходимые меры, вытекающие из настоящего Указа.
3. Настоящий Указ вводится в действие с момента подписания.

Астана, Акорда, 28 января 2008 года
Президент Республики Казахстан
Н.Н. Назарбаев

Миссия была успешной

30 января в Акорде государственный Канат Саудабайев принял главу Центра Астана-посты Ибрагим Векри, завершающего миссию в Астане. Ибрагим Векри, завершающий миссию в Астане. Ибрагим Векри, завершающий миссию в Астане.

«Туран Экспресс» qəzeti 2004-cü ilin iyun ayından Qazaxıstan Respublikasının Astana şəhərində nəşr olunur. Qəzetin nəşiri və redaktoru Vidadi Salahovdur. Nəşir Qazaxıstan – Azərbaycan Dostluq Assosiasiyasının vitse-prezidenti, Qazaxıstan Azərbaycanlıları Mədəniyyət Mərkəzləri İttifaqının prezidentidir.

Qəzetin Redaksiya kollegiyası:

Abay Kaircanov, filologiya elmləri doktoru, professor

Asxat Şakirov, professor

Vislaviy Zorin, professor (Rusiya)

Vladimir Koçenov, akademik

Mirbəşir Əliyev, professor

Vladimir Qundarev, yazıçı.

Qəzetin redaksiya heyəti və müəllifləri SSRİ-nin süqutu ilə əlaqədar olaraq postsovet respublikalarında yaranan xaos, iqtisadi tənəzzül, milli münaqişələr əleyhinə çıxmış, respublikalar və xalqlararası ədəbi-mədəni əlaqələrin qorunmasına çalışmışlar. «Тыран Экспресс»in yaradıcılıq mövqeyindən çıxış edən redaktor Vidadı Salahov yazırdı: *«В истории каждого народа есть моменты, когда решается его судьба. У казахского народа тоже были такие моменты и всегда у этого народа находились свои достойные люди, и они под их руководством боролись за свою Родину, за ее независимость, за право жить на родной земле предков без чужих диктатов».*

«Тыран-Экспресс» qəzetinin redaksiya heyəti və müəllifləri Qazaxıstanın və Azərbaycanın azadlığı uğrunda aparılan mübarizənin mahiyyətini geniş oxucu kütləsinə izah etmiş, bu ölkələrin tarixi və ortaq dəyərləri haqqında çoxsaylı məqalələrin dərcini məqsədəuyğun saymışdır.

Qəzet Azərbaycan həqiqətlərini Orta Asiya Regionunda yaymaq üçün yaradılmış, ilk materiallarında Azərbaycanın erməni təcavüzkarları tərəfindən işğalı, eləcə də Azərbaycan torpağı, dövləti, Azərbaycanın tarixinə şərəfli salnamələr yazmış tarixi şəxsiyyətlər, bu günümüzün qəhrəmanları, ictimai və ziyalı xadimləri haqqında məlumat vermək məqsədi daşmışdır. Buna görə də əsasən rus dilində çap olunmuşdur.

Qəzet əvvəllər Azərbaycanda çıxan «Азербайджанские известие» və «Бакинский рабочий» qəzetlərində çıxan materialları səhifələrində yerləşdirmişdir. Azərbaycan Teleradio Verilişləri Səhmdar Cəmiyyətinin müxbir postu bu ölkədə fəa-

liyyə tə başladığı 2007-ci ildən sonra qəzetin səhifələrində materialların formatı dəyişmiş və səhifələr daha çox müəllif materialları ilə zənginləşdirilmişdir. Qəzet ayda 1 dəfə çap olunmuşdur. Orta Asiya regionunda yerləşən Azərbaycan səfirliklərinə göndərilmişdir. Yerli azərbaycanlılar arasında böyük həvəslə oxunmuşdur. Qəzetin əməkdaşları rus, qazax və Azərbaycan milliyyətindən olan yazarlardır. Qəzet eyni zamanda informasiya agentliklərinin məlumatlarından da yararlanmışdır.

Bir dəfə Xocalı həqiqətini çap edərkən rəsmi qurumlar tərəfindən üç günlük süründürməçilikdən sonra, baş redaktor öz istəyinə nail olaraq Xocalı soyqırımını əks etdirən yazı və şəkilləri çap edə bilmişdir.

Qəzetdə materialları çap olunan yazarlar qonorar sistemi ilə işləmişlər. Texniki əməkdaşlar isə aylıq maaş almışlar.

Qəzetin tirajı maaliyyə imkanlarından asılı olaraq 1000-5000 min arasında dəyişmişdir. Qəzet abunə sistemilə işləməmiş, pulsuz paylanmışdır. Qəzeti, əsasən, təsisçi və baş redaktor olan Vidadi Salahov maliyyələşdirmiş, şərait və zamandan asılı olaraq azərbaycanlı iş adamları da qəzetin çapına maliyyə yardımı etmişlər.

Qəzet bütün azərbaycanlılar və digər millətlərin nümayəndələri tərəfindən oxunmuş, məktubla ona və ya telefon vasitəsilə rəy bildirilmişdir.

Qəzet Astana şəhərindəki müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuş "Astanapoliqrafiya" SC-də çap olunmuşdur.

«Тыран-Экспресс» qəzeti əsasən pulsuz yayıldığından gəlir gətirməmiş, ölkənin bütün jurnalist birlikləri və informasiya agentlikləri ilə sıx əlaqə saxlamışdır.

4 səhifədən ibarət qəzet A4 formatında çap edilmiş, qəzetin əlavələri olmamış, şrift və illustrasiyalarla kömpyuterdə yığılmışdır.

Baş məqalələr bir qayda olaraq baş redaktor tərəfindən yazılmış və sosial-siyasi əhəmiyyətli mövzulardan bəhs edilmişdir. Qəzet ayda bir dəfə çap olunduğundan daimi rubrikalara malik deyil.

Qəzetdə siyasi informasiyalara daha çox yer verilmişdir.

Qəzetin arxivi vardır. Eyni zamanda yerli arxivlərə də nümunələr göndərilmişdir.

Qəzet MDB məkanında, Avropa ölkələrində və Azərbaycanda da yayılır.

«Туран-Әкспресс» qəzeti rusdilli auditoriya tərəfindən rəğbətlə qarşılanmış, təhlil olunmuş və ona aktiv oxucu münasibəti bildirilmişdir. Qəzet rus dilində nəşr olunsada, götürdüyü adın ideallarına sadıq qalmış, sivil türk dünyasının yaradılması, qorunması və dünyaya tanıtılması mövqeyindən çıxış etmişdir. Tarixi Turan idealına xidmət göstərən «Туран експресс» qəzeti yalnız nəşr olunduğu bölgənin, Qazaxıstan respublikasının deyil, bütün türk coğrafiyasının problemləri ilə yaxından maraqlanmış, milli-etnik yaddaşın mühafizə olunmasını məqsəd bilmiş, ortaq türk tarixinin ən parlaq səhifələrinə işıq salmış, onun çağdaş siyasi durumu, adət-ənənələri, yaşam tərzı haqqında analitik məqalələrə mühüm əhəmiyyət vermişdir.

Qəzetin yaradıcılıq konsepsiyası onun ideya-siyasi mövqeyini manşetə çıxaran, icmal yazılarda, siyasi təhlillərdə, xəbər servisində əsas götürən, habelə, müxtəlif janrlı, sosial-siyasi, ədəbi-bədii materiallarda diqqət mərkəzində dayanan «Мы ветвы одного морычего древо» (Biz hamımız əzəmətli bir ağacın budaqlarıyıq) fikridir. Qazaxıstan respublikasının prezidenti, cənab Nursultan Nazarbayevin dilindən sitat kimi verilən bu kəlam həm də böyük və əzəmətli bir millətin – türk superethosunun tarixi həqiqətlərinə söykənir, onun parlaq gələ-

cəyinə doğru gedilən yolda «Туран-Экспресс»in görəcəyi işlərin ideya istiqamətini müəyyənləşdirir. Son illərin nüfuzlu tədqiqat əsərlərində haqlı olaraq göstərilir ki, *«Политическая история новейшего времени еще только становится предметом научного изучения и осмысления»*.

Bu istiqamətdə aparılacaq tədqiqatlar üçün «Туран-Экспресс» qəzetinin zəngin yaradıcılıq materialları da ciddi sosial–tarixi əhəmiyyətə malikdir.

Qəzet Orta Asiyada yaşayan türklər və müsəlman əhali ilə birgə, digər xalqların «dostuq, bərabərlik, qardaşlıq» duyğularını, həmrəylik ideyalarını da irəli sürmüş, onların siyasi–mədəni və iqtisadi həyatda islahatlar aparmaq mövqeyini ifadə edən yazılara üstünlük vermişdir.

III FƏSİL

POSTSOVET MƏKANINDA AZƏRBAYCAN JURNALİSTİKASININ SƏNƏTKARLIQ PROBLEMLƏRİ

3.1. Azərbaycan jurnalistikasının ideya-siyasi axtarışları

Hər il dekabr ayının 31-də Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi gününün qeyd olunması, 2001-ci ilin noyabr ayında Azərbaycan diasporunun I qurultayının keçirilməsi, Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaranması postsovet məkanında fəaliyyət göstərən mətbuatın da işinə əsaslı təsir göstərmişdir. Bu mətbuatın maddi-texniki bazası və təminatından daha çox, onun ideya-bədii axtarışlarında özünü göstərməyə başlamışdır. SSRİ dağıldıqdan sonrakı ilk illərdə pərakəndə, bir-birindən xəbərsiz fəaliyyət göstərən mətbuat orqanları və jurnalistlər əsaslı təşkilatlanma dövrünə daxil olmuş, vahid ideya və lider ətrafında birləşmiş, azad, müstəqil və demokratik Azərbaycan uğrunda mübarizəni gücləndirməyi özləri üçün vətəndaşlıq vəzifəsi saymışlar. Görülən işin vahid mərkəzdən və təşkilat tərəfindən idarə olunması isə mətbuat və mədəniyyət əlaqələrinin genişləndirilməsinə təsir göstərmişdir. Postsovet məkanında mətbuatın fəallaşması eyni zamanda Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması, bununla da müstəqil Azərbaycan dövlətinin dünyada nüfuzunun artırılması ideyasına xidmət etmiş, azərbaycançılıq siyasətinin daha geniş miqyasda yürüdülməsinə meydan açmışdır. Bu səbəbdəndir ki, postsovet Azərbaycan mətbuatı milli diasporun təşkilatlanması və

mədəniyyətin təbliği ideyasına mühüm əhəmiyyət vermiş, dil, din, tarix, yaddaş həqiqətlərini publisistikanın təhlil predmetinə çevirmişdir. Görülən işlərə aydınlıq gətirən Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Nazim İbrahimov hesabat xarakterli müsahibəsində bildirmişdir ki, Azərbaycan diasporu Azərbaycan həqiqətlərini dünya miqyasında öz imkanları daxilində kifayət qədər uğurla təbliğ edir. Ötən müddət ərzində diaspor təşkilatlarımız bu sahədə xeyli iş görə bilib. Diasporumuz hələ yeni formalaşsa da, digər xalqların diasporları ilə müqayisədə daha az təcürbəyə malik olsa da, qeyd etməliyəm ki, onların fəaliyyəti ölkəmizin problemləri ilə bağlı dünya ictimaiyyətində obyektiv rəyin formalaşdırılmasında çox mühüm rol oynayır. Bu illər ərzində «31 Mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü» və Xocalı faciəsi ilə bağlı dünyanın müxtəlif ölkələrində keçirilmiş mərasimlər də böyük rezonans doğurmuşdur. Belə ki, İsveç-Azərbaycan Federasiyasının təşkilatçılığı ilə Xocalı faciəsiylə bağlı BMT-nin Stokholmdakı nümayəndəliyi qarşısında nümayiş, Moldova Azərbaycanlıları Konqresinin Kişinyov şəhərində BMT və ATƏT-in nümayəndəlikləri qarşısında etiraz mitinqi, Haaqa şəhərində Beynəlxalq İnsan Haqları üzrə Məhkəmənin binası qarşısında «Azərbaycan-Niderland», «Azərbaycan-Türk Kültür Cəmiyyətləri və «Qartal» Azərbaycan Gənclər Təşkilatının mitinqi, Berlində «Odlar Yurdu» cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə Ermənistan Respublikasının Almaniyaadakı səfirliyi qarşısında etiraz nümayişləri, Madriddə «Azəri» cəmiyyəti, Buxarestdə «Rumıniya-Azərbaycan» Dostluq Cəmiyyəti, Nyu-Yorkda «Amerika-Azərbaycan Cəmiyyəti, Türkiyədəki «Azərbaycan Kültür və Danışma» dərnəyinin İstanbul, Bursa, İzmir, Manisa və Adana şəhərlərindəki özəkləri, Tallin şəhərində «Aydən» mədəniyyət mərkəzi, «Es-

toniya – Azərbaycan İcması» və «Qürbət» cəmiyyəti, Vilnüs-də «Litva Azərbaycanlıları Cəmiyyəti», Rusiyada Ümumrusiya Azərbaycan Konqresi və Ukraynada Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin keçirdikləri anma mərasimləri Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması məqsədinə xidmət etmişdir.

2003-cü il fevral ayının 25-də Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Belçikadakı «Azərbaycan Evi»nin təşəbbüsü və Dövlət Komitəsinin dəstəyi ilə Brüssel şəhərinin «Palace de la Monnai» mərkəzi meydanında çadır qurulmuş, Xocalı faciəsini və erməni vəhşiliklərini əks etdirən foto-şəkillər, videofilmlər nümayiş etdirilmişdir.

2005-ci ildə Xocalı soyqırımı ilə bağlı 30-dan çox ölkədə müxtəlif aksiyalar keçirilmiş, sənədlər yayılmış, filmlər və foto-səndlər nümayiş etdirilmişdir. Amerika Birləşmiş Ştatlarının İndiana Universitetində Xocalı soyqırımı ilə bağlı sərgi, Nyu-Cersi ştatında fəaliyyət göstərən Amerika-Azərbaycan Cəmiyyətinin təşkil etdiyi etiraz yürüşü, Avropanın bir sıra ölkələrində, o cümlədən Fransa, Almaniya, Belçika, Niderlandda təşkil edilmiş tədbirlər buna əyani sübutdur.

Elə həmin il aprel ayının 13-də Belçika Krallığının paytaxtı Brüssel şəhərində «erməni soyqırımı» ilə bağlı iddiaları ifşa etmək məqsədilə Azərbaycan diaspor təşkilatlarının birgə yürüş-mitingi keçirilmişdir.

2005-ci il aprel ayının 22-də Estoniyada qondarma «erməni soyqırımı»nın 90 illiyi ilə əlaqədar erməni icması tərəfindən gözlənilən təzyiqlərin və aksiyaların qarşısının alınması məqsədilə Estoniya-Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin təşəbbüsü ilə geniş tədbir keçirilmiş, Estoniya parlamentinə, dövlət orqanlarına, diplomatik korpuslara müraciət qəbul olunmuşdur»(62).

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ümummilli ideya-bədii düşüncədə üçrəngli bayrağın «türkləşmək, islamlaşmaq və müasirləşmək» prinsipləri əsas götürülmüş və ümummilli lider Heydər Əliyevin söylədiyi «Hər bir insan üçün milli mənsubiyyət onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm ki, bu gün də fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam» - kəlamı doğma vətənə, dilə, dövlətə, vətəndaşa yönəlik fəaliyyətinin məntiqini müəyyənləşdirmişdir.

Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin yürütdüyü Azərbaycançılıq ideologiyası bu gün dünyanın müxtəlif nöqtələrində yaşayan həmvətənlərimiz üçün milli birliyimizin və həmrəyliyimizin formulu kimi qəbul olunmaqdadır. Bu formul müstəqil Azərbaycan dövlətinin çiçəklənməsinə və möhkəmlənməsinə, bütün dünya azərbaycanlılarının milli özünüdərkinə stimül verən mühüm faktorlardan biridir. Heydər Əliyevin qurduğu müstəqil Azərbaycanın sabahı böyük zəhmət hesabına əldə olunmuş bu tarixi nailiyyətin qorunub saxlanılmasından asılıdır.

Ötən əsrin 70-ci illərində xarici ölkələrlə mədəni əlaqələrin güclənməsi, tərcümə işinin vüsətlənməsi, xaricdə yaşayan həmvətənlərlə Azərbaycan Mədəni Əlaqələr Cəmiyyətinin («Vətən» cəmiyyəti) yaradılması həmvətənlərimizin birliyinə və vətənlə əlaqəsinə xidmət edən mühüm addımlardan olmuşdur. İlk növbədə respublikamızın hərtərəfli inkişafı həmvətənlərimizdə milli hissi oyadaraq ana yurda məhəbbəti gücləndirmişdir.

Ötən əsrin 80-ci illərinin sonlarında SSRİ məkanında cərəyan edən hadisələr imperiyanın sərhədləri çərçivəsində demokratik düşüncə tərzinin genişlənməsi və milli azadlıq hərəkatlarının alovlanmasına stimül yaratmışdır. Azərbaycanda bu proses daha sürətlə getməyə başlamışdır. 1989-cu ildə sərhəd hərəkatı dünya azərbaycanlılarının milli həmrəyliyinə

tarixi nümunəsi olmuşdur. Bu hadisə təkcə iki müxtəlif ictimai-siyasi formasıyanın qanunlarının diktəsi ilə yaşamağa məhkum olunmuş böyük bir xalqın tarixi ədalətsizlik faktına etiraz aksiyası deyil, həm də bütün dünya azərbaycanlılarının milli birliyi və siyasi həmrəyliyinə nümayişkarənə təzahürü olmuşdur.

31 dekabrın dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü kimi rəsmiləşdirilməsi istiqamətində ilk ciddi addım 1991-ci ilin 16 dekabrında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sessiyasında Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə atılmışdır. Sessiyada Milli Həmrəylik və Birlik gününün təsis olunması ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir. Qərara 31 dekabrın Milli Həmrəylik Günü kimi hər il bayram edilməsini nəzərdə tutan müddəa ilə yanaşı, bu günün bütün Azərbaycan ərazisində qeyd edilməsi barədə Respublika Ali Sovetinə təklif verilməsinin zəruriliyini bildirən xüsusi bənd də salınmışdı.

1990-cı il 20 Yanvar hadisələri Azərbaycan xalqının milli bütövlüyünü təsdiqləyən ən böyük hadisələrdən biri kimi tarixin yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur. Bu faciə xalqı yumruq kimi birləşdirmiş və bütün dünya azərbaycanlılarının gücünü ifadə etmişdir. Mürəkkəb və çətin vəziyyətdə 20 Yanvar qırğını ilə bağlı Moskvada vətəndaş qeyrəti və həqiqi vətənpərvərlikdən doğan cəsarətli bəyanatı ilə Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarını ayağa qaldırmış, xalqın siyasi iradəsini ifadə etmişdir. Dünya azərbaycanlılarının bir millət kimi mütəşəkkilliyinə təkan verən bu bəyanat həmvətənlərimizi xalqın taleyi üçün tarixi məsuliyyəti daşımaq qüdrətində olan yeganə siyasi xadim və milli lider ətrafında birləşdirmişdir.

Xalqın təkidli tələbi ilə 1993-cü ildən müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etməyə başlayan Heydər Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində dünya azərbaycanlıları ilə iş dövlət əhə-

miyyətli strateji məsələyə çevrilmişdir. Prezidentin xarici səfərlərinin proqramına azərbaycanlılarla görüşlərin daxil edilməsi, diaspor quruculuğu sahəsində mühüm qərarların qəbulu və icrası dünya azərbaycanlılarının mütəşəkkilliyi, siyasi-mənəvi integrasiyası, nəhayət, təşkilatlanmasını sürətləndirmişdir. Heydər Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin doğurduğu reallıqlar Azərbaycan diasporunun formalaşması prosesinə əlavə təkan vermişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdıxından sonra möhkəm əsaslara söykənən Azərbaycan diaspor quruculuğunda milli adət-ənənələri özündə yaşadan bayramların (dini və dünyəvi) keçirilməsinə, milli dilin qorunmasına, yaddaşın, tarixin həqiqətlərini təbliğ etməyə üstünlük verilmişdir. Bütün bunlar postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatı, o cümlədən, qəzet, jurnal, kitab, bülleten, broşür və reklam albomlarının ideya-məzmun dairəsini təşkil etməyə başlamışdır. Müxtəlif ölkələrdə yaradılmış «Azərbaycan evi», «Bazar günü» məktəbləri, elmi-kütləvi tədbirlər, Qarabağ həqiqətlərinə dair beynəlxalq siyasi aksiyalar, mədəniyyət günlərinin keçirilməsi də postsovet məkanında Azərbaycan mətbuatının ideya-bədii axtarışlarının istiqamətlərini müəyyənləşdirməyə əsaslı təsir göstərmişdir. Bu mənada ictimai-mədəni tədbirlərin mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu nəzərə almaq lazımdır. Belə ki, Azərbaycan icmalarının fəal dəstəyi və təşəbbüskarlığı nəticəsində Moskvada tanınmış alim Kərim Kərimov, mayestro Niyazi, görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirov, Rusiya Təhsil Akademiyasının müxbir üzvü Qədriyyə Səlimova, Azərbaycanın xalq artisti, Rusiya Federasiyasının əməkdar artisti, professor Tamilla Mahmudova və Alla Axundovanın yubileyləri qeyd edilmiş, İsveçin Hötenborq şəhərində «Babək» dər-nəyinin təşkilatçılığı ilə «Füzuli festivalı» keçirilmişdir.

Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin Çuvaşıya regional təşkilatının təşəbbüsü ilə Çeboksarı şəhərində dahi şairimiz Nizami Gəncəvinin abidəsinin açılışı, Rusiyanın Ulan-Ude, ABŞ-ın Sent-Luis, Belçikanın Brüssel şəhərlərində «Azərbaycan günləri»nin keçirilməsi, Moldova Azərbaycanlıları Konqresinin təşəbbüsü ilə Kişinyovda «Nizami» parkının salınması ideyasının dəstəklənməsi bu tədbirlər sırasındadır. Ötən dövrdə Belçikada «Avropa Azərbaycanlıları Mərkəzi», Özbəkistanın Kaqan və Fərqanə şəhərlərində «Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzi», Almanıyanın Berlin və Ukraynanın Dnepropetrovsk şəhərlərində «Azərbaycan Evi», Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Mədəniyyət İnstitutunun təşkilatçılığı ilə Almaniya-Azərbaycan Ticarət Palatası açılmışdır.

Moldova Azərbaycanlıları Konqresinin təşəbbüsü ilə 2005-ci il aprel ayının 21-də Kişinyov şəhərinin Vladimirevski və Florilor küçələrinin kəsişdiyi yerdə dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri N.Gəncəvinin adına salınmış parkın və orada ucaldılmış abidənin açılış mərasimi keçirilmişdir. Mərasimdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti, cənab İlham Əliyevlə Moldova Respublikasının prezidenti, cənab Vladimir Voronin iştirak etmişlər.

Görülən işlər ayrı-ayrı ölkələrdə həm qəzet və jurnal işinin gücləndirilməsinə səbəb olmuş, həm də postsovet dövrünün ilk illərində Azərbaycana qarşı qoyulan informasiya blokadasının dağıdılmasına təsir göstərmişdir. Bunu postsovet məkanında formalaşan və azad fəaliyyət imkanları qazanan Azərbaycan mətbuatı ilə yanaşı, həmin ölkələrin mətbuat, televiziya və radiosunda Azərbaycana göstərilən ardıcıl maraq da əsaslı şəkildə təsdiqləyir. 2005-ci ildə Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Nəzim İbrahimov «Respublika» qəzetinə müsahibəsində bildi-

rirdi ki, hazırda Rusiya, Ukrayna, Belarus, Moldova, Özbəkistan, Qazaxistan, Qırğızistan, Gürcüstan, İngiltərə, Norveç, Niderland, Almaniya, İspaniya, İtaliya, Belçika, Bolqarıstan, Çexiya, Finlandiya, Estoniya, Polşa, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Türkiyə, ABŞ, İsveç və Fransada Azərbaycan icma və birliklərinin nəzdində 27 qəzet, 10 jurnal və 11 radio studiyası fəaliyyət göstərir. Rusiyada «İnter – Azərbaycan» televiziyası ölkəmiz haqqında həqiqətlərin yayılmasında, milli-mədəni dəyərlərimizin təbliğində fəal rol oynamaqdadır.

Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin «Азербайджанский Конгресс», Rusiya Azərbaycanlılarının Mill-Mədəni Muxtariyyətinin «Азеppос», Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin «Голос Азербайджана», Belarus Azərbaycanlılarının Birləşmiş İttifaqının «Yeni yol», Gürcüstan Azərbaycanlıları Ziyalılar Birliyinin «Ziya», Dnepropetrovsk Azərbaycanlıları Liqasının «Огни Азербайджана», İsveçin Azərbaycan Dərnəyinin «Azərbaycan», Almaniya Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin «Yeni körpü», ÜAK-ın Voronej regional təşkilatının «Birlik» kimi qəzet və jurnalları vasitəsilə ölkəmiz haqqında məlumatlar müntəzəm olaraq soydaşlarımıza çatdırılır.

2004-cü ildən etibarən «Belçika Azərbaycan Evi» cəmiyyətinin ayda iki dəfə çıxan «EU Xəbər» qəzeti nəşr edilməyə başlamışdır. «Avropaya addım-addım» devizi ilə çıxan bu qəzetin əsas məqsədi Avropada Azərbaycanla bağlı məlumatların həmvətənlərimizə və Avropa oxucularına çatdırılmasında yardımçı olmaqdan ibarətdir. 2004-cü ildən Fransada nəşrə başlamış Gənclik Tələbə Assosiasiyasının «Körpü – Le Mond» jurnalının da məramı soydaşlarımız arasında milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliği və ölkəmiz haqqında həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasına xidmət etməkdən

ibarətdir. Qazaxıstan Respublikasının Astana şəhərində fəaliyyət göstərən «Тран-Экспресс» qəzeti işıq üzü görmüş, İstanbul Azərbaycan Kültür və Dayanışma Dərnəyinin 2004-cü ildən etibarən «Azərbaycan dünyası» adlı jurnalı nəşr edilməyə başlamışdır.

Elektron kütləvi informasiya vasitələrində təbliğat işinin düzgün qurulması sahəsində də iş aparılır. Paris şəhərinin «Kuhtuazi» radiosunun efirində Azərbaycan haqqında verilişlər üçün bir saat vaxt ayrılmışdır.

Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin İsveçrə bölməsinin təşəbbüsü və dəstəyi sayəsində «Azərbaycanın səsi» radiosunun 2004-cü ildən fəaliyyətə başlaması bu sahədə qazanılmış nailiyyətlərdən biri kimi qiymətləndirilə bilər.

Azərbaycan həqiqətlərinin dünyanın müxtəlif ölkələrində fəaliyyət göstərən kütləvi informasiya vasitələrində təbliği də diqqətdən kənarda qalmır. 2004-cü il may ayının 9-da Şuşa şəhərinin işğalının ildönümü günü Fransanın Qrenobi şəhərinin «Koleydoskop» radiosunda Fransa və Azərbaycan Elm və Təhsilin İnkişafı Assosiasiyasının üzvləri Dağlıq Qarabağ problemi, bu münaqişənin nəticəsində milyonlarla insanın qaçqın düşməsi, müharibə zamanı Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı aktları barədə çıxış etmişlər»(98).

Bu gün dünyada yaşayan soydşlarımızın əksəriyyəti Vətənlə nəfəs alır, onun qayğıları ilə yaşayır. Qürbətdə ömür sürmək çox çətinidir. Vaxtilə müxtəlif səbəblər üzündən qürbət ellərdə yaşayıb sərhədlər, tikanlı məftillər arxasından doğma Vətəni seyr edənlərin, əzizlərini görmək istəyən soydaşlarımızın böyük əksəriyyəti intizar içində qalaraq dünyalarını dəyişmişlər. Amma övladlarının nə vaxtsa Vətənə qovuşacaqları ümidi onları tərk etmişdir. Heydər Əliyevin qürbət ellərdə yaşayan həmvətənlərimizlə keçirdiyi görüşlərdə biz dəfələrlə bunun

şahidi olmuşuq. Bu gün cənab İlham Əliyevin rəsmi və işgüzar səfərləri zamanı atasının bu müdrik siyasətini davam etdirməsi, xaricdə yaşayan həmvətənlərimizlə görüşüb söhbət etməsi, qayğılarına həssaslıqla yanaşmasını gördükdə bir vətəndaş kimi qürur hissi keçiririk. Onun bu fəaliyyəti respublikamızda mövcud problemlərin yaxın gələcəkdə uğurla həll olunmasına inam hissini artırır.

İlham Əliyev 2003-cü ildə prezident seçildikdən sonra həyatının ən ağır günlərində – xalqımızın ümummilli lideri, dünya azərbaycanlılarının ulu öndəri Heydər Əliyevin vəfatı ilə bağlı ağır kədər içində olmasına baxmayaraq, Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü münasibətilə xaricdə yaşayan həmvətənlərimizə öz salamlarını çatdırmış, xeyir-duasını, arzularını bildirmişdir. O, həmin müraciətdə bu bayramı belə qiymətləndirmişdir: «Azərbaycan xalqının müstəqillik əldə etdiyi vaxtdan 31 dekabr bütün dünyada yaşayan soydaşlarımız tərəfindən hər il qeyd edilən Ümummilli bayramdır. Onun əsas qayəsini Azərbaycan dövlətçiliyi, xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinə hörmət, Azərbaycan xalqına mənsubluq, Vətənə bağlılıq hissi və ideyaları təşkil edir».

Heydər Əliyevin Azərbaycan diasporu sahəsindəki xidmətlərindən söz açan dövlətimizin başçısı həmin müraciətdə demişdir: «Keçən dövrdə Heydər Əliyev bütün dünyada azərbaycanlıların milli birlik və həmrəilik hisslərinin güclənməsi, onların Ümummilli ideyalar, Azərbaycan Dövlətçiliyi ətrafında sıx birləşməsi üçün ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyət göstərmişdir. Xarici ölkələrə səfərləri zamanı Azərbaycan diasporunun nümayəndələri ilə görüşlərin 2001-ci ilin noyabrında Bakıda yüksək səviyyədə Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayını keçirməsi və sonrakı məqsədyönlü siyasəti dünya azərbaycanlılarının milli mənlilik şüurunun güclənməsinə, müxtəlif

ölkələrdə Azərbaycan icmalarının mütəşəkkilliyinin artmasına, onların tarixi vətənlə əlaqələrinin möhkəmlənməsinə güclü təkan vermişdir».

Azərbaycan diasporu qarşısında mühüm vəzifələr qoyan İlham Əliyev hər bir soydaşımıza Heydər Əliyevin ideyalarından bəhrələnməyi tövsiyə edir. Bu ideyalar həmişəyaşardır, ölməzdir və başqa sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycan diasporunun inkişafı yolunda mayak rolunu oynayır, xaricdə yaşayan həmvətənlərimizi Azərbaycan ətrafında sıx birləşdirir. Azərbaycan Respublikasının diaspor sahəsində həyata keçirdiyi siyasət məhz milli həmrəylik və milli birlik ideyaları üzərində inkişaf edəcəkdir. Çünki bu siyasət bütün dünya azərbaycanlıları tərəfindən qəbul edilir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində birləşmiş azərbaycanlılar öz həmrəylik bayramlarına hər il təntənə ilə qeyd edirlər. Fərəhlidir ki, xaricdəki azərbaycanlıların içərisində nüfuzlu peşə sahibləri də çoxdur. Onların arasında yüzlərlə dünya şöhrətli sənət korifeyləri, müdrik beyin sahibləri vardır. Bəziləri dövlət strukturlarında ali vəzifə kürsülərində yer tutmuşlar, yaşadıkları ölkələrdə Azərbaycan diasporunun təşəkkül tapmasında, həmin məm-ləkətlərlə Azərbaycan arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrin daha da möhkəmlənməsində misilsiz xidmətlər göstərmişlər.

2001-ci ilin noyabrında Bakıda keçirilən dünya azərbaycanlılarının ilk qurultayı soydaşlarımızın yenidən birləşməsində mühüm rol oynamışdır. Ən fərəhlisi odur ki, aradan uzun onilliklər keçsə də, əcnəbi ölkələrdəki azərbaycanlılar öz dillərini, dini etiqadlarını, milli adət və ənənələrini qoruyub saxlamışlar. Həmin ölkələrin əksəriyyətində doğma ana dilimizdə orta təhsil müəssisələri, ali məktəblərdə müxtəlif fakültələri, xüsusi folklor ansambları, radio və televiziya proqramları, habelə, mətbu orqanların mövcudluğu qəlbimizi qürur hissi ilə

doldurur. Bu gün təkcə MDB ölkələrində 60-a yaxın Azərbaycan cəmiyyətinin fəaliyyət göstərməsi, Türkiyə və ABŞ-da, Kanada və Almaniyada geniş imkanlara malik Azərbaycan icmalarının öz potensiallarını çox faydalı işlərə cəlb etmələri, ABŞ-dakı Azərbaycan icmasının öz verilişlərini ölkənin bütün ştatlarına translyasiya edən xüsusi televiziya kanalı yaratması təqdirəlayiqdir.

Belə nümunəvi diasporlardan biri də Sankt-Peterburqdakı Azərbaycan Milli Mədəni Muxtariyyətidir. Bu diaspor təşkilatı fəaliyyət proqramının genişliyinə, azərbaycançılıq ideyası ətrafında sıx birlik və həmrəyliyin nümayişinə görə qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Təşkilatın formalaşması tarixi erməni işğalçılarının Dağlıq Qarabağa və digər torpaqlarımıza qarşı hərbi əməliyyatlar tarixindən başlanır. Həmin vaxt Sankt-Peterburqdakı vətənpərvər oğullarımızın köməyi ilə orada «Azəri» və «Dayaq» təşkilatları yaranmışdır. Həmin təşkilatların üzvləri Qorbaçov hakimiyyətinin və erməni faşizminin cinayətkar aksiyalarına etiraz əlaməti olaraq kütləvi mitinqlər keçirmiş, əsl həqiqətlərin müxtəlif xarici səfirliklərə çatdırılmasında, faciələrimizin Rusiya telekanalları ilə dünyaya yayılmasında fədakarlıq nümayiş etdirmiş, 20 Yanvar qırğını ilə əlaqədar sərgilər, konfranslar təşkil etmişlər. O vaxt «Azəri» cəmiyyətinin maliyyə yardımı ilə Sankt-Peterburqda **«Только вместе»** adlı qəzet nəşrə başlamışdır. Oradakı yurddaşlarımızı vahid azərbaycançılıq ideyası ətrafında birliyə səsləyən və bu gün fəaliyyətini **«Azəri»** adı ilə davam etdirən həmin mətbu orqan qısa müddətdə özünə geniş oxucu auditoriyası qazanmış və birliyimizin daha da möhkəmlənməsində, Sankt-Peterburqdakı erməni cəmiyyətlərinin yalan təbliğat maşınının dağıdılmasında mühüm rol oynamışdır.

Neva sahillərindəki «Azərbaycan evi»ndə vaxtaşırı keçiri-

lən «Sankt-Peterburq Azərbaycan diasporu birlik və həmrəylik yollarında» adlı «Dəyirmi masa» qütbətdəki yurddaşlarımızın daha sıx birliyi, gənc nəslin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyəsi naminə həyata keçirilən ağıllı təkliflər mərkəzidir. 1991-ci ildən orada «Bazar günü məktəbi» də fəaliyyət göstərir. Məktəbi yaratmaqda əsas məqsəd doğma dilimiz, milli mədəniyyətimiz, qədim tariximiz və adət-ənənələrimizin unudulmasının qarşısını almaqdır. Diasporun maliyyə yardımları ilə Azərbaycan yazıçılarının bir sıra əsərlərinin Sankt-Peterburqda rus dilində nəşr edilməsi də milli mədəniyyətimizin orada təbliği baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Xalqımızın görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin Sankt-Peterburqa dəvət olunması, mətbu orqanlarda, radio və televiziya kanallarında onların çıxışlarının təşkili, bu yolla milli mədəniyyətimiz və elmimizin digər millətlər arasında təbliği sahəsində də diasporun zəhməti böyükdür. Oradakı Tədris-Mədəniyyət Mərkəzinin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycan məktəbi gənc nəslin qütbətdə belə öz ana dilində təhsil almaqlarına yardımçı olur. Diasporun təşəbbüsü ilə rusdilli uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş «Azərbaycan dili» dərslisi artıq yüzlərlə Sankt-Peterburqlu gəncin stolüstü kitabına çevrilmiş və həmin dərslinin köməyi ilə dilimizi həvəslə öyrənən bəzi Sankt-Peterburqlu gənclər Azərbaycan yazıçılarının əsərlərini birbaşa orijinaldan oxumaq imkanı qazanmışlar.

Buradaki soydaşlarımızın erməni faşizminin son iki əsrdə başımıza gətirdiyi ağılasığmaz müsibətlər, həmçinin ümum-milli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətdə olduğu 1993-2003-cü illərdə və cənab İlham Əliyevin prezidentlik fəaliyyəti dövründə müxtəlif sahələrində qazandığımız misilsiz nailiyyətlərlə əlaqədar minlərlə audio və videokasetlər hazırlayıb Sankt-Peterburqun əksər orta və ali məktəblərinə, şəhər ki-

tabxanalarına yayımlamaları da Azərbaycanın təbliği baxımından faydalı olmuşdur. Bu istiqamətdə Sankt-Peterburqun Kolpino rayonunda şəhər şurasının deputatı İlham Vəli oğlu Əhmədovun rəhbərlik etdiyi "azərbaycanlılar icması"nın fəaliyyəti də xüsusi diqqətə layiqdir.

Xarici ölkələrdə, o cümlədən postsovet məkanında Azərbaycana bağlı mətbuat və informasiya vasitələri, həmçinin, çoxsaylı qələm sahibi – ziyalının və peşəkar jurnalistin vahid ideya-siyasi konsepsiya ətrafında birləşməsi məsələsi hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur. Onların azərbaycançılıq ideyasını yürütməsi, Azərbaycanın azadlığı, bütövlüyü uğrunda mübarizə aparması bunu əsaslı şəkildə təsdiqləməkdədir. Məsələnin ciddi ictimai-siyasi mahiyyət kəsb etməsi, ümum-xalq və dövlət əhəmiyyəti daşmasının nəticəsidir ki, 2002-ci ilin 5 iyulundan sonra Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin fəaliyyətə başlaması nəinki postsovet məkanında diaspor mətbuatı və jurnalistikasının ideya-siyasi axtarış konsepsiyasını daha da möhkəmlətməyə təsir göstərmiş, həm də onun maddi-texniki vəziyyəti və poliqrafik səviyyəsinin yüksəldilməsinə yeni imkanlar yaratmışdır. Bunun nəticəsidir ki, əvvəllər təsis edilmiş bir sıra mətbuat orqanlarının tirajı artmış və yayım coğrafiyası genişləndirilmişdir. Eyni zamanda müstəqilliyinə qovuşmuş postsovet respublikalarında, o cümlədən Baltıqyanı ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyət və mətbuatı, ədəbiyyat və incəsənətinin də yayılmasına imkanlar yaranmışdır. İşin dinamikasına baxılsa, görünər ki, Estoniyada Azərbaycan dilində 1988-ci ildən «Ocaq» cəmiyyətinin təsis etdiyi qəzet dərc edilmişdir. Həm də rus dilində çap edilən qəzet bütün SSRİ ölkələrinə göndərilmişdir. Qəzetdə Azərbaycanın sosial-siyasi və iqtisadi həyatı haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Qəzet ayda

1 dəfə işıq üzü görmüş, 1999-cu ilədək çap edilmişdir. Qəzetin nəşrinin dayandırılmasına səbəb “azeri.ee” saytının istifadəyə verilməsi olmuşdur. Belə ki, indi bu saytda ingilis, rus, eston və Azərbaycan dillərində ölkəmiz haqqında məlumatlar yayılır, Estoniyadakı diaspora nümayəndələrimizin əldə etdiyi uğurlar əksini tapır. Estoniyada müəllifi Cəfər Məmmədov olan «Azərbaycan-Estoniya əlaqələri» adlı elmi jurnal da işıq üzü görmüşdür. Elmi dərgidə 2 ölkə və xalqlar arasındakı tarixi əlaqələr, münasibətlərin hazırkı vəziyyəti ətraflı təhlil edilmişdir. Jurnalın gələcəkdə ayda 1 dəfə işıq üzü görməsi planlaşdırılır. Jurnal Azərbaycan, rus və eston dillərində çap ediləcəkdir. Bundan başqa, indiyədək Estoniyada «Estonlar Azərbaycanda» və «Azərbaycanlılar Estoniyada» adlı 2 kitab da nəşr edilmişdir. «Azərbaycanlılar Estoniyada» kitabı 2008-ci ildə, «Estonlar Azərbaycanda» kitabı isə 2009-cu ildə işıq üzü görmüşdür. Kitablarda ölkəmizdə yaşayan eston icması və Estoniyada yaşayan azərbaycanlılar haqqında maraqlı məlumatlar yer almışdır. Kitablarda həmçinin 2 xalq arasındakı dostluğun tarixi barədə də faktlar vardır. Estoniyada müəllifi Vidadi Məmmədov olan Azərbaycan-Eston və Eston-Azərbaycan lüğətləri də işıq üzü görmüşdür. Lüğətlər 2007-ci ildə nəşr edilmişdir. Vladimir Məmmədov «Dədə Qorqud» dastanını 2008-ci ildə eston dilinə tərcümə etmişdir. 2010-cu ilin oktyabrında Estoniyanın Dövlət Radiosunda «Azərbaycan» redaksiyası açılmışdır. Yeni yayıma başlayan redaksiyada hazırlanan verilişlər ayda bir dəfə efirə çıxsada, redaksiya verilişlərinin uğurlu olmasını nəzərə alan Radio rəhbərliyi dekabrdan redaksiya verilişlərinin ayda 2 dəfə efirə çıxması barədə qərar vermişdir. Azərbaycan və rus dillərində efirə çıxan redaksiya eston dinləyicilərinə ölkəmizdə baş verən sosial-siyasi, sosial-iqtisadi xəbərlər barədə

məlumat verir. Bundan başqa, verilişlərdə Azərbaycan tarixi, mədəniyyəti, incəsənəti, adət-ənənələri, mətbəxi barədə də ətraflı məlumat verilir. Hələ komitə yaradılmamışdan əvvəl formalaşmış və ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərən çoxsaylı cəmiyyət və birliklər tarixi Vətən naminə bir araya gələrək Azərbaycan federal birlikləri yaratmağa başlamışdılar. Onların sırasında Ümumrusiya Azərbaycan Konqresi, Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresi, Rusiya Azərbaycanlılarının Federal Milli-Mədəni Muxtariyyəti, Almaniya Azərbaycan Cəmiyyətləri Federasiyası, İsveç-Azərbaycan Federasiyası, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Özbəkistan Azərbaycanlılarının «Turan» Konqresi və Qırğızıstanda «Azəri» İctimai Birliyini qeyd etmək olar.

Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi yeni cəmiyyət və birliklərin yaradılmasına diqqət yetirməkdədir. Bunun nəticəsidir ki, Belarus Azərbaycan icmaları Konqresi, Moldova Azərbaycanlıları Konqresi, Özbəkistan Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzləri Assosiasiyası, Azərbaycan-Norveç Assosiasiyası öz qüvvələrini bir mərkəzdə birləşdirmək niyyəti ilə bu sıraya qatılmışlar.

Federal birliklərin fəaliyyətini gücləndirmək, çevikliyini artırmaq məqsədilə onların regional təşkilatları da təsis edilmişdir. Bu gün Rusiya Federasiyasının 67 subyektilə Konqresin 73 regional təşkilatı uğurla fəaliyyət göstərir. Həmin təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirmək, onlar arasında əlaqələri tənzimləmək məqsədilə Rusiya Federasiyasının Federal dairələrində ÜAK-ın Dairə Şuraları yaradılmışdır. Hazırda ÜAK-ın 15 regional təşkilatını birləşdirən Privoljisk, 6 regional təşkilatı birləşdirən Ural, 9 regional təşkilatı birləşdirən Şimal-Qərb, 17 regional təşkilatı birləşdirən Sibir və Uzaq Şərq Dairə Şuraları təsis edilərək uğurla fəaliyyət göstərir. Bundan

başqa, ÜAK Rusiyada mövcud olan digər Azərbaycan diaspor təşkilatlarının birləşdirilməsi istiqamətində də fəaliyyətini genişləndirməkdədir. Bu qurumların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi və həmvətənlərimiz arasında həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi, onların maraqlarının müdafiə olunmasının təminatı məqsədilə Azərbaycan diaspor təşkilatlarının Koordinasiya Şurası da təsis edilmişdir.

Aparılmış məqsədyönlü işlər müstəvisində yalnız 2004-cü ildə Avropada və MDB məkanında, o cümlədən, Özbəkistan, Qırğızistan, Norveç, Niderland, Almaniya, İspaniya, İtaliya, Belçika, Bolqarıstan, Çexiya, Finlandiya, Estoniya, Polşa, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Misir Ərəb Respublikası, Türkiyə və ABŞ-da 40-a yaxın yeni Azərbaycan icmaları yaradılmışdır.

2005-ci ilin fevral ayının 5-də Ukrayna Respublikasının Xarkov vilayətində fəaliyyət göstərən Azərbaycan-Ukrayna «Dostluq» cəmiyyətinin hesabat konfransı keçirilmişdir. Dövlət Komitəsi və Azərbaycan Respublikasının Ukraynadakı səfirliyinin əməkdaşları, habelə, Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresi İcra Aparatının rəhbərinin iştirak etdiyi konfransda cəmiyyətin ötən dövrdəki fəaliyyəti, qarşıda duran vəzifələr barədə ətraflı müzakirələr aparılmış, rəy və təkliflər dinlənilmişdir.

Hesabat ilinin aprel ayının 26-da Kiyev şəhərində Ukrayna Azərbaycanlıları Konqresinin fəaliyyəti ilə bağlı müzakirələr aparmaq, təşkilatın ötən müddətdə gördüyü işlərə ümumi qiymət vermək, qazanılmış nailiyyətləri və qarşıda duran vəzifələri müəyyənləşdirmək məqsədilə UAK Məclisinin növbəti toplantısı keçirilmişdir. Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi rəhbərliyi, habelə, Azərbaycan Respublikasının Ukrayna Respublikasındakı səfirinin,

UAK İdarə Heyəti üzvləri və regional təşkilatları sədrlərinin iştirak etdiyi toplantıda Konqresin fəaliyyəti ilə bağlı geniş söhbət aparılmışdır. Qəbul edilmiş qərarda göstərilmişdir ki, UAK Məclisinin qarşısında duran əsas məsələ şəhər və vilayət təşkilatlarının işini daha da gücləndirmək və regional təşkilatların mərkəzlə əlaqələrini inkişaf etdirməkdir. Bu məqsədlə UAK İdarə Heyəti üzvlərinin regionlarda səyyar müşavirələrini keçirmək, vaxtaşırı ayrı-ayrı regional təşkilatların hesabatlarını dinləmək, digər xalqların diaspor cəmiyyətlərinin mütərəqqi iş üsullarından praktik fəaliyyətlərində istifadə etmək nəzərdə tutulmuşdur.

Postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatının ideya-siyasi axtarışları yalnız ayrı-ayrı qəzet və jurnalların, kitab, broşür və bülletenlərin hazırlanmasındakı peşəkarlıq məharəti ilə məhdudlaşmamış, müxtəlif janrlı yazıların mövzu və məzmun özəlliyi ilə kifayətlənməmişdir. Bu iş eyni zamanda postsovet mətbuatı və jurnalistlərinin təşkilatlanması, koordinasiya edilməsi ilə müşayiət olunmuşdur. Beləliklə, görülmə işlərin vahid ideya-siyasi məcraya salınması Azərbaycan həqiqətlərinin operativ şəkildə, tam, dolğun və aydın formada dünyaya çatdırılmasına səbəb olmuşdur. Görülmə işlərin nəticəsidir ki, postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasına nəinki yeni nəslin nümayəndələri gəlmiş, həm də başqa xalqın ziyalıları və informasiya işçiləri qoşulmuş, demokratik fikrin, azad sözün tərəfdarları kimi ayrı-ayrı qəzet və jurnal səhifələrində çıxış etmişlər. Ümumiyyətlə, Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra informasiya yayımı baxımından çətinliklərə rast gəlsə də, onun vəziyyətdən çıxmasına xarici ölkələrdə, o cümlədən postsovet məkanında formalaşan diaspor mətbuatı əsaslı şəkildə kömək etmişdir.

3.2. Xarici ölkələrdə Azərbaycan publisistikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri

Azərbaycanla bağlı həqiqətlərin beynəlxalq informasiya məkanına çıxarılması, dünyanın müxtəlif yerlərində məskunlaşan azərbaycanlıların ondan xəbərdar olması baxımından əhəmiyyətli rol oynayan postsovet jurnalistikasının xüsusiyyətlərini araşdırarkən belə qənaətə gəlmək olar ki, bu istiqamətdə fəaliyyət göstərən mətbuat orqanlarında vətəndaş mövqeyi ön planda dayanmışdır. Bu mətbuatda parlaq əksini tapan mövzular da həmin mövqeyin aşkar ifadə edilməsindən qaynaqlanmışdır. Postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının irəli sürdüyü mövzuların ideya-bədii əsasında dayanan vətəndaşlıq prinsipləri qəzet və jurnalların manşetinə çıxarılmış, əsas şüar olaraq bütün saylarda iri şriftlə yazılmış, görkəmli şəxsiyyətlərin müdrik kəlamlarında əks olunmuş, yaxud rəngarəng publisistik materialların məzmununda üzə çıxmış, fotokompozisiyaların mətnaltı qatında ifadə olunmuşdur. Beləliklə, postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatında vətəndaş jurnalistikası mühüm əhəmiyyət daşımışdır. Bu, yalnız publisistikanın məzmun özəlliyində deyil, həm də sənətkarlıq xüsusiyyətlərində müşahidə olunmuşdur.

Postsovet məkanında formalaşan Azərbaycan mətbuatında jurnalist sənətkarlığından danışarkən internetmediya və teleradioda fəaliyyət göstərən peşəkarların işinə, daha çox qəzet və jurnal publisistikasının yaradıcılıq xüsusiyyətlərinə diqqət yetirmək lazımdır. Bu qəzet və jurnalların texniki tərtibatı günün poliqrafik yenilikləri, texnoloji uğurları ilə müşayiət olunsada, mövzu, məzmun, ideya-bədii keyfiyyət milli və ənənəvi jurnalistikaya əsaslanmışdır. Hətta, müstəqillik döv-

rünün operativ informasiya tələblərinə baxmayaraq, qəzet və jurnallarda publisistikanın icmal, müsahibə, portret-oçerk kimi irihəcmli janrlarına geniş yer verilmiş, Azərbaycan ədəbi-bədii orqanlarında özünü göstərən milli publisistik axtarışlar və nəzəri-estetik keyfiyyət postsovet məkanındakı jurnalistlərin sənətkarlığında da parlaq təzahürünü tapmışdır. Müstəqillik dövrü Azərbaycan mətbuatının, o cümlədən «Azərbaycan», «Ulduz», «Qobustan» kimi ədəbi-bədii jurnalların publisistik sənətkarlıq xüsusiyyətlərini araşdıran tədqiqatçı A.Əzimova doğru olaraq yazır ki, «sosial-siyasi həyatda və ictimai-mədəni mühitdə özünü göstərən proseslər dövrün müxtəlif janrlı və ölçülü ədəbi-bədii nümunələrində, o cümlədən «Azərbaycan», «Ulduz», «Qobustan» kimi mətbuat orqanlarının səhifələrində işıqlandırılmışdır. Bu jurnallar klassik Azərbaycan jurnalistikasının bədii sənətkarlıq ənənələrini çağdaş zamanın fakt və hadisələrinə istinadən təkmilləşdirmiş, müstəqillik dövrünün bədii salnaməsini yaratmağa xidmət göstərmiş, azad, müstəqil, suveren dövlət ideyasını təbliğ etmiş, bir yaradıcılıq sahəsi kimi publisistikanın sosial-siyasi və mühakiməli məntiq gücünü artırmış, ona yeni forma və janrların gəlməsini təmin etmişdir. Müstəqillik dövrü Azərbaycan publisistikasının ideya-estetik xüsusiyyətləri, üslub zənginliyi, azadlıq uğrunda mübarizə əhval-ruhiyyəsi, Qarabağ ətrafında gedən hadisələri təfərrüatı ilə işıqlandırmaq meyli, xalq və vətən taleyini ön plana çəkmək cəhdi diqqətəlayiqdir. Həmin səbəbdəndir ki, müstəqillik dövrü Azərbaycan bədii publisistikası və onun istinad etdiyi ədəbi-tarixi təcrübə indi mühüm aktuallıq kəsb edir, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması, xalq yaddaşının mühafizəsi, milli dövlət quruculuğu və dünyaya inteqrasiya baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır»(40, s.7).

Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan jurnalistlərinin yaradıcılığında tanıtma, xəbər, dialoq meyli güclü olduğundan onlar da milli publisistkanın bu keyfiyyətinə meydan açmış, jurnal məqalələrinin həcm ölçülərinə riayət etmiş, irihəcmli yazıların mətbuat orqanlarında yer almasına maneə olmamış, bədii-estetik mülahizə və şərhlərə, obrazlığa sərhəd qoymamışlar. Bu, bir tərəfdən Azərbaycan həqiqətlərinin təqdimi və tanıtılmasında effektiv rol oynaydırsa, digər tərəfdən tarixən obrazlı təfəkkürə, o cümlədən poeziyaya böyük rəğbət göstərən azərbaycanlıların doğma vətənlərinə daha sıx bağlanmasına ciddi təsir göstərmişdir.

Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatının mövzu dairəsi geniş və rəngarəngdir. Burada həm Azərbaycan özəllikləri, həm də «İkinci vətən» sayılan məskunlaşma yerinin müxtəlif hadisələrinə operativ jurnalist münasibəti əks olunmaqdadır. Bu müxtəliflik və rəngarənglik sadəcə informasiya işi ilə əlaqədar deyil, publisistik yazılarda da özünü açıq-aydın göstərməkdədir. Publisistik məqalələrin məzmununda ifadə olunan mövzu müxtəlifliyi postsovet məkanının sosial-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatını əks etdirmiş, Azərbaycanın müasir müstəqillik dövrünün gerçəkliklərini dünyaya çatdırmağı mühüm vəzifə saymışdır. Postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatının mövzularını təsnif etməli olsaq, öncə beynəlxalq həyat və terrorizm, Dağlıq Qarabağ problemi, milli müstəqillik, azadlıq və demokratiya, parlamentarizm, Müstəqil Dövlətlər Birliyi quruculuğu, qloballaşma və integrasiya, milli kimlik və bəşərlik kimi problemlər xatırlanmalıdır. Bütün bunların əsasında MDB ölkələri arasında yeni mədəni əlaqələrin qurulması dayanmış, elmi, mədəni tədbirlərin həyata keçirilməsi xalqlararası dialoqun – ünsiyyətin demokratik prinsiplərlə gücləndirilməsinə səbəb olmuşdur.

Mədəniyyət və mətbuat əlaqələri eyni paraleldə qurulmuş, biri digərinin inkişafını şərtləndirmişdir.

Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatının publisistik xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq üçün «Азербайджанская диаспора» qəzetinə əlavə şəklində çap olunan «Asudə vaxt» qəzeti əsaslı material vermişdir. Qəzet çoxsəhifəli (16 səhifə) olmaqla müstəqil qəzet tipində nəşr olunmuş və azərbaycandilli materiallara geniş yer verməsi ilə maraq doğurmuşdur. Rusiya Federasiyasının Moskva şəhərində nəşr olunan və MDB ölkələrinə yayılan qəzetin səhifələrində Azərbaycanın sosial-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatı ilə bağlı çoxsaylı publisistik yazılar və xəbər materialları dərc olunmuşdur. Publisistik yazılarda Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, folklor materialları, klassik poeziya nümunələri və çağdaş ədəbiyyat nümunələrindən istifadə olunmuş, xaricdə məskunlaşan hər bir azərbaycanlıda vətəndaşlıq duyğularının oyadılması başlıca məqsəd seçilmişdir. Bu zaman milli tarixin yaddaş səhifələri işıqlandırılmış, müasir dövrün problemlərini əks etdirən mövzular diqqət mərkəzinə çəkilmiş, tanınmış azərbaycanlıların timsalında, onların taleyi fonunda xalqın yaşam həqiqətləri publisistik təhlilin hədəfinə çevrilmişdir. Şübhəsiz ki, müasir tarixin Qarabağ olayları, «20 yanvar», «Xocalı faciəsi» ilə yanaşı, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəmərinin tikilməsi, ümumiyyətlə, inkişafın Azərbaycan modeli ilə bağlı həqiqətlər postsovet məkanı Azərbaycan publisistikasının mahiyyətini müəyyənləşdirmişdir.

Onu da ayrıca vurğulamaq lazımdır ki, postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatında dərc olunan publisistik materialların böyük əksəriyyəti müsahibə, icmal və elmi məqalələrdən ibarətdir. Bu məqalələr analitik səciyyə daşması ilə yanaşı, informasiya bolluğu ilə də diqqəti cəlb etmişdir.

Postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının sənətkarlıq məsələlərindən danışarkən 1960-cı illərdən sonra SSRİ-də ictimai fikrin və bədii ədəbiyyatın yeniləşmə meyilləri mütləq nəzərə alınmalıdır. Çünki SSRİ xalqlarının ictimai və bədii dünyagörüşündə özünü göstərən mütərəqqi meyillər, yəni milliləşmə, müstəqil fikir, azad söz, demokratiya ənənələri postsovet dövrü Azərbaycan jurnalistikasının, o cümlədən xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən mətbuat orqanlarının keyfiyyətini müəyyənləşdirmişdir. Təhsil və iş dlnca, habelə, diplomatik məqsədlərlə postsovet məkanına gedən azərbaycanlılar vətən və dövlət haqqında məlumat verərkən 1960-cı ildən sonra SSRİ-də formalaşan ictimai-mədəni yeniliklərə istinad etmiş, totalitar sovet rejiminə qarşı çıxan dissident ədəbiyyatın, antisovet ziyalıların irsinə arxalanmış, ölkədəki reformalara dəstək olmağa çalışmışlar. Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən azərbaycanlı jurnalistlərin məqalələrində «Огонек», «Литературная газета», «Аргументы и факты» kimi qəzet və jurnalların təsiri özünü aydın göstərmiş, Rusiya Federasiyası və Baltikyanı respublikaların yazıçı və şairlərinin ideya-bədii yeniliklərinə istinad olunmuş, Oljas Süleymenov, Çingiz Aytmatov kimi türkdilli yazarların publisistik düşüncələri diqqət mərkəzində dayanmışdır.

Həmin yaradıcılıq ənənələrini davam etdirdiyinə görə ki, MDB-də fəaliyyət göstərən mətbuat orqanlarında milli jurnalistikanın humanizm, dostluq, bərabərlik, ədalət, vətənpərvərlik, azadlıq prinsipləri rəhbər tutulmuş, H.Zərdabinin klassik «Əkinçi» ənənələrinə istinad etmişdir. Bu səbəbdən Norilsk şəhərində Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresinin Taymır regional şöbəsi və Əligüşad Kərimovun rəhbərlik etdiyi «Azadi» ictimai hərəkatının nəşri olan **«Zerkalo»** qəzeti öz

"...Благородными качествами любого человека являются миролюбие и уважение к другим... Нужно приложить все силы к тому, чтобы установить мир и любовь между людьми разных национальностей". Гасан-бек ЗАРДАБИ

Зеркало

Газета Регионального общественного движения "АЗЕДИ"

2003 год

16 апреля

среда

№001

(00015)

Газета выходит с 01 ноября 1999 г.

Цена договорная

Азербайджан - демократическая Республика. Всенародный референдум принял и утвердил Конституцию Азербайджана 12 ноября 1995 года. 18 октября 1991 года Республика провозгласила свою независимость. Система государственной организации Азербайджана основана на принципах разделения власти: законодательной, исполнительной и судебной. Главой государства является Президент. Исполнительная власть также

надлежит независимым судам: Конституционному Суду, Верховному Суду и Высшему Экономическому Суду. Официальный язык Азербайджанской Республики - азербайджанский, на нем говорит около 95 % населения. Религия большей части населения - Ислам. Азербайджанская Республика включает Нахичеванскую Автономную Республику, в состав которой входит город центрального подчинения - Нахичеван, Дугулар, Ордубад (районы с авт.

Те, что были как лед, засветили им пламеним свой,
А жаряще души его успелись водой.
Низами Генджев
(Из поэмы "Сопровожница тайн". Речь о превосходстве слов)

Обменный курс к AZM

USD	4906.00 м
RUR	156.83 м

Температура воздуха

в Баку
+ 11 °C

Национальная валюта Азербайджанской Республики - манат. Азербайджанская Республика расположена в восточном Закавказье. Она простирается с севера на юг от Главного Кавказского хребта до гор малого Кавказа и Талыша. Азербайджан омывается Каспийским морем. На западе и северо-западе республика граничит с Грузией и Арменией, на юге - с Турцией и Ираном. Столица Азербайджанской Республики - город Баку. Площадь Азербайджана - 86,8 тысяч квадратных километров, помимо материковой части в его состав входят многочисленные небольшие острова Каспийского моря (Бакинский и Апшеронский архипелаги). В административном отношении Азербайджанская Республика включает Нахичеванскую Автономную Республику и 9 экономико-географических зон.

manşetində N.Gəncəvinin və H.Zərdabinin kəlamlarını verirdi. Qəzet H.Zərdabinin «Благородными качествами любого человека являются миролюбие и уважение к другим... Нужно приложить все силы к тому, чтобы установить мир и любовь между людьми разных национальностей»(119, №1) - fikrini özünün yaradıcılıq konsepsiyası kimi yüksək qiymətləndirmiş, nəşr etdiyi publisistik materiallarda, xəbər siyasəti və informasiya işində həmin mövqedən çıxış etmişdir. Eyni yaradıcılıq mövqeyi «Savalan», «Огни Азербайджана», «Голос Азербайджана» qəzetlərində də özünü göstərmiş, milli və beynəlmiləl düşüncənin vəhdətdə ifadəsi əsas götürülmüşdür. Adı çəkilən nəşrlərdə, habelə, digər mətbuat orqanlarında humanizm, sülhpərvərlik, cəmiyyətdaxili dialoq və anlaşma, milli birlik və vətəndaş həmrəyliyi mühüm yaradıcılıq istiqamətləri kimi yüksək qiymətləndirilmiş, regional təhlükəsizlik ideyası təqdir olunmuşdur. Bu zaman

SSRİ-nin süqutundan doğan ziddiyyətlər tənqid hədəfinə çevrilmiş, mərkəzi hakimiyyətin «parçala, hökm et!» siyasətinin törətdiyi fəsadlar, o cümlədən milli respublikalarda etnik münaqişələr, korporativ maraqlardan irəli gələn sosial təzadlar publisistikanın təhlil obyektı kimi diqqətdə saxlanılmışdır.

Bir məsələ də ayrıca vurğulanmağa layiqdir ki, həmin mövzuların şərhı zamanı rusdillı mətbuatla həmrəylik göstərən azərbaycanlı jurnalistlər informasiya təqdimatında təsvir və təhlil məqamlarından uzaq dayanmağa çalışmış, tərəfsiz və qərəzsiz, obyektiv xəbər çatdırmanın doğru yol olduğunu mətbuatın başlıca məqsədi kimi qiymətləndirmişlər. Bütün bunlarla yanaşı, 1960-cı illərdən SSRİ miqyasında başlayan yeni yaradıcılıq axtarışları və 1985-ci ildən Sov. İKP-nın aprel plenumundan sonra islahatlar adı ilə həyata keçirilən sosial-siyasi hərəkətlər postsovet məkanı Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının müasir düşüncə və iş üsulu, çağdaş metodoloji prinsiplər qazanmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Ukraynada nəşr olunan «Голос Азербайджана» qəzetinin materialları həmin fikri təsdiqləyən diqqətəlayiq nümunələrdir.

Qəzetin 2004-cü il fevral sayında yer alan «Зороастр», «Ходжалы – одна из самых страшных трагедий XX века», «Провославные церкви Азербайджана», «Азербайджан на монетах» adlı məqalələr mövzu, ideya, təsvir baxımından həmin fikri təsdiqləyir. Bu yazılarda Azərbaycanın tarixi keçmiş, bu günü ilə bağlı həqiqətlər fakt və sənədlər əsasında təqdim olunmuş, ümumxalq mədəniyyətinin zənginliyi haqqında ətraflı məlumat verilmiş, onun müasir həyatında baş verən hadisələr, müstəqillik uğrunda mübarizə, Qarabağ dərdi, Xocalı faciəsi sənədlərin dili və foto-materialların görüntüləri ilə geniş oxucu auditoriyasına çatdırılmışdır. «Зороастр» məqaləsində Azərbaycanın qədim və zəngin tarixə malik ol-

masını əsaslandırıran müəllif burada Zərdüşt peyğəmbərin və atəşpərəstliyin meydana gəlməsini yalnız dini dünyagörüş kimi deyil, həm də yeni mədəniyyət formasının ortaya çıxması kimi qiymətləndirmişdir. O yazır: *«Почти двести лет в науке ведется спор о месте рождения Зардушта (Заратуштра) или Зороастра, как называли его древние греки, - основателя религии, названной в его честь зороастризмом. Несмотря на это, окончательно вопрос, о месте рождения пророка до сих пор не решен. Большинство средневековых мусульманских историков (Бируни, Балазури, Казвини, Ягут аль-Хамави и др.), ссылающихся на поздние зороастрийские источники, считали, что Зороастр был родом из Азербайджана. Азербайджан с его многочисленными государственными храмами огня сыграл огромную роль в создании и распространении канонизированного текста священного писания зороастрийцев – Авесты и оформлении зороастризма как государственной религии»*(159).

Qəzetin həmin sayında *«Геноцид в Ходжалы – очередная кровавая страница истории Азербайджана»* adlı məqalənin müəllifi Əli Dəmirov da həmin mövqedən çıxış etmiş, təcavüzkar erməni vəhşiliklərinin tipik xüsusiyyətlərini şərh etməklə yanaşı, Xocalı faciəsinin haqqında ətraflı məlumat vermişdir. O həm də Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin mahiyyətini izah etmiş, seperatçı erməni siyasətinin iç üzünü açmış və Xocalı faciəsi haqqında obyektiv informasiyanı postsovet məkanında yaşayan rus və qeyri dildə danışan əhaliyə çatdırmışdır. O deyir: *«Ходжалынская трагедия – это очередное звено в цепи целенаправленного акта геноцида против азербайджанского народа, нагло поддерживаемого своими военными союзниками.*

Результат геноцида в Ходжалы таков – убито 613 человек, из них детей – 63, женщин – 106, пожилых – 70 человек;

- 8 – семей уничтожены полностью;*
- 25 – детей потеряли обоих родителей;*
- 130 – детей потеряли одного из родителей;*
- ранено 487 – человека, из них детей – 76;*
- люди побывавшие в заложниках – 1275 человек;*
- пропавшие без вести – 150 человек;*
- причинен колоссальный ущерб государству и личному имуществу граждан.*

Эти цифры – доказательство зверств армянских бандформирований и членов международных армянских террористических организаций, которое началось с вопроса присоединения нагорной части Карабаха и Армениии незаконным путем».

Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatı və jurnalistlərinin yaradıcılıq özəlliyi və sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən danışarkən bir məsələ də ayrıca vurğulanmalıdır ki, azərbaycançılıq ideologiyasının tərkib hissəsi sayılan «türkləşmək, islamlaşmaq, müasirləşmək» düşüncəsi vətəndə olduğu kimi xaricdə də rəhbər tutulur. Bu üç prinsip xarici ölkələrdə nəşr olunan qəzet və jurnalların, habelə, kitab, monoqrafiya, broşür, buklet, reklam materialları və s-in nəinki ideya-siyasi axtarış istiqamətini müəyyənləşdirmiş, eyni zamanda jurnalist yaradıcılığının metodoloji əsasını müəyyənləşdirmişdir. İstər rus və qeyri dillərdə, istərsə də Azərbaycan dilində nəşr olunan mətbuatda bu üç prinsipin rəhbər tutulması həmin mətbu orqanların Azərbaycana məxsusluğunu göstərən keyfiyyət orijinallığı olmaqla yanaşı, əslən Azərbaycandan olan insanların vətəndaşlıq mövqeyini ifadə etmək

baxımından da diqqətəlayiqdir. Bir sıra hallarda mətbuat səhi-fələrində nəşr olunan publisistik yazılarda bəsitlik, təkrarçılıq, təsvirçilik əlamətləri müşahidə olunsada, azərbaycançılığın publisistik yaradıcılıq konsepsiyası kimi davamlı qorunması xüsusi rəğbət hissi yaradır. Bu baxımdan istənilən qəzet və yaxud jurnal nümunəsinə diqqət yetirmək kifayətdir ki, orada Azərbaycanla bağlı atributların təbliği və təşviqi ilə tanış ola-san.

Xantı-Mansiysk Muxtar Dairəsinin , Surqut şəhərində fəaliyyət göstərən «Azərbaycan Milli Mədəniyyət Mərkəzi»nin nəşr etdirdiyi **«Birlik»** qəzeti deyilənləri əsaslı şəkildə təsdiqləyir. İctimai təşkilat qəzeti kimi fəaliyyətə başlayan «Birlik» qəzeti ilk sayında Rusiya Federasiyası Tümen Vilayəti Xantı – Mansiysk Muxtar Dairəsinin Surqut Azərbaycanlılarının

«Birlik» Milli Mədəni Mərkəzinin sədri Azad Seyidovun «Əziz həmvətənlilər!» adlı yazısını dərc etdirir, onun kitabındakı «Ölməz o adamdır ki, özündən sonra vətən üçün böyük və faydalı yadigarları qalır» fikrinə diqqət yönəldirdi. Azad Seyidov azərbaycançılıq mövqeyindən çıxış edərək bildirir ki, «Bir millətin ki, öz torpağı, öz dili, öz dini, öz sərvəti var, o qüdrətli xalqdır. Bizim Azərbaycan adlı doğma diyarımız var. Elə bir əziz diyar ki, əsrlərlə bu torpağın azadlığı uğrunda yaşamağın şirinliyindən imtina edib, şəhidlik zirvəsinə ucalan övladları olub. Əgər o torpaq naminə ölən varsa, ora Vətəndir.

Vətən və milli mənafeələr digər dəyərlərdən həmişə üstün tutulmuşdur. Bu gün biz min bir həsrətlə vətəndən uzaqlarda yaşasaq da, bunu unutmamalıyıq! Çünki vətənimizin və millətimizin boynumuzda böyük haqqı vardır! Bütün özünü idarə etməyi bacaran şüurlu vətən övladı bunu dərk edib, doğrulub boya-başa çatdığı torpağa borcunu hansı bir yolla da olsa qaytarmalıdır! Axı, Vətənsiz bizlər nəyə gərəyik?»(19, 2007, №1).

«Birlik» qəzetində Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınması ilə bağlı informasiyalar geniş yer almış, onun adının uca tutulması, haqq və hüquqlarının müdafiə edilməsi müəhüm əhəmiyyət daşımış, vətəndən kənarda yaşayanlara milli keçmiş və müasir həyatla bağlı yetərli məlumat çatdırmışdır. Bu zaman «Öncə vətəndir» - devizinə əməl olunmuş, informasiya seçimində jurnalist peşəkarlığına mühüm əhəmiyyət verilmişdir. Məsəl üçün, qəzetin ilk sayında və ilk səhifədə verilən «Azərbaycan bayrağı dünyanın ən uca zirvəsində dalğalanır» başlığı ilə verilən informasiya deyilənlərə parlaq sübutdur. Orada deyilir: «1999-cu il 12 mayda «Dinc dağlar» beynəlxalq ekspedisiyasının tərkibində azərbaycanlı alpinist Saridan Mursaqulu Azərbaycan Respublikasının bayrağını dün-

yanın ən uca zirvəsinə – Everestə (8848 m) sancmışdır.

Everest fəth ediləndən – 1953-cü ildən bəri dünyanın onlarla ölkəsini təmsil edən 1050 alpinist zirvəyə qalxmışdır. Zirvə yolunda 160 alpinist həlak olub»(19, 2002, №1).

«Birlik» qəzetində azərbaycançılığın tərkib hissəsi olan islam dini və «Quran»la bağlı düşüncələr yalnız ideya-bədii səciyyə daşımamış, həm də jurnalist işi, publisistik yaradıcılığın mahiyyətini aydınlaşdırmağa kömək etmişdir. «Birlik» qəzetində «Quran» hikməti həm də jurnalistin obyektiv həqiqətləri, əxlaqi sifətləri, «Tanrının buyurduğu vəzifələri» xalqa çatdırması, doğru olanı söyləməsi maraq doğurur. Bu həqiqətlər isə, şübhəsiz, sovet dövrü mətbuatı və jurnalistikasının «kommunizm həqiqətləri» deyil, müstəqillik əldə etmiş Azərbaycan insanının «azadlıq, bərabərlik, qardaşlıq» duyğularını əks etdirən mənəviyyat, din, vicdan, inam və iman həqiqətləri idi. Həmin məqsədlə «Allahın rəhmini qazanaq» başlıqlı yazıda deyilir: «Ruhumuzun saflığı naminə Tanrının buyurduqları fəzilətləri özümüzdə yaşatmağımızın vacibliyi əxlaqi sifətlərimizin gözəlliyinə gətirib çıxarar. Və bununla da Allahın rəhmini qazanaraq dərgahında üzü ağ dayana bilərik.

- İmkani olduğu halda möminin ehtiyacını ödəməyən şəxs qiyamət günü üzü qara, gözləri bozarmış, əlləri boynuna bağlanmış halda saxlanılar, əmr edilir ki, onu Cəhənnəmə atsınlar.

- Öz müsəlman qardaşının hacətini yerinə yetirən hər bir şəxs elə bil ömrü boyu Allaha xidmət etmişdir.

- Sınıq qəlblər, ürəklər Allahın pak evidir. Onu sevindirmək və təmir etməklə elə bil Allahın evini təmir edirsən.

- Bir qəlbi sevindirmək bir ölkəni abad etməkdən daha yaxşıdır.

- Allahın bəndələrinin qüssələnməsindən sevinən şəxsin

nəfsi xəbis və zati napakdır. Zati napak olanlar həmişə pis xəbərləri camaata çatdırmaq fikrində olur. Və ona çatdırmayınca sakit otura bilmir»(19, 2002, №1).

Postsovet məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikası məzmun baxımından zəngin olduğu kimi, formaca çoxçeşidlidir.

Xarici ölkələrdə, o cümlədən, postsovet məkanında Azərbaycan mətbuatından danışarkən, buradakı digər nəşr nümunələrini də diqqətdən qaçıрмаq olmaz. Buraya müxtəlif elmi-nəzəri jurnallarda nəşr olunan çoxsaylı məqalələr, monoqrafiyalar, kitablar, tərcümə materialları, bədii əsərlər, müsahibələr, diplomatik görüşləri əks etdirən yazılar, broşür-lər, reklam və elanların mətnləri də daxildir. İrihəcmli materiallar isə, şübhəsiz ki, kitab, jurnal, xüsusi hazırlanmış jurnal, buklet və başqalarıdır. Tematik səciyyə daşıyan bir sıra nəşr-lər, o cümlədən, turizm və mədəniyyət haqqında informasiya yayımı üçün nəzərdə tutulan nəşrlər də buraya daxildir.

Xaricdə yaşayan və fəaliyyət göstərən azərbaycanlılar, xüsusilə, ictimai xadim, elm adamları, mətbuat və jurnalistika sahəsində çalışan şəxsiyyətlərdən bəhs açarkən vətəndə nəşr olunan çoxsaylı nəşr nümunələrini də təhlil və tədqiqdən kənarda saxlamaq olmaz. Həmin yazılarda postsovet məkanındakı mətbuat və jurnalistikaya dair zəngin informasiya, müxtəlif fakt və hadisələr haqqında yetərli məlumat yer almaqdadır. Bu informasiyaları özündə ehtiva edən nəşr nümunələri universallığı və ensiklopedik səciyyə daşması ilə diqqəti cəlb edir, hər şeydən öncə Azərbaycan xalqı, dövləti, elmi və mədəniyyəti haqqında rəngarəng məlumat vermək, bol informasiya yaymaq məqsədi daşıyır.

Eyni istiqamətli fəaliyyət yönünü və informasiya rəngarəngliyini Rusiya Federasiyasının mərkəzi şəhərlərində, o

cümlədən, Moskvada və Ukraynada nəşr olunan mətbuat orqanlarında müşahidə etmək mümkündür. Moskvada fəaliyyət göstərən «Ocaq» cəmiyyətinin nəşr nümunələri bu baxımdan ayrıca maraq doğurur. Cəmiyyətin sosial-tarixi rolu və mətbuat vasitəsi ilə gördüyü işə, xüsusilə, onun üzvlərinin kitab və nəşriyyat fəaliyyətinə aydınlıq gətirən Nəsim Nəbioğlu «525-ci qəzet»ə verdiyi «Milləti ziyalılarına görə tanıyırlar» adlı müsahibəsində ətraflı məlumat verərək bildirmişdir ki, yarandığı gündən «Ocaq» Rusiyadakı azərbaycanlıların mənəvi tələblərini ödəmək, Moskvada yaşayıb fəaliyyət göstərən həmvətənlərimizin mənafelərini müdafiə etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Cəmiyyət indiyədək bir sıra tədbirlər həyata keçirmişdir. Biz hər il Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yarandığı günü yalnız tarixi gün kimi deyil, böyük hadisə kimi qeyd edirik. «Ocaq» Moskvada yazıçı və şairlərimizin yubileylərini keçirmiş, onların əsərlərinin tanınması, mədəniyyətimizin bütün sahələrinin təbliği, dilimizə inkişafı istiqamətində böyük işlər görmüşdür. «Ocaq»ın fəaliyyət sahəsinin ən mühümü Azərbaycan Etnik-Mədəni Məktəbin açılması ilə bağlıdır. Müəssisə əvvəllər bazar günü məktəbi kimi fəaliyyət göstərsə də, auditoriyası genişləndəndən sonra mədəni məktəbə çevrilmişdir. «Ocaq»ın əsas prinsiplərindən biri maarifçilikdir. Cəmiyyətimiz Cəfər Sadiq, Əbdül Hüseynov, Əsgər Məmmədov, Sultan Mərzili, Əliş Əvəz, Ramiz Abutalıbov, İlham Bədəlbəyli, Qasım Kərimov kimi ziyalıları ətrafına toplayaraq xalqımızın həqiqətlərini təbliğ etmişdir. Çox ağır bir tale yaşamış, «Ocaq» cəmiyyətinin zəngin tarixi vardır. Hələ 1990-cı ildə 20 Yanvar faciəsi zamanı «Ocaq»ın təşkilatçılığı ilə Moskvada yaşayan soydaşlarımız öz etirazlarını bildirmək üçün səfirlərə axışib gəlmişdilər. Bu gün Rusiyada fəaliyyət göstərən həm böyük, həm də kiçik dərnəklər, cəmiyyət-

lەر, diaspor ocaqları, bütün bunların hamısı «Ocaq» dan sonra yaranmışdır. «Ocaq» onlar üçün həqiqətən, od, ocaq rolunu oynamışdır. Moskvada hal-hazırda 20-dən yuxarı Azərbaycan diasporu vardır. Təəssüf ki, onlardan yalnız bir neçəsi qeydiyyatdadır.

«Ocaq» cəmiyyətinin 20 illik fəaliyyətini xronoloji şəkildə əks etdirən kitab nəşr etdirilməkdədir. Kitabda həm də «Ocaq»ın idarə heyəti üzvlərinin fotoları və barələrində məlumatlar yer alacaqdır. Kitabın tərtibi ilə Rusiya Jurnalistlər İttifaqının üzvü Cəfər Sadiq məşğul olacaq. Ümumilikdə indiyədək «Ocaq» üzvlərinin 30-dək şeir və nəsr kitabı nəşr olunmuşdur. Buraya mənim iki kitabımla yanaşı, Əbdül Hüseynov, Sultan Mərzili, Əliş Əvəz və digərlərinin kitabları daxildir»(84).

Bu qəbildən olan kitablar sırasında görkəmli azərbaycanlı, SSRİ-də Kosmik Uçuşlar Mərkəzi Dövlət Komissiyasının sədri, general-mayor Kərim Kərimova həsr olunmuş «Совершенно секретный генерал» (Moskva, 2005) əsəri özünün informasiya tutumu, elmi-ictimai əhəmiyyəti, təqdimat üsulu, təhlil səviyyəsi ilə ayrıca maraq doğurur. Kitabın müəllifi Yekaterina Beloqlazova generalın həyat yolu, tərcümeyi-halı, təhsili, gənclik və tələbəlik illəri, ailəsi, dostları, elmi fəaliyyəti haqqında ətraflı məlumat vermiş, onun dünya şöhrətli bir şəxsiyyət olması barədə fakt və sənədlərə əsaslanaraq geniş bəhs etmişdir. Kitabdakı publisistik haşiyələr və xatirələr bu görkəmli şəxsiyyətin kimliyi, doğma vətəni Azərbaycana və xalqına bağlılığını daha aydın şəkildə işıqlandırmışdır. Deyilənləri isbat baxımından «Совершенно секретный генерал» (Moskva, 2005) kitabından götürülən sitat son dərəcədə diqqətəlayiqdir. Orada deyilir: *«В последние 10-15 лет папа очень сблизился с руководством азербайджанской ди-*

аспоры в Москве. Теперь он стал «открытым» человеком и мог рассказывать о деле своей жизни. Надо отдать должное землякам за их искреннее внимание к отцу и безграничное уважение. Папа стал героем Азербайджана, его неоднократно приглашали в Баку высшие руководители республики и устраивали ему «царский» прием.

У меня такое впечатление, что каждый азербайджанец, живущий в Москве хоть что-то знает о папе. Однажды произошел даже курьезный случай. Друг моего младшего сына – Вася Амерджанов, покупая арбуз у азербайджанского торговца в районе Мичуринского проспекта, спросил его, а знает ли он, кто самый умный из азербайджанцев. Тот, не задумаваясь, ответил: «Конечно, это генерал Керимов».

Не скрою, папа этим гордился и всегда с радостью принимал участие в разных мероприятиях, организуемых Посольством Азербайджана и Всероссийским Конгрессом азербайджанцев в России. Я же очень благодарна всем азербайджанцам и их руководству за память об отце и за огромную поддержку в тяжелые дни, когда отец скоротечно ушел из жизни»(124, s.194-195).

Postsovet ictimai məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatının ideya-bədii axtarışları və burada jurnalist sənətkarlığından bəhs açılarkən milli mətbuat ənənələrini diqqət mərkəzində saxlamaq lazımdır. Çünki bu mətbuatı yaran azərbaycanlıların ictimai dünyagörüşü, fəlsəfi düşüncə tərzli Azərbaycan həqiqətlərinə bağlı olaraq formalaşmış, onların müxtəlif ölkələrin mətbuat və jurnalistika mühiti ilə əlaqələri nə qədər güclü olsa da, əksəriyyətinin ilkin hazırlıq mərhələsi öz vətəni ilə bağlıdır. Bu mətbuatı yaradanların

böyük əksəriyyəti ilk təhsilini Azərbaycanda aldığından və-tənə, yurda, ailəyə, milli hissə, xalqa, dövlətə bağlılıq duyğuları onların publisistikasında güclü ifadə olunmaqdadır.

Xarici ölkələrdə fəaliyyətdə olan Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasında millilik keyfiyyəti özünü hər zaman göstərsə də, digər xalqların düşüncə və duyğularına da geniş yer verilmiş, onların adət-ənənələrinə, mədəniyyət və tarixlərinə dair yazılara mətbuat səhifələrində geniş rast gəlmək olar. Bu yaradıcılıq və fəaliyyət proqramına ardıcıl əməl edən postsovet Azərbaycan mətbuatı yeni dövrün demokratik axtarışlar mövqeyini müdafiəyə mühüm əhəmiyyət vermiş, ideya-bədii düşüncədə demokratizmin üstünlük qazanmasına çalışmışlar. Bu zaman dünyanın inkişaf etmiş ölkələri, o cümlədən, Avropa, Amerika və İngiltərənin azadlıq, demokratiya ruhlu ədəbiyyatı, mətbuat və jurnalistikasının təcrübəsinə istinad olunmuş, «tərəfsiz, qərəzsiz, vicdanlı» jurnalistikanın obyektiv həqiqət mövqeyində dayanması nüsxə seçilmişdir. Həmçinin xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən azərbaycanlı mətbuat xadimləri və jurnalistlər yaşadıkları ölkənin yerli mətbuatı ilə yanaşı, dünya mətbuatı və jurnalistikasının «sərhədsiz informasiya» axtarışlarından bəhrələnməmiş, öz fəaliyyətində beynəlxalq prinsiplərə əməl etmiş, ümumbəşəri duyğuların, humanist mövqeyin qorunmasını hər şeydən vacib bilmişdir. Elə buna görə ki, postsovet məkanında fəaliyyət göstərən Azərbaycan mətbuatı nəinki azərbaycanlılar, habelə, yerli əhali tərəfindən də rəğbətlə qarşılanmış, jurnalist sözünün doğruluğuna inam yaratmışdır.

NƏTİCƏ

Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasının tarixi mənzərəsi, elmi-nəzəri xüsusiyyətləri, yayım coğrafiyası, beynəlxalq əlaqələri və digər problemlərini araşdırmaq müasir milli-sosial həyatın inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirmək baxımından faydalıdır. Bu mənada milli mətbuatın tarixi təcrübəsi, təkamül mərhələləri, çar Rusiyası, sovet və postsovet dövrünün ayrı-ayrı şəxsiyyətləri, qəzet və jurnal nümunələri baxımından ciddi elmi-nəzəri maraq kəsb edir. Monoqrafiyada göstərilir ki, SSRİ-nin süqutundan sonra bir sıra çətinliklər hesabına onun ərazisində Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) yaranmış və Rusiya Federasiyası onun aparıcı dövlət qurumu kimi tanınmışdır. Rusiya müstəqil dövlətlər və xalqlarla sosial-siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələrin qorunmasını vacib vəzifə bilmiş, onlarla müştərək layihələrin həyata keçirilməsinə çalışmışdır. Bu baxımdan informasiya və mətbuat əlaqələrinin qurulması son dərəcə də zəruri olmuşdur. Beləliklə, postsovet məkanının müxtəlif şəhərlərində, o cümlədən, Moskva, Sankt-Peterburq, Samara, Novosibirsk, Kiyev, Dnepropetrovsk, Astana kimi şəhərlərdə azərbaycanlıların rus və Azərbaycan dillərində qəzetləri, jurnalları nəşr olunmağa başlamışdır.

Azərbaycan diaspor jurnalistikasının böyük bir hissəsini təşkil edən qəzet və jurnallar sırasında «Медиа форум», «Ziya», «Savalan», «İnam», «Millet», «Araz», «Azərbaycan diasporu», «Азеррос», «Азербайджанский конгресс», «Зеркало», «Азербайджан», «Asudə vaxt», «Birlik», «İrs», «Тыран-Экспресс», «Odlar yurdu», «Араз» в Молдове» kimi mətbuat orqanları əhəmiyyətli yer tutur. Bu informasiya vasitələri yalnız azərbaycanlılar yaşayan ərazilərdə deyil, bir

sıra xarici ölkələrdə, o cümlədən, MDB məkanında, Fransa, İngiltərə, Almaniya, Türkiyə və başqa yerlərdə yayılmağa, Azərbaycanın tarixi və bu günü haqqında həqiqətləri ifadə etməyə başlamışdır. Həmin vəzifənin yerinə yetirilməsi eyni zamanda Qarabağ münaqişəsi ilə üzləşən Azərbaycanın informasiya blokadasından çıxarılması demək idi.

Postsovet məkanında Azərbaycan mətbuatının mövzu dairəsi geniş və rəngarəng olmaqla yanaşı, müəllif heyətinin tərkibi müxtəlif, publisistik üslublar da fərqli olmuşdur. Həmin jurnalistlərin yaradıcılığında klassik rus və Azərbaycan mətbuatının publisistik ənənələri özünü göstərməklə yanaşı, onların müasirlik duyğusu, yeniləşmə iddiası əhəmiyyətli keyfiyyət kəsb etmişdir.

Monoqrafiyada postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatının tarixi qaynaqları müəyyənləşdirilmiş, onun milli jurnalistikanın klassik ənənələri ilə əlaqələri araşdırılmış, demokratik axtarış meyli ön plana çəkilmişdir. Bu səbəbdən çar Rusiyası və sovet dövrünün Azərbaycan mətbuatında özünü göstərən müxtəlif ənənələrə istinad olunmuş, sovet hakimiyyətinin totalitar siyasi rejimi şəraitində millilik və bəşərilik meyarlarına əsaslanan jurnalistikanın yaradıcılıq axtarışları diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Bu zaman dissident mətbuatı və mühacirət jurnalistikası da nəzərə alınmış və postsovet məkanında formalaşan Azərbaycan diaspor mətbuatı ümummilliyə mədəniyyətin tərkib hissəsi kimi öyrənilmişdir.

Bu məqsədlə Rusiya Federasiyası, Ukrayna, Gürcüstan və Orta Asiya respublikalarında Azərbaycan mətbuatının yaranması, fəaliyyəti, fakt, hadisə, problem və şəxsiyyətləri haqqında ətraflı məlumat verilmiş, postsovet məkanı ilə Azərbaycan arasında mədəniyyət və mətbuat əlaqələrinə aydınlıq gətirilmişdir. Monoqrafiyada haqqında danışılan mətbuat or-

qanları və jurnalistlərin yaradıcılıq xüsusiyyətləri şərh olunmuş, onların mövzu dairəsi, ideya-siyasi mövqeyi, publisistik sənətkarlığı təhlil edilmişdir.

Göstərilmişdir ki, 1990-2005-ci illərdə postsovet məkanında çap olunmuş qəzet və jurnalların dövriliyi stabil səciyyə daşmamış, maddi-texniki təminat səbəbindən nəşr qrafikinə əməl olunmamış, poliqrafik keyfiyyətin, tirajın qorunmasına çalışılmış, informasiya operativliyinin mühüm şərt olduğu nəzərə alınmışdır. Yayım coğrafiyası etibarilə regionların bütün məntəqələri əhatə olunmasa da, azərbaycanlılar yaşayan bölgələrə çatdırılan qəzet və jurnallar, adətən, gündəlik nəşr olunmamış, dövriliyinə görə həftəlik, ayda iki dəfə və ayda bir dəfə olmaq etibarilə işıq üzü görmüşdür. Bu, bir tərəfdən informasiyanın köhnəlməsinə təsir göstərsə də, digər tərəfdən həmvətənlərimizə təfərrüatlı məlumatın çatdırılmasına kömək etmiş, Azərbaycanla bağlı publisistik yazıların və zəngin milli, sosial-tarixi həqiqətlərin yayılmasına şərait yaratmışdır. Bu isə yalnız azərbaycanlıların deyil, həm də onların yaşadıkları bölgələrdəki digər insanların da Azərbaycan haqqında geniş bilgi əldə etməsinə səbəb olmuşdur.

Monoqrafiya belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dünyanın müxtəlif yerlərində olduğu kimi postsovet məkanında da KİV diaspor nümayəndələrinin ən mühüm ünsiyyət vasitəsidir. Diaspor üzvlərinin yaratdığı KİV-in fəaliyyəti bir neçə cəhətdən diqqəti cəlb edir:

1. Postsovet məkanında yaşayan azərbaycanlıların xəbər-məlumat ehtiyaclarının ödənilməsi;
2. Azərbaycanda gedən sosial-siyasi proseslər və mədəni həyatla əlaqələrin möhkəmləndirilməsi;
3. Diaspordaxili hadisələrin işıqlandırılması, azərbaycanlıların rus və digər postsovet xalqlarının sosial-mədəni həyatı

ilə əlaqələrinin tənzimlənməsinə çalışmaq;

4. Milli-mənəvi dəyərlərin mühafizəsi, tarixi yaddaş və vətənpərvərlik hissinin qorunması.

Postsovet məkanında nəşr olunan Azərbaycan mətbuatı həm poliqrafiyası, həm də jurnalist işi baxımından müasir tələblərə cavab verir, ölkə və xalqlar arasında tarixi əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət göstərir, çoxçeşidliyi və mövzu müxtəlifliyini əhatə etməklə yanaşı, postsovet məkanındakı Azərbaycan mətbuatı və publisistikasını vahid məqsəd – Azərbaycançılıq ideyası ətrafında birləşdirir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Abdullayev Arif. MDB keçicidir. «Azadlıq» qəzeti, 31 dekabr 1991
2. Tahirli Abid. Azərbaycan mühacirət mətbuatı. Bakı, «Çinar-Çap», 2007, 181 s.
3. Tahirli Abid. Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika. Bakı, «CBS» poliqrafiya, 2005, 528 s.
4. Hacıyev Abbas. Tiflis ədəbi mühiti. Bakı, «Yazıçı», 1980, 159 s.
5. Arzumanlı Vaqif, Hüseynov Adil. Azərbaycan ünvanlı... (Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Azərbaycan mədəniyyət mərkəzləri və cəmiyyətləri), Bakı, «Qorqud», 1994, 110 s.
6. Ağaoğlu Əhməd. Nədən bu günlərə qaldıq? «İrşad» qəzeti, 30 iyun 1906, №53.
7. «Asudə vaxt» qəzeti, Moskva, 2002, №1-6.
8. «Açıq söz» qəzeti, 1918-ci il.
9. Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərmanı. «Xalq qəzeti», 3 avqust 1998-ci il.
10. Azərbaycan milli mətbuatının yaradılmasının 125 illiyi haqqında Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərmanı. «Xalq qəzeti», 28 mart 2000-ci il.
11. Azərbaycan jurnalistikası keçid dövründə: problemlər, perspektivlər (elmi-praktik konfransın materialları). Azərbaycan Jurnalistləri Müdafiə Komitəsinin nəşri. Bakı, 2002, 88 s.

12. Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin «Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında» 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı. Bakı: «Xalq qəzeti» 2004, 13 yanvar.

13. Azərbaycan jurnalistikasının tarixi təcrübəsi və müasirlik. «ADU nəşr», Bakı, 1985, 144 s.

14. Azərbaycanın müasir KİV sisteminin aktual problemləri. «BDU nəşr», Bakı, 2006, 170 s.

15. Azərbaycan milli mətbuatının 130 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası prezidentinin sərəncamı. «Xalq qəzeti», 21 iyun 2005-ci il.

16. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin anadan olmasının 80 illiyinə həsr olunan «Azərbaycan-Ukrayna strateji tərəfdaşlığının inkişaf perspektivləri» Beynəlxalq elmi-təcrübi konfransının materialları. Xarkov, «Fort», 2003, 208 s.

17. «Azərbaycan diasporu» qəzeti. Moskva, 2008, №1-275.

18. «Azeppos» qəzeti, Moskva, 2008, №1-139.

19. «Birlik» qəzeti, Surqut, 2002-2003, №1-3.

20. Beynəlxalq mədəni əlaqələr (Dərslik). Bakı, «Sabah», 2008, 660 s.

21. Cahangir N. Tükənməz sözlü şair. «Asudə vaxt» qəzeti, noyabr 2001-ci il, №4.

22. «Dirçəliş», «XXI əsr», Bakı, 2005, 217 s.

23. Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayının keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası prezidentinin sərəncamı. «Azərbaycan» qəzeti, 23 may 2001-ci il.

24. Dostluq körpüləri: Ukrayna-Azərbaycan. I kitab, Kiyev, «Poliqratnika», 2004, 176 s.

25. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. On dördüncü ki-

tab. Dekabr 1997, fevral 1998, Bakı, «Azərənəşr», 2005, 520 s.

26. Elçin. Rusdilli mətbuat haqqında. «525-ci qəzet», 8 noyabr 2003-cü il.

27. Elçin. Ədəbiyyatımızın yaradıcılıq problemləri. Bakı, «Təhsil», 1999, 564 s.

28. Erik Fichtelins. Jurnalistikanın on qızıl qaydası. Bakı, 2002, 192 səh.

29. Ədalət Əsgəroğlu. Özüm qürbətdə, gözüm vətəndə. Bakı, «Adiloğlu», 2001, 228 s.

30. «Əkinçi» (1875-1877), tam mətni, Bakı, «Azərb.Dövlət nəşriyyatı», 1979, 464 s.

31. «Əkinçi» (1875-1877), tam mətni, Bakı, «Avrasiya-press», 2005, 496 s.

32. Əfəndiyev S. Acı bağırsaq. «Ulduz», 1990-cı il, №12, s.2-6.

33. Məmmədli Əli. Dövlətlərin ərazi bütövlüyü və sərhədlərin toxunulmazlığı prinsipi. «Azərbaycan» qəzeti, 18 sentyabr 1993-cü il.

34. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. I cild, Bakı, «Azərənəşr», 1997, 520 s.

35. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. On beşinci kitab. Mart 1998 – iyun 1998. Bakı, «Azərənəşr», 2005, 528 s.

36. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. On altıncı kitab, iyun 1998 – iyul 1998. Bakı, «Azərənəşr», 2005, 552 s.

37. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. On səkkizinci kitab, oktyabr 1998 – dekabr 1998. Bakı, «Azərənəşr», 2006, 552 s.

38. İlham Əliyev. Mən jurnalistləri vətənpərvərliyə çağırıram. Bakı, «Apostroff», 2010, 270 s.

39. Əsgərəov Ziyafət. Konfederasiya, yoxsa «Konfederativ federasiya?», «Azadlıq» qəzeti, 29 noyabr 1991-ci il.

40. Əzimova Aygün. Müstəqillik dövrü Azərbaycan mətbuatında bədii publisistika («Azərbaycan», «Ulduz», «Qobuistan» jurnallarının materialları əsasında), fil.elm.üzrə fəlsəfə dok. dərəcəsi almaq üçün dissertasiyanın avtoreferatı, Bakı, 2010, 25 s.

41. Hüsiyev Faiq. Rusiyada Azərbaycan mətbuatı (1990-2005-ci illər). «Heydər Əliyevin jurnalistika dərsləri.. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə milli jurnalistika, tarix, ənənə, müasirlik» mövzusunda elmi-praktik konfransın materialları. Bakı, 2008, «BDU nəşriyyatı», s.102-103.

42. Hüsiyev Faiq. Rusiya Federasiyasında Azərbaycan mətbuatı. «Filologiya məsələləri» 9-cu buraxılış. Bakı, AMEA Əlyazmalar İnstitutu, 2008, s.448-459.

43. Hüsiyev Faiq. Rusiya Federasiyasında Azərbaycan diasporunun nəşr etdirdiyi qəzetlər. «Dil və ədəbiyyat» beynəlxalq elmi jurnalı. 1 (67)-ci buraxılış, Bakı, «BDU nəşriyyatı», 2009, s.248-252.

44. Hüsiyev Faiq. Gürcüstanda Azərbaycandilli nəşrlər (1990-2005-ci illər). «Filologiya məsələləri», 3-cü buraxılış. Bakı, «Elm və təhsil», 2010, s.350-357.

45. Hüsiyev Faiq. Ukraynada Azərbaycan mətbuatı (1990-2005-ci illər). «Dil və ədəbiyyat». 2, 73 -cü buraxılış. Bakı, «BDUnəşr», 2010, s.312-317.

46. Hüsiyev Faiq. Vladivostokda nəşr olunan «Азербайджан» qəzeti. «Dil və ədəbiyyat», Bakı, «BDUnəşr», 2011, s.295-298.

47. Hüsiyev Faiq. Orta Asiya respublikaları ilə mədəniyyət və mətbuat əlaqələri. «Filologiya məsələləri», 2-ci buraxılış, Bakı, «Elm və təhsil», 2011, s.463-469.

48. Firidun R. Qaçqın Mikayıl əfəndi. «Ulduz», 1991-ci il, №5, s.55.

49. «Gürcüstan» qəzeti, Tbilisi, 2009, №1-855.
50. Gültəkin Ağacanqızı. Gürcüstan mətbuatında Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri. Bakı, «Elm», 2006, 172 s.,
51. Hacızadə H. Demokratiya: gediləsi uzun bir yol. Bakı, «Əbilov, Zeynalov və qardaşları», 2001, 446 s.
52. Heydər Əliyev. və mətbuat. 4 cildə, IV cild, Bakı, «Nurlan», 2003, 640 s.
53. Heydər Əliyev. və mədəniyyət. 3 cildə. I cild, Bakı, «Nurlan», 2003, 520 s.
54. Heydər Əliyev. və Azərbaycan jurnalistikası. Bakı, BDU nəşri, 2004, 82 s.
55. Həbiboglu Vəli. Heydər Əliyev və Azərbaycan diasporu. Bakı, «Qartal», 1999, 337 s.
56. Hüseynov Ş. Mənəvi irsimiz və ədalət axtarışında. Bakı, «Adiloğlu» nəşr., 2004, 420 səh.
57. Hüseynov Ş. Milli haqq və ədalət axtarışında. Bakı, «Adiloğlu», 2004, 420 s.
58. İlham Əliyevin Respublika günü münasibətilə Gülüstan sarayında çıxışı. «Yeni Azərbaycan» qəzeti, 2007, 26 may.
59. İlham Səfər. Azərbaycanın Moskvadakı sabiq səlahiyyətli nümayəndəsi Hikmət Hacızadə: Ya rəqiblə birləşməliyik, ya düşmənlə. «Azadlıq» qəzeti, 3 sentyabr 1993-cü il.
60. Kollektiv təhlükəsizlik şurası haqqında əsasnamə. «Azərbaycan» qəzeti, 16 sentyabr 1993-cü il.
61. «Kütləvi informasiya vasitələri haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2000, 67 s.
62. Qədir Aslan. Milli diasporumuz formalaşır. «Respublika» qəzeti, 2 sentyabr 2005-ci il.
63. Qənberli R. Jurnalistin əl kitabı. Bakı, «Qismət», 2005, 144 s.

64. Quliyeva Q. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövrünün jurnalistikası (1918-1920). Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya. Bakı, 2006, 157 s.
65. Mehdi F. Bədii publisistika. Bakı, «Maarif», 1982, 296 s.
66. Mehdi F. Mətbuatda publisistika. Bakı, «ADU nəşr». 1983, 76 s.
67. Mehdi F. Mətbuat janrları. Bakı, «Turab», 1995, 184 s.
68. Mehdiyev R. Azərbaycanda siyasət: dünən, bu gün və sabah. «Azərbaycan» qəzeti. Bakı, 2002, 9-10 yanvar.
69. Məmmədov R. Azərbaycan diasporu fəaliyyətinin formalaşması və inkişafında ölkə mətbuatının rolu. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya. Bakı, 2006.
70. Məmməd Sarvan. Ulu Borçalı. Bakı, «Elm», 1998, 370 s.
71. Məmməd Sarvan. Borçalı alimləri. Bakı, «Azərbaycan Milli Ensiklopediyası», 2001, 509 s.
72. Məmmədov Razim. Gürcüstanda Azərbaycan mətbuatı və ədəbi mühit. Bakı, «Xəzər Universiteti nəşriyyatı», 2000, 138 s.
73. Məmmədov R. Rusiyada Azərbaycan diasporu və onun mətbu fəaliyyəti: Bakı, AMEA-nın «Sosial-siyasi problemlər» elmi məqalələr toplusu. Bakı, 2003, 17-ci buraxılış., s.14-17.
74. Məmmədov Rövşən. Azərbaycan diasporu və milli mətbuat. Bakı, «Qartal», 2004, 168 s.
75. Məmmədov Habil. Ukraynanın müasir tarixi. Bakı, «Elm və Təhsil» 2009, 178 s.
76. Məmmədli C. Jurnalistikaya giriş. Bakı, «BDU nəşr», 2001, 385 səh.
77. Məmmədli C. Müasir jurnalistika. Bakı, «BDU nəşr», 2003, 435 səh.

78. Məmmədli C. Jurnalistikanın müasir inkişaf meylləri. Bakı, «Elm», 2006, 465 səh.

79. Məmmədli Şurəddin. Azərbaycan ədəbiyyatının Borçalı qolu (1920-ci ilə qədər). Tbilisi, «Kolori», 2003, 272 s.

80. Mədətoğlu Müşfiq. Çağdaş Borçalı ədəbi məktəbi. Bakı, «Azərbaycan», 1994, 224 s.

81. «Milli birlik» qəzeti, Bakı, 2006, №1-12.

82. «Millət» qəzeti, Yalta, 1991, №1.

83. «Media forum» jurnalı, Moskva, 2000, №1.

84. Mürvətqızı Sevinc. Milləti ziyasına görə tanıyırlar. «525-ci qəzet», 28 sentyabr 2008-ci il.

85. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin nizamnaməsi. «Azərbaycan» qəzeti, 16 sentyabr 1993-cü il.

86. «Molla Nəsrəddin - 100» («Molla Nəsrəddin» satirik jurnalının 100 illik yubileyinə həsr olunmuş elmi-praktik konfransın materialları), Bakı, «BDU nəşr», 2006, 202 səh.

87. Mirəhmədov Ə. Azərbaycan mənəvi mədəniyyətinin böyük abidəsi. «Molla Nəsrəddin» jurnalının təkrar nəşri. Bakı, «Elm», 1988, 4-16 səh.

88. Məmməd Sarvan. Musa Nəbioğlu. Borçalı. Bakı, «Nurlan», 2003, 660 s.

89. Mir Cəlal. Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917), Bakı, «Ziya-Nurlan», 2004, 391 s.

90. «Odlar yurdu», mart 2008, №2.

91. «Ocaq» qəzeti, Samara, mart 2004-cü il.

92. «Ocaq» qəzeti, Tallin, dekabr 1988-ci il.

93. «Ozan» qəzeti, Çelyabinsk, 2002-2008, №1-40.

94. «Ozan» qəzeti, Marneuli, 2008, №1-14.

95. Paşayev R. Kaluqa şəhərindəki «Azərbaycan» cəmiyyətinin Ümumrusiya Azərbaycan konqresinə təbrik məktubu. «Asudə vaxt» qəzeti, avqust 2002-ci il.

96. «Salam» qəzeti, Moskva, 2008, №1-35.
97. «Region press» qəzeti, Marneuli, 2009, №1-18.
98. «Respublika» qəzeti, 2005-ci il, 2 sentyabr.
99. Reyhanə A. Azərbaycan islam dini klassik musiqisinin banisi. «Asudə vaxt» qəzeti, noyabr 2001-ci il. №4.
100. Rüstəmov A. Jurnalistika. Bakı, «BDU nəşriyyatı», 2005, 307 səh.
101. «Savalan» qəzeti, Ukrayna, Dneprepetrovsk, 2009, №1-20.
102. «Savalan» jurnalı (xüsusi buraxılış), Ukrayna, Dnepropetrovsk, 2002, 19 s.
103. Saraçlı Ə. «Dan ulduzu» ilə ikinci görüş. «Ədəbiyyat və incəsənət» qəz., Bakı, 16 fevral 1990, №5.
104. Saraçlı Ə. Borçalı ədəbi mühiti. «Ədəbiyyat qəzeti», Bakı, 14 fevral 1992, №7.
105. Sadıxlı Murtuz. «Rus ideyası»nın müdafiəçisi Gevorkyan. «Xalq qəzeti», 22 sentyabr 1993-cü il.
106. Səlimov Hüseynbala. MDB ziddiyyətləri: Azərbaycan Rusiyaya tərəf... «Azadlıq» qəzeti, 9 sentyabr 1993-cü il.
107. Şahverdiyev Akif. Azərbaycan mətbuatı tarixi. Bakı, 2006, 73 s.
108. Şamioğlu Şahbaz. Borçalıda etnik proseslər və millətlərarası münasibətlər (XIX-XX əsrlər). Bakı, «Azərbaycan», 1997, 200 s.
109. Şamioğlu Şahbaz. «Qızıl dövr»dən sonrakı ədəbiyyat. Bakı, «Elm və Təhsil», 2009, 110 s.
110. Musayev (Şamioğlu) Şahbaz. Borçalıda ədəbiyyatın və ədəbi-mədəni həyatın özünəməxsusluğu. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 2004, 30 s.

111. Şamioğlu Ş. Borçalıda ədəbiyyat və ədəbi-mədəni həyat. Bakı, «Yazıçı», 2002, 167 s.

112. Tahirli A. Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika. Filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya. Bakı, 2006, 289 s.

113. «Туран-Экспресс» qəzeti, Astana – 2004-2008, №1-51.

114. Arzumanlı Vaqif. Azərbaycan diasporu. Bakı, «Qartal», 2001, 800 s.

115. Vəliyev Şamil. Əflatun Saraçlı. Bakı, «Elm», 1996, 63 s.

116. Zeynal Vəfa. Sankt-Peterburqdakı Azərbaycan diasporu başqalarına nümunə ola bilər. «Azərbaycan» qəzeti, 5 yanvar 2005-ci il

117. Zeynalov N. Azərbaycan mətbuatı tarixi. I cild. Bakı, «ADU nəşr», 1974, 110 s.

118. Zeynal Məmmədli, Rəşid Hacı, İntiqam Əliyev. Media hüququ. Bakı, «Hüquq ədəbiyyatı», 2006, 432 s.

119. «Зеркало» qəzeti, Norilsk, 1999-2003, №1-15.

120. Zərdabi H. Rusiyada əvvəlinci türk qəzetəsi. «Həyat» qəzeti, 1905, №129.

Rus dilində

121. «Азербайджан» г. Владивосток, 1999, №1 (11).

122. «Баку» ж., Москва, декабрь-январь, 2007

123. Бекасов Д.Г. Корреспонденция, статья – жанры публистики. М., Изд-во МГУ, 1972, 76 стр.

124. Белоглазова Екатерина. Совершенно секретный генерал. Москва, изд. «Герой Отечества», 2005, стр 194-195.

125. Ворошилов В.В. Журналистика. Санкт-Петербург, изд-во Михайлова В.А., 1999, 336 стр.

126. Гасанов А.М. Средства массовой информации диаспор в структуре этнической журналистики (на примере СМИ Азербайджанской диаспоры в России). Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Москва, 2007, 152 стр.

127. Гуревич С.М. Газета вчера, сегодня, завтра. Москва, изд-во «Аспект пресс», 2004, 288 стр.

128. «Голос Азербайджана», Украина, февраль, 2004.

129. Горчева А.Ю. Главлит: Становление советской тотальной цензуры. Вестник МГУ, серия «Журналистика», 1992, №4, стр.32.

130. Грабельников А.А. Работа журналиста в прессе. М., Изд-во «РИП-холдинг», 2001, 274 стр.

131. Доржиева Э.Д. Дизайн – новый этап в развитии газетной формы. Вестник МГУ, серия «Журналистика», №1, 1998, стр.27-34.

132. Засурский Я.Н. Российская модель СМИ в начале XX1 века. Вестник МГУ, серия «Журналистика», М., 1998, №2, стр.3-8.

133. «Зеркало» г. РФ, Таймыр, 2003, №1.

134. Львов-Рогачевский В. Печать и цензура. «История печати». М., «Аспект-ПРЕСС», 435-492 стр.

135. Литературный энциклопедический словарь. М., изд-во «Советская энциклопедия», 1987, 752 стр.

136. Олешко В.Ф. Журналистика как творчество. М., «РИП-Холдинг», 2003, 222 стр.

137. Прохоров Е.П. Введение в теорию журналистики. М., изд-во «РИП холдинг», 2000, 308 стр.

138. Прохоров Е.П. Журналистика и демократия. М., изд-во «РИП-холдинг», 2001, 268 стр.

139. Система средств массовой информации России.

М., Изд-во «Аспект ПРЕСС», 2001, 259 стр.

140. Средства массовой информации постсоветской России. М., Изд-во «Аспект ПРЕСС», 2002, 303 стр.

141. Тертычный А.А. Жанры периодической печати. М., 2002, 371 стр.

142. За национальную и межэтническую солидарность (Материалы второго съезда всероссийского Азербайджанского конгресса. 19 октября 2004 года). Москва, 2006, 96 стр.

143. Ватейшвили Д.Л. Русская общественная мысль и печать на Кавказе в первой трети XIX века. Издательство «Наука», Москва, 1973, 460 стр.

144. Алиева Лейла. Дорогие друзья. Журнал «Баку», декабрь-январь 2007, №1, с.14.

145. Рзаев Валех. От редактора. Журнал «Медиа Форум», Москва, 2002, №7, с.3.

146. Алиев Кянан. Вооружая Армению, Россия отталкивает Азербайджан, журнал «Медиа форум», М., 2000, №1, с.26.

147. К нашим читателям. Ялта, «Миллет» газ. январь 1991 г.

148. Крымский азербайджанский альманах. Симферополь, Издательство Р.Гурбатова, 2007, 96 с.

149. Абдуллазаде Фатма. Гейдар Алиев: политический портрет. Харьков, Изд-во «Форт», 2003, 19 с.

150. Журнал «Губернатор», гос.изд. «Пресса Украины», Киев, 2003, №18, 153 с.

151. Ибрагимов.Н. Оккупированные азербайджанские земли сдаются в аренду. Владивосток. газ. «Азербайджан», №8 (11), 2000 г.

152. Аббасов С. Город, который плачет по нам. Вла-

дивосток газ. «Азербайджан», №8 (19), 2001 г.

153. Стрельцов Б.В. Основы публицистики. Минск, «Университетское», 1990, 240 стр.

154. Прутцов Г.В. Введение в мировую журналистику. (в 2-х томах, т.1), Москва, изд., «Омега», 2003, 416 стр.

155. Прохоров Е.П. Введение в журналистику (учебник). Москва, изд., «Высшая школа», 1988, 279 стр.

156. «Азербайджанский конгресс», Москва, 2008, №1-85.

157. Килими Азербайджану. Украина, 2007, 11 с.

158. Кулинарная Азербайджану. Баку, 2007, 61 с.

159. «Голос Азербайджана» г., Киев, 2008, №1-70.

160. «Огни Азербайджана» г., Днепропетровск, 2007, №1-47.

161. Глухов Васили. Кто привел Гейдар Алиев к власти? Газ. «Рабочая трибуна», 11 сентября 1993 г.

İstifadə edilmiş saytların siyahısı

162. <http://diaspora.gov.az> Latviya Respublikasının ictimaiyyətin integrasiyası üzrə xüsusi tapşırıqlar naziri Oskar Kastensin çıxışı.

163. <http://az.apa.az/news>. Gürcüstanda Azərbaycan dilində nəşr olunan «Varlıq» qəzeti fəaliyyətini bərpa edib.

164. <http://www.elibrary.az/docs/diaspora/q17.pdf> Diasporlarımızın fəaliyyəti, 2004, VII fəsil.

M Ü N D Ə R İ C A T

Azərbaycan mətbuatşünaslığına yeni töhfə.....	3
GİRİŞ	7

I FƏSİL. Postsovet dövrü Azərbaycan mətbuatının tarixi qaynaqları

1.1 Klassik Azərbaycan mətbuatı və onun demokratik ənənələri.....	15
1.2.Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan mətbuatı və onun axtarış istiqamətləri.....	31
1.3 Postsovet dövrü və Azərbaycan mətbuatı.....	42

II FƏSİL. Postsovet məkanında Azərbaycan mətbuatı

2.1 Rusiya Federasiyasında Azərbaycan mətbuatı	60
2.2 Ukraynada Azərbaycan mətbuatı.....	108
2.3 Gürcüstanda Azərbaycandilli nəşrlər.....	124
2.4 Orta Asiya respublikaları ilə Azərbaycanın mədəniyyət və mətbuat əlaqələri.....	132

III FƏSİL. Postsovet məkanında Azərbaycan jurnalistikasının sənətkarlıq problemləri

3.1 Azərbaycan jurnalistikasının ideya–siyasi axtarışları.....	142
3.2 Xarici ölkələrdə Azərbaycan publisistikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri.....	160
NƏTİCƏ.....	177
İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT	181

Qeydlər üçün

Qeydlər üçün

Yığılmağa verilib: 3.02.2014 Çapa imzalanıb: 20.02.2014
Format: 84x108. 1/32. F.ç.v 12,25
Sayı: 500

«OL» MMC

AZ 1009, Bakı, Azərbaycan, M.İbrahimov 43.